

REMBERTI DODONAEI

DE

FLORIBVS CORONARIIS,

ODORATIS, AC VMBELLIFERIS HERBIS,

STIRPIVM HISTORIAE

Pemptas Secvnda.

DE VIOLIS AC ROSIS, EOQVE

PERTINENTIBVS FLORIBVS,

LIBER PRIMVS.

PRÆFATIO.

ABSOLVTA priore nostri operis parte, stirpibusque non paucis elementorum ordine dispositis ac descriptis, ad eas nunc, quæ in certas classes distributæ sunt, transitum facimus. Florum autem, ac odoratarum herbarum classes, reliquis præponendas duximus. Non modò quòd odore aut tractatione horum animi quedam voluptas ac recreatio concipiatur, sed & quòd compluribus ornatus ac decora gratia ex his concilietur. Nectuntur ex his capitibus corone, fasciculi ex floribus ac odoratis herbis & aspectu grati sunt odoreq; iucundi: maximum verò ornatum, haud exiguum decorem, summamque gratiam horti ab his accipiunt. Neque etenim ex vllis quantumvis artificiosè contextis, aut coloribus ornatis, topiariis vel pericalibus scenis, umbraculis, aiiisve hortensibus operibus, tantum ornatus his accedit, quantum ex floribus herbisq; odoratis ac coronariis; absque quibus omnia etiam hortensia opera, ornatu, gratia, & amantitate destituuntur. Voluptas verò & animi recreatio, quæ ex his concipitur, non nisi honestissima. Ad id enim quòd pulchrum honestumque, hominem commonefaciunt: Suggestunt siquidem flores sua pulchritudine, coloris elegantia, formæ præstantia, generosis animis honesti pulchriq; & omnium virtutum recordationem. Turpe namque fuerit, ut quidam sapiens ait, pulchra contemplantem, pulchra tractantem, pulchrisq; in locis versantem, non pulchrum aut turpem habere animum. Florum autem multa inueniri possent genera, si scrupulosius ipsorum differentie expenderebantur. Verùm hoc nobis curæ non fuit: satis esse rati ipsos in hortenses ac siluestres distinxisse, ac deinde hos separasse ab iis qui ex bulbis exeunt. Quibus tribus generibus complecti studuimus eas stirpes, quæ floribus suis præcipuè Medicinæ conferunt, aut oculis voluptatem adferunt: atque idcirco ab ipsis floribus primam commendationem accipiunt. Quas tribus prioribus complexi, quartum de Odoratis herbis subiunximus, Umbelliferis quinto succedentibus loco: siquidem & semina harum frequenter odorata sunt, agrè idcirco ab Odoratis separari posse videntur, ut suo loco latius.

Primus itaque huius Pemptadis de Violis ac Rosis liber, deque iis, quæ ipsis vel forma vel nominis similitudine affines sunt. Ad Violas autem contingit multos elegantes referri flores: ut Leucoia, Antirrhizon, & eiusmodi alios. In Rosarum societatem recipiuntur Peonia, & Cistus: potuisset accedere Rosa serotina, verùm quando ex Maluarum hæc est genere, apud congeneres fuit relinquenda. Initio igitur à Violis factò reliquæ succedent.

DE

Viola nigra siue purpurea.

Viola flore multiplici.

Viola siluestris inodora.

NIGRA siue purpurea Viola mox à radice folia promit multa, lata, venosa; per ambitum leuiter crenata, Hederæ foliis rotundiora, tenuiora, nigrioraque, præsertim parte superiore; inter quæ medijs, tenues exeunt styli, & in singulis flores singuli, pulchri, odorati, colore in cæruleo subnigro purpurei, nonnūquam, sed rarò, candidi, ex quinque paruis foliolis compositi, quorum infimum maius, ac deinde pensiles calyculi, qui per maturitatem in tres partes dehiscunt. semen paruum & in rotunditate oblongum est: radicibus tenuibus ac fibrosis firmatur.

Viret hieme pariter ac æstate, frigoris patientissima. Locis opacis, iuxta dumos, muros, agrorum hortorumque margines, pingui solo plurima frequensque emicat.

Flores vt plurimum Martio, vbi serius, Aprili prodeunt mense.

Est huius generis quædam, florū foliola multiplicans, cum purpurea, tum candida: hortensis vtraque.

Est & genus quoddam siluestre, foliis minoribus, floribus pallidioribus, minus aut nō odoratis: nascitur id, & locis quidē opacis, ac secus vias & margines agrorum, verum arido steriliq; solo.

Violam

Violam autem Græci *ἴον* & *ἴον πορφυροῦν*, id est, Violam purpuream nuncupant. Theophrastus verò & *ἴον μέλαν* & *μέλανιον*, hoc est, nigram Violam; à nigricantis purpuræ florum colore. Plinius solam hanc Græco nomine, à ceteris Violis discerni, appellariq; *ἴον*, & ab his Ianthinam vestem dici refert. Officinæ Latinum nomen seruant; at herbam Violariam nominant, & matrem Violarum. Germani florem, *Blaw violen* oder *Mertzen violen*: Galli similiter *Violette de Mars*, hoc est, Violam Martiam: Itali *Viola mammola*: Hispani *Violeta*: Belgæ *Dioleto* ten dicunt: Angli *Viola*: Bohemi *Viola*.

ἴον autem Græcis vocatum in Geoponicis Nicander credit, vt refert Hermolaus, quòd Nymphæ quædam Ionie, florem eum Ioui primùm dedere muneri. Alij *ἴον* dictum affirmant, quòd cum Io puellam adamatam Iupiter in vaccam conuertisset, terra florem hunc pabulo eius produxerit; qui propter ipsam factus, ab ipsa nomen accepit. Atque inde etiam Latinis Viola, quasi vitula, extrita littera t, dici putatur. Seruius Violam Latinis etiam Vaccinium, eadem occasione dici refert, locum enarrans Virgilij in Bucolicis:

Alba Ligustra cadunt, Vaccinia nigra leguntur.

Virgilius tamen Ecloga 10. Vaccinium à Viola differre ostendit:

Et nigra Viola sunt, & Vaccinia nigra.

Vitruvius etiam Architecturæ libro septimo, Violam à Vaccinio distinguit. Nam ex Viola Silis Attici colorem; ex Vaccinio purpuram fieri elegantem memoriæ prodidit. Tinctores, inquit, cum volunt Sile Atticum imitari, Violam aridam coniicientes in vas cum aqua con-^{Silis Attici}feruescere faciunt ad ignem: deinde cum est temperatum, coniiciunt in linteum, & inde ma-^{color.}nibus exprimentes, recipiunt in mortarium aquam ex Violis coloratam, & ex ea Erethriam infundentes, & eam terentes, efficiunt Silis Attici colorem. Eadem ratione Vaccinium temperantes, & lac miscentes, purpuram faciunt elegantem. Quæ autem sint appellata Vaccinia, alio, & suo loco explicabitur.

Ad Violas reuertimur, quarum & flores & folia temperiem habent frigidam & humidam. Et flores quidem omnibus internis inflammationibus, laterum potissimum & pulmonis, vtilis sunt: pectoris, asperæ arteriæ, nec non faucium asperitates & scabrities leniunt: iocinoris, renum, & vesicæ nimios calores restinguunt: ardentium febrium ardorem mitigant: bilis acrimoniam obtundunt: sitim arcunt & sedant.

Quod ex Violis fit *σποσάρον*, siue, vt Actuarius nominat, *σποσάρον*, si ex diluto decoquatur, in quo pluries recentes ipsæ fuerint maceratæ, aluum lenit, & bilem per inferna educit, trium aut quatuor vnciarum pondo sumptum.

Fit & ex Violis oleum, quod refrigerandi humectandique potentia pollet: temporibus illitum somnum clementer conciliat, quem calida aut sicca intemperies remoratur: cum oui luteo sedis & hæmorrhoidum dolores mulcet: additur quoque vtilissimè cataplasmatibus refrigerantibus, ac dolorem sopientibus.

Sit autem oleum, in quo Violæ macerantur, aut ex immaturis Oliuis, Græci *ὀμοτελες ἢ ὀμψάκων* nominant: aut ex Amygdalis dulcibus, vt Mesues ait: Sint & Violæ ipsæ recentes humentesque oportet. Aridæ etenim iam deperdita humiditate, & minùs refrigerant, & caliditatis nonnihil adeptæ videntur.

Recentiores aridas Violas, medicamentis quæ cor roborare creduntur, vtiliter admisceri sentiunt.

Folia Violarum in olere sumpta, refrigerant, humectant, aluumque leniunt: foris admota, calidas omnes inflammationes mitigant, cum per se, tum cum polenta imposita. Imponuntur & æstuant stomacho, & oculis, Galeno teste. Dioscorides sedi etiam excideti imponi scribit.

Prodesse autem excidenti sedi possunt, non vt adstringens aliquod sedem reprimens, sed veluti molliens & malacticon, qualia sæpenuerò prius admouenda, quàm reduci ea, præfertim inflammata, queat.

Plinius Violas quoque ait, crapulam & grauedines capitis, impositis coronis olfactuue discutere, anginas ex aqua potas: id quod purpureum est ex iis, comitialibus mederi, maximè pueris in aqua potum: semen scorpionibus aduersari.

In quibus verbis, quod de purpureo floris additur, accessorium esse, & ex Historia Asteris ^{Plinij locus} Attici translatus, suspicandus, & non temere, videtur, Dioscorides etenim floré purpureum ^{suspiciam.} non Violæ, sed Asteris Attici, cum aqua potum anginis, & comitali in morbo pueris auxiliari scribit.

De tricolore Viola. CAP. II.

FOLIA tricolori Violæ exigua sunt, ac initio quidem rotundiuscula, deinde oblongiora, per ambitum modicè ferrata: caules infirmi, tenues, angulosi, geniculati, palmi longitudine: flores longiusculis pediculis insident, purpuræ Violæ forma similes, & magnitudine vt plurimùm

O

plurimùm

Viola tricolor.

Viola affurgens tricolor.

plurimum pares, triplici colore splendentes, purpureo videlicet, luteo, candidoque vel caeruleo; quorum elegantia ac varietate colorum maxime placent, cum odorem exiguum aut nullum habeant. In summis duobus flosculi foliolis, & subinde in inferioris, & quandoque etiam in mediorem extrema parte, purpureus relucet Viola nigrae. Mediis ut plurimum, ac nonnumquam inferiori candidus aut caeruleus insidet. Luteus non raro inferius foliolum vel magnam eius partem, semper autem flosculi medium, intercurfantibus una nigris aliquot radiolis, occupat. Semen exiguis, in rotunditate oblongis, vasculis, Ochri magnitudine continetur, quae deciditibus succedunt floribus, & vltro semine iam maturo dehiscunt. Radicibus nititur fibrosis.

In aruis pluribus locis exit: nascitur & in hortis, & crebro quidem sua sponte, siluestri speciosior & elegantior.

1. Vere una cum Viola nigra aut paulo post emicat, aestate dein tota & maxima Autumni parte, ac subinde etiam hieme, floret.

Viola affurgens.

Huc autem referenda videtur illa Viola species, quae haud humi iacet, sed duriusculis suis cauliculis erigitur, & recta consistit, quos subinde promit cubitales: folia ei latiuscula, acuminata, per margines ferrata: flosculi Violis paulo minores, alioqui similes, ut plurimum trium colorum; superante tamen candido, medium floris occupante; superiora floris purpurascunt; inferiora ad luteum accedunt. flosculis succedunt siliquae oblongae, in tres partes sponte dehiscentes semine maturo, quod candidum & minutum, fibrosa radix ut Viola.

2. In Baldo Italiae monte repertam hanc Violam Matthiolus refert: Lobelius in Narbonensis Galliae ac Angliae montium iugis. Nascitur vero & in Sudetis Bohemiae montibus, in siluis, tum & in aliis Pannoniae siue Austriae locis.

Floret non modo Vere, sed tota aestate in Autumnum usque.

Viola affurgens aut surrecta, & quidem tricolor, non improprie appellari potest; rectius certe quam arborecens, utpote ne fruticis altitudinem aut similitudinem assecuta.

Nominatur autem tricolor Viola a plerisque Iacea: est tamen & alia Iacea quae nigra cognominatur. Aliis, herba Trinitatis, propter triplicem floris colorem, dicitur. Nonnullis herba Clauellata. Galli flores *Pensees* nuncupant, qua etiam appellatione Brabantis ac vicinis Belgis

Belgis innotuere. Germani Freischam kraut, vnd Reifalticheit blumen appellant. Cum *φλογίφλεξ*. Theophrasti conuenire videtur, quod *φλόγιον* etiam dicitur, & flos est tantum siluestris absque odore. Vere vna cum Viola alba aut paulo post exiens, plurimumque durans: cuiusmodi hæc tricolor Viola est, quæ, uti scripsimus, natura sua siluestris est atque inodora, & diutine floret. *φλόγα* autem siue *φλόγιον*, Gaza Violam flammeam interpretatur.

Qualitatem herba habet frigidam quidem obscuram, sed humidam manifestiorem, lenti glutinosique succi, uti Maluæ, particeps: emollientis ea de causa quoque facultatis, verum minus quam illa. Prodest, ut recentiores aiunt, febricitantibus maxime pueris & infantibus, quorum conuulsionibus ac comitialis morbi accessionibus subuenire creditur. commendatur item ad pulmonis pectorisque inflammationes, & ad scabiem corporisque pruritus. vlcera quoque glutinare fertur.

De Leucoio, siue Viola alba.

Leucoion candidum maius.

CAP. III.

Leucoion multiplici flore.

L E V C O I I voce plura Violarum genera comprehenduntur, quorum in florum quidem colore præcipua, sed tamen & nonnulla in foliis differentia. Possunt hæc in duo genera distingui. Vnum genus cui folia candidiora & molliora, candidum Leucoion, à foliorum, non florum colore, quis nuncupauerit. Alterum verò Leucoion luteum, à floris colore luteo. Sunt autem candidi Leucoij genera rursus duo: Maius videlicet & Minus.

Maiori, caulis est bipedalis aut altior, rotundus, in alas nonnullas diuisus: folia oblonga, candida, mollia, & veluti lanuginem habentia, Salicis foliis quodammodo similia, verum molliora: flores odorati, ex quatuor foliolis congesti, secundum cauliculos. superiore parte in tenuibus pediculis exeunt, colore aut rubentes, aut candidi, aut ex purpureo puniceo, aut cineri candidiori proximi, subinde varij. siliquæ inde sequuntur, oblongæ, angustæ, in quibus semen latum, planum, & rotundum: radicibus nititur fibrosis, sed validis.

Floret primo Vere & tota propemodum æstate, altero à satione anno, deinde & aliquot sequentibus, si diligentia & cura adhibitis, hibernis mensibus à frigore arceatur.

Minus genus à priore non forma, sed magnitudine sola differt: caules foliaque habet similia, sed minora: flores etiam non vnus coloris, sed vel candidos, vel rubentes, vel puniceos, uti Maioris: siliquas etiam, & semina similia.

Floret istud genus, non quidem Vere, sed Iunio, Iulio, aut Augusto, & eodem quidem quo satum est anno: hieme perit.

O 2

Est

Leucoion siluestre angustifolium.

Leucoion luteum.

Hesperis.

Est verò & Leucoion, florum folia multiplicans, sed rarissimum, quod ex maioris genere est, primoque Vere florere incipit, & maiorem curam hibernis mensibus, ne à frigore offendantur, requirit.

Extant verò & huius generis Leucoia nonnulla, quorum herbae folia haudquaquam candida, mollia, aut lanuginosa, sed virentiora, ad lutei Leucoij foliorum leuitatem & colorè accedunt.

Nec desunt siluestria Leucoia, quae non modò in Zelandiae maritimis sponte nascuntur, verum & in Narbonensi Gallia, ac pluribus per Hispanias locis, cum maritimis, tum mediterraneis gignuntur: folia habent angustiora, & vt plurimùm candidiora: flosculi quatuor foliolorum, dilute frequentius purpurei, quandoque rubentes, odorati, quorùm odor apud Hispanos sub noctem occidente Sole intenditur, ac latius diffunditur, qui aliàs per diem exiguus. siliquæ prioribus similes.

Iam & Leucoia quaedam bulbosa sunt, de quibus in subsequenti libro.

Seruntur in hortis Leucoia, cultura proficiunt, & cura hibernis mēlibus apud Germanos indigent.

Appellatur autem λευκίον, Latinis quidem Viola alba: Arabibus verò Keyri: Italis Viola bianca: Hispanis Violettas blancas: Nostri maius genus, Stoicki Violiteri nominant; minus verò, Hecete Violiteri. Vtrumque à canitie foliorum, vt diximus, candidum, ad differentiam lutei, quod præstantissimum est, non improprie dici potest.

In siluestrium genere, quod sub noctem odoratus est, Hesperis esse creditur. quae, Plinio auctore, nocte odoratior: lib. XXI. cap. VII. Hesperis, ait, noctu magis olet, inde nomine inuento.

Facultate autem Leucoia hæc luteo Leucoio haud dissimilia videtur, viribus tamē infirmiora.

De Leucoio luteo. CAP. IIII.

LVTEO Leucoio caules sunt ramosi, virentes: folia oblonga, angusta, glabra, in virore nigricantia, Leucoij candidi foliis minora: flores lutei, perquam odorati; siliquæ tenues oblongæ, in quibus semen latum. Totus frutex lignosus hiemis rigorem facillè sustinet.

Floret Aprili & Maio, & si hiems clemens fuerit, etiam Martio vel prius.

In peruetustis muris, in rudibus & aliis saxosis locis libentiùs nascitur: seritur & in hortis iuxta parietes ac muros.

Huius Leucoij quoddam quoque est genus, flore multiplici, cui siliquæ nullæ. Seritur hoc furculis, & in hortis colitur.

λευκίον & istud Græci nominant, & λευκίον ροδίον; Latini Violam albam, & Leucoion luteum: Arabibus Keyri est: Hispanis Violettas amarillas: nostris, Stoicki Violiteri: Parietinas aut saxatiles Violas dixeris: & Stoicki Violiteri: Germanis Gälsbe Violian: Gallis Girofflées jaunes: Anglis Walle Sol'oser.

Est autem Leucoij frutex vniuersus, vt Galenus

nus

Viola matronalis.

Viola latifolia.

nusait, extergentis facultatis, ac tenuium partium, plus tamen flores: & inter hos, qui sint sicciore, magis etiam quam virides.

Dioscorides lutea Leucoia præcipui in medicina vsus esse scribit, & huius aridos flores in defensionibus decoctos, ad vteri inflammationes & menstrua ducenda facere: cerato exceptos sedis rimas sanare, & cum melle oris aphtas: semen duarum drachmarum pondere ex vino porum, aut cum melle subditum, menses, secundas, & fœtus educere: radices cum aceto impositas, lienem reprimere, & podagricis prodelle.

Hippocrates lib. De natura muliebri, ad secundas educendas, & sanguinem ex vteris pellendum, Leucoij semen tritum cum vino bibendum exhibet: & ad eadem lutei Leucoij radicem, eodem quoque modo fumendam tradit.

De Viola matronali. CAP. V.

MATRONALIS Viola folia habet mox à radice longa, lata, subnigra, per ambitum crenata: caules cubitales aut altiores, foliis similibus, sed tamen minoribus circumdatos. flores in summis alarum virgis erumpunt, Leucois similes, coloris aut candidi aut rubentis, dilute purpuræ. semen in siliquis oblongis & rotundis gignitur paruum, figura oblongum, colore in ruffo subnigrum. radices subsunt fibrosæ & validæ.

Nascitur in hortis.

Altero à quo fata est anno, Maio & Iunio mensibus potissimum floret, non raro tota æstate floris eius productio.

Galli *Violettes des dames*, & *Girofflées des dames* appellant, hoc est, Violas matronales; nostri corrupta voce, *Damas bloemen*: Germani *Winterviole* id est, Violas hibernas siue hiemales.

Sunt autem harum Violarum herbæ quidem folia, gustu acria & calida, Eruca, cuius species videntur, sapore & facultate proxima.

Aqua ex floribus huius destillata, ad sudorem prouocandum valde efficax habetur.

De Viola latifolia. CAP. VI.

FOLIA Viola latifolia promit, virentia, lata, per ambitum crenata, Alliariæ vocatæ herbæ similia, sed maiora: caules rotundos ramosos: flores Leucoij, colore purpureos, subcæruleos; quos sequuntur latæ, planæ & propemodum rotundæ siliquæ, ex tenuissimis membranis, veluti laminis, compactæ; intra quas semina plana, lata obscure coloris, formâ quodammodo *διχοτύου* Lunæ, inter quæ media tertia membrana. radices subsunt crassæ, candidæ, in diuersa tendentes, Præoniæ feminæ alterius, radicibus quodammodo similes, sed minores & tenuiores, intus porosæ.

Belgæ hanc Violâ vnâ cum aliis in hortis serût.

Flores Aprili prodeunt mense, altero à quo fata est anno.

Bulbonæ aut Bolbonæ voce barbarâ vulgò,

nos Violam latifoliam, aut, vt plerisque placet, Violam peregrinam nuncupare malimus, Brabanti Penninckbloemen / à siliquarum forma, denarium quodammodò ferèté, & Pasch- bloemen / quòd circa Paschæ solemnitatem ferè semper floreat, nominant. Recentiorum plerique Lunariam: alij Lunariam Græcam appellant: vel ab ipsius feminis figura, aut siliquarum mediæ membranæ argenteo splendore, quo, deciditibus per summam siccitatem cum femine ex vtraque parte membranis, nitet.

*Thlaspi
Crucifera.*

Veterum autem Thlaspi alterum videtur, quod videlicet à Crateua describitur, à nonnullis Sinapi Persicum appellatum. Nam, vt Dioscorides ait, Crateuas Thlaspi quoddam recenset πλατύφυλλον καὶ μεγαλόριζον, id est, Latifolium & magnis radicibus: qualis omnino Viola hæc est, quam Latifoliam cognominauimus.

2. Huic latis foliis, & siliquis planis ac rotundis, similis est & alia quædam Latifolia Viola. perenni hæc radice nititur, hieme nõ marcescit: caules lignosi, cubitales: folia multa, lata: siliquæ planæ & latæ; vtraque paulò minora quàm prioris: flores cãdidi instar Violæ matronalis.

In siluis nonnullis prouenit veluti Hercynia, qua parte Germaniam spectat. transfertur & ad hortos, in quibus diutinè viuít.

Ceterum facultate ac potentia, Latifoliæ Violæ semen calidum quidem & siccum est, gustuque acre, Thlaspios semini sapore & viribus simile: radices acrimoniæ quoque nonnullæ, sed non multæ participes sunt: eduntur cum acetariis, vt quarumdam aliarum.

De Viola dentaria.

CAP. VII.

Viola dentaria prima.

Viola dentaria altera.

IN Violarum numerum recipiendæ & admittendæ quoque videntur vulgò Dentariæ appellatæ: quæ duæ sunt.

1. Priori cauliculus dodrantalis, folia Cannabis aut Pentaphylli modo quinque ad vnum hærent pediculum, oblonga, lata, ambitu serrata: Leucoiis similes flosculi, è puniceo colore subpurpurei: siliquæ quoque tales, in quibus semina. radix oblonga, inæqualis, multis crassis exasperatur squamis.
2. Alterius Dentariæ folia haudquaquam Pentaphylli, sed veluti Fraxini digesta, *πέλαγον* siue costam habent mediam, cui annectuntur: sunt verò hæc oblonga lataque, & crenis secundum margines incisa, crebrò ad vnam costam septena: flores candidi, & quæ sequuntur siliquæ prioris

prioris similes: radices quoque asperæ & squamosæ, sed tamen nonnihil quàm prioris minus. In Germaniæ nonnullis vmbrosis ac opacis montibus gignuntur. Priorem circa Hercyniam siluam, haud procul Northusio, plurimam solo pingui, cui saxa subsunt, reperiri, Valerius Cordus auctor est.

Aprili & Maio præcipuè florent: semen postea perficitur.

Dentarias vulgò appellant: Cordo Coralloides dicuntur, à radice albi Coralli æmula. Matthiolus inter Solidagine & Symphyta reponit. Nos propter florum cum Leucoiis similitudinem, Violas maluimus dentarias appellare.

Quod verò ad facultates attinet, vtraque inter vulnerarias herbas à recentioribus refertur: & ad interiorum viscerum, præcipuè tamen thoracis ac pulmonis vulnera, nec non ad intestinorum ramices commendatur.

De Viola Mariana, siue Rapo siluestri Dioscoridis.

CAP. VIII.

Viola Mariana.

MARIANA Viola folia primùm habet oblonga, lata, subnigra, aspera, nonnihil hirsuta, vulgaris Buglossi foliis nigriora, minora, minusque aspera. Caules deinde secundo anno profert rotundos, rectos, ramosos, aliquantulù etiam hirsutos, circa quos folia similia, sed minora: flores in summis virgis exeunt oblongi, caui, rotundi, per oras incisuris quinque, sed non profundis, diuisi, & angulis non perinde vti aliorum siluestrium Raporum acutis; coloris vt plurimàm in cæruleo purpurei, subinde candicantes, in quibus stamina duo aut tria candida; qui & priusquam dehiscunt quinquangulares sunt. post flores capitulum nascitur, superiore parte latius, quinque quoque angulos habens; & quinque loculis veluti caligulis asperis & hirsutis deorsum dependentibus circumuestitum, in quo semen exiguum, subruffi, & eius, cuius Castaneæ fructus echino exemptus, propemodum coloris. radices subsunt longæ, crassæ, candidæ, non ingrati saporis.

Nascitur, vt aiunt, in siluis & montibus, nec non in opacis quibusdam tractibus, vt Matthiolus refert, plerisque Italiæ & Germaniæ locis. apud Belgas in hortis colitur.

• Iunio, Iulio & Augusto mensibus floris eius productio: semen interea ad maturitatem peruenit; neque enim simul, sed particulatim floret.

Violam Marianam nostri appellant, & vulgò *Mariettes*. Recentiorum plerique Medion esse volunt.

Medion autem Dioscorides tradit folia habere Seridis, (exemplaria quædam Iridis habent:) caulem tricubitalem, & in eo florem magnum, rotundum, purpurascens: fructum paruum, similem Cnico; radicem dodrantalem, crassitudine baculi, gustu acerbo. Cum qua descriptione Viola Mariana non admodum respondet: tamen illi flos grandis & rotundus, folium tamen propriè nec Iridis nec Seridis: & fructus aut semen, Cnici semini haud simile, vtpote valdè minutum, & subruffi, vti scripsimus, coloris.

Quas ob causas Viola Mariana non Medion, sed potius verum Dioscoridis Rapum siluestre videtur (ρογύλη ἀγρία quæ Græcis dicitur) cum cuius descriptione magis conuenit. Nam fruticosa est stirps & ramosa, cuius lobi siue capitula appendentibus aliquot loculis circumtectis, quibus sublatis, interior lobus siue capitulum conspicuum est; quale Rapum siluestre esse, ex eius apud Dioscoridem descriptione satis constat. Quæ tamen superfluum quorundam accessione corrupta, Rapo tamen siluestri propriissima complectitur.

Describitur autem Rapum siluestre à Dioscoride his verbis: Ἀγρία ρογύλη φῦται ἐν ἀρούραις, θάμνος πηχυῖος τὸ ὕψος, πολὺ κλάδος, ὅξ ἀκροῦ λείος φύλλα ἐχρυσά λεία, δακτύλου τὸ πάχος, ἢ καὶ μίλλονα. καρπὸν δὲ ἐν λοβοῖς καλυκώδων. ἀνοιχθέντων δὲ τῶν περιμετρῶν, ἕσται ἄλλος κεφαλοειδής.

λοιδορὸς ἐστὶ λοιδος, ἐν ᾧ ἀσπιδία μέλαινα, ἑρμύθια δὲ λοιδὰ ἐνδοθεν. id est, Rapum siluestre, nascitur in aruis, frutex altitudine cubitalis, summa parte læuis: folia habens læuia, digiti latitudine maiora: fructum in lobis calyculatis, quorum inuolucra cum aperiuntur, alius capituli modo lobis subest, in quibus semina nigra, contrita verò intus candida

In qua descriptione, quæ de læuitate summorum caulium ac foliorum, & seminis nigredine, ac interior eius medulla candida traduntur, ad siluestris Rapi, huius præsertim, descriptionem non faciunt, sed aliò pertinent. Huius siquidem siluestris Rapi caules aut folia non sunt læuia, sed aliquantulum hirsuta: semen etiam non nigrum, verum subruffum, & castaneis, vt diximus, colore affine.

Videntur autem, quæ de læuitate foliorum & summorum partium, Rapunculo conuenire, aut Campanulæ, de qua in sequentibus capitibus: semen verò, quod hic describitur, satiu Rapi est. Itaplurium stirpium descriptiones inter se confusæ.

Ceterum quòd ad facultates attinet, radix Violæ Marianæ refrigerantis & nonnihil adstringentis est potentia: esui, vt aliorum siluestrium Raporum, apta est, & non incommodè acetariis additur.

De aliis siluestribus Rapis.

CAP. IX.

Ceruicaria maior.

Ceruicaria minor.

SUNT verò & multa alia Rapi siluestris genera, Calathoide florum figura, & radicibus Violæ Marianæ haud multum dissimilia.

1. Vni, quod à Viola Mariana alterum, caules sunt cubitales aut altiores, angulosi, asperi, hirsuti; folia aliquantulum aspera, lata, in acutum desinentia, per ambitum crenata; Vrticæ foliis & forma & colore quodammodò similia: flores secundum caules exeunt, Violæ Marianæ floribus minores, per ambitum quinque similiter incisuris, sed profundioribus, diuisi, intus aliquantulum hirsuti, colore aut candidi, aut dilutè purpurei, vel ad cæruleum inclinantes.

2. Huius verò species quædam est foliis aliquanto læuioribus: floribus elegantioribus, coloris purpurei è cæruleo; cuius radix aliquot annis viuax restat, & Vere regerminat.

Ceruicaria maior. Nominant hoc genus Germani Halskraut/ Nostri Halskraut id est Latine Ceruicariam, & Ceruicariam maiorem: Græci φαχίλιον: plerique Vuulariam: Fuchsius Campanulam.

Ter-

Rapunculum.

Rapunculum Alopecuron.

Tertium genus caules habet breuiores, folia minora, candidiora, minus aspera, oblonga, Saluix foliis similia. flores Ceruicariæ minores, colore proximi Violæ nigræ, dilutam purpuram referentes, qui non ut aliorum deorsum nutant, sed sursum eriguntur, plures simul summo caule exeuntes. radices quoque similes. Hoc genus plerique Ceruicariam minorem appellant.

Nascuntur hæc in Germania ac Belgio plerisque aridioribus locis secus pratorum margines, & crebro locis senticolis; transferuntur in hortos florum gratia.

Florent Iunio, Iulio & Augusto mensibus.

His autem simile & quartum genus est. caules istud quoque breuiores facit: folia lata & Ceruicariæ prioris proxima, minus tamen aspera, minusque per ambitum crenata. flores deorsum pendent, coloris ut plurimum dilutæ & quasi ex cæruleo rubentis purpuræ. pro radicibus, multæ, tenues, transuersim & oblique serpentes fibræ sunt, à quibus multæ oblongæ, candidæ radiculæ, Rapunculi radicibus similes demittuntur. Ita facile seipsum propagat & late serpit hoc genus.

Secus aruorum margines in Zelandia & alibi locis etiam non maritimis reperitur.

Floret eodem quo reliqua tempore.

Quintum genus, quod vulgò Rapunculum nominant, caules profert tenues: folia oblonga, angusta, læuia: flores Ceruicariæ minores, cæruleo ut plurimum colore: radices candidas, digitalis longitudinis, esui aptas.

Exit in aruis, multis locis frequens.

Plurima ætatis parte floret: hibernis mensibus radices leguntur, & cum acetariis inferuntur.

Istud genus vulgò, ut diximus, Rapunculum, quasi paruum Rapum appellant: Germani Rabunsem: Nostri Raponce: Galli Raponce.

Horum omnium flores, priusquam adaperiuntur, quinquangulares sunt; completi vetò rotundi, & inuersi calathi figuram referunt, staminibus intus candidis; & per circumferentiam quinque incisuras, totidemque eminentes angulos acutos habent: capitula autem, in quibus semen, angularia, superiore parte ampliora, sed nuda, & nullis appendicibus aut loculis siue pericardiis circumtectata, uti sunt Violæ Marianæ; quæ eam ob causam, nempe quod capitula

3.

4.

5.

capitula, siue lobos habeat circumtectos, cum filuestris Rapi descriptione exactiùs quàm vllum horum conuenit, quæ tamen & omnia Rapa filuestria sunt.

6. Præter hæc verò & sextum quoddam genus est à superioribus forma aliquantulum differens. huic autem folia primùm lata, postea secundùm caules angustiora; caules dodrantaes, summa parte veluti spicam paruorum florum plenam proferunt, quorum singuli antequam panduntur, corniculi cuiusdam similitudinem referunt; aperti verò in quatuor angusta foliola finduntur, colore aliàs candidi, aliàs cærulei, aliàs purpurei, floribus capitula parua succedunt, Rapunculi capitulis ferè similia, verùm minora, multa circa caulem simul arctèque composita: radices candidæ, vt aliorum Raporum filuestrium.

Gignitur locis siluosis & opacis, pingui lutofoque solo.

Floret Maio, Iunio & Iulio mensibus.

Nonnulli Alopecuron appellant, ab ipsa florum plena spica, quæ iam apertis flosculis, mollis & veluti lanuginosa, vulpiumque caudis propemodum assimilis, ea de causa, videtur. Sed Alopecuros alia omnino est herba, in frumentorum & leguminum historia à nobis descripta. Qua de causa ab aliis Rapunculum Alopecuron dicitur, ad differentiam videlicet veri & legitimi Alopecuri.

Radices porrò omnium horum refrigerantis potentia sunt & nonnihil adstringentis: possunt autem omnes vnà cum aliis acetariis edi. Sunt etiam qui Ceruicarum radicum decoctum, aduersus incipientes oris & tonsillarum inflammationes conferre affirmant.

De Campanulis. CAP. X.

Campanula Maior.

Campanula Media.

CVM filuestribus Rapis similitudinem quamdam habere videntur, quas Campanulas vulgò nominant. Earum tres nobis obseruare contigit species. Vnam maximam; alteram mediæ magnitudinis: tertiam siluestris minimam.

1. Maior siue maxima Campanula folia habet prima terræque proxima lata & Violæ nigrae forma similia, sed tamen paulò maiora, quæ verò circa caules, quos validos, & præaltos promit, oblongiora, vtraque saturi viroris: flores secundùm caules gignuntur plurimi, Rapunculi floribus maiores ac patentiores, campanulis ac tintinnabulis ferè assimiles, cæruleo nitentes colore; staminibus in medio candidis. radix nouellis plantis oblonga & digitalis ferè crassitudinis, vetustis verò in multas fibras distributa.

Mediæ

Campanula siluestris minima.

Mediae magnitudinis Campanulae folia non modò caulibus agnata, verum & prima, angusta sunt & oblonga, saturato quoque virore splendenda: caules striati bicubitales & altiores; circa quorum partes superiores flores prioris satis similes; vel colore carulei, vel candidi.

Tertia siluestris minima, maiori similis est, sed tamen omnino minor. Prima etenim eius & terræ proxima folia lata sunt, & Violae nigrae satis similia, attamen non tam magna; reliqua verò oblonga & angusta: flores similes carulei, subinde candidi, sæpè Rapunculi floribus maiores: radices verò tenues & fibrosæ.

Tres hæ lacti similem succum præbent, cauliculis & foliis vulneratis: flores earum nondum completi quinquangulares quoque sunt, & patentes in quinque similiter angulos exeunt, & capitula similiter quinquangularia, Rapunculi & aliorum siluestrium Raporù satis similia, sed foraminosa & perforata, in quibus semen perquam exiguum. Putari hinc possent fortassis Raporum siluestrium esse species; sed quia radix earum edulis non est, aliò videntur referendæ.

Priores duæ in hortis seruntur: tertia passim in Belgio iuxta aruorù & agrorù margines reperitur.

Omnes Iunio, Iulio & Augusto florent.

Vulgò Campanulas nuncupant; pleriq; *Beluedere*: sed Italis *Beluedere*, Græcorum *Olyris* est, cum qua Campanulae similitudinis nihil habet.

Et primam quidem harum sunt qui Columnarem, & quidem Plinij iudicent, cum tamen herbae Columnaris nomen apud hunc non reperiatur. Alij Anthemum Plinij faciunt, & huius quidem nomen in multis exemplaribus reperitur, sed deprauatis. Legendum siquidem est, non Anthemum, sed Eranthemum lib. xxvi. cap. viii. Eranthemum autem Anthemidis est species, flore roseo colore rubens, multumque ea de causa à Campanulis differens.

Secundam Matthiolus Phyteuma esse existimat; at nobis tum hæc, tum aliæ Campanulae Iasionæ similiores videntur: Phyteuma verò esse Antirrhini siluestris species, de qua inferiùs suo loco. Ait etenim Theophrastus, *ἰασώνη* florem vnico folio constare, similitudinem autem plurium ostendere, quæ tamen non separentur, & superiorem floris partem angulosam esse. Talis certè Campanularum flos est, uti & omnium similiter Raporum siluestrium (excepto generis sexti) quæ tamen ea de causa Iasiones esse affirmari non possunt; si modò eadem Theophrasti & Plinij est Iasione. Plinius siquidem Iasionem lac ait habere copiosum, quod solæ Campanulae præcipuè fundunt.

Dubitet fortasse aliquis, & Campanulam non esse Iasionem existimet, quòd Plinius olus esse Iasionem scribat siluestre, in terra repens, flore candido. Sed si olus est, omnis herba edulis, & Campanula olus est, cum & eius folia edi posse non sit dubium: repunt verò & in terra subinde secundæ ac tertiæ radices, atque ea de causa citissimè vna aliqua stirps multiplicatur & ampla fit: florem etiam non rarò candidum esse scripsimus.

Theophrasti autem de Iasione hæc sunt verba, lib. i. vbi de florum agit differentiis: Nonnulli, inquit, vnus folij nascuntur, similitudinem tantum plurium ostendentes, ut flos Iasionis; huius etenim non separatur vllum in flore folium: neque conceptaculo pars inferior eget, superior autem angulosa.

De Iasione verò Plinius lib. 22. cap. 22. hunc in modum: Iasione olus siluestre habetur, in terra repens, cum lacte multo, florem fert candidum, Concilium vocant.

De facultatibus autem harum Campanularum nihil occurrit in medium adferendù, cum nullius vsus flos, herba, aut radix sit. Apud Theophrastum verò etiam ac Plinium nihil de Iasionibus viribus scriptum reperitur.

De Campanula aruensi minima. CAP. XI.

PRÆTER verò superiores Campanulas, & alia quædam humilis & parua est, cui caules terbelli, dodrantes, in alas plures diuisi, plurima parte humi decumbentes: folia circa cauli-

2.

3.

1.

Plinij locus restituimus.

2.

Iasione.

Campanula aruenfis minima.

cauliculos parua, per ambitum leniter crenata: flores paruuli, in puniceo purpurei, pulchri, multum patentibus, tintinnabulis aut campanulis similes, stamine in medio candido, qui interdum patent; circa verò occasum Solis recluduntur, & in quinquangularem speciem cōtrahuntur, quam etiam nondum aperti, vti aliæ Campanulæ, referunt: radices tenuissimæ sunt.

In agris frumentariis inter segetes exit, fertili & fecundo solo.

Iunio & Iulio floret.

Anonymos nostris est herba: pleriq; tamen Speculum Veneris: Brabanti vulgò *Drouwen spighe* vocant. non esse Onobrychim, quod quandoq; suspicati fuimus, satis constat. Campanularum videtur esse species, non tamen Iationes, cum lac nullum vulnerata fundat.

Facultatem autem Campanula hæc comperit nullam habet, cum nullius in medicina sit vsus.

De Campanula Autumnali.

CAP. XII.

IAM & in Campanularum numero quedam etiam serotina est, caulibus hæc exit dodrantalibus, tenuibus, foliis angustis, binis ex aduerso positis: flores in caulicorum summo fastigio, & quandoque è foliorum sinibus, prodeunt oblongi, calathoides, sursum hiantes, in cæruleo saturato eleganter purpurei, staminibus in medio candidis, Raporù siluestrium siue Ceruicariarum dictarum floribus quodammodo similes, quinquangulares quoque prius quam adaperiantur; adaperiti verò quinque per circumferentiam fissuris diuisi, totidem eminentibus angulis; sed minus patentibus, angustiores, minores, & colore elegantiores; vtpote cæruleum ipsum sui coloris pulchritudine & gratia prouocantes: semen exiguum in paruis oblongis thecis continetur. radices subsunt tenues, oblongæ, bifidæ, trifidæ, aut amplius diuisæ, gustu amaricantes.

Reperitur aliquando in pratis, frequenter in aliis incultis, & iisdem quibus Erica humidioribus locis. In pratis quidem procerior auctuq; amplior: in Ericastris verò tenuior ac minor prouenit. Nec destituuntur huiuscemodi Campanula plana quedam & aprica loca, tumulis adiacentia maritimis apud Batauos, quæ tamen cauliculis est breuioribus ac humilioribus: floribus non minoribus, sed frequentioribus & dilutiùs coloratis.

Sub finem Augusti, ac Septembri mēse elegantes huius floſculi vigent.

Apud Belgas nomen non habet: sunt tamen, qui *Blaw Leitsens* / id est, cærulea Liliola nuncupent. Ananiésia rura Pettimborſa vulgò vocant,

Matthiolo teste. Videtur autem hæc respondere descriptioni Calathianæ Violæ, non quæ

Campanula Autumnalis.

que apud Plinium, sed apud Ruelliū lib. ii. cap. cxxix. extat: quā ipse pluribus omnino verbis describit, quā Pliniana descriptio habeat. Plinius enim paucis verbis Calathianā expressit, & lutei esse coloris ostendit: Ruellius verò cæruleum, & eum quidē elegantissimū ei tribuit.

In totum, Plinius ait lib. xxi. cap. vi. sine odore minutoq; folio Calathiana, munus Autumnni, ceterē Veris. Proxima ei Galtha concolori magnitudine: vincit numero foliorum marinam quinque folia non excedentem. His verbis ostendit Plinius, Calathianam concolorem esse Calthæ, id est, luteam, & æqualis magnitudinis; sed tamen Calthæ florem ex pluribus compositi foliolis. Caltham autem esse lutei coloris, ostendunt Virgilij & Columellę versūs, capite de Calendula adducti. Ruellius verò vnde locupletatam illam descriptionem acceperit, non facile fuerit affirmare: non est tamen quòd ab eo excogitatam suspicemur: talem enim qualem ipsa descriptio proponit, Calathianā non agnouit. Calathianam siquidem existimare se ait, aut quæ sit tibi non cōstare, quā Galli *Ancoiles* dicunt: Latini hac ætate Aquileiā: quæ cum Calathianæ ab ipso adducta descriptione haud conuenit. Ruellij autē verba hæc sunt:

Calathiana munus Autumnni, Violæ ceteræ Veris; ea minuto est folio Violæ albæ non dissimili, in totum sine odore, Calathi similitudine, Autumnno tantum proueniens, tanta coloris pulchritudine, vt cæruleum ipsum, quod imitatur, prouocet: in pratis post ætatem emicat; Autumnalem Violam nominant: qualis Campanula est Autumnnalis. Videtur verò eadem a Valerio Cordo Pneumonanthe nuncupata, quā Germanicè *lungen blūme* dici refert.

Qualitate autem hæc Viola calida est, Gentianæ, cuius species nonnullis videtur, facultate quodammodò similis, multò tamen imbecillior. Efficax à recentioribus habetur aduersus pestilentes morbos, & ad virulentorum animalium morsus & ictus.

De Digitali. CAP. XIII.

Digitalis purpurea.

DIGITALIVM plures sunt species, non modò colorum colore, sed & foliorum forma coloreque differentes.

Vulgatissima purpurei floris est, cui longa, lata, per ambitum crenata, dilutè virentia folia, Verbasci quodammodò similia, minora tamen minusq; lanuginosa: caulis rectus, rotundus, à medio sursum versus compluribus floribus grauidus, non alternatim, aut orbiculatim, sed ab vno caulis latere supra inuicem, aut, vt Græci aiunt, ἐπ' ἀλλήλων dispositis, deorsum versus dependentibus, forma oblongis, intus cauis, dactylotheticis propemodum similibus, colore ex rubore purpureis, punctis quibusdam candidis intercurrentibus; quos rotunda sequuntur vascula, in quibus semen exiguum: radices multæ tenues fibræ sunt.

Plerisque Germaniæ & Belgij locis saxosis & umbrosis, in montium conuallibus, & vbi ferri & Lithantracon fodinæ vicinæ sunt, spontè exit: transfertur etiam in hortos.

Altera Digitalis, priori folijs similis est, longioribus tamen ac latioribus: flores huius cum prioris floribus forma etiam conueniunt, colore verò candidi aut subinde dilutè in candido purpurascetes.

Tertia folia habet angustiora, venosa, glabra, saturato virore nigricantia, auersa tamen parte candidiora, per ambitum nonnihil ferrata: flores huic lutei, forma prioribus ferè similes.

Quarta Digitalis folia promit Tertię similia, in virore quoque obscuro nigricantia, & candidiora similiter parte auersa, sed minora & angustiora; flores paruos, deorsumq; dependentes, verum minores, colore subluteos aut pallētes.

Appellant autem Germani quidem hanc stirpem vulgari lingua *Fingerhut* & *Fingerskraut*: Belgæ *Dingherhoet*: Galli, *Digitale*, aut, quidam aiunt, *Gants nostre Dame*: Angli *foxglove*: Fuchsius appositè Latine *Digitalem* nuncupauit. Nonnulli *θρυαλλίδα* nominant, & *θρυαλλίς*. Verbasci speciem faciunt, quæ *λυχνίς* dicitur. Sed *Lychnitis* siue *Thryallis* folia habet pingua, crassa & hirsuta, ad ellychnia in lucernis apta, qualia minimè Digitalis, cuius tam crassa aut hirsuta non sunt, vt ellychnij vicem explere queant.

P Facul-

Facultatem autem Digitalis quidem folia, cum amara sint, calidam obtinent & siccam, cum nonnulla expurgandi vi coniunctam, interim tamen nullius sunt vsus, nec medicamentis vllis admiscuntur: flos solus, sola pulchritudine & forma placet gratulque est.

Sunt tamen qui noxiam & venenosam qualitatem huius folia habere affirmant: idque euidenti experimento cognitum. Nam cum ex huius & aliarum herbarum folijs cum ouis placenta essent facta, quotquot eas gustassent atque edissent, mox sese male habuisse, & ad vomitionem irritati dicuntur.

De *Lychnide Coronaria.* CAP. XIII.

Lychnis Coronaria,

LYCHNIS Coronaria folia gerit oblonga, pollicis latitudine aut paulò latiora, mollia, lanosa, cana, Verbasci folijs minora quidem, sed candidiora & lanuginosiora: caules cubitales, rotundos, geniculatos, canos quoque & lanuginosos, in plures breues alas diuisos; in quarum summo singuli flores, è calycibus suis, aspectu pulchri, sed inodori, Violæ matronalis floribus maiores, colore rubro & veluti flammeo fulgentes, subinde, sed rarius, candidi, aut dilutè rubentes, ex foliolis vt plurimum quinque, rarissimè senis, nec pluribus congesti; nisi floris foliolis (quod vt alijs floribus hortensibus, ita & huic aliquando contingit) multiplicatis; in medio florum apices sunt acuti & pungentes: radices subsunt tenues.

Seritur in hortis; Italiae, Germaniae, Galliae, Belgioque familiaris: apud Ananienfes autem, vt Matthioli refert, etiam siluestris, sponteque exit.

Innio, Iulio ac Augusto aestiuis mensibus florum exortus.

Nominant hunc florem Germani, *Frauwens rößlin*, *Marien rößlin*, *Marghen rößlin*, & *Himmels rößlin*: Latine *Dominarum rosam*, *Marianam rosam*, *Cæli rosam*, & *Cæli florem*: Belgæ *Christus ooghen*: id est, oculum Christi, Galli *Oeillets*, & *Oeillets Dieu*: Itali ac Hispani *Lychnide*. Dioscoridi *λυχνίς σφρανωματική* est, hoc est, *Lychnis coronaria*, siue *fatua*. *Gaza λυχνίδα* lucernulam conuertit.

Videtur eadem & *λυχνίς ἢ λυχνίς* per γ, esse *Verbasci* species, quæ & *θρυαλλίς*: folia siquidem habet mollia, hirsuta, ad lucernarum funiculos siue *ellychnia* apta, cuiusmodi *Lychnitidis* esse Dioscorides testatur: florem item vt plurimum rubentem habet, qualem *θρυαλλίδος* esse, Nicander innuit, rubentem eam in *Theriakis* nominans:

Ὅσα τε λυχνίς ἐνεργεν, ἐρδθήεις τε θρυαλλίς.

In quo versiculo *Lychnis* intelligi debet siluestris, vt ipse Nicandri interpret monent, ne coronariam *Lychnida* à *Thryallide* differre hinc quis existimet. Conrardus Gesnerus hunc

Iouis florem & Græcè *Διὸς ἄνθος* nuncupari existimat. Sed Theophrastus inter *Lychnida* & *Iouis* florem, lib. 6. distinctionem facit; æstiuæ sunt, ait, *λυχνίς*, *Διὸς ἄνθος*, &c. & similiter Plinius, lib. 21. cap. 11. hæc Theophrasti verba referens; succedunt illis æstiuæ, scribit, *Lychnis* & *Iouis* flos, &c. Est autem *Διὸς ἄνθος* siue *Iouis* flos, flos æstiuus, coronarius, absque odore, cui radices lignosæ; Theophrastus lib. 6. Sunt verò & qui velint *Lychnida*, Plinij *Rosam* Græcam esse, quam refert, non nisi in humidis prouenire, nec vniquam excedere quinque folia, *Violæ* magnitudine, odore nullo. Porro *Lychnidis* & alia multa reperiuntur nomina, inter notha tamen & supposititia relata, dicitur etenim & *ἀθάνατος*, quasi immortalis, quod diutinè pulchritudinem suam retineat. Item *ἀκυλῶνιον*, *βαλλάρειος* siue *bellaria*, *γερανοπόδιον*, hoc est *Gruis pes*; *κορυμβίον*: & hanc esse *Corymben* Ruellius iudicat, cuius *Columella* lib. 10. hoc fenatio meminit:

Corymbe. Nunc veniat quamuis oculis inimica *Corymbe*.

Coronis etenim, inquit, inserta, igneo micans aspectu, oculorum aciem obtundit. Iam & *Lychnis* hæc *αύειον* dicitur: alia tamen, quæ *Taura* siue *Tora* vulgò nominatur, venenosa herba, de qua inter *Deleterias*. Nominatur præterea *Lychnis* & *σκηπτέρον*, item *μαλίον*, & Latine *Genicularis*.

Facul-

Facultate autem Lychnidis coronariæ semen, Galenus ait, calidum est secundo quodammodo ordine, & siccum eodem modo: cum vino potum, à scorpione ictis auxiliatur, auctore Dioscoride.

De Lychnide siluestri. CAP. XV.

Lychnis siluestris.

Lychnis siluestris flore multiplici.

SILVESTRIS Lychnis geniculatis caulibus, folijsque mollibus, Coronariæ Lychnidi satis similis est; minùs tamen cana, aut lanuginosa, folijs item angustioribus, & caulibus tenerioribus, pluresque alas facientibus: floribus etiam minoribus, colore candidis aut rubentibus; calycibus tamen maioribus; in quibus semen paruum, rotundum, subnigricans: radicibus longis & digitalis subinde crassitudinis.

Iuxta pratorum, aruorumque margines, & alibi sua sponte exit: transfertur etiam in hortos, in quibus quandoque florum foliola multiplicat.

Plurima æstatis parte, & in Autumnum vsque floret.

Nostri *Zenetelienis* appellant: Germani etiam *Marien rôslein* / & *Wilde Marien rôslein*: item *Hydweyck* / & *Widerstoss*: Galli *Ocillets saunages*: Græcis *λυχνίς ἀγρία*: Latinis Lychnis siluestris dicitur.

Sunt tamen & aliæ siluestres appellatæ & cognominatæ Lychnides, huic haud similes. Siluestris etenim Lychnis Antirrhinon quoque auctore Dioscoride: & similiter Leontopetalon, Apuleio teste, appellatur.

Sunt verò huic Lychnidi & aliæ quoque quædam nomenclaturæ, vt, *τεργόνατον*, *ἀτόκιον*, *ἱεροκοπόδιον*, *λαμπάς*, & apud Romanos *Intybum agrelte*, quæ inter nothas & reiectitias reperiuntur. Ex recentioribus plerique *Saponariam* hanc nuncupant: est tamen & alia *Saponaria*, de qua inferiùs. Nonnullis etiam *Ocimastrum* esse videtur; at *ὠκίμοειδές* siue *Ocimastrum*, *Ocimo* folijs simile est, ramosque habet breues dodrantaes modò, radicemque tenuem & superuacua. Lychnis verò hæc caules promit cubito longiores, folia oblonga, *Ocimo* nullatenus similia, & radices longas crassasque, quæ manifestam contradictionem, & euidentem huius cum *Ocimastro* differentiam ostendunt.

Describuntur autem & aliæ nonnullæ siluestres Lychnides à Carolo Clusio, quas ex eius diligentissimis per Hispanias obseruationibus lib. II. cap. XXVIII. requirendas & cognoscendas

das relinquimus: vnum solùm admonentes, eam videlicet, quam inter suas Secundam facit, à nobis inter Armerios flores quarto loco iam olim repositam.

Ceterùm Lychnidis filuestris semen, duarum drachmarum pondere potum, biliosa per aluum ducit, & à scorpione ictis conuenit: aiunt etiam scorpiones torpescere, & ad lædendum inefficaces reddi, hac herba ipsi apposita: auctor Dioscorides.

De Beën albo siue Polemonio. CAP. XVI.

Beën Album siue Polemonium.

Polemonium.

Dioscoridis
loui emē-
datus.

Polemonii
Ablyrti.

Κλωνία, id est, ramulos habet, inquit, tenues, τετρασωμένα (pinnatos, reddunt interpretes: folia paulò maiora quàm Rutæ: in summo veluti corymbos: in quibus semen nigrum: radix cubitalis & alba, Struthij similis. Exemplaria vulgaria, vbi legitur, Φύλλα δὲ ὀλίγω μείζονα πηγάνου: addita habent hæc subsequētia verba, ἐπιμηκύνθη δὲ πρὸς τὰ τοῦ πολυγώνου ἢ τοῖς καλαμίνθης: verùm hæc in Crateue, quæ reperiuntur, fragmentis non extant: neque apud Plinium lib. XXI. cap. VI. reperiuntur. Perperam etiam ἡ καλαμίνθης accessit: nam ad alterius Polemonij descriptionem hoc pertinet. Est siquidem & alterum quoddam Polemonium, quod ab Absyrto Hippiatro breuiter describitur. Latioris istud Calaminthæ similitudinem refert, sed magis incanescit, amarius est, odoremque grauiorem habet, & in viginosis pratis nascitur. Istud autem Polemonium à Dioscoridis Polemonio multum differens est.

Appellatur verò Polemonium Græcis similiter πολεμώνιον: à nonnullis verò & φιλεταίριον: à Cappadocibus χλιοδύναμις: Latini Philetarium & Chiliodynamin quoque vocant.

Tenuium autem, vt Galenus ait, Polemonium est partium, & desiccandi vim obtinet. Bibitur radix, vt Dioscorides refert, cum vino quidem aduersus serpentes & dysenteriam: contra verò vrinæ difficultatem & coxendicis dolores cum aqua: lienosis drachmæ pondere ex aceto datur: circumligatur & eadem scorpionis ictui: dentium dolores mansa mitigat. Fertur & eum qui radicem gestauerit à scorpione non feriri, eumque, si ictus fuerit, nihil molestiæ passurum. Hæc quidem de Polemonio.

Beën verò Albi vulgò dicti quæ sint facultates (si Polemonium non est) nondum comperitum.

De

De Nigellastrò. C A P . X V I I .

Nigellastrum.

NIGELLASTRUM folijs est oblongis, angustis, acuminatis: culmo cubito altiore, rotundo; vtrisque hirsutis ac pilosis: flore obscure purpureo, ad puniceum inclinante, Lychnidis fatiux simili, sed minore: semine nigro, cum asperitate quadam amaro, quod in oblongis capitulis siue calycibus, vti siluestris Lychnidis, continetur: radice tenui.

In agris vna cum frumentis passim gignitur.

Maiò ac Iunio mense cum flore viget.

Germani *Naden/Natten/Kornrose/Kornägelin*: Belgæ *Cozen roosen/ & Negelbloemen* appellant: Itali *Githone*, siue *Githone*: vnde plerique similitudine vocis inducti, verum ac legitimum Gith siue Melanthium esse crediderunt: quos à veritate recessisse, notius est quàm refelli debeat. A vero siquidem Melanthio non solum folijs, sed & alijs proprietatibus differt. Appellatur tamen & Gith siue Melanthium, à seminis nempe nigredine; verum non simpliciter, sed cum adiectione aliqua, ad differentiam legitimi Melanthij. Hippocrates siquidem *μελάνθιον ἐν τῷ πυρῶν*, hoc est, Melanthium ex Tritico; Octavius Horatianus Gith quod in segete nascitur ipsum nominat: & eandem ob causam ab huius ætatis doctis, Nigellastrum, Githago, & Pseudomelanthium dicitur. Ruellius à Gallis *Nielle* & florem Micancalum refert appellari, & Theophrasti *ἀνθεμον φυλλῶδες* esse iudicat. Sed Anthemon Theophrasti, Anthemis est apud Dioscoridem, & *ἀνθεμον φυλλῶδες* siue foliosum Anthemidis species, cum Nigellastrò parum conueniens.

Ceterum Nigellastrum semen, calidum & siccum secundo est ordine satis intenso: in pello cum melle subditum menses euocat, vt Hippocrates in lib. De morbis muliebribus testatur. Octavius Horatianus semen frictum & tritum ad auriginem bibendum exhibet.

De Caryophylleis floribus. C A P . X V I I I .

CARYOPHYLLEORVM florum species quidem sunt complures, Armerijs nuncupatis in horum numerum receptis: ijs autem seorsum habitis, duæ præcipue: Maior vna, altera verò Minor.

Maiori caules læues, teretes, cubitales, rarò altiores, geniculati: folia è singulis articulis bina, oblonga, dura, angusta, per extremum acuminata, colore quasi castia: flores speciosi, ex longis teretibus denticulatis calycibus, & è senis vt plurimum foliolis, qui simplices sunt: multiplices verò omnino ex pluribus, ijsque lentè fimbriatis commixti, odore admodum suauis, & odoratos Indicos Caryophyllos referentes, colore aliàs in diluta purpura; aliàs in saturata rubentes; subinde candidi, aut ex candido purpurascens, interdum versicolores: in quorum medio staminei emicant gemini apices candidi: semen in vasculis oblongis paruum ac nigrum: radices fibrosæ.

Habentur in hortis: sed speciosissimi ferè in fœtilibus vasis.

Seruntur frequentius auulsis exiguis cum folijs surculis; seminibus rariùs: nam è semine nati flores, ad agrestem naturam redeunt; minores, minusque odorati, & simplices; etiam si priùs multiplices, redduntur. Adiguntur subinde surculis cum plantantur fissis Caryophylli; quo illorum odorem flores alliciant, & iucundam eorum suauitatem naribus abundantius repræsentent. Viuax est planta, & multis durat annis, si hibernis mensibus, à frigoris iniuria ruta, in cellis vinarijs aut alijs similibus locis tepidis asseruetur.

Floret diuissimè, tota quidem æstate & Autumno: in cellis etiam interdum, fauente loci tepore, hieme tamen rigida.

Caryophylleum florem, ab odore Caryophyllorum recentiores nominant: Germanis *Näselblumen/ Grasblumen*: Italis *Garofoli*: Hispanis *Clauel*: Gallis *Oeillets, Ouillets*: Belgis *Gis*

Caryophylleus flos maior.

Caryophyllei flos multiplex.

Caryophyllei flos simplex.

Caryophylleus minor.

noffel.

Caryophylleus minor alter.

noffelbloemen & Croffels bloemen / & Latinè à plerisque Ocellus, Ocellus Damascenus, Ocellus Barbaricus, & Barbarica nuncupatur. Sunt etiam qui Betonicam, aut Vetonicam siue Vetonicam appellant, altilem aut coronariam cognomèto; (Matthiolus Vettonicum coronarium dicere maluit) ad differentiam videlicet alterius Betonicæ, quæ Græcis κίσερον κή ψυχόροπον dicitur; atq; hinc etiam Herbam Tunicam dictam, hanc esse plerique existimant: sed Bernardus Gordonius Herbam Tunicam Dioscoridis Polemonium esse tradidit.

Turnerus Caryophylleum Cantabricam facit, quam Plinius lib. 25. cap. 8. in Hispania inuentam scribit, per Diui Augusti tempora, à Cantabris repertam. Nascitur vbique, ait, caule iunceo, pedali; in quo sunt flosculi oblongi, velut calathi: in his semè perquam minutum.

Leonhartus verò Fuchsius, Vetonicam siue Betonicam alteram esse voluit, quæ inter notha Dioscoridis descripta reperitur; & quidem his verbis: Βετονική γινάται ἐν χορτοκοπέοις καὶ ὄρειοῖς τόποις, καὶ καθαροῖς, καὶ ἡμέροις, πρὸς τὰ γονήματα. ἔχει δὲ τὴν μὲν ρίζαν ὄλην ἐρυθρὰν, καὶ ἐυώδη. τὰ δὲ φύλλα πρᾶσινα· καὶ τὸ μέσον τῶν φύλλων φοινικιοῦν· καὶ εἰς τὸ ὀρθοκάλυμον τριγώνια, καὶ ἐπ' αὐτῶν ἀνθη πορφυροῦντα: id est, Vettonica nascitur in pratis & montanis locis, mundis item & cultis: radicem habet totam rubentem & odoratam: folia porracea, & medium eorum

Cantabrica.

Vettonica altera.

puniceum, in recto calamo triangula, & in ipsis flores purpureos.

Ioannes Ruellius Caryophylleum florem incognitum veteribus existimauit; cuius optimum iudicium videtur: nam certè Vettonicæ alterius, aut Cantabricæ parum flos iste similis est. Mirum creditur, ait, vt tam celebris flos, tamq; iucundus, fuerit à veteribus silentio prætermisus: qui amplitudine, pulchritudine, varietate, Rosa non inferior videri potest.

Altera & minor Caryophylleorum species, priori tenuibus caulibus folijsq; simillima est, vtrisque tamen minoribus: flores etiam habet ex oblongis, paruis & teretibus calycibus similes, verum minores & per ambitum magis dissectos ac fimbriatos, colore candidos, aut è candore purpurascens.

Apud Belgas in hortis nascitur: Gesnerus autem apud Germanos in pratis humidis etiam reperiri refert.

Æstate flores emicant.

Vettonicam altilem siue Coronariam minorem, aut Alteram nonnulli nominant: Germani Miuwillen aut Hochmüt; atque hinc etiam à plerisque Superba: Nostri Plumliens / à flosculorum folijs fimbriatis & plumarum similitudine dissectis, & Cleyri Gmofften / hoc est, Caryophylleum minorem appellant.

Vfus autem Caryophylleorum florum in medicina verè quidem nullus est, in coronis verò propè nimius, & præsertim floris altilis, qui etiam acetum iucundo sapore, & colore, auctore Ruellio, commendat. Fuchsius tamen, non modò ex floribus, quam Conferuam vulgò appellant, verum & radices altilis ad pestis contagia à recentioribus commendari; siluestris verò succum calculo atterendo ac educendo, nec non comitali morbo laborantibus vtilem credi, scriptum reliquit.

De Armeriis floribus. CAP. XIX.

ARMERIORVM florum aliquot etiam species sunt; foliorum ipsius stirpis, cum magnitudine, tum colore præcipuè differentes.

Prima species cauliculos habet rotundos, geniculatos, veluti Caryophyllei flores, circa inferiora genicula vt plurimum rubentes, cubito breuiore; folia plurima parte oblonga, sed

Armerius flos primus.

Armerius flos alter.

Armerius flos tertius.

Armerius flos quartus.

aliquan-

Armerius siluestris.

aliquantulum, quàm maioris Caryophyllei, latiora; colore herbaceo virentia: flosculos in summo caulicorum paruulos, exiguis Caryophylleis per similes, verum minores, plures simul in quamdam veluti umbellam congestos, particulatim vt plurimum prodeuntes, & semper ferè cocci rubore splendentes, punctis interim candidis circa medium interdum variegatos, rarissime candidos.

Ornat hic flosculus Belgicorum hortorum areas: apud Italos & alibi locis incultis & aridis exit. Gesnerus circa Gryphij lacus ripas in Heluetia à se repertum scribit: prouenit & alicubi in Belgio locis desertis, iuxtaque aruorum & pratorum margines ac scrobes, sed multò quàm in hortis minor & tenuior.

Maturè & Aprili sæpè mense aut Maio floret, Caryophylleos flores antecedens: plurima inde æstatis parte viget.

Galli *Armoires* & *Armoiries* appellant: Ruelius Armerios flores hinc nuncupat: Germani *Enner nägelin* / *Feld nägelin*: Belge *stephens*, quasi dicas, Fasciculū: florum etenim fasciculos nostri propria lingua *stephens* nominant. Caryophylleorum florum species quædam siluestris videtur, quam ob causam & à recentiorum quibusdam *Vettonica* agrestis aut siluestris dicitur: nec defunt qui *Tunicam* Herbam esse volunt: sed nihilo magis hic, quàm Caryophylleus cum *Vettonica* altera aut *Polemonio* conuenit.

Altera Armeriorum species folia circum caules geniculatos, multò fert latiora, maiora & crebriora, nec non candidiora, Constantinopolitani floris folijs haud multum dissimilia: flores in umbella vna plures simul congesti, pulchri, rubentes, exiguis candidulis punctis ornati, prioribus Armerijs similes sunt. 2.

In petrosis collibus & asperis, fabulosis apricisque locis, apud Germanos & alias nationes nascitur; à Belgis in hortis seritur, vbi secundo anno cum alijs Caryophylleis æstate floret.

Germani *Sicinnägelin* vocant, aliqui *Scarlatam* à rubeo floris colore coccum referente. Et siluestris hic Caryophylleus est, veluti & præcedens: vterque certè nulla cura eget: natura sua viuax; & hiemis iniuriam non difficulter sustinet.

Tertia & huius species, cui pauca à radice fibrosa, angusta, duriuscula, & acuminata foliola prodeunt, atque hæc inter coliculi breues, teretes, quibus quandoque vnicus, subinde duo aut tres insident flosculi mediocris magnitudinis, Armerijs primis paulò maiores, nonnihil odorati, colore vt plurimum eleganter rubentes. 3.

Arido & inculto solo, quandoque iuxta margines aruorum in plerisque Germaniæ, Bohemiæ, Silesiæ, & Moraviæ locis frequens reperitur.

In multam ætatem floret ac viget.

Iam & Quarta quædam est Armeriorum florum species cauliculis rotundis, geniculatis, tactu glutinosi, pedis altitudine; folijs ex singulis geniculis binis, oblongis, angustis, acuminatis, in virore candicantibus & quasi cæsijs: floribus in umbella similiter pluribus simul congestis, pulchris, Armerijs similibus, verum minoribus & rubentis dilutæ purpuræ colore: femine in oblongis vasculis pusillo: radicibus tenuibus ac fibrosis. 4.

Seritur in hortis.

Floret à Maio aut Iunio mense in Autumnum vsque, & eodem quo fata est anno.

Sunt qui velint Behen, siue Beën, vulgò nunc dicti, speciem aliquam esse, propter eam quam cum Behen rubentis floris *Valeriana dicta rubra*, similitudinem habeat. Nam cauliculis geniculatis & folijs illi aliquantulum, sed colore similior est: caules tamen breuiiores & teneriores: foliaque minora; color verò leuitasque foliorum in vtrisque ferè eadem. Carolus Clusius hunc inter siluestres *Lychnides* numerauit, vt supra monuimus. *Muscipulam* & *Viscariam* M. Lobelius vocitat: at nos inter Armerios flores libentiùs retinemus.

Præter

5. Præter hos verò & alia quædam est, vel Caryophylleorum vel Armeriorum species, omnino, vbiq; & apud Belgas quoque siluestris: cauliculos habet dodrantes: folia è singulis geniculis bina, parua, acuminata: flores in cauliculis summo singulos, per ambitum fimbriatos, Caryophylleis minoribus, & forma & magnitudine satis similes, colore verò cocci diluto rubentes.

Exit passim in pratis & locis riguis.

Maiò & Iunio mensibus flores potissimùm conspicui.

Belgæ Craepentbloemien appellat, id est, Cornicis flores.

Ceterùm Armeriorum omnium istorum flores, nec vllum quoque aut in medicina, aut in cibatu vsùm habent: sed coronarij sunt, & hortos ac corollas exornant.

De flore Constantinopolitano. CAP. XX.

1. Flos Constantinopolitanus.

CONSTANTINOPOLITANO flori caules sunt è radice plures, bicubitales, tenues, geniculati, inanes: folia è singulis geniculis bina, oblonga, aliquantulum lata, acuminata, obscure virentia, nonnihil aspera & hirsuta, sicuti & caules: flores in latis umbellis, multi simul congesti, aspectu pulchri, ceterùm inodori, colore floris Calendulæ, vel purpurei Lilij, siue maturi mali Anarantij corticis, subinde candidi: semen in oblongis acuminatis vasculis exiguum & subrufum: radices longæ, in plures tenues diuisæ, gustu aliquantulum acres.

Belgis peregrinus est flos: seritur in hortis.

Iunio & Iulio altero à satione anno floret, deinde pluribus sequentibus alijs. Radice etenim constat viuaci, diuq; durat, hiemis & frigoris patiens.

Est & huius altera & minor species, cubitalis, aut paulò altior, rarioribus floribus, quæ primo anno flores profert: Gesnero teste.

Nostri vulgò Constantinopolitanum appellant florem: Germani verò florem Ierosolymorum: Aldrouandus Creticum cognominat: alius Lychnidem coronariam. Sunt qui velint Lanariam nuncupatam Latinis radicem esse, quæ Græcis *σπόδιον*: Arabibus Condifi dicitur, qua ad purgandas lanas, qui eas eluunt, olim utebantur; quos veritatem minùs assecutos esse euidentius est, quàm vt refelli debeat. Neque enim spinosa aut aculeata huius floris stirps est, quale Struthion

esse Theophrastus & Plinius referunt: radicem etiam non habet magnam, aut Oleæ folia, vti Struthio sunt.

Non deerunt autem fortasse, & qui florem hunc Constantinopolitanum, *σπόδιον* veteribus dictum florem esse suspicabuntur, quem Gaza Latine Desiderium vocat: quorum sententiæ cur aduersetur, modò non habemus. Pothum enim florem Theophrastus, Plinius, & Athenæus inter æstiuos reponunt, duorumq; esse generum referunt: vnum Hyacintho similem, alterum *αχρῶν* non coloratum siue candidum. Constantinopolitanus autè æstiuis mensibus floret, & colore vel Hyacinthum scriptum, quem purpureum Lilium vocant, proximè refert, vel candidus est. Quæ magnam Constantinopolitani floris cum Potho similitudinè ostendunt.

Ceterùm flos Constantinopolitanus, præter eam quam in hortis & coronis gratiam assecutus est, nullum, quod sciamus, medicum vsùm habet: facultas eius ea de causâ incomperta est.

De Saponaria. CAP. XXI.

SAPONARIÆ vulgò dictæ caules sunt glabri, tenues, rotundi, geniculati, cubitales aut saltiores: folia lata, venosa, Plantaginis latifoliae folijs simillima, sed tamen minora, è singulis geniculis bina vt plurimùm, & præsertim radicibus viciniora, deorsum reflexa: flores in summo cauliculis, & circa superiora genicula multi, odorati, colore aliàs pulchro roseo rubentes,

Pothus
flor.

Saponaria.

rubentes, aliàs dilutè purpurascèntes, aut candidi, qui ex teretibus & oblongis calycibus exeunt, ex quinque foliolis commissi; in quorum medio exigua quædam stamina: radices crassæ, longæ, obliquè serpentes, quibus fibræ quædam adhærent; Veratri nigri radicibus similes.

Apud Belgas in hortis colitur: alibi iuxta fluuios & torrentes, locis apricis, spontè nascitur.

In hortis diu durat, & vitæ est pertinacis.

Iunio & Iulio floret.

Saponariam vulgò nuncupant, ab abstergendi potentia, qua folia pollent: succum etenim quemdam ex se remittunt, dum confricantur, saponis ferè modo extergentem. Ruellius tamen & aliam quamdam Saponalem describit. Nonnulli herbam Tunicam appellant: non est tamen Vertonicæ coronariæ, multò minùs Polemonij aliqua species; quas pro Tunicis herbis haberi, Cap. de Caryophylleis scripsimus. Videri citius posset Alisma, siue Damalonium, nisi caulis ei crebrò, non simplex, sed subinde in alas quasdam diuisus, & radices essent quàm Veratri nigri crassiores: folia siquidem habet Alismatis descriptioni conuenientia, & globosam florum in summo caulium congeriem. Sed Alismatis tenuis est caulis & simplex; & radices similiter tenues: quæ differentiam Saponariæ huius & Alismatis ostendunt.

Describitur enim Alisma à Dioscoride hoc modo: Alisma, sunt qui Alceam, qui Damalo-

Alisma.
nium, qui Acyron, qui Lyron nominant, folia Plantagini similia habet, angustiora tamen, versus terram reflexa: caulis tenuis est, simplex, cubito altior, capitula habens, Thyrsò similis: flores tenues, candidi, sublutei; radices veluti Veratri nigri tenues, odoratæ, acres, subpingues: loca amat aquosa.

Idem Plinius iisdem penè verbis lib. 25. cap. 10. depingit: sed duo eius statuit genera; vnum in aquosis, quod quidem à Dioscoride describitur; alterum in siluis proueniens, nigrius, ac maioribus folijs. folium etiam ei lacinosum esse ait, quod Dioscorides omisit; & caulem capite Thyrsi, pro eo quòd ille θυρσοειδῆ eunt esse scribat; qualis sit Thyrsoides caulis sic insinuans: nempe superiore parte & crassior & latior.

Thyrsus enim siue θυρσος, virga, fax aut hasta est, frondibus aut hederis oblecta, cuius fastigium pluribus frondibus aut floribus stipatur, instar videlicet globi aut pilæ. Sic etenim in antiquissimis quæ Romæ passim extant marmoribus depictum repetiri Thyrsum, testis est Melchior Guilandinus in epistola ad Langium; summo videlicet cacumine globosum quiddam instar pilæ gestantem. Talem etiam Thyrsum esse, quarumdam stirpium descriptiones ostendunt. Thymus etiam θυρσον appellatur, qui in cauliculis globosum capitulum profert: vnde & κεφαλωτός & capitatus cognominatur. θυρσὴν item Orobanche dicitur, caulis cui superiore parte crassior est: Thyrsus iam & Ferulæ caulis nuncupatur, qui licet sensim extenuetur, summo tamen cacumine umbellam latam & rotundam florum primùm, deinde seminum plenam Thyrsi modo promit: vnde & νάρθηξ siue Ferula, pro Thyrsò subinde dicitur: atque hinc Bacchus, qui θυρσοφόρος, etiam aliquando νάρθηκοφόρος appellatur, à Thyrsis qui in eius Orgijs olim quatiebantur. Reperitur & Lactuæ caulis alicubi Thyrsus vocatus, qui & in latam umbellam Ferulæ modo desinit.

Quæ omnia Thyrsum virgam, baculum aut hastam esse ostendunt, globoso ex frondibus aut floribus cacumine: & θυρσοειδῆ caulem dici, summa parte sphaeroidem aut latiore.

Neque repugnat nobis in Saturnalium lib. 1. Macrobius, vbi Liberum patrem, cum Thyrsum tenet, latens telum gerere scribit. Nam inde Thyrsum non in exacutum cacumen, sed potius in retusum & globosum apicem desinere colligitur: ex eo enim quòd latens telum dicit, ostendit ita cacumen connectum, vt agnosci non possit; quod quidem multis fit frondibus circum compositis.

Verba

Verba Macrobij hæc sunt : Colitur apud Lacedæmonios simulacrum Liberi patris, hasta insigne, non Thyrso : sed cum Thyrsum tenet, quid aliud quàm latens telum geritur, cuius mucro Hedera lambente protegitur ?

Nonnumquam tamen & Thyrsoides caulis appellatur in acutum cacumen desinens ; modò floribus sit adornatus. Apuleius enim Verbasci caulem à medio sursum versus floribus grauidum, & fastigio acuminatum, Thyrsum appellat.

Porro Saponaria, calida quidem & sicca est temperie, facultate autem abstergendi non exigua prædita.

De Calceolo Mariano.

CAP. XXII.

Calceolus Marianus.

Calceoli Mariani altera icon.

CALCEOLVS Marianus caule affurgit dodrantali, circa quem aliquot folia lata, venosa, Plantaginis æmula: in fastigio flos eminet vt plurimum vnicus, quatuor foliorum, è quorum medio prominet orbiculato oblongior vtricolus, exigui oui forma, colore luteus, inanis & vacuus, superiusque patens, instar calceoli aut crepidæ: vnde illi nomen est: cingunt autem atque ambiunt medium hoc folia quaterna, quæ subinde dilutè rubent, aut Punico obscuro colore nitent, vel etiam lutei coloris, vnà cum ipso medio, oui forma prominente, sunt: radix crassa, obliqua, à qua tenues fibræ dependent.

In Heluetiorum, & Norici, ac Pannoniæ superioris siue Austriæ montibus spontè nascitur.

Vulgò Calceolus sacerdotis; Germanicè Pfaffen schuch / Papschen appellari fertur: Dicitur verò & Calceolus D. Mariæ, siue Calceolus Marianus. Existimatur verò & à nonnullis Alisma esse: sed minùs quàm Saponaria cum eo conuenit. Folium quidem Plantaginis satis respondet, sed desiderantur capitula Thyrsi: flos tenuis, inalbicans; & radices Veratri nigri similes.

De Calceoli autem Mariani facultatibus nihil occurrit adscribendum: non modò Veteribus, sed ne recentioribus quidem satis cogniti.

De Aquileia.

CAP. XXIII.

AQUILEIA folia fert Chelidonij maioris, paulò tamen rotundiora, per ambitum incisa, colore in virore cærulea, quæ vulnerata nullum, multò miriùs luteum, succum reddunt:

Aquileia.

Aquileia multiplici flore.

dunt:caulem verò cubitalem, tenuem, rubentem, & leniter hirsutum; cuius alæ singulos proferunt flores, ex quinque dependentibus concauis veluti corniculis, & totidem intermedijs, sursum erectis paruis foliolis, qui simplices sunt, compositos (multiplices etenim ex pluribus corniculis commissi sunt) colore aliàs cæruleos, aliàs in rubro purpureos, aliàs candidos, vel ex candido purpurascens, subinde varios & ex cæruleo candidoque permixtis relucens; erumpentibus e medio staminibus, à quibus parui apices dependent: siliquæ post singulos flores quinque surgunt, in quibus semen paruum, nigrum & splendens: radices subsunt crassæ fibrosæ, quæ pluribus annis durant.

In Belgij & Galliæ hortos infertur: in Germania & alibi, in apricis collibus, siluosis montibus & pinguibus pratis spontè gignitur. Flores Maio & Iunio vigent.

Recentiores Aquileiam aut Aquilinam nuncupant: Germani *Agay* & *Agelcy*; nostri *Metepe*: Galli *Ancoiles*, ou *Ancoyle*.

Quibus autem viribus prædita, nondum satis compertum; nullum siquidem alium vsum habet, quàm quòd coronas & hortos exornet. Tragus tamen semen, drachmæ pondo cum croci obolo in vino, iocinoris obstructione & morbo regio laborantibus vtiliter dari scribit; sed eum qui assumpsit diligenter coopertum, sudare deinde oportere. Plerique ei *Ægyptopis*, alij *Centaurij maioris* vires, sed temerè & citra omnem rationem tribuunt.

De Antirrhino. CAP. XXIIII.

ANTIRRHINO caules sunt rotundi, glabri, fragiles, & ramosi: folia multa, vt plurimum oblonga & acuminata, *Linariæ* similia, sed maiora; subinde breuiora latioraque, & *Anagallidis* similia: flores secundùm caules superiore parte ordine digesti, forma oblongi, anteriore parte latiores, dum conclusi, vt nascuntur, permanent *Ranæ* ori quodammodò similes; aperti verò hiantis *Leonis* rictum referentes; colore roseo rubentes, aut candidi, vel ex candido dilutè purpurascens, non rarò etiam sublutei; ei videlicet cui folia sunt latiora & breuiora: quos deinde capitulum sequitur, oblongum, anteriore parte angustius & foraminosum, narium vituli, aut canini capitis similitudine; in quibus semen paruum & subnigrans: è radicibus non magnis fibræ dependent.

Q

In

Antirrhinum.

Antirrhinum silvestre Phyteuma.

In hortis apud Belgas, Italos, Germanos, & alibi feritur.

Maiο mense, quod hiemem superauit, & reliqua deinde æstate, floret: serius verò & sub æstatis finem, eiusdem anni Vere satum. Hiemem autem, nisi clemens admodum fuerit, aut in cellis vinijs repositum, absque iniuria in Belgio non sustinet.

Græcis ἀντίρρινον ἢ ἀντίρριζον, si non vitiosum Theophrasti exemplar, & ἀνάρρινον dicitur: Latinis similiter Antirrhinū. Auctore Galeno etiam βουκεφαλιον & λυχνίς ἀγρία, siue Lychnis siluestris, nominatur. Apuleius etiam ἀμέθυσον, πθηκίον, κυνοκεφάλιον, Canis cerebrum, herbam Simininam, Venustam minorem, & Opalim gratam, appellari refert. Creditur quoq; esse Leo herba, quem inter flores Columella lib. 10. refert, sic scribens:

Narcissiq; comas, & hians seu Leonis

Ora feri.

Item & infra:

Ofcitat & Leo.

Gesnerus tamen hunc Leonem, Aquileiam esse existimauit, quam ea de causa Leontostomium nuncupauit: sed hoc nominis Antirrhino magis conuenire, quam Aquileiæ, nobis videtur. Nam Antirrhini hians flos, Leonis rictum citius, quam Aquileiæ refert.

Est verò & alius Leo, qui ὄστρολέον, & leguminum Leo dicitur, alio nomine Orobanche: de quo in Frumentorum historia egimus.

Est & alia Amethystos herba, cuius Plutarchus meminit, κεραμβη videlicet: de qua alio loco, in Olerum videlicet agetur historia.

Belgæ, Antirrhinum, *Orant* appellant: Itali *Antirrhino*: Hispani *Cabeza de ternera*.

Ceterum Antirrhini semen inutile in medicina, vt Galenus ait, est. Herba verò ipsa assimilis cum Bubonio facultatis, sed multò minoris.

Narrant, inquit Dioscorides, appensum veneficijs aduersari: & gratiam conciliare, si quis eo perunctus sit cum oleo Liliorum, aut Cyprino.

Apuleius, radices in aqua decoctum, totu epiphoras oculorum celeriter lenire refert.

De Antirrhino siluestri, siue minore.

C A P. X X V.

PRÆTER hortense Antirrhinon superiore capite descriptum, & aliud reperitur, tota sua natura siluestre, quod satiuo & minus & humilius est, & aliquantulum, sed tamen modicè hirsutum: Cauliculi huic quoq; sunt tenues, ramosi: folia oblonga & angusta: flores autem non ad summum caulis, sed iuxta foliola ex ipsorum sinibus exeunt, Antirrhini similes, sed minores, colore rubro purpureo, in medio lutei: Capitula similiter minora & breuiora, foraminosa, hominis caluariam propemodum referentia, in quibus semen minutum: radices subsunt tenues.

Nascitur multis Belgij & Germaniæ locis, circa margines, & in ipsis agris, iuxta vias, in hortis,

tis,

tis, & alibi. Et vno quidem loco procerius ac vegetius; alio brevius & tenerius reperitur.

Iulio & Augusto floret, hieme perit: aestiva enim est herba.

Nostri *Κτερυθραντ* appellant: Antirrhini autem haud dubie species est siluestris. Sunt qui velint Orontium esse, similitudine nominis inducti, cuius decocto Archigenes apud Galenum *καὶ τόπος* lib. 9. auriginosos lauandos consulit. Sed an verè ipsum sit, affirmari non potest, eius descriptione nusquam, nec nomine, alibi quàm hoc loco, extante. Quam etiam ob causam, Ianus Cornarius Orontij vocem deprauatam suspicatus est, & legendum esse, Origanum, quod, Dioscoride auctore, in balneo auriginosis prodest.

Plus similitudinis Antirrhinum siluestre cum Phyteumate habet, quod à Dioscoride his *Phyteuma* verbis lib. 4. describitur: *Φύτευμα φύλλα ἔχει ὅμοια στρουθίου, μικρότερα δὲ καρπὸν πολὺν τεξήμερον· ῥίζαν μικρὰν, λεπτήν, ἐπιπόλαιον.* id est, Phyteuma folia habet similia Struthio, sed minora: fructum multum, perforatum: radicem paruam, tenuem, terræ superficiei inhærentem. Quæ descriptio Antirrhino siluestri aptissime & proprie conuenit. Nam quidem quod ad folia attingit, ea omnino habet Struthij minora: siquidem, vt Plinius ait, Struthium folio est Oleæ minore, sunt etenim eius folia Oleaginis angustiora & minora. Fructum etiam siue *καρπὸν* copiosum habet, eumque perforatum, quando pro fructu totum illud capitulum, quo semen cõtinetur, accipitur, quod non raro, vti & ipsius Antirrhini capitulum, *καρπὸς* appellatur. De *καρπὸς* radicibus dubitari non potest, quæ tales, cuiusmodi Phyteumati tribuuntur, sunt. Quibus de causis Antirrhinon istud siluestre verum Phyteuma esse apparet. Matthiolus tamen non Antirrhinum istud, quod olim pro legitimo exhibuit, sed Campanulam pro Phyteumate depingit: de qua superius cap. 10. vbi & improbatæ sententiæ Matthioli, & nostri iudicij rationem indicauimus.

Porro Antirrhinum istud siluestre nullius quidem est vsus: si autem verum est Phyteuma, ad amores profuerit. Vt etenim auctor est Dioscorides, Phyteuma ad amatoria philtrea commodum esse perhibetur.

De Linariis. C A P . X X V I .

Linaria prima.

Linaria altera purpurea.

ANTIRRHINI species quoque quædam videntur, quas Linarias vulgò nominant. Quarum vna cauliculos habet bicubitales, complures, rotundos, tenues: folia multa, **1.** angusta, **Q 2**

Linaria odorata.

Linaria Valentina.

angusta, oblonga, Lini folijs similia: flores luteos secundum caules iuxta summum, anteriore quidem parte Antirrhini floribus similes, posteriore vero in caudam siue corniculum quoddam desinentes, floris Regij similitudine; quos sequitur capitulum rotundum, in quo semen nigrum: radix longa, tenuis & alba.

2. Altera species huic caule, folijs & floribus similis est: caulibus tamen ferè longioribus; folijs verò angustioribus; floribus paruis, multoq; quàm alterius minoribus, in cœruleo purpureis, nonnumquam etiam subcandidis aut subluteis; capitulis similiter exiguis: radicibus tenuibus & fibrosis.

Nascitur prior Linaria passim in Germania ac Belgio secus agrorum margines, & alijs locis; altera inuentu rarior.

Florent Iulio & Augusto, ac etiam ferius.

Præter verò has duas & alias duas C. Clusius in suis Obseruationibus exhibet: vnam Odoratam, alteram Valentinam cognominat.

3. Odoratę Linarię folia, non Lini, sed Bellidis maioris similia magis apparent; lata videlicet, & per marginem crenis incisa: caulis rectus est: flosculi exigui spicatum digesti, coloris è cœruleo purpurei, & quibusdam locis, in calidioribus nempe regionibus, odorati: capitula parua, rotunda sunt.

4. Valentina vulgarem Linariam forma & colore florum refert, sed folia breuiora & latiora quàm Linarię, ad Antirrhini lutei, aut Centaurij minoris accedunt: cauliculos hæc tres aut quatuor promit: radicem verò vnicam demittit.

Vtraque species prior Linaria nostris dicitur, nonnullis Vrinalis. Germanis *Leinfrant/Flachsfrant/Harnfrant*, Vnser Frauen flachs, Wald flachs, Krotten flachs: Belgis *Wilt utas*: Gallis *Lin sauuage*. Existimatur à multis esse Osyris: sed Osyris ab hac differens est stirps, ex qua videlicet *κορημαξα*, hoc est, scopas hac ætate in Italia componunt: vt & olim Galeni sæculo; quam vulgò Itali *Belvedere* nuncupant.

Est autem Linaria prima quidem ac vulgaris calida quidem & aliquantulum sicca temperie, & aperiendi potentia prædita; nam, vt & Rhizotomi nostri temporis existimant, vrinæ decoctum eius prouocat. Addunt multi, Regio morbo laborantibus prodesse: quod ab Osyride huc translaturum est.

De

De *Amaranto purpureo.*

CAP. XXVII.

Amarantus purpureus.

Amarantus maior floribus obsoleti coloris.

CAULE *Amarantus purpureus* surgit cubitali, vel altiore, striato, iuxta radicem subinde
 1. rubente, lævi, in alas quasdam diuiso; circa quem folia oblonga, acuminata, mollia, gla-
 bra, colore virentia, aut in virore nonnihil rubentia: pro floribus exeunt spicæ, aspectu gra-
 tissimæ, ceterum inodoræ, in purpura splendentes, coccum saturatum qui in holoserico vil-
 loso micat, referentes, ac quodammodo coloris gratia superantes; quæ in attritu similem ferè
 colore succum reddunt, & decerptæ diutinè pulchritudinem suam retinent, aliquot etiam
 annis non marcescentes; vnde & nomen inuenit. Semen maturatis spicis insidet paruum, ni-
 grum, & multum splendens. Radices breues & fibrosæ. Mirum in eo, Plinius ait, gaudere de-
 cerpi, & lætiùs renasci. Alexandrino palma est, qui decerptus asseruatur. Mirumq; postquam
 detecere cuncti flores, madefactus aqua reuiuiscit, & hibernas coronas facit.

A *μαραθρον*, quoniam non marcescat, Plinius appellat: nostra ætas, *Amarantum purpureum*,
 ad differentiam *Elichrysi*, quod similiter *μαραθρον* dicitur, de quo inferius suo loco: Germanicè
Sammatblumen / *Zausenschoen* / *Fioramo*: Nostrate dialecto, *Floutweelbloemen*: Italicè
Fior velluto: Gallicè *Passe velours*: Passiuclutum Ruellius reddit, quo nomine holosericum
 villosum coccineum Galli nuncupant, cum quo de coloris principatu certat.

Est verò & alia huius species, caule multo procetiore & crassiore, quatuor aut quinque
 2. cubitorum vel altiore: folijs similiter maioribus; cui spicæ sunt longiores, sed obsoleti admo-
 dum ruboris.

Seritur vterque *Amarantus* in hortis, sed prior frequentius. Alter enim *Amarantus* nullam
 vel omnino exiguam gratiam obtinet.

Proueniunt spicæ Augusto mense, durant in Autumnum.

Insipidum vtrumque olus est, & *Bliti* species, de quo in *Olerum* historia, vbi illi suæ red-
 dentur vires.

Recentiorum pleriq; *Amaranto purpureo*, & præcipuè primo, adstringendi cum frigiditate
 & siccitate potentiam, sanguinisq; omnem fluorem sistendi vires attribuunt; quas tamen ei
 inesse nulla qualitas ostendit, præter solum forte colorè, quo spicæ rubent. Nam rubra omnia
 sanguinem vndequaq; fluentem cohibere ac suppressere, quorundam est opinio; eò quòd
 quædam sanguinem supprimentia, talia colore sint. Sed ex coloribus de viribus simplicium &
 medicamentorum certi nihil colligi, vt Galenus lib. De simpl. medica. faculta. secundo &

Q 3

quarto

quarto dilucidè ostendit. Qua de caussa & perperàm ratiocinantur, qui Amaranthum purpureum, sanguinem supprimere, cœliacos & dysentericos adiuuare, ex solo colore iudicant.

De Rosis.

CAP. XXVIII.

Rosa fariua.

Rosa filiestris.

ROSARVM stirps tametsi fruticosa & spinosa sit, consentaneum tamen & decens magis est, eam floribus iungere, quàm spinosis fruticibus sociare: principatum siquidem inter flores omnes Rosa facillè obtinet, eiusque in coronis omnibus vsus propè nimius est; & vt ex Anacreonte Teio, Poëta Græco vetustissimo, Henricus Stephanus perquam eleganti carmine Latino reddidit:

Rosa, honor, decusq; florum:

Rosa, cura, amorq; Veris.

Rosa, calitum est voluptas.

Roseis puer Cytheres

Caput implicat coronis,

Charitum choros frequentans.

Sunt autem Rosæ genere quidem permultæ, aut stirpis ipsius magnitudine, asperitate, læuitatè, aut floris foliorum multitudine paucitatè, vel colore odoreque differentes. Nonnullæ siquidem proceræ & excelsæ, aliæ breues & humiles: folia quibusdam quina, alijs duodena, vicensive aut plura. Theophrastus etiam *ἑκατόφυλλον*, siue centifoliam quamdam circa Philippos exire refert: quam incolæ ex Pangæo transferentes serunt: & in Campania, Plinius. Colore item hæ quidem rubentes, illæ verò candidæ: odoratæ etiam quàm plurimæ, absque odore nonnullæ. Harum omnium quædam satiuæ & hortenses sunt, aliæ verò siluestres.

Rami aut potiùs virgæ omnibus duræ, lignosæ, mordacibus aculeis horrentes; & siluestribus quidem spinosiores: folia aspera, per ambitum ferrata, ex quinque, aut septem ex vno nervo coherentibus: flores è cauliculorum fastigijs exeunt, primùm herbaceo inclusi calyci, qui tumescens in virides alabastros fastigiatur, quibus paulatim dehiscentibus flos panditur, in calycis sui medio, stamina quædam capillacea, luteosque complexus apices: semen in oblongis capitulis, quæ calycibus & floribus subsunt per maturitatem rubentibus, gignitur durum, lanugine inuolutum: radices duræ, lignosæ, in diuersa tendunt.

In

Rosa Dunensis, species nona.

In satuarum censu, vna proceritate caulium
sive ramorum reliquas superat : crassis enim &
lignosis suis virgis ad 10. vel 12. pedes, aut etiam
altius conscendit : flores candidi, odorati &
multorum foliorum, quorum interiora mino-
ra, exteriora verò maiora & ampliora.

Proxima magnitudine, virgas habet breuio-
res, sed non minus asperas, Rosas odore suaues,
sed dilute & pallide rubentes : Incarnatas Itali
appellant.

Tertia huic similis ramis & folijs est, sed sub-
inde breuior, flore verò odoratissimo pulcher-
rimoque, saturato, & quodammodò puniceo
rubore nitente, Rosarum omnium præstantissi-
ma, & ad medicamenta omnis fere generis uti-
lissima.

Quarta breuior est, virgis bicubitalibus aut
altioribus, flore eleganter quidem rubente, sed
minus quam tertia, & quandoque simplici,
quinque tantummodò foliorum; aliàs plu-
rium : aliquando etiam multiplici; odore grato
& perquam iucundo.

Quinta Rosarum Hortensis species, ramis &
virgis siluestrem Caninam Rosam quodam-
modò refert. Rosas profert paruas, plures simul
coherentes, vt plurimum simplices, aliquando,
sed rarò, multiplices, odore admodum fragran-
ti suauissimas, & moschum proximè referen-
tes : vnde & Rosæ Moschetæ ab Hetruscis
appellantur.

Siluestrium ea quidem quæ Canina Rosa vulgò dicitur, & Belgio familiarissima est, acu-
leatis virgis, & asperis folijs, satiuus similis est, singulis tamen minoribus: flos simplex quinque
folia non excedens, albicans, aut ex albido colore purpurascens. Adnascitur huius virgis ali-
quando pilula quædam hirsuta, echino Castaneæ quati similis, at mollis, quam Spongiolam
Rosæ nuncupant.

Huic similis est & alia species, verumtamen aliquantulo minor, cuius virgæ subrubente
cortice vestiuntur, flores pallide rubent, non in totum absque odore : Cinamomina Rosa à
quibusdam dicitur.

Inter siluestres etiam quædam lutei coloris Rosas fert.

Est & parua quædam humillima, virgis spinosissimis, folijs minimis, Rosis perquam exi-
guis, candidis, & suauiter odoratis : fructus huius niger, aliarum rubet.

Iam & siluestris quædam folijs reperitur odoratis: hæc proceritate siluestres omnes sepè su-
perat: virgas habet duras, crassas, & lignosas: folia splendentia & pulchre virentia, odore gra-
tissima: Rosas verò paruulas quinquefolias, frequentissimè albicantes, rarò purpurascens,
exigui aut nullius odoris: fructum oblongum, colore subrubentem, nucleo parua Oliuæ, &
Rosarum aliarum capitulis similem, sed minorem quam hortensium, in quibus lanosi flocci
atque inter eos semen conditum, paruum & durum. Reperiuntur verò & circa huius tenues
virgas, rotundæ, molles, & hirsutæ spongiolæ, tales omnino, quales circa Caninæ Rosæ spinas
nascuntur. Et totidem quidem Rosarum genera nostra ætas adinuenit.

Sunt verò & apud Plinium lib. 2. 1. cap. 4. multa & plurima suis appellata cognominibus, sed
non omnia in Rubo, hoc est, spinoso frutice, nata: (nam & ex Maluis flores in Rosarum cen-
su numeratur) quorum quædam cum nostris generibus conuenire, verisimile est, non tamen
omnia. Genera eius, nostri, inquit, fecere celeberrima, Prænestinam & Campanam. Addide-
re alij Mileſiam, cuius sit ardentissimus colos, non excedentis duodena folia: Proximam ei
Trachiniam minus rubentem: mox Alabandicam viliorem, albicantibus folijs. Vilissimam
verò plurimis sed minutissimis, Spineolam. Deinde paulò infra:

Est & quæ Græca appellatur à nostris, à Græcis Lychnis, non nisi in humidis locis proue-
niens, nec vniquam excedens quinque folia, Violæ magnitudine, odore nullo. Est & alia Gre-
cula appellata, conuolutis foliorum paniculis, nec dehiscens nisi manu coacta, semperque

Q 4 nascenti

nascenti similis, latissimis folijs. Alia funditur è caule Maluaceo, folia oleracea habens, Mosceuton vocant. Atque inter has media magnitudine, Autumnalis, quam Coroneolam vocant. Omnes sine odore, præter Coroneolam, & in Rubo natam.

Seruntur & plantantur Rosæ quidem mitiores & satiuæ apud Belgas, Germanos, Gallos, & alibi, in hortis.

1. Siluestres multis locis spontè exeunt: & inter has quidem prima, passim circa scrobes, fossas, ad margines agrorum & pratorum; locis humidis prouenit.
8. Lutea in Africa & Ægypto nascitur: quam plerique in hortis nunc habent, vti & Cinamominam.
9. Minima spinosissima & asperrima, locis gignitur maritimis, frequens in Morinorum finibus, iuxta Iccium portum, in arenosis iuxta mare tumulis: tum & apud Batauos in planis ac apricis, quæ arenosis maritimis tumulis adiacent. C. Clusius verò & in montosis ac editioribus nonnullis Austriæ locis huic similem reperiri scribit: flore videlicet candido odorato, fructuque nigro, sed folijs paulò maioribus.
10. Sed odorata siluestris Rosa hortensis est, nec vsquam in Gallia aut Belgio, quod sciamus, spontè exit.

Seri autem Rosa, vti Plinius ait, nec pinguibus vult, nec argillosis, nec riguis, contenta raris, proprieque ruderatum agrum amat: omnis, locis siccis quam humidis odorator. Refert & calidi temperies, quibusdam enim annis minus odorata prouenit. Theophrastus odoris colorisque præstantiam locorum etiam ratione contingere affirmat: & odoratissimas Rosas, quæ apud Cyrenen nascuntur; & proinde vnguentum iucundissimum illic fieri.

Nascitur verò Rosa ex semine: sed quoniam tardè perficitur, conciso caule feritur. Omnis recisione & vitione proficit, floremque melius profert: relicta namque excrescit & siluescit. Sæpius eam transferre vtile est: sic enim pulchriorem Rosam effundi affirmant: Theophrastus & Plinius auctores.

Serendarum autem Rosarum modum Palladius ostendit. Si indigus plantarum, ait, volueris ex paucis virgulis habere copiosa Rosaria, quaternorum digitorum furculos gemmantibus cum geniculis suis debetis excidere, & in modum propaginis sternere, & stercore ac rigationibus adiuuare: vbi anni ætatem compleuerint, pedis spatio inter se transferre disiunctos, atque ita solum, quod huic generi deputabis, implere.

Florent Rosæ quædam citius, aliæ serius; omnes Maio aut initio Iunij mensis. Præcoces Cinamomina, & aliæ quædam siluestres: seriores satiuæ sunt. Moschettæ mense Augusto & Septembri florent. Theophrastus, si Autumnus prolixior fuerit, Rosas etiam denuò erumpere posse testatur.

Rosa Græcis ῥόδον appellatur. Stirps verò ipsa Rosarum ῥοδάνα, quæ apud Latinos idem cum flore nomen retinet. Dicitur autem ῥόδον, vt Plutarchus ait, ὅτι ῥεῦμα πολὺ τῆς ὀσμῆς ἀφίησι, quòd largum odoris effluuium emittat.

Medium floris Rosarum, lutea videlicet stamina & apices, ἀνδρὸς τῶν ῥόδων, & flos Rosæ dicitur; Officinis Anthera.

Foliorum ipsius floris partes candidæ, quibus calycibus inseruntur, ὄνυχες, & vngues appellantur.

Calyx vocatur, qui stamina & floris foliola complectitur ac continet.

Alabastri verò sunt calycis partes lacinosæ, conum floris priusquam panditur complectentes; quæ quinque sunt, duæ barbatulæ, duæ imberbes, & quinta partim barbata, partim minime; cortices Rosarum a plerisque appellantur.

Κεφαλαὶ καὶ κεφάλια dicuntur capitula, in quibus semen gignitur, quæ scilicet floribus & calycibus subsunt.

Viburnum. Virgas stirpis Rosarum, Strabus Gallus in hortulo suo, Viburna nominat, sic scribens:

*Iam nisi me fessum via longior indupediret,
Scrupus atque noui tereretur carminis ordo,
Debueram Viburna Rosa pretiosa metallo
Pactoli, & niueis Arabum circumdare gemmis.*

Virgilius tamen & Aurelius Nemesianus, Viburnum fruticem aliquem sui generis innuunt, paruum, humilem, lentum & obsequiosum. Ille quidem Ecloga prima urbem commendans Romam:

*Verùm hæc tantum alias inter caput extulit vrbes,
Quantum lenta solent inter Viburna Cupressi.*

Nemesianus verò Ecloga secunda, his carminibus:

Nos quoque te propter Donace donabimur vrbi,

Si modò

*Si modò coniferas inter Viburna Cupressos,
Aut inter Pinos Corylum frondesccere fas est.*

In fatiuarum Rosarum numero primam, vulgò Rosam albam; Belgæ Witte Roosen: Germani Weiße Rosen: Galli Blanche Rose appellant. Potest hæc Plinij Spineola Rosa esse, si modò Campana Rosa non est.

Altera, quam incarnatam Rosam Italia nuncupat, Alabandicæ similis est: Germani Leibe färbige Rosen.

Tertia, Prouincialis Gallis dicitur: hanc Milesiam esse, non temerè suspicari licet.

Quartam, Rosas Franchas Gallia, Plinius Trachiniam fortè aut Prænestinam dixerit.

Quinta, Moschata, ab odore, vt diximus, moschi dicta; Damascenam autem & hanc nonnulli appellant: Itali Rosam moschettam: Galli Roses musquées ou muscadelles: Belgæ Musket Roosen.

Siluestris Rosa, Germanis Wilde Rosen / Heckrosen: Brabantis Wilde Roosen: Gallis Roses sauvages: Plinio lib. 8. & 25. κυνόροδος καὶ κυνόροδα est, id est, Rosa Canina: nonnullis etiam Canina fentis.

Quæ verò circa ramulos & virgas huius Cynorhodi hirsutæ pilulæ reperiuntur, Spongiolæ siluestris Rosæ aptissimè & propriissimè dictæ sunt: Officinæ perperam Bedeguar appellarunt. Nam Bedeguar Arabibus Cardui species, quæ Græcis ἀκανθα λευκή, hoc est, Spina alba.

Officinariū error.

Aliæ siluestres Rosæ, Cynorhodi etiam species quædam sunt.

Earum vna, ordine septima, vulgò Cannelle Roostiensis, id est, Cinnamomina Rosa appellatur.

Octaua à colore nomen accepit, Lutea dicta.

Nonam nostri Dupin Roostiensis vocitant, id est Rosam Dunensem; ab ipsis in marino littore arenosis tumulis, quos vulgò Dupinen nominant. Sunt etiam qui Dimpernelle Roostiensis nuncupant, Rosam pampinulam dixeris, à similitudine nempe huius fruticis foliorum, cum folijs minoris Pampinulæ, quæ alio nomine Sanguisorba Pimpinella vocatur.

Decimam Cynorhodi siue Caninæ Rotæ, & quidem odoratam speciem, Belgæ Eglantier / aut Aglantier: Galli Engletterium, Ruellio teste, nominant: qui & hanc siluestrem Rosam, Cynosbaton, siue Canirubum esse suspicatur. De quo Dioscorides his verbis: κυνόσβατον, οἱ δὲ ὄξυάκανθαν καλοῦσι. θάμνος ἐστὶ βάλου πολλῶν μεϊζων, δένδρου δὲ φύλλα φέροι πολλῶν πλατύπερα μωρσίνης ἀκάνθας δὲ περὶ ταῖς ῥάβδους ἰσχυράς ἀνθος λευκόν κερπιδόν ἐπιμήκη, πυρρῆν ἐλάϊας ἐοικυῖαν, ἐν τῷ περᾶννεοθαυ πύρρον, τὰ δὲ ἐν τῷ ἐριώδη. Id est, Cynosbatus, siue Canirubus, quem aliqui Oxyacantham vocant, frutex est Rubo longè maior, arborefcens, folia fert latiora Myrto: spinas circa ramos robustas: florem candidum: fructum oblongum, nucleo Oliuæ similem, per maturitatem fuluum, interiùs lanuginosum.

Cynosbatū.

Extat & Cynosbati apud Theophrastum huiuscemodi descriptio: τὸ δὲ κυνόσβατον, τὸν κερπιδόν ὑψύθρον ἔχει, καὶ παραπλήσιον τῷ τῆς ῥόας ἔστι δὲ δένδρου καὶ θάμνου μέγαν καὶ παρὰ μοίον αἰεὶ ῥόαις, τὸ δὲ φύλλον ἀγλώδες. (Exemplar vulgare ἀγλώδες habet: sed Athenæus ex Theophrasto ἀγλώδες rectius legit,) hoc est, Cynosbaton fructum subrubentem habet, & malo Punico similem: est inter arborem & fruticem medium, veluti malus Punica: folium autè splendens.

Theophrastis locus repositus.

Cum harum descriptionum vtraque, non malè Engletterium siue Canina Rosa odorata conuenire videtur. Nam frutex est Rubo maior, caudices siue virgas habens crassas, lignosas, vt malus Punica, vel alia lignosa & arborefcens quædam stirps, aculeis & spinis duris munitas: folium eius non quidem integrum, sed vnum aliquod singulare, totius totij pars, Myrti folijs latius est, superioreque parte læue & splendens; fructus nucleo Oliuæ similis, qui maturus, colore est rubente, lanosus floccos & semen intus habens. Quæ omnia huius siluestris & odoratæ Rosæ, cum Cynosbato similitudinem ostendunt.

Est verò & alius Cynosbatus, quem Plinius lib. 24. cap. 14. describit, quæ alij Cynospaston, (Cornarius ex veteri exemplari Cynapauxin legit) alij Neuropaston vocant: folium habet vestigio hominis simile. Fert & vnam nigram, in cuius acino neruum habet; vnde Neuropastos dicitur. Sed huic Cynosbato siluestris odorata (si modò legitima & non corrupta est descriptio) nequaquam similis est, veluti neque Cappari, nec Smilaci asperæ, quarum vtraque etiam Cynosbatos à nonnullis appellatur.

Plinij locus emendatus.

Sed ad Rosas reuertamur, quarum florum foliola quia ex diuersis partibus constant, diffimiles etiam facultates obtinent. Insunt etenim eis terrestres quædam & adstringentes, aliæ humidæ & aqueæ, nonnullæ spirituosæ & aëreæ partes, quæ tamen in singulis non similiter se habent. In vno siquidem genere hæ, in alio illæ excellunt. Prædominantem autem omnes frigidam habent temperiem, proximam tamen temperiei mediæ, ex primo videlicet ordine refrigerantium.

Superant humidæ, aëreæ, & spirituosæ partes, in candidis, dilutè rubentibus, nec non in Damafce-

Damascenis siue Moscatis. Ex tribus his liquor ea de causa elicitur gratissimi ac suauissimi odoris, qui ferè ex alijs Rosis inodorus est.

Vtilis autem Rosarum hæc stillatitia aqua, cum ad cordis roborationem & spirituum reparationem, tum etiam ad omnia quæ clementer refrigerari postulant: tragematis, placentis, condimentis, & alijs quæ voluptatis excitandæ gratia conficiuntur multis, eadem admixta, saporis gratiam confert, oculorum calidos dolores mitigat, somnum conciliat: quem & ipsæ virentes Rosæ, odore suo suauiter prouocant.

Succus harum Rosarum, præsertim dilute rubentium, aluum lenit & subducit: efficacissimus earum quas Damascenas vocant: proximus dilute rubentium, quarum frequentior usus.

Idem præstat earumdem dilutum, & quod ex eo coquitur Rosatum siue Serapium; Officinæ Syrupum Rosatum solutiuum nuncupant, quod ex infuso siue diluto apparari debet, in quo pluries harum Rosarum virentium folia multa macerata sunt.

Ad leniendam autem siue subducendam aluum vtile, quando expurgatione alia potentiore aut opus non est, aut vti non expedit. Nam præter ea quæ in intestinis hærent excrementa, aut in proximis & primis venis cruda, pituitosa & subinde biliosa, alia non educit, si non alijs quibusdam potentioribus medicamentis permisceatur.

Humectat autem & refrigerat Serapium istud, ideò etiam febrium ardentium calores nimios sedat, & viscerum inflammationes mitigat, sitim extinguit: debili autem & humido ventriculo parum vtile, nam eum laxiorem debilioremque relinquit.

Simile possunt & folia harum Rosarum saccharo condita, præsertim si manibus tantummodò contrita, ac diligenter cum saccharo permixta, igni admota incalescant potius quam decoquantur.

In rubentibus Rosis, quæ passim sunt vulgares, & alijs saturatæ purpuræ, quas Prouinciales appellant, plus est terræ substantiæ, & resiccantis adstringentisque facultatis, non tamen absq; humido quodam permixto, quod quidem ipsis adhuc virentibus inest: in resiccatis verò perditum est. Succus hac de causa, & dilutum earum, ad aluum subducendam quoque facit; minus tamen quam aliarum prædictarum.

Resiccatae autem hæ Rosæ, humiditate iam absumpta, adstringunt & resiccant: refrigerant quoque, sed minus quam virentes: robur cordi conciliant, ac tremori & palpitationi eius succurrunt: hepar, renes, & alia viscera debilia confirmant: ventriculum flaccidum, debilem & humidum siccant & corroborant: fluorem muliebrem & superfluam menstruorum purgationem compescunt; sanguinis vnde quaque eruptiones sistunt: sudores reprimunt: aluum nimio fluore laxam constringunt: antidotis omnibus vtiliter admiscuntur, & alijs quoque medicamentis, siue foris adhibendis, siue intra corpus assumendis, quibus adstringens ac corroborans aliquod vtiliter accedit.

Quod ex ipsis fit Rhodomeli, vulneribus, vlcibus, eruptionibus, ac in vniuersum omnibus, quæ abstergi & resiccari postulant, longè vtilissimum est.

Oleum calores omnes sedat, & inflammationes prohibet, aut iam incipientes mitigat.

Flores Rosarum, lutea videlicet stamina & apices, resiccant similiter & adstringunt, & potentius quidem, quam ipsarum Rosarum foliola. Idem possunt calyces & alabastris: sed cum his omnibus odor desit, minus vtilia sunt, humanæque naturæ minus amica.

Capita Rosarum, Plinio auctore, sanguinem etiam & ventrem sistunt: vngues epiphoris salubres sunt.

Radix siluestris Rosæ ad morsum canis rabidi vnicum remedium, oraculo repertum: vti idem lib. 8. cap. 41. scribit.

Spongiolæ, quæ in medijs eius spinis nascitur, cinere cum melle, Alopecias capitis expleri, idem ait, lib. 25. cap. 2.

Fuchsius Spongiolas & capitula siluestris Rosæ contra calculum & vrinæ difficultates valere affirmat, si in puluerem trita exhibeantur. Prodesse autem possunt non vt Diuretica, aut calculum atterentia; sed veluti alia quædam adstringentia, debiles renes confirmantia: quæ calculosis non rarò vtiliora sunt, quam multa, præsertim potenter, Diuretica. Nam talium Diureticorum frequentiore aut nimio usu, & renes multum debilitari, & sæpè supercalefieri contingit, & calculos non modò non comminui, atteri, aut expelli, sed copiosiores & duriores frequenter generari. Quod etenim in sanguine tenue, aqueum & serosum est, segregant: quod verò crassius, cogunt, ac indurari Diuretica fortiora faciunt: & similiter etiam alia minus potentia, frequentiore usu: vt Galenus de simpl. med. facult. lib. 5.

De Cisto.

CAP. XXIX.

Cistus.

Cistus cum hypocistide.

ROSARVM species & Cistus nonnullis videtur. Eius duo veteres genera fecere; Marem & Feminam; præter tertium Ledum dictum.

Vterque frutex est lignosus, multis alis ramosus; sed tamen humilis, nec admodum procerus, & virgis tenuibus: folia eis frequenter sunt lata, aliquantulum rugosa & lanuginosa, propemodum subalbicantia, hortensis alterius Salviae folijs modo quodam similia: flores in summo virgularum, veluti parvæ silvestres Rosæ, fugaces tamen & citò pereuntes; colore Mari quidem, in cæruleo pænè subrubentes, aut purpurei: Feminæ verò candidi: capitula inde rotundiuscula, in quibus semen paruum: radices lignosæ, fissæ, in diuersa tendentes.

Exit subinde sub ipso frutice ad radices, Limodori quoddam genus, crassum, pingue, carnosum, succo plenum, sine folijs, ex multis veluti Hypocistide vtriculis, aut mali Punice cytinis totum constans: colore in vno genere *πύρρον* siue ruffo: in altero candido: in quodam etiam *χλωρόν*, siue virente, aut herbaceo: vt Dioscorides ait.

Nascitur Cistus in Italia, Hispania, Narbonensi Gallia, ac in alijs multis calidioribus Europæ prouincijs, aridis & saxosis locis: & in vna quidem regione crebrioribus folijs, in alijs rarioribus; alibi candidioribus mollioribusque; in plerisque minùs candidis, minutisque pilosis; in nonnullis longioribus, angustioribus, in quibusdam rotundioribus aut minoribus. Mutationem enim haud exiguam, pro regionum diuersitate Cistus recipit.

In calidis regionibus Aprili ac Maio floret: semen Augusto & Septembri maturitatem assequitur. In hortis Belgij ferius florem eius conspici datur.

Κίσσον ἢ *κίσσον* Græci appellant, nonnulli *κίσσαρον*, alij *κίσσαρον*: Latinis similiter Cistus, & Rosa siluatica dicitur: à quibusdam etiam Rosa Canina, vt Scribonius Largus refert: ab Hispanis *Estepa*: à Lusitanis *Rosella*.

E radicibus exiens Limodorum, *ὑποκίστις* vocatur; quoniam sub Cisto proueniat: à nonnullis *ρόβηθεν*, aut *δρόβηθεν*: ab alijs *κίππος*, inter quos Paulus est Ægineta, qui etiam non illud, quod Cisto subnascitur, sed huius succum Hypocistida appellat: vnde manasse potest Hypocistidos vox, qua Officinæ succum hunc barbarè nominant.

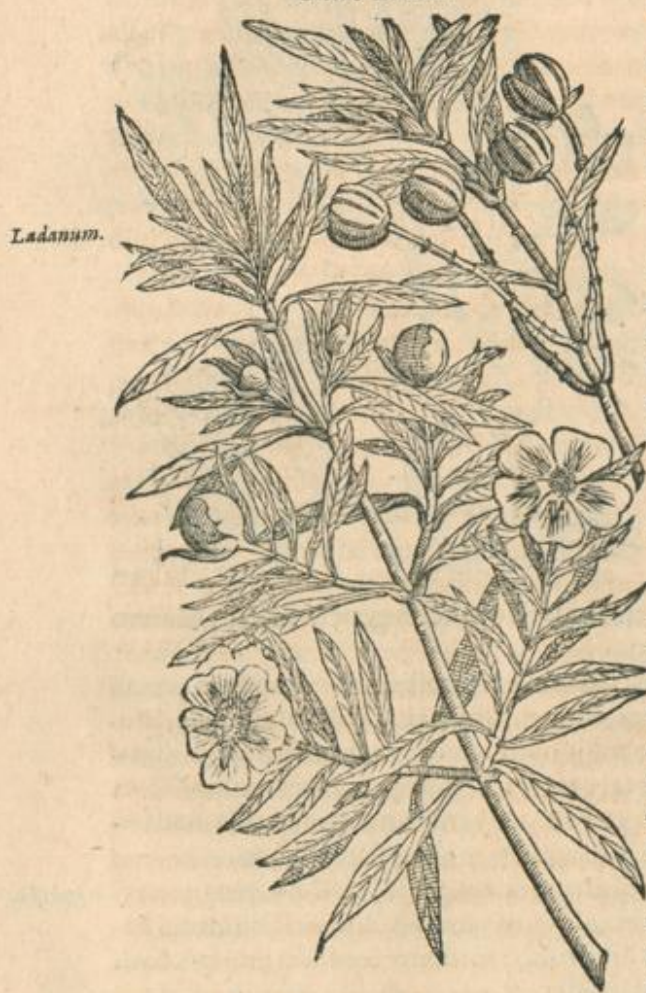
Facultate porrò Cistus, vt Galenus ait, non intrenuè desiccatur, secundi propemodum ordinis

ordinis resiccantium : adeò verò frigidus est, vt tepidi caloris sit particeps. Folia & prima germina trita tantum desiccant adstringuntque, vt vlcera glutinare valeant. Flores magis sunt, vt Galenus ait, efficaces; adeò vt cum vino poti dysenterias, ventris imbecillitates, fluxusq; ac humiditates sanent: cataplasmatibus modo imposita, putredinosa ipsorum vlcerum iuuant. Dioscorides *ρομαϊς*, id est, vlcera depascentia cohibere, & cum cerato ambustis, veteribusque vlceribus mederi tradit.

Hypocistis multò magis adstrictoria est: efficax remedium ad omnes fluxionum affectus, vt sanguinis reiectiones, profluvia muliebria, coeliacos, dysentericosque labores. Quin si partem roborare consilium sit, quæ videlicet plusculo humore exoluta fuerit, robur ac firmitatem illi non segniter addit. Sic sanè stomachicis, hepaticisque epithematis admiscetur; & ex viperis Theriacæ inditur, nimirum quo corpora confirmet ac roboret: Galenus.

De Cisto Ledo, & Ladano. CAP. XXX.

Cistus Ledon.

Ladanum.

CISTVS Ledon frutex est paruus, Cisto affinis, sed folijs longioribus, nigrioribus, & tactu glutinosus: flores parui albicantes, exiguis Rois perlimiles: vna tamen eius species maiores habet, quorum singula foliola nigricans exornat macula, floribus gratiam ac decorem adferens.

Contrahunt folia pingue quoddam resinofum & odoratum, & tempore quidem, vt Dioscorides ait, vernali; sed vt Petrus Bellonius, *αυτόπτης*, in medijs æstatis & Canicularium dierum ardentissimis feruoribus; quod non absque singulari cura & diligentia, nec minore industria, ab ipsis stirpibus nostra ætate colligitur, non, vt in fabulis est veterum, ex caprarum aut hircorum barbibus villisve depectitur: collectum colatur, & in massas formatum in medicinae vsus reconditur.

In Creta insula, eodem Bellonio teste, passim locis incultis Ledon exit: reperitur & in Cypro, Plinio auctore: tum & in compluribus Hispaniæ locis apricis. Variat verò & huius non minus, quam Cisti, foliorum & forma & magnitudo, ac ipsius etiam stirpis, pro locorum ac regionum diuersitate: vt videre est in C. Clusij diligentissimis obseruationibus, in quibus diuersas ac differentes Cisti ac Ledi species ostendit.

Λήδον καὶ λάδον ipse frutex dicitur, & Cisti species est. Pingue verò quod ex folijs colligitur, *λάδανον καὶ λήδανον*: Latini Græcas voces seruant: Officinæ corruptè Lapdanum enuntiant. Maxi-

mè probatur Dioscoridi odoratum, *ὑπόχλωρον*, siue subuiride, facile mollescens, pingue, non arenosum, nec citò fragile, sed resinofum.

Primo excessu completo Ladanum calidum est, Galenus inquit, habens etiam adstrictionis paululum: ad hæc substantia tenui, ac proinde emolliens, pariterque moderatè digerens, ac videlicet etiam concoquens. Itaque mirandum non est, si peculiariter ad vteri vitia conueniat, quandoquidem ad dicta paulum quiddam adstrictionis obtinet: quocirca etiam defluentes capillos retinet. Nam quidquid ad radices eorum prauis humoris resederit, id omne absumit; tum meatus, quibus infixi sunt, contrahit.

Vim habet Ladanum, Dioscorides ait, adstringentem, calfacientem, mollientem, aperientem: defluos capillos continet, cum vino, Myrrha, & oleo Myrtino admixtum: cicatrices pulchriores efficit cum vino illitum. Medetur aurium doloribus cum hydromelite aut rosaceo infusum: suffitu secundas eijcit: duritias vteri pessis immixtum curat. Medicamentis dolorem sopientibus, aduersus tussim facientibus, & malagmatis vtiliter admiscetur. Aluum sistit, cum vino vetere potum: & vrinam cit.

De Flore Solis.

CAP. XXXI.

Flos Solis.

REPERITVR porro Cisto ac Ledo simi- *Flos Solis.*
lis quædam, sed multò minor stirps, sub-
inde, nisi pedamentis quibusdam fulciatur, qua-
si repens: cauliculi ei sunt numerosi, tenues, &
graciles: folia oblonga, Ledi ac Cisti minora,
carnosa, leniter hirsuta, quibus lentus inest suc-
cus: flores exigui, veluti paruulæ quædam Rosæ,
sed minores, pares forma & magnitudine Ar-
gentinæ siue Potentillæ dictæ floribus; colore
lutei aut candidi: radices tenues, lignosæ, ruf-
escentes.

Asperis, siccis & apricis, tam campestribus
quàm montanis locis, ac non modò apud Italos
aut Hispanos, verùm & apud Germanos, vbi cæ-
lum rigentius, nascitur: & modò maioribus, alias
paulò minoribus, subinde virentioribus foliolis
reperitur.

Apud Germanos & Belgas æstiuus mensibus
florem producit: semen postea perficitur.

Tragus Germanicè *Haidensop* & *Feldisop*
appellat: plerique Latine *Gratiam Dei*. Est ta-
men & alia herba *Gratiola* à recentioribus dicta.
Valerius Cordus *Helianthemum* & *Solis* florem
nominat.

Plinius *Helianthen* tradit, in *Temiscyra* regio- *Helianthe.*
ne, & *Ciliciæ* montibus prouenire maritimis, fo-
lio *Myrti*. Hæc cum adipe leonino decocta,
addito *Croco* & *Palmeo* vino perungi *Magos*,
& *Persarum Reges*, vt fiat corpus aspectu iucun-
dum: ideò eandem *Heliocalliden* nominari.

Quæ si eadem cum isto *Solis* flore sit, an diuersa, nemo facile in tanta *Plinij* breuitate expli-
cauerit. *Matthiolus*, *Helianthemum* siue *Solis* florem, à quibusdam *Panaces Chironium* ex-
istimari refert: verùm cum eo similitudinis habet nihil.

Vulnera autem, eodem auctore, glutinat: sanguinem manantem sistit: ad cruenta sputa,
dysenteriam, mensium redundantiam utilis: oris & pudendorum vlcera vinum decoctionis
eius ablutione sanat: in summa, agglutinat, cohibet, & corroborat. Quæ satis ostendunt, cum
Cisto ac Ledo non modò forma, sed & viribus ac facultatibus conuenire. Proinde *Cisti* &
Ledi siluestrem quamdam speciem esse.

De Pæonia.

CAP. XXXII.

PÆONIÆ tres sunt: Mascula vna, Femiinæ duæ.

Masculæ *Pæoniæ* caules, & foliorum pediculi rubent: folia lata ex pluribus commif-
sa, nucis *Iuglandis* folijs fere similia, nisi quòd *Iuglandis* ex septem aut nouem particulari-
bus, simul ad vnum neruum aut *ρύζον* coherentibus consistit; *Pæoniæ* verò ex quinque; solùm,
& subinde ex tribus tantùm committantur: flores in summo caulium veluti magnæ *Rosæ* in
purpura modò intensius, aliàs dilutius rubent; staminibus in medio purpureis, ex quibus lutei
dependent apices: siliquæ foris lanuginosæ, quæ per maturitatem spontè dehiscunt: semen
in his nigrum, rotundum, *Ochri* fere magnitudine, & grana quædam coccineo colore splen-
dentia: radices subsunt longæ, crassæ, altè descendentes, subinde bifidæ aut trifidæ, intus
candidæ & odoratæ.

Prioris Femiinæ caules parùm aut nihil rubent: folia incondita, *Hippocelini* (quod à *Theo-*
phrasto Smyrnion appellatur) ferè modo laciniata, & singularia angustiora quàm *Maris*, su-
perna parte virentiora, inferiore albicantiora: flores vt masculæ *Pæoniæ*, colore aliàs pulchrè,
aliàs dilutè rubentes: semen, in siliquis *Amygdalis* similibus, etiam simile: radices verò diffe-
rentes & aliæ: non etenim huic est radix, sed ab vno capite multæ descendunt glandulosæ
radices, veri *Asphodeli* radicem æmulæ, sed multò crassiores & longiores, à quibus sæpè aliæ
duæ aut tres procedunt, eiusdem omnino formæ.

R

Huius

Pæonia mas.

Pæonia femina prior.

Huius verò & species quædam reperitur, aded multiplicatis folijs, vt vnus floris supra ducenta foliola numerari contingat.

Altera Femina caules habet & folia similia, folia tamen minùs incondita, & in virore candidiora, auersaque parte etiam albidiora: flores minores, crebrò dilutiùs rubentes: radices quoque glandulosas, sed singulas multò longiores ac tenuiores. Hanc Plinius pro Mare habuisse videtur lib. xxvii. cap. x. Femina, inquit, existimatur, cuius radicibus seu balani longiores, circa octo aut sex adherent: Mas plures habet, quoniam non vna radice nixus est, palmi altitudine, candidaque. Possit verò & hæc Pæoniæ feminae species altera, Dioscoridis quoque mascula existimari, si non folium Mari nuci Juglandis, & radicem vnicam esse scriptisset. Nam Mari suo talem ferè radicem tribuit, qualis est tertie Pæoniæ, vna aliqua, ab ipsis radicibus, quæ pluribus singularibus constant, auulsa. Sed tamen ex eo quod Pæoniæ mari, folia βασιλική κερύρα, id est, nuci Regiæ similia esse prodiderit, & radicem vnam numero singulari, non septem aut octo, vti Feminam habere ait, ostendit se non hanc tertiam, sed primam, Marem appellauisse: quæ nempe nuci Juglandis siue Regiæ habet folia, & radice est vnica. Plinius etiam Feminæ folia Myrrham redolere ait; sed suspicio euidens est, ἀντι τῷ σμυρίου, σμύραν eum legisse, aut pro σμυρίου, Myrrham parum rectè reddidisse.

Plinij officinaria.

Nascitur Pæonia, vt Dioscorides scriptum reliquit, in altis & præruptis montibus: Plinius verò, in opacis montibus, & alio loco in siluis, ait: in Cretæ & Siciliæ montibus Apuleius: Gesnerus in Generoso dicto Heluetiæ monte reperiri audiuerat: apud Belgas & alibi hac ætate in hortis habetur, & vulgatissima quidem, Femina prior; altera deinde: Masculina rarissima est. Florent omnes mense Maio: semen Iulio ad maturitatem peruenit.

Græcis παιονία καὶ γλυκυσιδή: & à nonnullis παντόβορον; Latinis similiter, Pæonia & Dulcifida dicitur. Officinis Pionia, Germanis Peomen blumen Peomen rosen/ Bichtwurtz; Königblum/ Pfingstrosen: Belgis ferè Pionen: Flandris tamen Mastbloemen: Gallis, Pivoine: Hispanis, Rosa del monte: Italis Peonia.

Habet verò & alia multa nomina, inter nothas voces reiecta, quæ partim etiam apud Apuleium reperiuntur: vt sunt, θεοβάλιον, θεοβάξ, ἀιμάζωρον, παισαίδη, μνηογένειον, μήνιον, πανδικέσσα, ἰδαῖος, δάκτυλος, ἀγλαοφωτίς, θεοδόνιον, σελήνιον, σεληνόγονον, διχομήνιον: Rosa Fatuina, herba Casta

Pæonia femina altera.

Pæoniæ feminæ multiplex flos.

Casta. Menogonion autem, Menion, Selenion, Selenogonion, Dichomenion, ^{ἄπο τῆς μῆνης,}
^{καὶ σελήνης} nomina deriuntur; quarum vtraque vox Latinis Lunam significat. Lunaris verò
 siue Lunaria Pæonia appellari potest, quòd Comitali morbo laborantibus, quos Lunaticos
 plerique appellant, auxilietur. Idæi dactyli appellatio Feminæ conuenit, cuius glandulosæ
 radices dactylos Idæos referunt. Sunt autem Idæi dactyli, gemmæ quædam forma humani ^{Idæi dacty-}
 pollicis, in Creta insula nascentes. Aglaophotis, id est, lucide splendens, Pæonia dicitur, à gra- ^{li.}
 nis cocci colore splendentibus.

Aglaophotides autem duæ, apud Ælium lib. 14. descriptæ reperiuntur: vna Marina, ^{Aglaopho-}
 cap. 24. altera Terrestris, cap. 27. ^{tis.}

Marina, Fuci species est, quæ in profundis nascitur petris, magnitudine Myricæ, fructu ^{1.}
 Papaueris, qui æstiuo Solsitio dehiscens, noctu igneum quemdam, & veluti scintillantem
 splendorem emittit.

Terrestrem, quæ alio nomine Cynospastus dicitur, per diem ait inter ceteras herbas deli-
 tescere, nec villo modo agnosci; nocte verò stellæ instar lucentem, & igneo splendore coru-
 scantem, faciliè in conspectum venire.

Et hæc quidem terrestris Aglaophotis siue Cynospastus, Pæonia est; Pæoniæ enim grana ^{2.}
 rubentia, Apuleius ait, noctu lucere tamquam lucernam: & plurimum noctu à pastoribus in-
 ueniri ac colligi: Præcipi etiam vt Pæonia noctu colligatur, Theophrastus & Plinius referunt.
 Quæ de Aglaophotide Ælianus quoque affirmat.

Appellatur verò terrestris hæc Aglaophotis à Iosepho belli Iudaici scriptore, lib. 7. cap. 25.
 Baaras, à loco in quo reperitur. Quod, conferenti ea quæ de Aglaophotide terrestri, siue Cy-
 nospasto, Ælianus scribit, cum ijs quæ de Baara Iosephus, sit manifestum. Cynospastum ete-
 nim Ælianus ait non absque periculo euelli, & eum, qui primùm eius naturæ imperitus eam
 attigit, famam esse perijisse: itaque signum ad eius radices noctu defigendum, canem verò ad
 alligandum famelicum qui nidore obiectarum aslatarum carniū motus ad eas impetu fa-
 cto, radicitus eam eruat. Ita etiam Iosephus Baaram tradit circa vesperam veluti iubare ful-
 gere, accedentibus & euellere cupientibus facilem non esse; sed vel vrinam muliebrem, aut
 menstruum sanguinem super eam fundendum, aut circumfodiendam, & ad eam canem
 religandum, atque ita demum euelli posse.

R 2

Vanissima

Vanissima autem hæc sunt omnia: nullo etenim negotio, & citra omne periculum, quavis diei & noctis hora Pæoniæ radix colligi & euelli potest. Qua de causa & similiter vana sunt, quæ Theophrastus & Plinius de Pæonia tradi ferunt: præcipi videlicet, vt noctu colligatur. nam si interdium quis fructum legat, à Pico Martio visus, oculis periclitaturum: si verò radicem fecerit, periculum esse ne sedes procidat.

Mirum autem videri non debet, huiusmodi nugas & vanissimas superstitiones, ac impiissimas cærimonias subinde in antiquissimorum Auctorum libris resperfas reperiri: fuerunt enim multa illorum sæculis, magna vanitate, ad ostentationem, vt Plinius verè testatur, ab Ægyptijs & alijs præstigiatoribus efficta: quorum sectator olim quidam Andreas fuit medicus, quem Galenus ait, præstigiaturas ac mendacia in materiam medicam inuexisse: à cuius lectione, ea de causa, & aliorum similiter mendacium, abstinendum præcipit.

Porro Pæoniæ radix leuiter cum dulcedine, vt Galenus ait, adstringit: acrimoniæ cuiusdam subamaræ quoque particeps: temperamentum haud insigniter calidum obtinet, paulillo symmetro calidius: exsiccatoria autem est & subtilium partium. Feminis à partu non purgatis, sicca, Dioscorides inquit, datur: menses cit, Amygdalæ quantitate pota: in mulsâ, Galenus addit. Prodest auriginosis, renes & vesicam dolentibus: obstructum hepar & renes expurgat: ventris dolores sedat, & fluxiones sistit, in vino decocta & bibita. Recentem pueris ex collo suspensam, aduersus Comitalem morbum efficacem esse, à Galeno certo & euidenti experimento compertum est. Estur etiam, inquit Plinius, contra malum mentis: sed in mendo quatuor drachmæ satis sunt. Præfertur ad hæc masculæ Pæoniæ radix.

Rubra grana 10. aut 12. pota in vino austero, nigro, fluxum rubrum muliebrem sistunt: stomachicis qui rosiones sentiunt, esca profunt: à pueris comesta, aut in potu sumpta, calculi initia excutiunt.

Nigra grana, ipsa videlicet semina, 15. numero in potu sumpta, opitulantur suppressionibus nocturnis, quas ἐφιάλτας nominant; vterique strangulationibus & doloribus. Vtraque auxiliantur à serpente percussis, Plinio auctore.

STIR-

STIRPIVM HISTORIÆ
 PEMP TADIS SECVNDÆ
 LIBER SECVNDVS.
 DE FLORIBVS EX BVLBIS.
 PRÆFATIO.

Bulbis prodeunt flores nunc ordine succedunt. Inter bulbos autem edules & vefcendo nonnulli sunt; vt Allium, Cepe, Porrum, & si qui sunt ipsis similes: de quibus alibi, in olerum videlicet historia agendum restat. Hoc loco de ijs bulbis, quorum speciosi ac elegantes flores, & in hortis, & in coronis gratiam consecuti sunt, scribendum. Horum autem pleriq; odorati, alij absq; odore. Differunt verò & forma & colore. Narcissus & Liliū forma multum dissident. Lilia alba à purpureis, ac aliis colore diuersa. Reperitur & in ipsis bulbis discrimen: quidam solidi, tunicis constant: alij squamis, aut nucleis; vt Liliorum.

Durabiles autem omnes bulbi, nec facile aut citò ex terra eruti inarescunt: idcirco & commodè transferri queunt, si, quando semen perfecerint, transferantur. Causa huius lentus eorum succus, quo omnes bulbi redundant: qui non facile absumitur nec resiccatur, sed tenaciùs hæret.

DE LILIO CANDIDO.

CAPVT PRIMVM.

Lilium candidum.

CANDIDO siue albo Lilio, quod pulchritudine, nitore & vsu reliquis præstat, folia sunt oblonga, lata, carnosa, læuia, in herbaceo & diluto virore splendentia: caules duobus cubitis altiores, multis folijs sensim attenuatis comosi, qui inter folia exeunt: flores ad summum caulis pulchri, candidi, odorati, magni, ab angustijs in latitudinem se laxantes, calathi forma, senis constantes foliolis, oblongis, extrinsecus striatis, staminibus è medio emicantibus, à quibus lutei dependent apices: radix bulbosa, nucleis constans, & ex multis simul vnitis composita, succo lento & glutinoso plena, quo & folia & caules redundant.

Seruntur Lilia passim in hortis. In Syria autem & Pifidia Pamphylia, vnguentis efficacissima nasci, Dioscorides inquit.

Floret apud Germanos, Italos, Hispanos, Belgas, Gallos, & alibi Lilium Iunio mense: Augusto folia exeunt, tota hieme virentia: Vere caulis erumpit.

Stirps Liliorum à Græcis κερώνια dicitur: flos verò κείρον & λείρον (est tamen & Narcissus λείρον) à nonnullis κερώνιον & κερώνιον: à Latinis Lilium & Rosa Iunonis.

Appellatur autem Rosa Iunonis, quòd ex lacte eius in terram delapso natum feratur. Fingunt siquidem Poëtæ Herculem, quem ex Alcumena Iupiter sustulerat, admotum fuisse dormientis Iunonis vberibus, & post sustum lac copiosum effluxisse, & vna eius parte cælum perfusum, alia terræ glebas: atque hinc Lilia nata, inde verò Lacteam apparere in cælo circulum. Germani Li-

lium istud, vulgò Weisse Gitzen oder Weisse Litten appellant. Belgæ Witte Letten: Itali Giglio: Hispani Lirio blanco, Azucena blanca: Galli Lys blanc.

Lilij autem flos temperaturam mistam, vt Galenus ait, obtinet; partim ex tenui, partim ex terrena essentia.

R 3

Radix

Radix foliaque per se trita, deficcant & abstergunt, ac moderatè digerunt.

Folia herbæ, Dioscorides ait, imposita, auxiliantur à serpentibus ictis: eadem feruefacta, ambustis proficiunt: aceto condita, vulneribus curandis apta fiunt.

Succus melle & aceto mixtus, in æneo vase coctus, medicamentum efficitur veteribus vlceribus, & recentibus vulneribus vtile.

Radix tosta, & cum rosaceo trita, ambusta sanat, vterum mollit, menses mouet: vlcera ad cicatricem perducit. Cum melle verò eadem trita, neruorum vulnerationes & luxationes sanat; vitiligines & lepras expurgat; furfures & manantia capitis vlcera abstergit; faciem purgat & erugat. Cum aceto autem & Hyoscyami folijs, ac farina triticea trita, testium inflammationes mitigat. Propter clauos pedum, in vino, Plinius ait, radices Lilij decoquantur, tri-duoque non soluuntur: cum adipe aut oleo decoctæ, pilos adustis reddunt. E mulso potæ, inutilem sanguinem cum aluo trahunt: Lienis, & ruptis, & vullis profunt.

Recentiores Lilij radices coctas, cataplasmatibus summa cum vtilitate admiscunt, abscessus maturantibus & ad suppurationem perducentibus. Eadem etiam in oris collutionibus ad idem facientibus vtiliter decoquantur nam omnes abscessus maturant, & suppurari faciunt, & dolorem simul sedant.

Semen, Dioscorides ait, potum, serpentium morsibus aduerfatur. Cataplasma ex semine & folijs, erysipelatis imponitur.

Fit ex floribus oleum aut vnguentum, quod Lirinum aut Susinum appellatur, molliendis neruis aptum, priuatimque ad vteri durities vtile.

De Lilij purpureis, Hyacintho scripto, & Comosandalo. CAP. II.

Lilium purpureum maius.

Lilium purpureum minus.

PURPUREORVM Liliorum tria genera sunt: Maius vnum; alterum Minus: tertium Bulbiferum.

1. Maiori purpureo Lilio, caules sunt proceri, longi, subinde altiores quàm Lilij albi: folia tamen nigriora & angustiora, circa caulem multa, sed ante eius exortum è radicibus nulla: flores summo caule copiosi, 10. 12. aut plures, ad vsque 18. & 20. ac vltra, supra inuicem incerto ordine digesti, Lilij alterius forma & magnitudine, colore verò rubro ad croceum inclinãte; multis exiguis nigris quasi punctulis, litterarum quarundam veluti rudimentis, resperfi: radices, bulbi magni sunt, ex multis quoque nucleis, vt Lilij candidi, sed maiores.

In Italia, in aruis inter segetes; in montibus etiam ac conuallibus, Lilium istud, Matthiolo

Lilium purpureum tertium.

thiolo teste, emicat. Belgæ in hortis ferunt.

Floret paulò ante candidum Lilium; post purpureum Minus, vnà cum Rosis.

Matthiolus Lilium siluestre in Italia appellari, & Hemerocallida esse ait. Sed ἡμεροκαλλίς, vt auctor Dioscorides, in singulis apophysis, tres aut quatuor flores profert, colorem habentes ἰχθυρῶς ὡχρῶν, id est, valde luteum. Ἀπόφυσις autem siue ὑποφύαι, ramulares adnascens, siue appendices dicuntur. Ochre color, melino similis & citrino, à malo Citrio nomen habenti: Lilium autem istud ramulares adnascens nullas habet, & flores in caule non modò tres aut quatuor, sed non rarò 18. aut 20. aut plures; subinde ad 50. aut 60. vsque, ac coloris non lutei, sed purpurei crocei. Quibus de causis non quidem Hemerocallis, sed Lilium illud esse apparet, quod capite de Lilio, πορφυρῶν, siue purpureum, reperiri, ex relatu Dioscorides scribit, quodq; Rubens Plinius, & Græci, eo auctore, κείνον vocant, florem verò Cynorhodon: & laudatissimum in Antiochia & Laodicea Syria, mox in Phaselide, quartum locum in Italia nascens. Nisi fortassis duæ Hemerocallides flores sint: vna quidem apophyses habens, alia non habens, & ea quidem purpurea: ita etenim & Lilium istud Hemerocallis fuerit, & præsertim πορφυρῶν: qua appellatione Hemerocallida etiam dictam inter nothas voces reperitur. Sed verisimile est Hemerocallida non esse, est enim & Hemerocallis quædam flore purpureo, cui πορφυρῶν nomen propriè conuenit.

Alterum & minus purpureum Lilium, caule est multo breuiore, cubitali videlicet tantum aut minore: folijs similiter nigricantibus & angustioribus ac minoribus: flores e summo caulis pariter erumpunt, singuli tamen suis pediculis, modò breuioribus, modò longioribus insidentes; coloris quoque purpurei crocei, notulis similiter quibusdam nigris & perquam exiguis ornati, Lilij etiam diuisura, sed paulò minores: pro radicibus & minores bulbi sunt, infra supraque quos fibræ adhærent.

Vnà cum alijs Lilijs apud Germanos, Belgas, & alibi colitur in hortis.

Floret sub finem Maij, reliqua Lilia antecedens.

Lilium etiam est purpureum, & κείνον πορφυρῶν, quod ad differentiam præcedentis, Minus cognominatur.

Tertium huius generis purpureum Lilium procerius est Minore, humilius verò Maiore: flores paulò quàm Minoris rubicundiores: huic e sinu foliorum, & quandoque in ipsis florum pediculis parui nascuntur bulbi, qui terræ commissi adolescunt, & tertio aut quarto anno flores proferunt: bulbis autem radicem, folijs, ac floribus nigris notulis inscriptis, superioribus duobus simile.

Et istud Lilij genus in montium conuallibus alicubi reperitur: Germanis verò ac Belgis hortense est.

Adeò autem in lætis & apricis hortis Lilium istud luxuriat, vt non tantum e foliorum sinibus multos bulbulos, sed & à florum pediculis etiam quosdam promat, ac flores non modò plures, verùm etiam multiplices, vel etiam in apophysis proferat. Quæ tamen facere desinit, in aridius solum, vel minus patentem locum iterum translatum. Quam etiam ob causam, quæ ex cæli conditione, aut soli fecunditate, quandoque in stirpibus mutationes accidunt, specie differentes ea propter haudquaquam eas reddunt.

Flores huius post Minoris, ante verò Maioris apparent: vt enim altitudine medium, ita quoque medio tempore floriferum.

Inter purpurea Lilia referendum: ab exiguis autem quos profert bulbis, Bulbiferi cognomen accepit.

Ouidius lib. Metamor. 10. huius generis Lilium, Hyacinthum appellat, ab Hyacintho

adolefcente, ex cuius sanguine hunc florem natum fingit, quando cum Apolline ludens perijisset, cui Apollinem gemitus sui notas & literas inscripisse ait, sic scribens:

*Ecce cruor, qui fusus humo signauerat herbas,
Desinit esse cruor, Tyriog, nitentior oïtro
Flos oritur, formamq, capit, quam Lilia, si non
Purpureus color his, argenteus esset in illis.
Non satis hoc Phæbo est, (is enim fuit auctoꝝ honoris)
Ipse suos gemitus foliis inscribit, & ai ai
Flos habet inscriptum, funestaq, litera ducta est.*

Huius Hyacinthi meminit etiam Theocritus in Epitaphio Bionis, Eidyllio 19.

*Νῦν ὑάκινθον λάλει τὰ σα γράμματ' αὐτῶν πλείον αἰ αἰ
Λάμβανε τοῖς πετάλοισι.*

Meminit & huius Virgilius Bucolicôn Ecloga tertia:

*Et me Phæbus amat, Phæbo sua semper apud me
Munera sunt, Lauri & suauē rubens Hyacinthus.*

Similiter & Nemesianus Bucolicôn Ecloga secunda:

*Te sine me, misero mihi Lilia nigra videntur
Pallentesq, Rosa, nec dulcè rubens Hyacinthus.
At si tu venias, & candida Lilia fient,
Purpureaq, Rosa, & dulcè rubens Hyacinthus.*

Dicitur autem rubens Hyacinthus, qui ab Ouidio purpureus appellatur. Color siquidem florum rubens, subinde nominatur purpureus. Existimatur verò & ille Hyacinthus ferrugineus cognominari, quòd ferruginis intar rubeat: vt enim ærugo æris, sic ferri corruptela ferrugo esse creditur; quæ à subrubente colore rubigo dicitur. Et quidem in hac opinione non pauci sunt, qui ferrugineum colorem à rubigine (quam ferruginem esse censent) dictam velint. Sed non omnibus hæc sententia probatur; quibus ferrugineus non alius esse videtur, quàm ad cæruleum accedens: ferrum nempe quem contrahit, posteaquam ab igne candefactum fuerit. Relinquitur etenim tunc in generosissimo ac durissimo ferro color cæruleo proximus: à ferro ferrugineus appellatus. Nituntur hi auctoritate Virgilij, qui vno loco, Æneidos vi. Ferrugineam Charontis cymbam describit, & eandem mox cæruleam nominat:

*Ipse ratem conto subigit velisq, ministrat,
Et ferruginea subuectat corpora cymba.*

Deinde paulò post: *Cæruleam aduertit puppim, ripaq, propinquat.*

Facit huc quoque, quòd vno loco Arcentis filium, in armis clarum, referat ferrugine Ibera: alibi verò arma Oceani coloris ostendat, qui cæruleus apparet: vt Æneid. viii.

*— chlamyde & pictis conspectus in armis,
Qualis vbi Oceani per fusus Lucifer vnda.*

Et Æneidos ix. *Stabat in egregiis Arcentis filius armis,
Pictus acu chlamydem, & ferrugine clarus Ibera.*

Confirmat verò & horum sententiam non parum Claudianus, qui Violas ferrugine dulci pictas scribit; lib. 11. de raptu Proserpinæ:

*Sanguineo splendore Rosas: Vaccinia nigro
Induit, & dulci Violas ferrugine pingit.*

Occurrit autem ferruginei Hyacinthi mentio apud Virg. Georgicôn 1111.

Et pinguem tedam & ferrugineos Hyacinthos.

Item apud Columellam lib. x. in hortis:

Syrpiculum ferrugineis cumulate Hyacinthis.

Putatur autem ferrugineus color & obscurus ac lugubris esse: Catullus enim in Argonauticis talem videtur affirmare:

*Nostros vt luctus, nostraq, incendia mentis
Carbasus obscura dicat ferrugine Ibera.*

Et Ouidius:

*— quorum per colla iubaq,
Excutit obscura tinctus ferrugine habenas.*

Sed ad Hyacinthum purpureum siue rubentem, vnde fumus digressi, reuertamur.

Recentiorum plerique hunc Hyacinthum Poëticum appellant, ad differentiam nempe alterius, quem Historicum Iodocus Villichius in commentarijs Georgicôn Virgilij nominat. At nobis magis placet, hunc Scriptum Hyacinthum dici: alterum verò, de quo inferius suo loco, Non scriptum: in hoc etenim lugubres notæ inscriptæ reperiuntur: in illo verò nullæ sunt.

Theo-

Ferrugi-
neus color.

Theocritus siquidem Εἰδυλλίω x. hunc Hyacinthum γραπτόν, id est, Scriptum appellat, sic canens :

Καὶ τὸ ἴον μέλαν ἔστι, καὶ ἀγραπτὸν ὑάκινθος.
Et viola nigra est, & scriptus Hyacinthus.

In quo quidem carmine Hyacinthus niger dicitur, non quòd ipse totus niger sit, verùm ab ipsis punctis & nigris luctus notulis: haud aliter quàm purpureus dicitur Narcissus, propter medij circuli eius purpureum crispum ambitum; & luteus à calyce luteo; nam maxima pars floris, circumambientia videlicet foliola, candidissima in vtroque sunt, vt in Narcissi videre est historia.

Pausanias Corinthiacon lib. secundo, scriptum Hyacinthum, aut ei simillimum florem Comosandalon ab Hermionensibus appellari, memoriæ prodidit, ritus referens, qui ab ipsis in honorem Chthoniæ deæ, statis festis aguntur diebus. Pompæ agmen ducunt, inquit, sacrificuli, & qui annuos magistratus gerunt: sequuntur feminæ ac viri: ipsis etiam pueris solemne est, deam cum pompa deducere. Incedunt autem cum albis vestimentis, capitibus coronas ferentes: sunt eæ corollæ ex flore contextæ, quem κομοσανδαλον incolæ appellant. Hyacinthum ego illum existimo: est enim ei tum magnitudine, tum colore persimilis; habet prætereà easdem luctus indices litteras. Hæc Pausanias.

Porro purpureorum Liliorum istorum, in medicina incognitus vsus est, & facultas incomperta: inter flores autem gratiam inuenere.

De Lilio siluestri. C A P . I I I .

Lilium siluestre.

SILVESTRE Lilium caules promit bicubitales aut altiores, rotundos: folia longa, lata, acuminata, non supra inuicem incerto ordine disposita, sed caulem quibusdam locis, stellæ modo radiata, circumdantia: flores è suis pediculis deorsum dependent, Liliij diuisura, sed minores, colore purpureo frequenter obsoleto; quandoq; elegantiore, purpureisque aliquot maculis splendentes, & staminibus eiusdem coloris in medio, quorum foliola retrorsum reflexa in circulum aut orbem ferè recurvantur: radices bulbosæ, veluti ex multis nucleis coniunctæ, aurei vel flauis coloris, ex quibus fibræ dependent.

Nascitur Lilium istud complurimis Germaniæ locis, in siluis & montibus, Fuchsio & Gesnero testibus: apud Bohemos quoque in nonnullis collibus herbosis. Belgæ cum alijs Lilijs in hortis habent.

Floret sub finem Maij, aut Iunij initio, candida Lilia anteuertens.

Germani Goidtwurz; à flauo bulbi colore, & Heidmische blumen appellant. Nostri Aelthens van Caluarien: Hispani Lirio Amarillo salvaje: Galli Lys sauvage, hoc est, Lilium siluestre. Est tamen & aliud siluestre Lilium, alio nomine Hemerocallis, de qua paulò post. Matthiolus istud Lilium in Italia à Chymistis Martagon dici ait.

Vsum autem hoc Liliij genus in medicina nullum habet.

De Lilio siluestri altero. C A P . I I I I .

AD siluestris Liliij genus & multò aliud elegantius accedit: caulé istud promit cubitalem, aut proceriorem, multis folijs sensim attenuatis comosum, inferius ex purpura nigricantem: folia læuia sunt, pingua, & resplendentia, Liliij ferè candidi æmula, at tamen paulò nigriora, minusque acuminata: flores è summo ac fastigio caulis siluestris Liliij modo reflexi ac repandi dependent, suaueolentes pigmentorum quorundam instar; eleganti colore rubentes, medio inter Menium & Cinnabarim, vtraque factitia; aut instar floris Constantinopolitani: pro radice bulbis ex squamulis multis, ac nonnullis minoribus bulbulis congestis; fibris verò & aliquot demissis, quibusdam verò & supra adnatis, veluti Lilijs purpureis.

In

Lilium siluestre alterum.

Corona Imperialis.

In Iapidæ montibus hoc Lilij genus à se re-
pertum Matthiolus scribit: Belgæ cum alijs, in
hortis colunt.

Vnà cum candidis Lilijs in Belgio floruit.

Nomen huic Hemerocallidis alterius Mat-
thiolus tribuit: nos tamen ad Lilij siluestris ge-
nus potiùs referendum censuimus. Hemerocal-
lis siquidem nobis, non bulbosum Lilium esse,
nec temerè, videtur.

De facultate verò huius comperti habemus
nihil.

De Corona Imperiali. CAP. V.

INTER siluestria Lilia venit & numeranda
Imperialis Corona dicta: cuius folia læuia,
oblonga, caulem quoque stellæ similiter in mo-
dum, veluti siluestris Lilij, ambiunt: caulis quo-
que assimilis, sed fastigio ex aliquot folijs comam
proferens, à qua ex tenuibus pediculis deorsum
nutantes dependent frequentius quatuor flores,
singuli senum foliorum, Lilijs similes, sed mi-
nùs patentes, minores, & haudquaquam reflexi;
colore vel lutei, vel Hyacinthi scripti, siue purpu-
rei Lilij instar rubentes: (duorum etenim est ge-
nerum:) quorum stamina sex, & medius pistillus
inalbicant, pro radice bulbus non vt aliorum
Liliorum squamosus, sed solidus & cepaceo simi-
lior, odore Allium referens.

Rarus iste & peregrinus bulbus in Orientis
regionibus nascitur: apud Italos & Pannonios in
hortis à paucis coli cœpit.

Circa Nonas Aprilis anno M. D. LXXXVI. ex
horto inuictissimi Imp. Maximiliani II. & non-
nullorum procerum, flores in aulam Viennæ
illati fuerunt.

Tale & Turfani patrijs vocibus appellari affir-
matur: Itali Coronam nominant Imperialem.

De huius quoque facultatibus nihil adferri
potest: nondum explorata sunt vel floris vel
bulbi vires.

De Dente canino & Ephemero. CAP. VI.

DENTI canino folia exeunt bina tetnave,
latiuscula, Allij vsini aut Colchici simi-
lia, sed minora & rubro maculata, aliquantulùm
humum versus reflexa: surgit ab his tenuis
pediculus dodrante breuior, è cuius fastigio flo-
sculus dependet ex sex foliolis, totidemque è
medio prominentibus, cum suis apicibus, sta-
minibus, Lilium siluestre, cum forma, tum re-
pandis extrorsumque reflexis foliolis referens,
verùm minor, colore subinde candidus, aliquan-
do eleganti, nec tamen intenso rubore purpu-
reus; non rarò medio inter vtrosque: capitulum
subsequitur rotundum, exiguum, in quo femi-
na: radix oblongum & tenuem refert bulbum,
ex quo tenues fibræ demittuntur.

In Mutinensibus & Bononiensibus Italiæ
montibus reperiri fertur: Germanis ac Belgis
non nisi hortensis.

Aprili

Dens caninus.

Ephemerum Matthioli.

Aprili mense apud Belgas quandoque cum flore videtur.

Satyrium plerique appellant, & quidem Erythronium dictum: desideratur tamen in radice magnitudo Mali, & alia nonnulla. Alij Pseudohermodactylum nominant: nec adeo à Colchico (ad quod legitimus Hermodactylus venit referendus) differens, quin aliquo modo similis ei dici queat.

Cum Dioscoridis Ephemero magis convenit, præsertim in descriptione, paucis aliter se habentibus: Liliū siquidem silvestre folijs ac floribus minoribus, tenuioribus, & reflexis refert: radix vna oblonga, digitalis crassitudinis, oblongo ac tenui bulbo, vti scripsimus, similis: deest tantummodo caulis Liliij æmulus: qui tamen fortassis cum Liliij silvestris aliquo modo comparari potest; dependente nempe ex eo flosculo, instar Liliij huius reflexo.

Describitur autem Ephemerum istud his verbis: Εφήμερον, οἱ δὲ ἴσον ἀγρίαν, φύλλα καὶ κωνίδιον ὅμοια ἔχει κελύφῃ, λεπτότερα δὲ ἀνθη λειψὰ, πικρὰ καρπῶν δὲ μαλακῶν· ρίζα δὲ ὑπὲρ δακτύλου πάχος μία μακρὰ, σπῆικη, δασύδης: id est, Ephemerum, sunt qui Iridem agrestem, folia & caulem similia habet Lilio, tenuiora tamen: flores candidos amarosque: semen molle: radix subest vna, digiti crassitudine longa, odorata, adstringens. In qua descriptione vbi legitur ἴσον ἀγρίαν, malim legere κελύφῃ ἀγρίαν. Nam si folium caulesque Liliij, citius Liliū silvestre, quam Iris silvestris nuncupari debet.

Matthiolus pro hoc Ephemero, herbæ cuiusdam iconem exhibet, cum hac descriptione nequaquam convenientem: quod & in hortis Pannoniæ superioris ac Belgij aliter quam ab eo depingitur, enatum vidimus. Prodiit siquidem folijs oblongis, latis, duriusculis veluti Ifatidis, sed tamen minoribus: cauliculis compluribus rotundis, cubito altioribus, non absque adnatis; quos superius candidi conuestiunt flosculi quinque foliorum, haud magni, successiue prodeuntes: semen succedit in rotundis capitulis exiguum: crassis & multis fibris capillatæ radices.

Ceterum Dentis canini (si Ephemerum non est) facultas incognita, & nondum explorata later.

Ephemerum verò radice Dioscorides dentium dolores sedari ait, si decocto earum colluantur: folia verò in vino decocta, discutere tumores & tubercula.

De

Ephemerū.

Dioscoridis
locus anti-
matthiolus

Ephemerū
Matthioli.

Lilium non bulbosum.

Lilium non bulbosum obsoleto colore rubens.

LILIORVM aliquot genera descripsimus bulbosa: nunc aliud genus occurrit, non bulbosum. Huius duo genera florum colore discreta: vni flos luteus: alteri in rubro obsoleto colore purpureus.

1. Sunt autem Lilio non bulboso luteo folia oblonga & angusta, Porri aut Asphodeli folijs similia: caulis cubito altior, teres, laevis, absque folijs, superius in apophyses, siue ramulos, aut propagines duas aut quatuor diuisus; in quarum singulis flores tres aut quatuor, Lilium album forma & foliorum numero referentes, colore Ochrae luteo: post flores crassa, triangulares gignuntur siliquae; in quibus semen nigrum & splendens veluti Paeoniae, sed minus paulo: radices subsunt non vti alijs Lilijs bulbosae, sed veluti Asphodeli glandulosae, lutei Asphodeli radicem aemulae, multae videlicet, oblongae ab vno capite descendentes, e quarum annexu fibrae quaedam crassiores serpunt; quibus in plures plantas multiplicatur.

2. Alterum Lilium folijs, caule, siliquis, semine, radicibus glandulosis priori simile, singulis tamen aliquanto maioribus: flos obsoleto colore rubet, medio iuxta pediculum luteus est; qui matutino tempore dehiscens, vesperi, mox deinde periturus, marcescit: veluti & prioris.

Peregrinum Belgio vtrumque Lilium est, & aliunde inuectum.

Floret vna cum Lilio purpureo maiore, vel paulo ante, Lilia candida praecedens: quod luteum est. Alterius flores serius prodeunt.

Lilia sphodelum nonnulli appellant; sed rectius non bulbosum Lilium nuncupatur: alij Liliaginem, plerique Liliastrum, veteres autem Hemerocallida dixerunt. Reperiuntur autem apud ipsos Hemerocallides duae: vna frutex, alia flos est.

Hemerocallis frutex.

Hemerocallis frutex ex genere est coronariorum & lignosorum, quae minutis tenuibusque constant folijs: semine exit, radiceque est lignosa: vt auctor Theophrastus lib. 6. De historia stirpium. Plinius lib. 21. cap. 10. hanc Hemerocallidem inter eas stirpes numerat, quae solis folijs coronant.

Hemerocallis flos.

Alia Hemerocallis, flos est, qui nocte tabescit, oriente vero Sole pullulat, Athenaeo teste: quale istud non bulbosum Lilium; praesertim quod purpureum & fugacissimum est, hoc enim vno tantum die viget, matutino siquidem tempore exortum, vesperi flaccescit: quam ob rem & proprie ἡμεροκαλλίς, ab vnius videlicet diei pulchritudine, dici potest.

Hemero-

Hemerocallidis autem huius descriptio his verbis apud Dioscoridem traditur: Η μεροκαλλίς φύλλα ἔχει ἢ κευλὸν ὅμοια κείνῳ χλωρὰ δὲ ὡς αἶψα πορράτα· ἀνθὴ δὲ ἐν αὐτῷ καὶ ἑκάστην ἀπόφυον γῆ δὲ τὴν χρίσιν τῷ κείνῳ ἰσικῶτα ὅθεν ἀρξήσκει χραίνεν· τὴν δὲ χράαν ἰχυρῶς ὡς χράαν ῥίζαν ὅμοιαν βολβοῦ ἑυμεγέθει. Id est, Hemerocallis folia habet & caulem Lilio similia, viridia vt Porrum: flores in ipso, iuxta singulas apophyses tres aut quatuor, diuisura Lilio similes, cum primū hiare cœperint: colore Ochrae intenso; radicem similem bulbo magno.

Et cum hac quidem descriptione, Liliū non bulbosum, exceptis radicibus, conuenit. Caules etenim in propagines siue ramulos distribuuntur; singulique flores tres aut quatuor promunt: & eos quidem, vnius generis Ochrae luteo colore; alterius verò purpureos. Purpurei etenim coloris & Hemerocallidem aliquam esse, πορφυρανθής nomen, inter nothas appellationes repertum, ostendit.

Neque obstat nobis, quòd Dioscorides Hemerocallidi radicem ὅμοιαν βολβοῦ ἑυμεγέθει, Dioscoridis suspecta descriptio. id est, magno bulbo similem tribuat. Innuat enim istud, Hemerocallidis descriptionem apud eum deprauatam: vel enim superfluum videlicet, ac veritati repugnantium adiectione ampliata: vel duorum Liliū mutas descriptiones, in vnam contractas, Hemerocallidis videlicet & alicuius alterius Lilij. Nisi fortassis & bulbosum aliquod sit Liliū, apophyses faciens, & vnius tantūm diei florem luteum habens: quale tamen nondum constat alicubi repertum esse.

Dicitur verò Hemerocallis & ἡμεροκατάλαχτον, κείνον ἀγρίον, κεινάνθεμον, πορφυρανθής, βόλος ὀάματιδος, ἀνηπάθησον, Liliū agreste & Liliū marinum. Et omnibus his nominibus Liliū non bulbosum nuncupari potest, excepta tantūm bulbi Hamatici appellatione, quæ Lilio alicubi bulboso magis conuenit. πορφυρανθής autem vox purpureo propria est.

Ceterū facultates Lilij non bulbosi incomperatæ sunt, cum nullius, hac ætate, in medicina aut cibatu sit vsus.

Dioscorides autem Hemerocallidis radicem tritam ait, & potam; aut cum melle & lana in pello appositam, aquam & sanguinem ducere: folia trita imposita, mammarum ex partu, & oculorum inflammationes mitigare: sed & radicem & folia, ambustis vtiliter imponi.

De Lilio conuallium.

CAP. VIII.

Lilium conuallium.

Vnifolium.

QVOD Liliū conuallium recentior nuncupat ætas, folia duo aut tria promit, virentia, læuia, latiuscula, Lilij folijs similia, sed minora: caulem tenuem, palmarem; circa quem à medio sursum versus, flores parui, rotundi, hiantes, per oras denticulati ac reflexi, albidi & odorati, & fructus inde rotundi, rubentibus Asparagi baccis haud multū ab similes, verūm minores; semen in his durum & amaricans: radices tenues sunt, longæ, aliquantulum geniculatæ, serpentes.

S

In

In filuis & locis vmbrosis spontè exit.

Floret circa Kalendas Maij mensis.

Germani *Meyenblümlin* & *Meyenreis* / inde nominant: Belgæ *Meyenbloemkens*: Galli etiam *Muguet*: est tamen & alia ab ipsis *Muguet* dicta, *Asperula* vulgò dicta. Gesnerus florem istum *Callionymum* appellari posse existimat: nostra ætas *Lilium conuallium* vocat.

Calidæ & siccæ qualitatis flores & fructus participes sunt. Feruntur flores aduersus apoplexiam, neruorum resolutiones, vertiginem, morbum comitalem, ac alios cum cerebri frigida humidaque intemperie morbos, auxiliares esse. Sunt etiam qui velint flores istos cor roborare, ac cardiacis quoquo modo assumptos prodesse: oculorum item caligines decocto aut succo eorum discuti.

Vnifolium.

Eiusdem cum Lilio isto generis esse putatur, quod *Vnifolium* dicitur: folium huic vt plurimum in tenui pediculo singulare & vnicum est, latum, neruosum & acuminatum, magnitudine ferè foliorum *Hederæ*; circa cauliculum autem breuem tenuemque bina: eiusdem formæ sed minora, supra quæ flores candiduli, *Lilij conuallij* similes, at minores, & nullius aut exigui odoris: bacca sequuntur exigua, per maturitatem rubentes: radices tenues, obliquæ, serpentisque fibrae sunt.

Exit iisdem & similibus quibus *Lilium conuallium* locis: floretque eodem tempore, aut paulò post.

Cyclaminos tertia Plinij.

Vulgò nuncupant *Cerbiadt* / id est *Vnifolium*, siue *μονόφυλλον*. Apud Veteres nomen non habet, nisi tertia Plinij sit *Cyclaminos*, cui similis videtur, si modò in exemplaribus error non est. Quæ de hac lib. xxv. cap. ix. sic habent: *Mihi & tertia Cyclaminos demonstrata est, cognomine Chamæcislos, vno omnino folio, radice ramosa, qua pisces necantur. Quod si autem in his verbis pro, vno omnino folio, legatur, simili omnino folio, non istud Vnifolium, sed ipse Dioscoridis Chamæcisillus, tertia Cyclaminos erit.*

Ceterum *Vnifolij* traditur à quibusdam resiccatarum radicularum puluis, aduersus pestilentem bubonem efficax esse, si statim initio ipsius mali, drachmæ pondo cum aceto & vino aut aqua permixtis detur.

De *Asphodelo.*

C A P. I X.

Asphodeus albus.

Asphodelus minor.

ASPHODELI genus vnicum Dioscorides; Plinius verò duo fieri genera, & Dionysium feminam ac marem esse dixisse, refert. Posterior ætas duo triuè *Asphodeli*

deli genera obseruauit; & præter bulbosum quidem, cuius Galenus meminuit.

Primum genus, album quis dixerit: alterum verò, luteum.

Folia autem primus habet complura, oblonga, angusta, Porri folijs similia, acuminata: caulem rotundum, læuem, cubito longiorem; quem à medio sursum versus multi quinque foliorum flores patentes exornant, colore candidi, aut ex valde diluto rubro modicè purpurascens, staminibus in medio; post quos capitula sequuntur orbiculata: semen in his durum, triangulum, nigricantis obsoleti coloris: radices ab vno capite complures exeunt, oblongæ, inferiore sede crassiores, magnis glandibus quodammodò similes, succosæ, cum amaritudine leni, sapore adstringente.

In Gallia Prouincia, Italia, Hispania, & alijs locis, spontè exit: apud Germanos & Belgas, non nisi fatus prouenit.

Floret hic Maio & Iunio, ac particulatim quidem, ab imis incipiens, aliquot postquam fatus est annis.

Huic similis & alius quidam minor est Asphodelus, sed fibrosis, non autem glandulosis radicibus: folia minora, angustiora dilutiùs virent: cauliculi inter hæc quini senive assurgunt; quos flosculi conuestiunt albidii, paulò quàm superioris minores: pro radicibus glandulosis multæ crassæ demittuntur fibræ.

In Hispania plerisque locis spontè gignitur, & aliquot annis restat: apud Belgas hortensis est, & facile hiemis iniuria perit.

Pseudoasphodelus quidam non abs re esse videtur, aut minor Asphodelus: nonnulli Phalangij speciem esse volunt; & Cretæ Phalangium appellant.

Asphodelus autem Græcis quidem ἀσφόδελλος: Latinis Albucum siue Albucus, & Hastula regia dicitur. Caulis cum floribus ἀνθεράκιος. Plinius caulem floriferum Anthericon; radicem verò, id est bulbos, Asphodelum nominari refert.

Meminit huius Asphodeli Hesiodus in Operibus & diebus, vbi stultos ait ignorare, quàm magnum bonum sit in Malua & Asphodelo. Nam huius præcipuè Asphodeli radices edules sunt. Galenus tamen non de hoc Asphodelo, sed de bulbosò eum scripsisse opinatur, eius tametsi bulbos non nisi compluribus elixationibus & Lupinorum modo paratos, etulentos reddi, ipsemet testetur; quales non est verisimile Hesiodum commendasse; qui cibum aliquem paratu facilem per Maluam & Asphodelum insinuassee videtur. Verba eius sunt:

Νηπιῶν οὐδ' ἴστανσι ὅσῳ πλέον ἡμῶν πικρὸς,
 Οὐδ' ὅσον ἐν μάλαχῃ τε καὶ ἀσφόδελλῳ μεγ' ὄνειδος. id est,
 Stulti neque sciunt, quanto plus dimidium sit toto,
 Neque quàm magnum in Malua & Asphodelo bonum.

Ceterùm Asphodeli, vt Dioscorides tradit, radices potæ, vrinam & menses ciunt; sanant etiam lateris dolores, & tussis & rupta conuulsæque drachmæ pondo potæ ex vino: faciunt ad vomitiones magis idoneos, tali magnitudine in cibo sumptæ: dantur vtiliter à serpente demorsis trium drachmarum pondo, sed imponere moribus oportet, & folia, & radices & flores in vino contrita: fordida item & depascentia vlcera; mammarum etiam ac testium inflammationes, phymataque & furunculos in fece vini radix decocta curat: sed recentibus inflammationibus cum polenta auxiliatur.

Succus radicis addito vetere vino dulci, Myrrha & Croco, illinendis perquàm vtile oculis fit medicamentum, si simul decoquantur. Ad purulentas aures idem per se & cum thure, melle, vino & Myrrha tritus, prodest. In contrariam aurem infusus, dentium dolores sopit.

Vstæ radicis cinis Alopecias impositus ad pilum reducit.

Oleum in excauatis radicibus ad ignem decoctum, exulceratis pernionibus & ambustis illitu prodest: & in aures infusum earum doloribus auxiliatur. Vitiliginem albam, linteo antea in Sole perfrictam, illita radix exterit.

Semen, & flores præcipuè, aduersus Scolopendras & Scorpiones excellens sunt remedium, in vino pota.

De Asphodelo luteo. CAP. X.

ASPHODELO luteo folia sunt oblonga, angusta, striata, in virore quasi cærulea, longiora & angustiora quàm primi: caulis rotundus, cubitalis: flores in eo à medio sursum versus, plurimi, alterius fatis similes, ceterùm colore lutei, staminibus in medio; capitula succedunt rotunda, in quibus semen: radices similiter complures, sed singulæ oblongæ & tenues: multò quàm primi & tenuiores & longiores, colore luteolæ, supra quas fibræ quædam laterales exeunt, per quas in plures alias stirps ipsa facile multiplicatur.

Peregrinus & hic Asphodelus Belgio est, nec alibi quàm in hortis reperitur.

S 2

Floret

ri

2.

Galenus
 notatur.

ri

*Asphodelus luteus.**Asphodelus luteus palustris.*

Floret similiter Maio aut Iunio mense; folia eius pleraque hieme, si non admodum rigida fuerit, virent, Vere noua exeunt.

Recentiores *Asphodelum luteum* à florum colore luteo appellant; à Dionysio femina dictus esse videri potest: Plinio siquidem teste, marem & feminam *Asphodelum* esse dixit, differentiam tamen vnius ab altero non ostendit.

2. Reperitur & huic caule floreque similis palustris quidam *Asphodelus*: folia promit pulchrè virentia, aliquantulum striata, Iridis aut Gladioli similia, sed angusta, & dodrante breuiora: caulem rectum, pedalem, Antherico satis similem: flores è senis foliolis, exiguis staminibus in medio, colore luteo pallentes, *Asphodeli lutei* emulos, sed minores: semen perexiguum in oblongis acuminatis vasculis: radix longa, geniculata, non absque fibris serpit, graminis modo.

Nascitur huiuscemodi *Asphodelus* in humidis quibusdam ac palustribus Flandriae ericetis: æstiuis mensibus florens.

Asphodeli lutei esse palustrem speciem, aut *Pseudoasphodelum luteum*, caulis cum floribus ostendit, tametsi folia Gladioli sint aut Iridis.

Porrò quis horum *Asphodelorum* vel in cibatu, vel in medicamentis vsus sit, exploratum nondum est.

De Asphodelo bulboso Galeni. CAP. XI.

BVLBOSVS *Asphodelus* folia habet porracea, sed tamen angustiora & breuiora quàm primi *Asphodeli*; caulem rectum, rotundum, floribus similiter multis circumuestitum, rarioribus tamen, qui primi *Asphodeli* floribus haud multum dissimiles, ex sex paruis acuminatis foliolis, & aliquot in medio staminibus compositi: capitula quoque triangularia, sed oblongiora, in quibus semen: radix subest bulbosa, esculento bulbo maior.

Apud Belgas non nisi hortensis est.

Floret eodem, quo primus, tempore, aut seriùs paulò.

Asphodeli speciem esse caulis Antherico similis ostendit; qua de caussa & eum *Asphodelum* esse apparet, cuius Galenus lib. De alimentorù facultatibus secundo, meminit his verbis: Radix *Asphodeli*, & magnitudine, & figura, & amarore *Scillæ* radici quodammodò est similis: si tamen vt Lupini paretur, maximam partem sui amaroris deponit, inque eo à *Scilla* discrepat. Nam *Scillæ* qualitas difficillimè eluitur. Hesiodus certè *Asphodelum* laudat cum

sic

Asphodelus bulbosus Galeni.

Gladiolus.

sic ait: *Nec quanta in Malua & Albuco sint bona, norunt.* Equidem noui quosdam rusticos, qui grassante fame, vix tandem compluribus elixationibus, macerationibus in aqua dulci, esculentam ipsam reddiderunt. Porro hæc quoque radix, quemadmodum & Dracontij, facultatem habet tenuandi atque aperiendi. Proinde quidam pro summo remedio ipsius Aspatagum ictero laborantibus exhibent.

De eodem verò bulboso Asphodelo, & lib. De simplicium medicamentorum facultatibus idem scribit. Radices etenim Asphodeli viribus Aro, Arisaro, & Dracontio similes esse ait, quales certe non primi illius, sed bulbosi sunt.

Verba Galeni, hoc loco, de Asphodelo, hæc sunt: Et huius radix utilis est, sicut Ari, Arisari, & Dracontij, nempe extergentis facultatis. Vtæ autem cinis calidior, & exsiccantior, subtiliorque, ac digerere potentior efficitur, ac proinde & Alopecias sanat.

De Gladiolo. CAP. XII.

GLADIOLO folia sunt oblonga, angusta, striata, gladij modo mucronata, Iridis minoræ & angustiora: caulis læuis, teres, cubito longior, circa cuius summum flores sex aut septem distantes, in ordinem supra inuicem, ad

Gladiolus vtrisque floriferus.

S 3

vnam

vnā caulis partem digesti, quandoque verò & ad vtramque, ex sex foliolis commissi, colore purpureo rubentes, splendentes, aut (quod tamen rarò) candicantes: succedunt inde folliculi in rotunditate oblongi: semina in his tenuia, paleacea; radix gemini bulbi vno super alterum insidente, quorum superior Veris initio minor ac vegetior; inferior maior, sed flaccidior, qui paulò post perit, in plures subinde multiplicatus.

Exit Gladiolus in pratis, in aruis inter segetes agro foecundo Italiae pluribus locis: nec ca-
rent eo Austriae ac Moraviae agri. Cordus in frutescens herbosissq; etiam nasci scribit. Et qui-
busdam locis maior ac procerior, alijs verò minor ac breuior reperitur.

Maior ac Iunio flores eius vigent, subinde & Iulio reperiuntur mense.

Græcis *Ξίφιον*, Latinis Gladiolus, & nonnullis Ensis appellatur. Sunt qui *φάσγανον, μαχαίρα-
νιον, μαχαίροφυλλον, ανακτόρειον, λιμνικὴν, ἀειον*, Gladiolum Segetalem, & Linguam Ceruinam
nominant. Plinius etiam Cypirum appellat, vt lib. 21. cap. 17. Bulborum generi, ait, quidam
annumerant & Cypiri, hoc est, Gladioli radicem: dulcis ea est, & quæ decocta panem etiam
gratiorem faciat, ponderosiorēq; simul subacta. Item cap. 18. Cypirus est Gladiolus, vt dixi-
mus. Sunt autem ea, quæ cap. 17. reperiuntur, ex Theophrasto de Phasgano ad verbum trans-
lata. Phasganon autem idem cum Xiphio est: vnde Plinium perperam Gladiolo Cypiri no-
men dedisse, eumque hoc modo cum Cypiro confudisse, euident est & manifestum.

Pliny error

Valerius Cordus Gladiolum Victorialem feminam nuncupat: alij Victorialem rotundam,
& Germanicè, *runde Siegwurtz*, ad differentiam cuiusdam generis Allij, longa radice, quod
in altissimis Alpium iugis reperitur, & à Germanis *Siegwurtz*; / Victoriae radix, & Victoralis
longa dicitur. Flores Gladioli *Monacucce* ab Italis, vt testis Matthiolus, nominantur.

Ceterum radix Gladioli superior, attrahentem, digerentem, desiccantem etiam, vt Gale-
nus ait, facultatem possidet.

Dioscorides hanc cum vino, ait, & thure impositam spicula & aculeos extrahere, cum
Lolij farina & hydromelite phygethla discutere, eamque ob causam eiuscemodi emplastris
addi: menses etiam appositam ducere.

Ferunt, eodem auctore, superiorem cum vino sumptam, Venerem excitare: inferiorē verò
steriles facere: quin & superiorē pueris enterocelicis vtiliter ex aqua propinari. Plinius infanti-
bus vrinā ciere, & vesicæ vitijs illiniri addit. Theophrastus Phasgani, id est Gladioli, radicem
decoctā dulcem esse tradit, & tritam farinæ admixtam panem dulcem & innoxium reddere.

De Sifynrichio.

CAP. XIII.

Sifynrichium maius.

Sifynrichium minus.

SISYN

SISYNRICHIO folia sunt graminis bina aut terna, oblonga & angusta: caulis rotundus, dodrantalis, in quo flosculi tres aut quatuor, pulchri, colore cærulei, verum fugaces, & paucis admodum horis vigentes, alternatim prodeunt; forma quodammodò florum Iridis; ex nouem videlicet foliolis compoliti: quorum tria deorsum reflexa, pro fimbria maculam habent plurima parte luteam, alia tria sursum versus aliquantulum eriguntur; tria verò reliqua respondentia ijs, quæ Iridis florum fimbriam contegunt, proportione huic flosculo maiora & tenuiora sunt, sursumq; arrecta medium floris tenent, summa extremaq; parte diuisa: capitula inde succedunt oblonga, in quibus semen rotundum, paruum vti Rapi: radix bulbosa, gemina, vno bulbo alteri superposito, sicuti Gladioli, sapore dulcis ac edulis, quæ in uolucro quodam integitur reticulato: quod quidem maioribus spissius est; minoribus verò minus crassum. Duo etenim huius genera esse videntur magnitudine sola differentia. Vnum quidem maius, alterum verò minus.

In Lusitania & alibi apud Hispanos nascitur.

Floruit Mechliniæ Maio mense, in horto amplissimo & instructissimo D. Ioannis Brancionis viri generosissimi.

Hispani *Nozelhas*, quasi nucas, siue paruas nuces maioris bulbulos; minoris verò *Machcas* appellant. Nobis Bulbi esculenti genus illud esse videtur, quod Græcè *σινελχον ή σινυελχον*, & Latine à Plinio Sisynrichium appellatur. Scribit etenim Theophrastus lib. 7. Sisynrichij proprium esse, radicis quidem, quod infra est, augeri primum, Vere autem apparente hoc tabescere: quod verò supra est edule incrementum sumere. Quibus verbis geminam Sisynrichio radicem & edulem esse ostendit: vt hinc bulbum hunc, quem Hispani *Nozelhas* nominant, verum Sisynrichium esse colligendum videatur. Nam gemina, vt scripsimus, est; & in Hispanijs passim editur.

De Iride bulbosa.

C A P. XIII.

Iris bulbosa.

Iris bulbosa Lusitanica.

BVLBOSA Iris folia habet quaterna aut quina oblonga, angusta, striata, Asphodeli lutei fatis similia, superiore parte caua, inferiore verò prominentia ac subrotunda: caulem cubitalem: florem in summo cærulei elegantis coloris, forma Iridis floris; è senis videlicet maioribus ac tribus minoribus foliolis: maioribus deorsum reflexis pro fimbria, linea est lutea: sursum

S 4

sursum

Iris bulbosa latifolia.

furfum erecta minùs quàm Iridis curuantur: tria minora luteis lineis imminent, aliquantulum eleuata, ita vt stamina & apices, quæ subsunt, hiante hac parte flore, facile in conspectum veniant: flori oblonga, crassa, veluti siliqua succedit, in qua semen: radix bulbosa, oblonga, subrusta integitur membrana, quæ vbi florem facit, in duos bulbos abit, ipso caule ex imo & ex bulbi fibris affurgente.

Ex Britannia insulæ occidentali regione hic bulbos ad Belgium peruenit.

Misit & Hispania Bætica ac Lusitania huiusmodi bulbos, sed tamen colore & forma floris nonnihil differentem. Deorsum etenim reflexa candicant; affurgentia verò dilute cæruleum colorem referunt: angustiora siue minora, inferioribus ita incumbunt, vt stamina aut apices cerni non queant, ipsisque etiam adhærere appareant, quæ & extremis partibus fissa sunt atque reflexa. Bulbus vt prioris est, siliqua longior ac tenuior.

Est & huius generis tertia lutei coloris flore, forma secundæ similis, quam etiam Hispania gignit.

Præter has verò & quartam quamdam Iridem bulbosam C. Clusius describit, ab amplitudine foliorum Latifoliam dictam: folia etenim huic lata, Liliij non bulbosi æmula, mollia, è viridi colore pallentia; inferiora verò etiam albidiora: inter quæ flos pediculo insidens exit, aliarum similis, odoratus, colore cæruleus, interdum candicans; quo pereunte, singuli vtrisque succedunt: radix bulbosa, dulcis, multiplice cortice nigricante integitur. Et hæc Hispania indigena.

Florem bulbosæ Irides initio mensis Iunij apud Belgas edunt.

Lirium.

Nominare huiusmodi bulbos Lusitanos *Lirio* accepimus, & Lirij appellati à veteribus species aliqua esse videtur. Lirij siquidem apud hos, polysemos vox est. Narcissus enim Lirium est, & Lilius Lirium est: deinde & alia duo Liria apud Theophrastum sunt. Vnum quod lib. vi. Vere post Violam albam & φλόγιον, vñà cum Narcisso florere ait: alterum quod eodem libro, Autumno simul cum Croco florem facere incipere, atque statim primis imbribus florere scriptum reliquit. Et cum priore quidem horum, Iris hæc bulbosa conuenire posse videtur.

Hierobulbus Apuleij.

Est autem fortasse & idem hic bulbos, Apuleij Hierobulbus, cuius meminit cap. 21. Nam cum Iris apud veteres Hieris nuncupetur, hic verò bulbos Iridis sit flore, non improprie Hierobulbus aut Hieribulbus, quasi dicas Iris bulbosa, nuncupari poterit: nisi quis velit *ἱεροβόλον*, veluti magnum & grandem bulbos dictum. Magna siquidem & grandia, *ἱερα* & sacra ab antiquis cognominata fuisse, haud in ambiguo est.

De viribus autem Iridis bulbosæ nihil cõpertum habemus, aut ab alijs traditum accepimus.

Apuleius, Herba Hierobulbi, ait, accipito vncias sex, seui caprini tantundem, olei Cyprini libram & vncias duas, in se pisatis & commixtis vteris, dolorem articulorum tollit.

Item, Hierobulbi radice cum lomento Lupinaceo commixta, mulier si faciem lauerit, lentigines statim purgat.

De Croco. C A P. X V.

INTER flores & Croci flos est: sunt huic folia oblonga, perquam angusta: flores pulchri, colore cærulei, Colchici floribus similes, sed magis saturata purpura nitentes; & in singulis stamina oblonga terna quaternave, colore flammæ subrubentia, odore cum inauerint forti, & caput implente; quæ ceteris partibus præferuntur, colliguntur, & Croci nomine vel sola vaneunt: radix subest bulbosa, carnosa, copiosa, & viuax.

Seritur Crocus in pluribus regnis & prouincijs, vbi in agris segetis modo latè viret: vt in Cilicia Cyrenis, in Sicilia, Italia, Pannonia, Germania, Gallia, Britannia. Gaudet, inquit Theophrastus, calcari pedibus: ideoq; iuxta semitas & fontes pulcherrimus exit. Seritur depositis radicibus bulbis.

Optimus,

Crocus absque flore.

Crocus flores.

Optimus, inquit Dioscorides, Coryceus: secundum locum tenet, qui iuxta Corycum versus Lyciam & in Lyciæ Olympo: deinde ex Ægibus Ætholiæ. Cyrenaicus & Centirupinus omnium in Sicilia viribus minus pollent. Qui ab Aquila Vestinorum vrbe adfertur, primum sibi locum in Italia vendicare, Matthiolus ait: sed Aquilino tamen præstantior, qui circa Viennam Pannoniæ, siue, vt vulgò, Austriæ, nascitur. In Gallia nusquam vegetior quàm in Agenensi agro, & Narbonensi, Ruellio teste. Probatum etiam, in Britannia insulæ meridionali parte, quam Angliam vocant, natus: ex altera verò & Septentrionali, quam Picti & Scoti tenent, reprobus est.

Optimus autem vbicumque natus, qui pinguis, recens, fragranti odore, colore rutilo: pessimus squalidus & situm redolens.

Crocus Autumno florere incipit, statim, vt Theophrastus ait, primis imbribus, Vergiliarum occasu. Florem edit ante folia, quæ mox subsequuntur, & hieme tota virent, æstate nullibi conspicua.

Græcis similiter κρόκος, Latinis etiam Crocum dicitur: Mauritanis *Zaffaran*; atque inde in Italia, *Zaffarano*: Hispanis *Açafran*, *Safran*, *Açafron*: Germanis *Saffran*: Gallis *Safran*.

Ceterum Crocus paululum quid adstringens obtinet, sed superat in eo calefaciens qualitas, vt tota eius essentia secundi sit ordinis excalfacientium, primi exsiccantium: proinde & concoquendi vim quamdam obtinet, adiuuante in hoc paucula illi adstrictione, vt Galenus ait. Sodam, id est, Cephalalgiam, inquit Auicenna, facit, & capiti nocet: id quod non exiguo, sed nimio suo vsu efficere potest. Vigiliam siquidem copiosus inducit, quæ modum excedentes capiti & sensibus obsunt. Moderatus autem Croci vsus cerebro prodest, sensus vegetiores reddit, somnum & torporem excutit, lætitiâ gignit. Corroborat quoque Crocus cor, thoracis crudos humores ad concoctionem perducit, pulmones aperit, & ab obstructione expedit; & ad hæc tam efficax remedium, vt subinde phthisicis in summo vitæ discrimine, & propemodum animam agentibus, spiritum reducat, & vitam ad aliquot dies proroget, scriptuli dimidij, aut ad summum integri pondo, cum passo aut vino Pramnio, vel alio dulci exhibitus: quo modo etiam datus, grauissimas subito irruentes citra febrem dyspnoeas, statim & momento temporis tollere, non semel à nobis compertum est. Crapulam etiam arcere, hoc modo sumptum, Dioscorides refert. Laudatur ad hepatis & fellis obstructiones, nec non

non ad Regium morbum; atque hinc bonum colorem Crocum efficere, Dioscorides scribit. Additur eodem auctore ad omnes, quæ interaneorum causa temperantur potiones: sed nostra ætate ad eas potissimum, quæ menses, fœtus & secundas educunt. Vrinam cit: Venerem excitat: ad vulvæ & sedis cataplasmata additur, nec non ad emplastra & cerata, veteres tumores & dolores discutientia: inflammationes erysipelatodes mitigat: compositionibus auricularibus vtiliter admiscetur. Oculos ab ec̄tymatis & exanthematis cum lacte, aut fœniculi Rosarumve liquore præseruat illitus, & humorum in eos influxiones reprimat.

De Croco siluestri.

C A P. XVI.

Crocus siluestris Autumnalis.

Crocus siluestris Vernalis prior.

Crocus siluestris Vernalis alter.

PRÆTER Crocum qui staminum causa colitur, sunt & complures siluestres alij, satium æmulantes, sed haud vtilis. Vnus Autumnno floret; reliqui Vere: inter Vernales nonnulli maiores, latioribus folijs: alij minores, tenuifolij.

Primus siue Autumnalis folia habet oblonga, virentia, Croci æmula; sed in quibus striæ quædam inalbicant: flos dilutioris coloris Novembri viget: stamina crocea: succedunt Maio filiquæ angulosæ, in quibus semen: bulbus satium refert.

Montanum hunc appellant: Lusitani *Pie de borro*. Meminit Croci montani Theophrastus lib. VI. Crocus, inquit, tam montanus inodorus, quàm satius, Autumnno statim primis imbribus florent.

Inter Vernales agrestes Crocos maiores, ac latioris folij, prior, satiuo folijs responder, sed tamen paulò breuioribus: flosculus forma similis, albicans, cuius exteriora foris saturatæ purpu-

Croci siluestres Vernales minores priores.

purpuræ ac violacei coloris lineolis striata : fermen in siliquis angulosis : pro radice bulbus instar aliorum : stamina lutea veluti Autumnalis.

Proximus folijs est paulò latioribus ac breuioribus : species huius duæ : vnus flosculus albidus, purpureo nititur pediculo : alterius purpureus est : stamina pallefcunt : bulbus minor quàm Croci fatiui. 3.

Minorum siluestrium prior folia oblonga & gracilia promit, angustiora quàm fatiui : flosculus in breui pediculo minorem, subinde candidum, sæpè purpureum ; foris tamen albicantem, & qua parte calyci infidet, luteolum : bulbus Auellanæ magnitudine albus, gustu adstringens. 4.

Alter minorum folijs antedicto similis : in breui admodum pediculo ex terra prominet flosculus, ex octo foliolis compositus, (cùm aliorum senis constant) ex albido purpurascens : radix gemina, vna alteri imposita, instar Gladioli ; quarum superior dulcis ac edulis, inferior flaccida. 5.

Tertius horum folijs paulò pluribus, & paulò crassioribus assurgit : flosculus exiguus purpureus ; foris tamen tribus exterioribus foliolis dilutiùs quasi virescentibus. 6.

Externi autem hi omnes Belgio sunt : Autumnalis in Lusitanix quibusdam rupibus haud procul à mari nascitur : reliqui partim ex Italia missi, partim ex Hispanijs, opera ac diligentia Doctiss. C. Clusij ad nos peruenerunt : ex cuius Obseruationibus horum descriptiones huc transtulimus.

Siluestres Croci Vernales flores subinde Ianuario aut Februario in natiuo solo proferunt.

Inutiles omnes hi Croci sunt : idcirco siluestres verè dicuntur. Minorum ille, cuius radix veluti Gladioli gemina, existimatur aut *πρωτον*, vel *βολβεινη*, vel *κωιζ* esse, quorum Theophrastus lib. VII. mentionem facit. Recenset & quædam horum Plinius lib. XIX. cap. V. Genera, inquit, Græci hæc fecere : Bulbinem, Setanion, Pytion, Acrocorion. In tanta autem horum breuitate, sola nomina recensentium, quid potest certi colligi aut statui?

De facultatibus quoque horum hac de causa nihil adferri potest.

De Hyacintho non scripto. CAP. XVII.

HYACINTHVS apud Veteres duplex reperitur. Vnus à Theocrito scriptus cognominatur, qui maior est, & Lilio forma similis : de quo supra cap. huius lib. II. alter minor, non scriptus dici potest.

Non scripto autem Hyacintho folia sunt oblonga, angusta, læuia & splendentia, Porri folijs angustiora & minora : caulis folijs viduus, glaber, teres, cuius coma florum pondere & mole, cum primùm dehiscere incipiunt, grauata, deorsum recuruatur : flores oblongi, teretes, concaui, in latius se pandunt, per oras reflexi, colore vt plurimum carulei, subinde albicantes, aut candidi siue niuei, aliquando etiam Violæ nigrae dilutam purpuram referentes : semen in siliquis triangularibus paruum, rotundum : radix bulbosa, candida, perennis, lento succo, vt & tota herba, plena.

Gigni-

Hyacinthus non scriptus.

Hyacinthus Orientalis maior.

Hyacinthus Orientalis minor.

Gignitur Hyacinthus iste in pluribus regionibus, & in nonnullis maior ac praecior: in alijs minor & magis serotinus.

Is etenim, quem Italia Orientalem nominat, folia habet pinguiora & latiora, caules crassiores, flores patentiores maiorefque, ac citius prodeuntes. Horum vero vnus maior, plures profert flores: alter minor, pauciores.

Germanicus & Belgicus vtroque minor: flores & plures gignit, sed serius exit. Reperitur in Germania, vt Cordus ait, in apricis quibusdam tumulis: in Belgio vero etiam in aruis, & iuxta agrorum margines, fruticibus aut arboribus confitos: & praecipue quidem prope Mechliniam urbem, vbi copiosius nascitur.

Floret Aprili & Maio mense: Orientalis etiam Martio: & subinde multo ante.

Ἰακίνθος Graeci, Latini similiter Hyacinthum, vt Dioscorides auctor, Vaccinium quoque appellant. Vaccinium autem a nonnullis etiam Viola dicitur nigra, vt superius scripsimus. Cognominatur autem hic Hyacinthus non scriptus, ad differentiam nempe alterius superius descripti, qui luctus notas inscriptas habet.

Dioscorides hunc Hyacinthum, citra adiectionem, nominat: nam alterum Hyacinthum Lilij purpurei nomine expressisse videtur. Meminit huius Columella lib. 10. diuersitatem coloris, quae in floribus, vno versiculo complexus:

Nec

Nec non vel niveos vel caeruleos Hyacinthos.

Belgæ Hyacinthum istum Græcam appellationem retinentes. *Hyacinthos* appellant. Ruelius Gallis *Vaciet* dici auctor est. Sunt verò & aliæ multæ huiuscemodi Hyacinthorum species, vt recentiores iudicant, de quibus capite sequente.

Huius porrò Hyacinthi radix ordinis est primi in deficcando : secundi verò completi, aut tertij incipientis in refrigerando.

Semen leuiter extergit & adstringit, ordine quidem tertio quadamtenus exsiccans, ceterum in medio consistens caliditatis & frigiditatis, auctore Galeno.

Radix, inquit Dioscorides, cum vino albo pueris imposita, diu impuberes seruare creditur: aluum sistit : pota vrinam ducit, & à Phalangio commorsis opitulatur.

Semen contra serpentes auxiliatur : cum vino potum Regium morbum expurgat.

De aliis recentiorum spuris Hyacinthis. CAP. XVIII.

Hyacin. hus racemosus.

Hyacinthus spuius recentiorum alter.

Dvos Hyacinthos superioribus capitibus descriptimus, vnum Liliæ effigie scriptum, alterum minorem non scriptum. Præter verò hos & alij multi, recentiorum iudicio sunt Hyacinthi. Nam omnes ferè anonymos flores è bulbis exeuntes, aut Hyacinthos, aut Narcissos iudicant; maiores siquidem Narcissos, minores verò Hyacinthos.

Inter Hyacinthos itaq; neotericos, primus folia habet angusta quasi rotunda, benè virentia, per terram plurima parte strata: cauliculos inter ea rotundos, glabros, palmo longiores, in quorum summo flosculi parui, rotundi, caui, hiantes, colore caeruleo, alias diluto, alias saturato: subinde candido, aut ex albedo dilute admodum purpurascens: post quos siliquæ membranosæ triangulares, in quibus semen paruum nigrum: radix subest bulbosa.

Plerisque Italiæ, Germaniæ, Galliæ, ac etiam Hispaniæ locis hic bulbus exit: reperitur & in Belgio in Atrebatum ac Morinorum finibus, in siluis ac nemoribus. In hortis satus facile comprehendit, inque plures bulbos citò multiplicatur.

Folia eius, qui ex Hispania in Belgium allatus est, ante hiemem exeunt; Germanici verò ac Belgici non ante Ver: flores Martio videntur, aut Aprili.

Hyacinthum autem hunc bulbum Fuchsius facit, secundam eius speciem statuens. Botryoiden siue Racemosum nonnulli cognominant. Itolorum pleriq; eum qui candicans est floris, barbaro ac peregrino nomine *Dipcadi* appellant. Ex esculentorum autem bulborum genere aliquis esse videtur.

T

Repe-

Hyacinthus comofus spurius tertius.

Hyacinthus Autumnalis maior.

Reperiuntur autem esculenti bulbi complura genera, vti Plinius & Theophrastus scriptum reliquere.

Et genera quidem, inquit Plinius, Graeci hæc fecere: Bulbinen, Setanion, Pytion, Acrocorion (nonnulli Acroscorodon legunt) Ægylopa, Sifynrichion. Quæ & Theophrastus, sed tamen non omnia, lib. 7. cap. 13. refert. Sunt autem quorum ipse meminit, *λευκόιον, & βολβίνη, & ὁ πυτιών καὶ κύνις, καὶ ῥόπος πνα τὸ σισυράχου*. Leucoion inferius describetur. Bulbinen, Plinius ait, Græcos appellare herbam porraceis foliis, rubicundo bulbo. Setanium, *Κερα* quoddam genus est, vt Theophrastus & Plinius testantur. De Sifynrichio iam antè scripsimus. Pytion, *Κυίξ*, Acroscorodon, Ægylops, cuiusmodi bulbi sint, nondum certò reperire licuit: suspicandum videtur, *κύνις* & Acroscorodon idem esse; apud Theophrastum enim *κύνις πυτιώνη*: apud Plinium eundem Acroscorodon ordine succedit.

Bulbinen.

Ex horum autem bulborum numero aliquem esse, hoc Hyacinthi vulgò dicti genus verisimile videtur; sed quis tamen sit, propter nimiam veterum breuitatem explicari nequit. Si coniectura vti licet, bulbus iste Acroscorodon est: si non, Acroscorodon Allij genus siluestre est. Nam folia, Allij quamdam similitudinem habent: nomen autem Acroscorodon similitudinem aliquam cum Allio indicat.

2. Huic autem similis est & alter quidam spurius Hyacinthus, foliis quinis sensive similiter per terram stratis, sed latioribus crassioribusque, & Porri foliis similioribus, caule crassiore, floribus candicantibus, maioribus quàm alterius, & quandoque ex purpura virentibus, aut ex virore albicantibus, vel ad cæruleum aut ad nigredinem accedentibus; quibus succedunt triangulares valvulæ siue filiquæ, maiores quàm aliorum: in quibus semen rotundum nigricans. Bulbus magnus est, & albidus; à quo crassæ frequentesque demittuntur fibræ.

Floret eadem quo prior tempore, Martio videlicet & Aprili. Recentiorum plerique peregrino & à Constantinopolitanis mutuato nomine Muscari appellant: ab odore floris, qui marcescens Moschum aut grati odoris aroma redolere percipitur. Hyacinthum Moschatum ea de causa quis dixerit. Sunt verò & qui hunc Tipcadi, aut Dipcadi cognomento Chalcedonicum dictam velint. Non esse autem Bulbum Vomitorium, pro quo à Matthiolo apparet depictus, satis est manifestum: legitimo Vomitorio paulò inferius ostenso, cap. XXI.

3. Qui tertius est inter neotericos Hyacinthos, folia habet longa, pingua, aliquantulum lata, caules longos, subinde dodrante altiores: flores à medio sursum vertus, vnde quaque circa caulem

Hyacinthus Antumnalis minor.

Hyacinthus Fuchfij.

caulem multos, paruos, cauos, primùm purpurei; vbi verò flaccescunt, obsoleti coloris, (reperiuntur & candidi) cacumine comoso: radicem vti aliorum, bulbosam, subruffam, ac subpurpurei coloris.

In Germaniæ quibusdam prouinciis, vti in Norico siue Bauaria, frequenter in pratis gignitur: quandoque verò etiam iuxta agrorum margines. Vt etiam Matthiolus, apud Italos inter segetes & in siluis.

Aprili ac Maio, subinde & Iunio flores eius vigent: semen postea perficitur.

Hyacinthi speciem, & quidem primam, Fuchsius, Tragus & Matthiolus faciunt: nonnulli Hyacinthum siluestrem nuncupant: alij Comosum, Germani alicubi *W:dunting* appellant, alibi *Hunds Knoblauch*; id est, Allium caninum. Non est tamen Allij aliqua species, sed bulbi esculenti genus quoddam, veluti Bulbina; cui certè simillimus est. Bulbo enim Bulbina rubet, & Porri folia, Plinio auctore, habet. Videtur autem Bulbina ex Africa bulbus esse, quem Afrum cognominant. Huic siquidem Dioscoridis *πυρρὸν*, id est, ruffum bulbum esse ait. Sunt tamen qui velint hunc tertium spurium Hyacinthum Scillæ aut Pancratij speciem esse: quorum iudicium ea propter à nobis non probatur, quòd Scillæ & Pancratij bulbi grandes sint, huius autem paruus, & illorum comparatione exiguus.

Quartus appellatus Hyacinthus, qui serotinus est, foliis est angustis, paruulis, & minoribus, quàm primi: cauliculis breuibus, tres aut quatuor digitos altis; flosculis in summo raris, cæruleis, staminibus in medio exiguis, semine in siliquis triangularibus exiguo: radice parua & bulbosa. 4

Nascitur in Hispaniæ & Galliæ quibusdam prouinciis, vt iuxta Parisiorum Lutetiam: reperitur verò & quandoque maior, subinde minor.

Sub æstatis finem Augusto aut Septembri florem profert; & maturius quidè, qui maior est.

Autumnalem Hyacinthum ea de causa & Serotinum nominant, neque aliud eius nomen cognitum habemus.

Præter hos & alium quemdam pro Hyacintho bulbum Leonhartus describit Fuchsius, foliis modò binis, modò ternis aut pluribus, latiusculis, Porri minoribus: floribus circa cauliculi summum sparsis, multùm & radiantis stellæ ferè similitudine patentibus, colore cæruleis aut candidis. quibus succedunt capitula rotunda, Ochri magnitudine, in quibus semen Milio simile: radice bulbosa, rotunda. 5

Reperitur plerisque Germaniæ locis & alibi, læto, pingui, sed inculto solo.

T 2

Martio

Lilium Perficum.

Martio, quandoque etiam Februario flos exit.

Germani *Blaw Merseblumen* & *Blaw Hornungs blumen* appellant. Fuchsius pro Hyacinthi specie depinxit. Plerique Hyacinthum stellatum ab ipsa floris effigie vocant. Existimauimus aliquando Satyrium esse, verum hæc modò opinio displicet. Satyrio enim caulis est cubitalis, folia Lilij, bulbus mali magnitudine: Bulbo verò isti folia paruula, angusta, bulbus exiguus, & cauliculis breuis.

Ad spurios Hyacinthos pertrahi quoque potest, à nonnullis Lilium vocatum Perficum. Folia huic oblonga, virentia, quàm Lilij angustiora, inferiorem caulis partem conuestiunt, qui rectus, rotundus, ac admodum procerus, bicubitalis, & non rarò altior, ferè tricubitalis. multis hic floribus sursum versus vndequaue circumfusis ornatur, qui modò ex longioribus, quandoque breuioribus pediculis deorsum nutantes dependent, quinquefolij, colore Violæ nigrae dilutiore ac magis rubente purpurei, staminibus aliquot mediis, particulatim & ab imo sursum versus florentes. bulbus subest magnus, vna parte rotundioris forme, ab altera planioris, ex quo subtus nonnullæ fibræ demittuntur.

Peregrinus est flos, & à paucis annis in Belgij paradisos illatus. Appellatur vulgò *Panatzê di Persiano*, & à quibusdam, vt scripsimus, *Lilium Perficum*; à nonnullis verò etiam *Lilium Sufianum*; flos nouus, veteribus, vt creditur, incognitus.

Ceterum quod ad vsum attinet horum spuriorum Hyacinthorum, nostris quidem aut in cibatu, aut in medicamentis nullus est; proinde & vires ac facultates eorumdem inexplorate: soli flosculi in hortis gratiam inuenere.

De bulbo Leucanthemo, siue Ornithogalo.

CAP. XIX.

L EVCANTHEMO bulbo folia multa sunt & angusta, graminis minora: caulis inter hæc exit dodrante minor, rotundus, glaber, absque foliis; flores in summo dispersi emicant sex aut septem, foris herbacei viroris, intus candidi, ex sex foliolis commissi, exiguis liliis, præsertim prius quàm adaperiuntur similes, qui Sole quidem splendente patent, noctu verò, & cum aër nubilus, etiam interdum reclusi permanent: capitula succedunt triangularia, Cachryos semini similia, in quibus semen exiguum: radix bulbosa, lento succo plena, sapore vt plurimum insipida & aquea, cum obscura tamen quadam acredine.

Repe-

Bulbus Leucanthemus minor siue Ornithogalum.

Ornithogalum maius.

Reperitur in agris frumentariis, apud Brabantos locis compluribus.
Maio mense flores edit.

Huic autem similis flore est, & alius quidam bulbus Leucanthemus, sed tamen maior omnino & peregrinus. folia habet oblonga & angusta: caulem rotundum, lætem, ac glabrum, duos dodrantes aut cubitum altum; è cuius summo veluti ramuli exeunt; atque in singulis flores candidi, sex foliolorum, exiguorum Liliorum æmuli; è rotunditate anguloso in medio capitulo Cachryos modo, aliquot staminibus circumdato. radix subest bulbosa, vti superioris, & candida.

Vterque autem hic bulbus ὀρνιθόγαλον Ornithogalon est, quod à Plinio Ornithogale dicitur. sed Maior descriptioni Dioscoridis similior videtur, utpote longioris caulis: est tamen & Minor Ornithogalon quoque. Nam & huic Ornithogali descriptio conuenit, & præsertim Pliniana. Plinius siquidem ei non caulem διαπιτυμειον, vt Dioscorides; sed semipedalem tantum tribuit, qualis est Minoris bulbi.

Describitur autem Ornithogalon à Dioscoride hoc modo: Cauliculus est *τετρασέλης* siue *Ornithogalon* tener, tenuis, subcandidus, instar duorum dodrantum, supernè propagines tres aut quatuor habens paruas, in quibus flores foris herbacei, intus verò lactei candoris, inter quos capitulum vt Cachryi incisum. radix bulbosa. A Plinio verò his verbis: Ornithogale caule tenero, candido, semipedali: radice bulbosa, molli, tribus aut quatuor agnatis.

Appellatur porro horum Bulborum qui minor est, vulgò *ὄρνιθον*. Maiorem verò plerique Lilium Alexandrinum nominant: veluti ab Alexandria primitus allatum. Alexandria autem Ægypti vrbs est, haud procul à Canopico Nili ostio. Est tamen & Alexandria quædam in Liguria.

Matthioli maiorem hunc bulbum inter Narcissos retulit, & quartum Narcissum fecit, & aliud omnino ab istis Ornithogalon pictura expressit: caule videlicet foliosum, à Dioscoridis & legitimo, ea de causâ differens.

Describit porro & aliud Ornithogalon Ruellius lib. 2. cap. 77. quod à rusticis in Sueffionum agris eruitur: Radice, inquit, bulbaceam speciem præseferente; è cuius medio cauliculus exit, tribus aut quatuor adnatis in cacumine: foliis in capillamenta quædam extenuatis: floribus exiguis, foris herbaceis; intus lacteo candore candicantibus, qui simul coaceruati,

T 3. veluti

veluti paniculae quaedam compactili callo squamatim coherentes, in pilulam extuberant, nucamentum Pineae nucis representantem: radix in orbem ferè collecta est, cortice pullo, candidissima intus carne, pulpave perquam odorata. Vere vel aestate cum fronde viret: hie me vel Autumno cum exarantur agri, radicitus velluntur: diu seruari potest: & vbi annonae premitinopia, plebis rusticae famem & ieiunia Castanearum more faciat, nec aliud humo genitum promptius in cibos cedit, cum frugum penuria gliscit. Mirè suis expetitur: rura ex agris sponte natum gratiorem cibum non norunt: lautiores etiam mensas ditiorum non reformidat. Pueris non incognita radices, qui propter astantes cum aratro terra profcinditur, aut in latiores porcas sulcatur, erutos vomere colligunt, multo Castaneis suauiores: quibus & crudis, & in cineribus incoctis vescuntur. Sueshionensis ager Churlos vocare conlueuit. Haecenus Ruellius.

Churli.

At Ornithogali fructum, Dioscorides ait, vnà cum pane coqui, vt Melanthium: radicem verò bulbosam, & crudam, & coctam edi.

De Bulbo siluestri.

CAP. XX.

Bulbus siluestris.

Ornithogalum Narbonense.

1. **B**ULBO Leucanthemo minore superiore capite descripto, non multum absimilis videtur, quem Leonhartus Fuchsius, & Hieronymus Tragus, Siluestrem agnominant. Sunt tamen huic folia pauciora, & vnicum aut duo tantum, angusta & porracea: caulis breuis, tener, rotundus, dodrantalis, aliquot in summo adnatis, in quibus flosculi stellatim radiati, bulbi Leucanthemi minores, colore ex herbaceo in luteum elanguescentes; staminibus in medio capillaces, capitula semen ferentia triangularia: radix bulbosa, lenti fucci, nullius odoris, sapore aliquantulum, sed perobscure Cepam referens.

In Germania locis vmbrosis ad margines pratorum & aruorum, ac secus riuulos, exit. Martio ac Aprili floret, fructumque perficit.

Germani *Feldwibel* & *Ackerwibel* appellant, quasi dicas Cepam agrariam. Ex siluestrium & sponte nascentium bulborum est numero. Quo nomine à veteribus nuncupatus fuerit, non constat. Recentiorum nonnulli Ornithogalon luteum appellant, à similitudine cum Ornithogalo minore albo.

2. Ostendunt verò & hi aliud quoddam Ornithogalon, non modò ab isto, sed & à superioribus duobus valde differens: quod Narbonense cognominant.

Sunt

Sunt folla huius oblonga & tenuia, quamque aliorum angustiora: caulis tenellus, cubitalis aut procerior, nullis foliis conuultus; floribus vero exornatus quam plurimis, à medio fastigium petentibus, qui foris & extrinsecus herbacei sunt, patentes vero interius lactei candoris visuntur, Phalangij flores referentes: fructus triangularis est lobus, in quo semina. oblongus est bulbulus.

In Narbonensi Gallia ac iuxta Monspelim in agris frumenti feracibus nasci fertur.

De nomine huius non constat: nam legitimum Ornithogalon esse non videtur. Nec facile fuerit Scillam Epimenidiam affirmare, in tanta Plinij breuitate, qui solus huius meminit; nisi idcirco Scillae species habeatur, quod Scillae modo flores haud dissimiles proferat.

Facultates autem horum incognitae sunt. Hieronymus tamen Tragus, ex lutei bulbo sub cineribus cocto, cum melle cataplasma vlceribus depascentibus vtiliter imponi refert.

De Narcisso. CAP. XXI.

Narcissus medio purpureus.

Narcissus medio luteus.

NARCISCI genera, Dioscoride auctore, duo sunt. Vtriusque flos albus est: sed vnus medio purpureus, alterius luteus.

Medio purpureus, folia habet virentia oblonga, Porri folijs similia: caulem angulosum, absque folijs, dodrante aut pede altiorem, & in summo florem è membrana erumpentem, vt plurimum vnicum, subinde geminum, mediocriter amplum, odoratum, ex sex candidis foliolis congestum, in quorum medio breuis calyx est circinatae rotunditatis, purpurei per oras coloris, intra quem stamina breuia, cum apicibus subluteolis: capitula inde angulosa: semen in his nigrum: radix bulbosa, Cepae similis, quae nucleos ex se demittens, in multos facile bulbos multiplicatur. Reperiuntur autem huius generis tres, forma, colore, aut odore nequaquam, sed florendi tempore differentes, magnitudine etiam nonnihil, sed parum, dissidentes. Maiores medij, praecoces & serius prodeuntes, minores sunt.

Alter Narcissus medio luteus, folia habet longiora, latiora, & aliquantulum minus virentia: caules proceriores, crassiores, & in singulis flores tres aut quatuor, prioribus similes, sed medio calyce luteo; semen & radicem bulbosam similia.

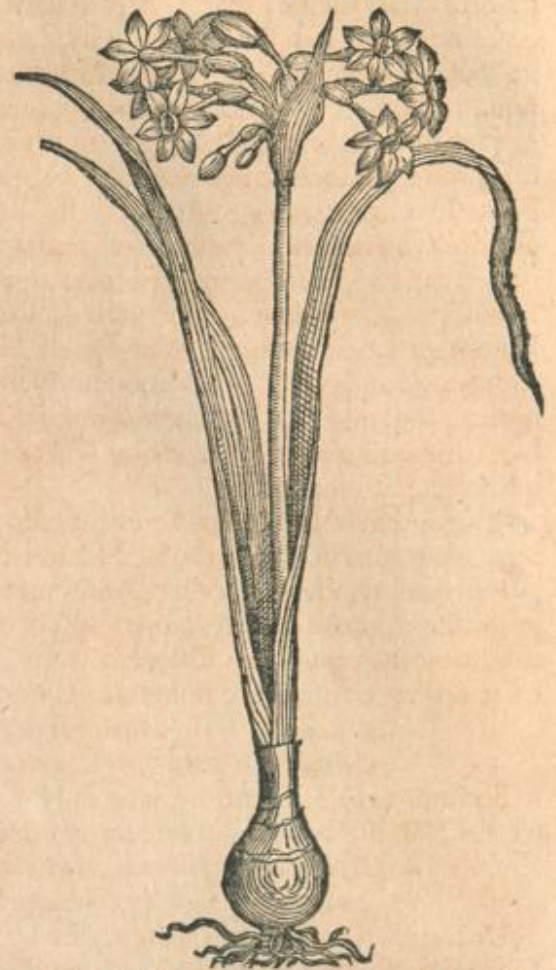
Huius generis & alius quidam Tertius Narcissus est, folijs non modò quam Primus, verùm etiam

Narcissus medio luteus alter.

Narcissus totus albidus.

Narcissus multiplex.

Stirpes ch-
tina man-
gonio mi-
tatur.

etiam quàm Asphodelus, latioribus longiori-
busque; floribus in singulis caulibus quatuor aut
pluribus, candidis, minoribus, medio eorum lu-
teo, calyce eminentiore, multò tamen quàm
Narcissi lutei siluestris breuiore: radix similis est
& bulbosa.

Iam & Quartus quidam est Narcissus, antedi-
ctis forma similis, sed per totum florem & me-
dio quoque candidus.

Sunt & Narcissi multiplicibus floribus, cum
primi, tum alterius generis, foliis & bulbis aliis
haud dissimiles. Ita varia semper natura, & ad
stirpium herbarumq; genera multiplicanda fœ-
cunda, tum ad ea permutanda prona; præsertim
si cultus mangonio adiuuetur, vel in alium locum
stirpes transferantur. Hæc etenim plurimùm posse
ad stirpium mutationem, & alibi scripsimus.

Exeunt qui medio purpurei sunt plerisq; Gal-
liæ locis, & apud Heduos ac Sequanos, in pratis.
Dioscor. in montibus potissimum nasci tradit.
Theocritus in pratis Narcissum gigni testis est,
Eidyllio 20. vbi Europam cum suis prata ingres-
sam, bene spirantem Narcissum carpsisse, canit
his versibus:

Αἰ δ' ἐπεὶ ἐν λειμῶνας ἐσῆλυθον ἀνθεμένους,
Ἄλλη ἐπ' ἀλλήλαισι τότε ἄνθεσι θυμὸν ἔπερπον,
Τῶν ἢ ἰθὺν νάρκισσον εὐπνοῶν, ἢ δ' ἐὺκνήθου: id est,
Florida sed postquam veni in prata puella,
His illa, hæc aliis se floribus oblectabant; (Itho.
Narcisso illa quidem bene olēse, atq; illa Hyacin-
Florent

Florent in Belgij hortis, prioris generis præoces Narcissi, initio Aprilis: medijs sub finem, feriores Maio mense: medio lutei eodem fere, quo primi generis medijs, tempore.

Græci huiusmodi flores *Ναρκίσσους*, Latini similiter Narcissos nuncupant. Belgæ *Narciss* seu *Spaensche Jenetten*: Germani *Narcissen rößlin*: Hispani *Narciso*. Dictum autem Narcissum Plutarch. in Sympol. quasi neruus hebetantem, & torpidas facientem grauitates, refert. Quapropter & Sophocles magnorum subterraneorum deorum coronamentum eum vocat, quod s. defuncti & morte torpidi, torpido flore merito coronarentur. Appellatur autem Narcissus etiam *λειριον*, & Apuleio teste, *ἀνδροειδὲς βολβοειδὲς ἐμπερικὲς, ἀνδροειδὲς*. Lirium autē Theophrastus eum appellat, cui latius est herbæ folium, & flos melinus longior, qualis utique tertius est; quem & ait sponte germinare. qua de causa *ἀνδροειδὲς*, id est, a seipso genitus, vel per se nascens, dici potest. Sunt verò & alia Liria sui generis, de quibus supra scripsimus: & Liliū quoque Lirium est, Iulius Pollux, Homerum Lirij appellatione, complecti omne florum genus auctor est. *Ἀνδροειδὲς* autem Narcissus proprie montanus est, eò quod ab aquis remotus proueniat. *Βολβοῦ ἐμπερικῶ* nomen ab effectu habet: Dioscoride siquidem auctore Narcissus etiam vomitum concitat. Est tamen & alius bulbus vomitorius proprie dictus, de quo capite subsequente.

Prior autem horum Narcissorum, medio videlicet purpureus, ille est, quem Plinius lib. 21. cap. 19. purpurei flores esse scribit. Narcissi duo genera, inquit, medici in vsum recipiunt: vnum purpureo flore, alterum herbaceum. Nam purpurei floris Narcissum nuncupat, cui medium purpureum, vt eiusdem lib. cap. 5. seipsum explicans ostendit: Huius alterum, ait, genus flore candido, calyce purpureo. Calycem autem dicit, quod in medio flore, circuli instar, & stamina ac apices continet. De hoc etiam Narcisso Virgilius in Bucolicis Ecloga quinta:

*Pro molli Viola, pro purpureo Narcisso,
Carduus & spinis surgit Paliurus acutis.*

Secundi verò & potissimum tertij Narcissi Ouidius tertio Metamorphoseon lib. meminit, vbi Narcissi formosi adolescentis mutationē in florē sui nominis describit, hoc carmine:

*Nusquam corpus erat, croceum pro corpore florem
Inueniunt, foliis medium cingentibus albis.*

De tertio etiam scripsit Theophrastus lib. 6. De alio siquidem hoc loco, quàm lib. 7. agit. Libro siquidem 7. folium ei tribuit angustum, quale utique primus habet: sexto verò, latius quàm Asphodeli, vt tertij est, quod diuersis locis, de differentibus Narcissis eum scripsisse, conuincit. Scribit autem Theophrastus lib. 6. Narcissi florem esse luteum, siue melini coloris, quod de medio floris calyce accipiendum esse, Ouidij testimonio iam ostendimus. Ex eius siquidem de hoc Narcisso carminibus, quæ attulimus, id manifestissimum est. Florē etenim, ait, Croceum, albis tamen folijs cinctum. Ex eplaria Theophrasti panē omnia *μέλανα τῆ γροιά* Theophrastus locus emendatus. habent, quod Hermolao & Marcello occasionem dedit, vt Narcissi florem nigrum esse existimauerint. Sed pro *μέλανα* reponendum est *μήλινα*. Est autem melinus color, idem qui Ochra, siue luteus.

Putatur autem & hic Narcissus serotinus à Theophrasto haberi, & Autumno demum florere, propterea quod in iis quæ extant exemplaribus, huius descriptionem mox subsequantur hæc verba: *Μετὰ γὰρ Ἀρκτου ἐν ἡ ἀνθησι, & πρὸ ἐπιστημείαν*, id est, post Arcturum productio floris est, & circa æquinoctium. Verum ad Narcissi historiam hæc non faciunt: inter Narcissi siquidem descriptionem & verba ista, defectus ac hiatus est. Nec spectant etiam ad Croci, vt Conradus Gesnerus in appendice scribit, quam Germaniæ suis hortis subiecit: sed ad Lirij alterius historiam pertinent, quod eodem libro, paulò inferiùs Theophrastus vnà cum Croco *πρὸς τῶν πρώτων ὕδασι*, hoc est, primis imbribus, siue Autumno, florere ait; vt diligenter vtrumque locum expendentibus manifestum statim fiet.

Actotidem quidem, quos proprie Narcissos dici opinamur, obseruare nobis contigit. Sunt tamen & alij lutei appellati Narcissi, de quibus mox in sequentibus capitibus.

Matthiolus verò & aliorum quorundam icones exhibet, qui tamen non Narcissi, sed omnino alterius generis flores sunt. Nam quem quartum facit, Ornithogalon est, Maius à nobis agnominatum. Quintum Gesnerus & omnes passim Tulipam vocant. Sextus ac septimus Leucoia sunt bulbosa.

Ceterum Narcissi radix, vt Galenus ait, vsque ad eò exiccandi facultate pollet, vt & maxima vulnera glutinet, vel ad incisiones vsque, quæ circa tendones accidunt: habet verò quiddam absterforium & attractorium. Eadem, auctore Dioscoride, siue estur, siue bibitur, vomitus mouet: prodest ambustis ab igne cum melle trita: præcisos quoque neruos agglutinat imposita: luxatis item malleolis, diuturnisque articulorum doloribus trita cum melle, & imposita subuenit: expurgat ephelin & alphum cum vtricæ semine & aceto, at cum Eruo & melle vlcerum

ulcerum fordes expurgat, & abscessus qui ægrè maturantur rumpit: educit & aculeos infixos cum Lolij farina & melle.

De Narcisso luteo Iuncifolio, siue Bulbo vomitorio.

CAP. XXII.

Narcissus Iuncifolius maior.

Narcissus Iuncifolius minor.

PRÆTER Narcissos superiore capite descriptos, & alios superesse luteos diximus: vnus Iuncifolius, alter Siluestris & Pseudo-Narcissus est: tertius Autumnalis.

Iuncifolio Narcisso, folia sunt oblonga, angusta, crassa, interim propemodum rotunda, admodum læuia & flexibilia, Iuncis cum læuore, tum colore, & quodammodò flexibilitate, nec non rotunditate similia; inter quæ medius exit caulis; in summo cuius, flosculi tres aut quatuor, vel plures, odorati, Narcissis forma similes, verùm minores, & colore per totum florem lutei: radix bulbosa, candida, tenui nigra membrana integitur.

In plerisque humentionibus herboris Hispaniæ montosis locis gignitur. vno verò loco lætior & pluribus foliis floribusque luxurians: altero autem minor, & flores pauciores profert. Vterque Belgis hortensis est.

In Belgio Aprili mense florem vterque promit: & Martio, si hiems clemens fuerit.

Hispani à similitudine, quam folia cum Iuncis habent, *Ionquillius* nuncupant: nos Narcissum Iuncifolium dicere possumus. Dioscoridis est Βολβοσ ἐμεπικός, siue Bulbus vomitorius, id quod ex ipsa Bulbi vomitorij descriptione colligi potest; quæ sic habet: Βολβοσ ὁ καλέμενος ἐμεπικός, ἔχει τὰ φύλλα ἰμαντοδέστεα, καὶ πολλὰ μακροτέρα τῶ ἐσθόδιον· ῥίζαν ἰοικίαν Βολβοσ, περὶ δὲ φλοὶσ μέλας. Id est, Bulbus nuncupatus vomitorius folia habet flexibilia, & multò longiora quàm esculentus; radicem bulbo similem, circa quam membrana est nigra. Quæ descriptio huic Narcisso Iuncifolio simillima est: folia ei siquidem sunt multò quàm alicuius bulbi ἰμαντοδέστεα siue flexibilia, vtpote iuncis propemodum lentoris; & perquàm longa, longioraque multò quàm esculenti Bulbi; & radix in tenui nigra membranula reconditur.

Quibus autem facultatibus Narcissus Iuncifolius præditus sit, nullo recentiorum experimento aut testimonio constat. Dioscorides verò Bulbi vomitorij radicem, si edatur, aut si decoctum eius bibatur, vesicæ malis auxiliari, & vomitum facere, memoriæ prodit.

De

De Narcisso luteo siluestri, siue Pseudonarcisso.

CAP. XXIII.

Narcissus luteus siluestris.

Narcissi siluestris alia icon.

Narcissus siluestris multiplex.

LVT EVS Narcissus siluestris, folia Porri aut Narcissi similia promit, sed breuiora ac minora: caules dodrantaes, atque in singulis flores singulos, Narcissi similes, sed medio eorum calyce longiore, oblongioris calathi similitudine, colore per totum luteo, absque odore: capitula rotunda, oblonga, in quibus semen: radix bulbosa, vt aliorum Narcissorum.

Contingit verò & huic, quod aliis quandoque floribus, & candidis Narcissis accidit, vt videlicet floris foliola multiplicentur. & talis quidem flos medio calyce caret, compluribus foliolis mediũ occupantibus. folia autem ac bulbi cum alterius conueniunt: flos quoque totus luteus.

Reperitur non paucis Belgij locis, circa margines agrorum & veruactorum, humido præsertim solo, & in siluis locisque arboribus consitis: & similibus quoque cum in Germania, tum in Hispania: transfertur etiam in hortos.

Floret Febuario & Martio quandoq; mense. Germani ea de causa Gälbe Hornungs blumē / id est, nostrate dialecto, Geel Sporchet blöcmen nuncupant. Febuarius enim Germanis Hornungs monat / Belgis Sporchelle.

Appellant verò & hunc Narcissum Belgæ Geel Eydeloosen: Latine autem vulgò Narcissus luteus & Pseudonarcissus dicitur.

Ceterum

Ceterum quod ad vires attinet, recentiorum quorundam experimento exploratum est, Narcissi huius siluestris radicem decoctam, per aluum lentos & pituitosos humores, nec non ferrosos expurgare, & his prodesse, qui crudorum copia grauantur humorum, semine Anisi & Zinziberis non nihil additis: quæ, ut minus noceat, minusque molestum sit ventriculo, adiciuntur.

De Narcisso Autumnali.

CAP. XXIII.

Narcissus Autumnalis maior.

Narcissus Autumnalis parvus.

1. **Q**UÆM nostra ætas Narcissum Autumnalem nominat, folia promit oblonga, læuia, resplendentia, saturatè virentia: inter quæ pediculus assurgit breuis, fastigio florem vnicum adferens, haudquaquam Narcissis aliis similem, sed veluti Colchici aut Croci, ex sex foliolis compositum; colore autem luteum: in cuius medio sex stamina, & eiusdem coloris pistillus. subest bulbus mediocris magnitudinis, fibras aliorum modo deorsum demittens.

In Hispania ac Italia gignitur: & vno loco longioribus ac angustioribus, alio verò breuioribus ac latioribus foliis: amat humentia & pratensia, ac etiam montana.

Autumno sub finem Augusti, ac Septembri mense florem huius videre in Belgio contigit: eodem ferè in Italia tempore floret.

*Narcissus
Marcelli
Vergilij.*

Autumnalè hac de causa Narcissum appellant: Hispanis *Cibollina Alborana* dicitur. Narcissi autem nomè accepit, quod Marcellus Vergilius in Commentariis suis in Dioscoridem, hunc pro Narcisso describat: Nos, inquit, in Apenninis montibus frequentem vidimus florem, Augusto ac Septembri mense florentem, figura Lili, dodrantali altitudine: foliis qualia in Narcisso describuntur; singulari caule, qui nec candidus, nec purpureus, ut Plinius docet, sed inter luteum & candidum colorem: nullius, aut exigui odoris. Vidimus & in mitioribus collibus enatum, sed non tam speciosum, & magis albicantem. Hæc Marcellus.

Videtur autem *λειριου* siue Lirij ea species, quæ à Theophrasto Autumno, mox post primos imbres, vnà cum Croco florere refertur, quod *λειριου ἑπτερον*, siue Lirium alterum ab ipso nominatur.

2. Præter hunc verò & alium quemdam Narcissum Autumnalem C. Clusius describit, foliis viduum, pediculo breui, flosculo paruo candido, odorato, Narcissi æmulo, sex videlicet foliorum, & calyce medio paruo luteo. bulbus exiguus est.

De Narcisso marino.

CAP. XXV.

PRIVS autem quàm Narcissos deseramus, describendus & vnus adhuc bulbus, ad Pseudo-Narcissi genus pertinere apparet. folia huic quina senave, oblonga, latiuscula, veluti vnus

vnius

Narcissus marinus.

vnius Narcissi; sed duriora: caulis pede non raro altior, in cuius fastigio è tenui membrana terni quaternive, aut plures emergunt flores, Pseudo Narcissi æmuli; longis è medio calycibus prominentibus, stamina quibus continentur, sed colore albidis. subsequuntur angulosæ valvulæ, in quibus semen. magnus subest bulbus, candidus, nigra membrana circumtectus, quibusdam subinde adnatis, quibus multiplicatur.

In maritimis non modo Narbonensis Gallia, verum & Hispaniæ, præsertim Valentini regni, gignitur: tum & alibi, sabulosis & aridis locis, quæ subinde marina rigantur aqua.

Maior mense florentem; Julio verò ac Augusto semine iam maturo, huius bulbos se eruisse iuxta Monspelium C. Clusius in Observationibus suis refert.

Hispani huiuscemodi bulbum *Amores myos* appellant: Itorum nonnulli *Giglio marino*: nostri temporis plerique Scillam vocant, & ex ea Trochiscos de Scilla formant: aliis placet esse Pancratium, & quidem Marinum. Pancratij autem bulbus, vt Dioscorides refert, *κόκκιρος ἢ κόκκιροφυεος*, id est, subrufus aut subpurpureus est: istius verò, vt diximus, albidus. Matthiolus, quantum ex icone colligere licet, inter Narcissos numerat, & Constantinopolitanum cognominat. Et præstat inter Narcissos retineri, & Marinum dici, quàm vel Scillam, vel Pancratium temerè affirmare.

Facultate autem Pseudo-Narcisso luteo assimilis videtur: nam & gustatus tantummodò bulbus, nauseam excitat: vt Lobelius auctor est.

De Leucoio bulboso. CAP. XXVI.

LEUCOII bulbosi tria nobis obseruare genera contigit: vnum Trifolium: alterum Hexaphyllum: tertium Polyanthemum cognominari potest.

Primum folia ex singulis bulbis bina promit, oblonga, angusta, in virore albicantia, foliis Pseudo-Narcissi lutei colore proxima, inter quæ mediusexit cauliculus palmaris, in cuius summo flos è vaginula oblonga erumpit, à tenui pediculo deorsum dependens, foliolis tribus constans maioribus, candidis, intra quæ alia tria breuiora ac minora, pallide virentia, & aliquantulum striata, in medio floris stamina cum apicibus luteis: radix bulbosa est, foris obscuri & eius cuius Castaneæ nucleus, coloris, quæ facillè in plures bulbos multiplicatur.

Peregrinus Belgio flos, sed Italiæ & aliis regionibus familiaris.

Exit præmature Februario mense, reliquos omnes ferè flores antecedens.

Leucoion videtur bulbosum Theophrasti, cuius meminit lib. 7. vbi bulbos recenset: & quod lib. 6. primum sese ostendere ait, & emicare vbi cælum clementius est, statim etiam nondum hieme exacta; vbi verò immitius, postea. Nos ad differentiam sequentium, non inconcinne Leucoion bulbosum triphyllum, & Violam bulbosam trifoliam, nuncupari posse existimauimus, à tribus nempe floris foliolis.

Proximo generi folia similiter sunt angusta, Porri & Pseudo-Narcissi similia, sed breuiora, virentiora, læuiora & magis resplendentia, versus terram aliquatenus reflexa: cauliculi tenues, palmares; flores in singulis singuli, rarissime gemini, deorsum quoque penduli, colore candidi, ex sex foliolis aliquantulum striatis commissi, staminibus in medio cum luteolis apicibus: semen in rotundis capitulis paruum, rotundum, læue, & colore flauum: radix candida & bulbosa in plures facile propagatur.

Plerisque Germaniæ superioris locis in vmbrosis & humidis siluis reperitur: apud Belgas hortorum areas exornat.

Floret eodem, quo superius, tempore, aut non multò post.

Germani *Wesse Hornungs blumen*: Nostri *Witte Tydeloosen* appellant.

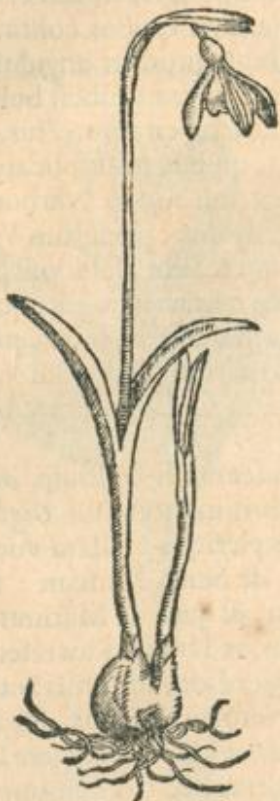
V

Leucoij

1.

2.

Leucoion bulbosum triphyllon.

Leucoion bulbosum hexaphyllum.

Leucoion bulbosum polynathemum.

Leucoion bulbosum Autumnale minimum.

Leucoij

Leucoij bulbosi genus esse, manifestum est, quod Hexaphyllum, non abs re, à sex floris foliolis cognominatur. Matthiolus cum istud, tum superius Narcissi speciem facit, vt cap. De Narcisso scriptum est.

Tertium Leucoion bulbosum caule & foliis Secundo simile est, maius tamen ac procerius: florem in singulis cauliculis non vnicum, sed quinque aut sex, & particulatim quidem florentes, profert, alterius floribus forma & magnitudine per omnia similes.

3.

Est & hoc nobis hortense tantum.

Non primo Vere cum aliis duobus, sed multo post, Aprili videlicet demum mense, vnà cum Narcissis floret.

Violæ siue Leucoij bulbosi species haud dubio quædam est, sed serotina.

Annumeratur verò & istis Leucoiis Bulbus quidam paruus, ex multis tunicis compactus, cui folia exeunt exilia, & cauliculus gracilis palmum altus, e cuius fastigio flosculus vnus aut alter dependet paruus, albidus, tenum foliorum, Leucoio altero similis, sed minor multò, odore destitutus, & non Vere, sed Autumno prodiens.

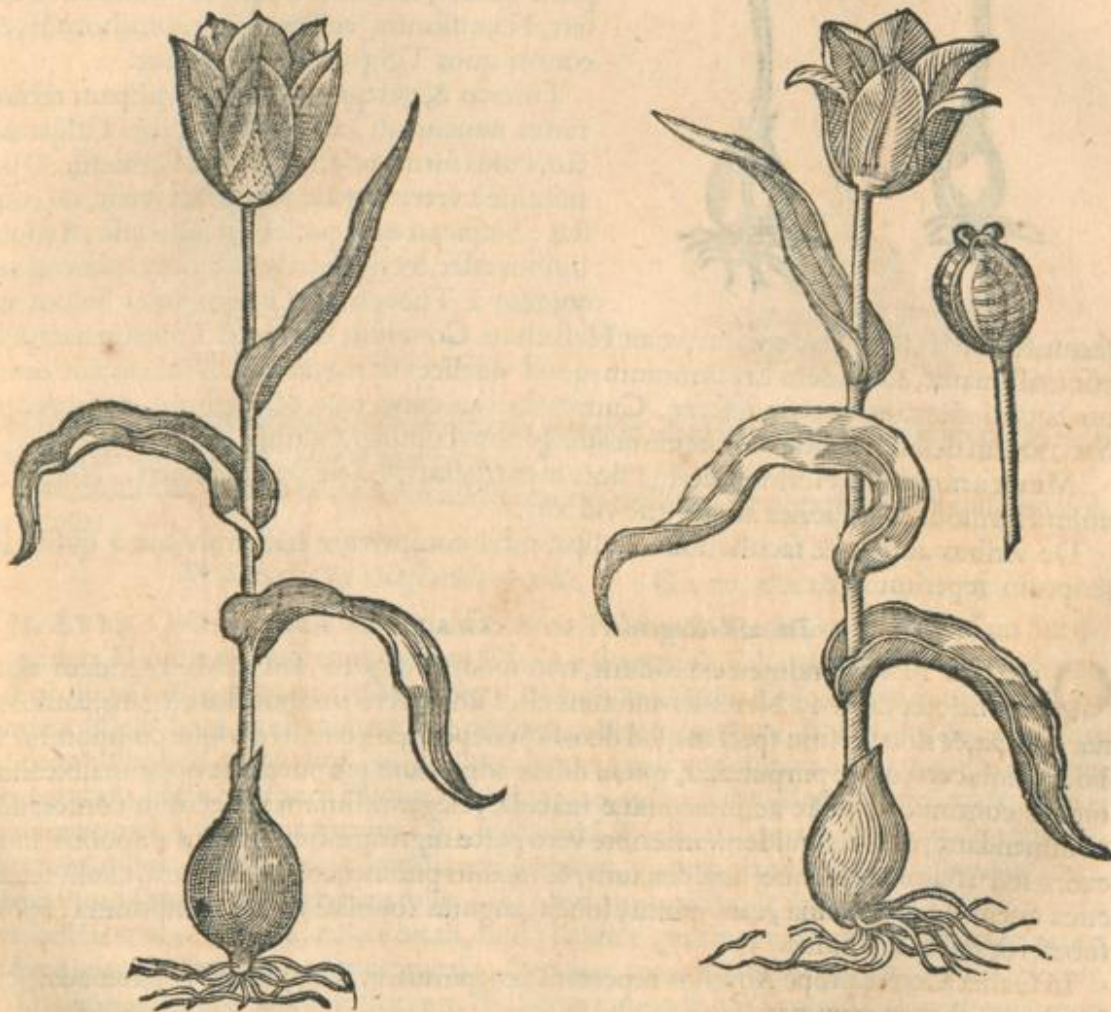
4.

At de facultatibus horum Leucoiorum nihil quod adferamus habemus, cum à veteribus de iis nihil reperiatur proditum, & à recentioribus nihil quoque obseruatum.

De Tulipa. CAP. XXVII.

Tulipa.

Tulipa cum semine.

Ex bulborum florum numero & Tulipa est flos peregrinus: cuius differentes sunt species: quædam maiores sunt, aliæ minores.

Maiores forma eadem satis omnibus est: folia eius bina aut terna, crassa, oblonga, lata, per oras subinde modicè reflexa: quæ cum primùm erumpunt, modicè rubere videtur, adulta verò albicant: caulis inter ea exit pedalis aut paulò altior, cui vnus flos insidet sursum spectans, è senis foliolis, patenti profundiori & aliquantulum angustioris oris cyatho, aut inuerso huius formæ pileo quodammodò similis; staminibus in medio croceis: color flori subinde luteus est, nonnumquam candidus, aliquando dilutè quasi purpureus, non rarò rubet: varietatem autem in his non exiguam etiam admittit, margines siquidem foliorum, & non rarò vngues siue inferiores particulæ, aliter quàm foliola subinde colorata sunt: transeunt

1.

V 2

verò

Tulipa minor Narbonensis.

verò per hæc & quandoque striæ alterius coloris: odor nullus est, nisi luteo cuidam, qui odoratus sentitur: semen cartilagosum, planum, in capitulis nascitur, quæ maturato semine in tres dehiscunt partes. radix bulbosa est, Narcissi bulbis haud dissimilis.

Minores Tulipæ foliis sunt angustioribus, & ferè porraceis; cauliculis tenuioribus ac brevioribus: floribus minoribus & minùs in latitudinem sese pendentibus, colore luteis: bulbis minoribus.

In Thracia & Cappadocia Tulipa exit: Italiae & Belgio peregrinus est flos. Minores alicubi in Gallia Narbonensi ac in Italia nasci feruntur.

Aprili mense Tulipæ florem Belgium videt: Thracia verò etiam Ianuario; veluti testis est Augerius Busbequius in Itinere Constantinopolitano, in quo inter Hadrianopolim & Constantinopolim ingentem vbiq;e florum copiam, media planè hieme, Ianuario mense, sese obtulisse refert, Narcissorum videlicet, Hyacinthorum, & eorum quos Tulipan Turcæ vocant.

Turcico & peregrino nomine Tulipam recentiores nuncupant, à Dalmatico pileo Tulipa dicto, cuius formâ referre patens flos videtur. Quo nomine à veteribus hic flos dictus fuerit, nõ constat. Suspiciari quis possit, *πυνάριον* esse, si edulis bulbus esset, & cogendo lacte efficax. Nam *πυνάριον* quidem à Theophrasto inter edules bulbos re-

fertur, & herba est, qua lac cogitur, ut ait Hesy chius. Conradus Gesnerus Tulipam Satyrium esse existimavit, & quidem Erythronium; quòd videlicet flore vna species rubeat, aut omnino Satyrij aliquam speciem referat. Cum quibus an conueniat, & quantum, ex subscriptis Satyriorum descriptionibus relinquimus diligentius considerandum.

Minor à nonnullis Hermodactylus flore luteo dicitur, sed perperam tamen. Neque enim Hermodactyli species aliqua esse videtur.

De viribus autem & facultatibus Tulipæ nihil compertum habemus, aut à quoquam scriptum reperimus.

De Meleagride.

CAP. XXVIII.

QUI latè Narcissi nomen extendunt, non modò Tulipam, sed & Meleagridem eò referunt, quæ tamen à Narcissis differens est, Tulipæ verò similior. flos elegans, paulò minor Tulipa, & non sursum spectans, sed deorsum dependens; è senis quoque componitur foliolis; violaceo colore purpurascit, quem dilutè admodum purpureæ, ac quasi inalbicantes, ordine continuo digestæ ac intermixtæ maculæ, elegantissimam varietatem conferentes, commendant; & foris quidem: interiore verò parte nigricantibus sparsim dispositis lituris exornatur: stamina quoque huic sex sunt, & medius pistillus, colore sublutea. caulis tenuis, circa quem subinde quina, rarò plura, longa, angusta foliola è virore candicantia. bulbus subest rotundus & albidus.

In Gallia Celtica prope Aurelios repertum accepimus: in Belgij hortis feliciter adolescit, & subinde florem geminat.

Vnà cum Tulipis Aprili mense flos huius viget.

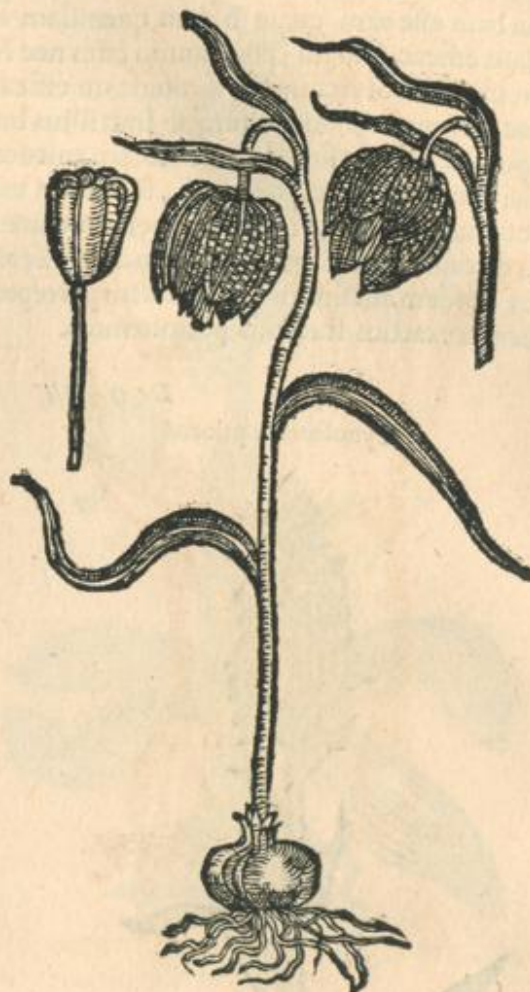
Nonnulli Fritillariam vocant, ab abaco siue alueolo, in quo Scacorum appellatus ludus exercetur, quem Fritillum dici existimant, quod non constat. Martialis siquidem Fritillum appellare videtur abacum, in quo alea luditur; Epigrammaton lib. v. ad Gallam:

*Iam tristis, nucibus puer relictis,
Clamose renocatur à magistro:
Et blando malè proditus fritillo
Arcana modò raptus è popina
Aedilem rogat vdius aleator.*

Nobis rectius Meleagris nominari videtur: Meleagridis siquidem avis plumas, si non coloris.

Meleagris.

Meleagridis altera icon cum fructu.

loris specie, attamen varietate & dispositione, magnitudineque macularum refert. Meleagrides enim aues colore variatis sunt plumis.

De facultatibus autem huius floris nihil contingit adferendum; exploratas siquidem nullas habet.

De Satyriis ex Dioscoride & aliis. CAP. XXIX.

PRÆTER Orchies dictos, quos etiam Satyria Plinius & Apuleius appellant, duo Satyrij genera Dioscorides esse tradit: vnum *τριφυλλον* siue trifoliū; alterū cognomento *ερυθρονιον*.

Trifolium folia fert tria deorsum reflexa, Lapatho aut Lilio similia, verū minora & rubentia: caulem *μελον*, id est tenuem siue nudum, cubitum longum; florē Liliij specie, album; radicem bulbosam, vti Malum, *πυρραον* siue fuluam, intus vt ouum candidam, gustu dulcem, & ori gratam. Idem Satyrium Plinius lib. 26. cap. 10. etiam, sed paulò aliter describit: Folia ei siquidem non Lapathi aut alterius Liliij, sed rubri Liliij esse ait, quæ multò angustiora & minora sunt, quàm candidi Liliij: & radices ei geminas, contra planè quàm Dioscorides, facit. Verba Plinij sunt: Græci Satyrion foliis Liliij rubri minoribus, & tribus non amplius e terra exeuntibus tradunt: caule læui, cubitali, nudo: radice gemina, cuius superior pars & maior mares gignat, inferior ac minor feminas. Pertinet autem quod de gemina radice additur, ad Orchion, non verò Satyrij historiam. Radicem autem huius Satyrij Dioscorides ait oportere ex vino austero coctam ad opisthotonon bibi: & ei qui velit cum muliere concumbere, hac vtendum fore; fertur enim ipsam ad Venerem potentiam excitare.

Plinij locus animadvertitur.

Erythronium Satyrium siue Erythraicum, semen habet Lini semini simile, sed maius, robustum, splendens & læue, quod & ipsum narratur Venerem excitare, vti Scincus: est radicis cortex subtenuis & fuluus, interna verò pars candida, gustu ori grata & dulcis. Nascitur in soli expositis & montanis locis. Fertur ad Venerem incitare radix, etiam si manu teneatur: cum vino verò sumpta multò magis. Eadem ferè de Erythronio Plinius; nisi quòd semen ei non Lini, sed Viticis maius ac læuius tribuat, & vires ei plures, ex aliorum tamen relatu, adscribat: arietibus scilicet quoque & hircis segnioribus in potu dari; & à Sarmatis, equis ob assiduum laborem pigrioribus in coitu: quod vitium prosedamum vocant.

V 3

Sed

Sed postea quàm tam magnas Erythronio Satyrio, ad Venereas libidines incitandas, vires & Dioscorides & Plinius tradi scribant, suspicandum non temerè videtur, Satyrium istud herbam esse eam, quam Indus quemdam attulisse Theophrastus lib. 9. ait, ad rem Veneream efficacissimam; potissimum cum nec huius, nec alterius Satyrij, Theophrastus vsquam meminerit. Si etenim Erythronio tam efficax vis est, vt etiam in manu sumptum libidinem excitare queat; non multum ab Indi illius herba (si non eadem est) facultate differens esse oportet. Ad rem siquidem Veneream mirum in modum herba pollebat, quam Indus attulerat: nec enim solum edentibus, sed etiam tangentibus tantum, genitalibus vim dixere adeò vehementem fieri, vt quotiens vellent coire valerent, vti refert Theophrastus. Verum hanc ea de causa cum Erythronio eandem esse affirmari certò non potest, cum non raro dissimiles eiusdem aut similis facultatis stirpes reperiantur. Coniecturam nostram indicauimus, iudicium exactius studiosis permittimus.

De Orchis.

CAP. XXX.

Cynoforchis prior.

Cynoforchis alter.

ORCHIS, Dioscoride auctore, duo sunt: vnus Cynoforchis; alter orchis Serapias dicitur. præter verò hos & eorum multæ aliæ ac differentes reperiuntur species. quas quia duobus illis complecti non posse videbamur, nos quinque generibus comprehendendas putauimus. Primum genus Cynoforchin, siue Canis testiculum: proximum Testiculum Morionis: Tragarchin tertium: quartum Orchin Serapian: quintum Testiculum odoratum, siue Testiculum Pumilionem cum Cordo appellauimus.

Cynoforchis.

Cynoforchios complures reperiuntur species.

1. Prima folia habet lata, pingua, Lilij foliis propemodum similia; caulem pedalem aut altiore, angulosum; & in eo flores copiosos, spicatum digestos, colore rubentis dilutæ purpuræ, cucullo aut galeæ patenti similes, ex quibus parte inferiore lacinosum quiddam, canis aut alterius animalis quadrupedis exuuiò simile dependet, dilutè & ipsum purpurascens, punctulis magis purpureis respersum: pro radicibus, præter fibras supra adherentes, gemini sunt bulbi veluti testiculi; forma aliquantulum oblongi; quorum vnus plenior ac vegetior, alter rugosior.

2. Altera species foliis similiter læuibus, oblongis & latis est, sed quàm antecedentis minoribus

Cynosorchis tertius.

Cynosorchis quintus.

ribus & angustioribus, quinque aut sex, nonnullis caulem amplectentibus, qui dodrantalis est: spica densa, breui, in qua flores multi; colore ex candore purpurascens, multis purpureis punctis, & interiore parte obscurioribus copiosis exiguis lineis ornati, forma galeam aut hiantem cucullum quoque referentes, dependēte ex singulis veluti animalculi quadrupedis, aut homunculi extensis brachiis & diuaticis cruribus absque capite corpusculo, eodem ferē modo, quo ex Saturni ore depingi solent dependentes pueruli: radices subsunt duæ globosæ, nuclei nucis Myristicæ magnitudine; adhærentibus ad annexum fibris aliquot crassis.

Tertia Cynosorchis species, folia edit angusta, striata, Plantaginis angustifoliæ foliis modo quodam similia: caulem dodrantalem: flores in breui densaque spica copiosos; colore foris puniceo & obscuriorem purpuram referente, intus verò albicante; eiusdem cum superioris formæ, sed tamen minores; dependente quoque ex ipsis rudi ac informi exiguo quadrupedis veluti animantis rudimento: radices subsunt aliorum Orchion similes.

Huic & alius floribus per omnia similis quidam Cynosorchis est, foliis tamen latoribus, & secundum referentibus, quem Cynosorchis speciem quartam non ineptè quis fecerit.

Iam & Quinta quædam species reperitur, foliis vti secundus Canis testiculus: caule pedali, spica longa, floribus colore herbaceo subuirentibus, ex quibus quod laciniæ simile dependet, oblongum est, & quasi quadrangulum.

Ex horum numero Primus vel Secundus, vel vterque Cynosorchis est à Dioscoride descriptus. Vterque enim horum folia habet læuia, Scillæ mollioris siue Epimenidiæ foliis similia, quædamque horum erecta caulem amplectentia: alia verò versus terram inclinata: caulem non rarò altiorem dodrante, flores purpurascens, bulbos radicum oblongis Olivis similis, præsertim qui primus est. Talem etenim Dioscorides Cynosorchin esse scribit:

Ορχις, αἰτ, οἱ δὲ κυνὸς ὄρχιν καλοῦσι, φυλλὰ ἔχει καὶ γῆς ἐς ἑσφῆρα, καὶ τὸν καυλὸν καὶ τὴν πυθμῆρα, σκίλλη coridiæ. μαλακῆ ὁμοία, γενώτερα δὲ καὶ λεῖα μακρότερα. καυλὸν ἀπὸ τῆς μήκος ἐφ' ἑ ἀνθῆ πορφυροειδῆ ἢ ῥίζαν βολβοειδῆ, ὅπι μίση, διπλῆ σενὸν ὡς ἐλάϊας, τὴν μὲν ἀνω, τὴν δὲ κατωτέρω. ἢ τὴν ἰσθμὸν πλήρη, τὴν δὲ μαλακῆν ἢ ῥοσίν. hoc est, Orchis quem Cynos orchin appellant, folia habet & per terram strata, & circum caulem ac spicam, Scillæ mollis similia, angustiora, mollia & minora: caulem dodrantis altitudine: in quo flores purpurascens: radicem bulbosam, oblongam, geminam,

Testiculus morionis mas.

Testiculus morionis femina.

minam, angustam vt Oliua; vnam superiorem, alteram inferiorem; & vnam quidem plenam, alteram mollem & rugosam.

Dioscoridis
locus resti-
tutus.

In qua descriptione deprauate in Græcis exemplaribus legitur *ἐλαία μαλακή*, pro *σκίλλη μαλακή*: nulla siquidem appellata est mollis Olea, & Oleæ folia multò & minora & angustiora sunt, quàm Orchios. Scillarum autè quedam mollior. Hanc Dioscorides mollem Scillam appellat, eiusque foliis Cynosorchios mollia ac læuia folia, similia & angustiora esse ait.

Theophrasti & Plinij
loca corrupta.

Confirmat hanc lectionem Theophrastus De historia stirpium lib. 9. vbi de Orchi scribens ait: *Ἐχει δὲ φύλλον σκυλλῶδες, λείωτερον δὲ καὶ ἕλαττον*: hoc est, folium habet Scyllæ simile, sed læuius ac minus. Et similiter Plinius lib. 26. cap. 10. Quidam folio, ait, Scillæ esse dicunt, læuiore ac minore. Est tamè in vtroque auctore huius Orchios descriptio deprauata. Pro *σκυλλῶδες* siquidem, vt Marcellus legit, in nonnullis Theophrasti exemplaribus (quæ Gazæ male conuersionis occasionem dedere) perperam legitur *σιλφῶδες*. Sequitur deinde: *τὸν δὲ καυλὸν ὁμοίωτον ἀπίω, ἢ τοὶ ἀπύρω, ἔστι ἀκάνθη*, quod penitus corruptum videtur. Apud Plinium legitur, caule spinoso, & similiter deprauate: Orchios siquidem caulis spinas non habet. Cornarius tamen hac Plinij lectione fretus, Theophrasti locum hoc modo putauit restituendum: *τὸν δὲ καυλὸν ἀκανθῶδη, ὅρχην δὲ ὁμοίωτον ἀπίω*. Quomodo autem hæc Theophrasti & Plinij corrupta loca restitui debeant ac emendari, diligentius expendendum relinquimus.

Testiculus Morionis duplex est: Mas videlicet, & Femina.

Testiculus
Morionis
mas.

Mas folia sunt quinque, aut sex, longa, lata, læuia, Liliij foliis similia quidem, sed minora, superius maculis aliquot subnigricantibus signata, quorum vnum & subinde alterum caulem quoque circumplectitur: caulis dodrantalis: flores in spica purpurei, circa vmbilicum albidiores, odorati, & aspectu grati, posterius corniculum habent propendens, simile ferè corniculo Regij floris; anterius verò cucullum auriculatum & cristatum Morionis referunt. Nam cuculli cuiusdam & patentis galeæ modo flosculus hiat, & angusta foliola, quæ à lateribus surgunt, auriculas; quod verò e medio attollitur, cristam refert. radices gemini sunt globuli, nucleo nucis Myristicæ similes, supra quos fibræ exeunt.

Testiculus
Morionis
femina.

Femina folia habet similiter læuia, sed angustiora & aliquantulum venosa siue striata, Plantaginis angustifoliæ quodammodò similia: flores hiantes quoque, & veluti patentis cuculli,

Tragorchis, Testiculus hirci.

Orchis Serapias primus.

culli, à tergo dependente singulis corniculo, sed foliolis, quæ cristæ aut auricularum modo adnascuntur non erectis, sed ipsis floris cucullo ita incumbentibus, vt non facillè obseruentur. gemini & his testiculis similes globuli, exeunt & supra annexum aliquot fibræ.

Et vni quidè huius generis flores sunt purpurei Violæ terè ingræ colore, in medio candidiores, punctis aliquot variegati, pluresq; densiore in spica; caulisque quàm reliquorù longior.

Alteri flores dilutè rubent; cauliculus breuior est, & folia aliquantulum minora.

Tertij flores purpuram referunt exquisitè rubentem, & vermiculù colorem, densa huic breuisq; spica, flores minores: folia nonnihil striata, pleraq; erecta & caulé circum amplectentia.

Hunc Testiculum sunt qui velint Satyrium esse Erythronion, sed parùm isti attenderunt, Orchies à Satyriis differre.

Sunt verò & huius generis minores testiculi, quibus cauliculus breuis est: folia paruula quina aut sena, vno aut altero circum cauliculum erecto; flores in spica breui rari, colore nunc in cæureo purpureo diluti, nunc candidi, quandoque rubentes, sed coloris obsoleti & odoris ingrati.

Tragorchis folia similiter leuia, lata & longa fert, Liliaceis proxima, maiora quàm aliorum

Orchion: caulem cubitalem, sæpè foliis nonnullis inferiùs implicitum: flores secundùm caulem in longa veluti spica multos, fœtidos & hircum olentes, quorum forma patenti quoque galeæ similis est, ex quibus tamen non exuuiò simile, sed longa aliquantulum retorta veluti lacertæ cum medio corpusculo cauda propendet, coloris eius cuius est caulis, purpureis aliquot punctulis circa annexum maculata: semen in valvulis oblongis & striatis gignitur per exiguum: testiculi subsunt grandes, fibræ aliquot supra adhærent.

Testiculum leporis plerique appellant: nos ab odore, quo hircum dum in flore est, refert, *ῥεγύρα* & Hirci testiculum dicere maluimus.

Testiculi Serapidis à nobis cognominati, tria obseruauimus genera; flos vnus papilionem, alterius fucum, tertij muscam refert.

Primum itaque genus folia profert duo aut tria, læuia, latiuscula, at Liliij foliis multo minora: caulem dodrantalè aut altiore, flores in eo raros, candidos, papilionibus expansis alis quodammodò similes, è foliolis scilicet tribus commissi, vno superiore, duobus lateralibus

1.
2.
3.
4.
1.

Tragorchis

Testiculus Serapias.

1.

alas

Orchis Serapias secundus maior. Orchis Serapias secundus minor. Orchis Serapias tertius.

alas referentibus; & longiore, tenui, veluti papilionis corpore propendente, melleum & dulcem liquorem continente; qui contorto aliquantulum pediculo, cauli adherent: globuli subsunt gemini, candidi, & rotundi, & supra eorum annexum fibræ aliquot pro radicibus.

2. Alterum & secundum genus quinis senisve constat foliis, venosis, aliquantulum latis, Plantaginis angustifoliæ quadamtenus similibus, sed minoribus, quibusdam terram versus reflexis, aliis circum caulem, qui palmaris aut dodrantalis est: floribus in summo quinque aut sex ex aliquot foliolis compositis, quorum inferius forma, & colore subnigro sordido fucum proximè referre videtur: testiculi subsunt vt aliis gemini.

Reperiuntur huius species duæ: vnus flos superiora foliola maiora, candidiora, & aliquantulum è rubido purpurascens habet; alterius omnino minora & subuientia. Huius caulis breuior, illius altior.

3. Tertius testiculus Serapias foliis est minoribus & paucioribus, cauleque breuiore ac tenuiore quàm secundus, cui alioqui satis similis apparet: flores huic tres aut quatuor, ex tribus exiguis superioribus foliolis, & quarto inferiore oblongiore, colore in purpura tristi subnigro, nonnihil variegato; forma muscæ cuiusdam corpori simili: testiculi veluti geminæ parua pilulæ sunt.

Tria autem hæc genera Serapiades nuncupauimus, propterea quòd eorum flores insecta quedam referunt fœcunda & lasciuia, tamquam à Serapide nomen habentia, Alexandrinorù olim Deo, cuius excellens Canopi templum erat, vbi lasciuis & cantibus & saltationibus colebatur: vt videre est apud Strabonem lib. 17. Fuchsius etiam ante nos, genus illud, quod flore fucum refert, Serapiada feminam fecit. Dioscorides item Orchin Serapiada describens,

Testiculus
Serapias
Dioscoridis

vnum istorum satis manifestè exprimit. Verba eius sunt: Ὅρχις ἑπερι, ὃν σεραπάδα ἑπερι καλοῦσιν, φύλλα ἔχει εἰσὶν ὅλα παρσίω ὄπυρην πλατύπερα & λιπαρά, ἐπισημπῆ ἐν ταῖς μεγάλαις κυλίαι ἀπιδυμναῖα ἀνθη δὲ ὑποπόρουα· ρίζα δὲ ὕψισιν ὄρχιδιοις ὅμοια, id est, Orchis alter, quem Serapiada alij nominant, folia habet Marrubio similia, oblonga, sed latiora & pingua, per extrema recuruata; cauliculum dodrantalem; flores subpurpureos: radix subest paruis testiculis similis. Cum qua descriptione si secundus noster Serapias, præsertim qui maior est, cõferatur, conuenire omnino reperietur. Folium etenim ei Marrubij folio longius latiusque, & læue, quod

Testiculus odoratus maior.

Testiculus odoratus minor.

quod reflectitur : cauliculus dodrantalis : florum superiora foliola, dilutè in candore rubentem purpuram referunt: testiculi exigui sunt. Meminit huius eiusdem & Plinius. sed folia ei non Marrubij, sed Porri tribuit, quod & Dioscoridis interpretibus occasionem præbuit, ut pro *ἰομβότα ὀσείρα*, reddiderint, Porro similia.

Inter pauca, inquit Plinius, mirabilis est Orchis herba, siue Serapias, foliis Porri, caule palmeo, flore purpureo, gemina radice testiculis simili. Paulus Ægineta, Serapiada etiam Triorchin nuncupari scribit, veluti tres testes habentem. Vnde Fuchsius Serapiadi tres affinxit bulbos. Plinius tamen huic non nisi geminos bulbos tribuit: neque nobis plures quàm duos esse, vel huic, vel illi quem Fuchsius depingit, vel aliis Orchis, obseruare contigit.

Quintus Testiculus odoratus siue Pumilio nuncupatus, omnium foliis minimus est; ei si- Testiculus odoratus. quidem foliola omnino paruula sunt, eaq; venosa & Plantaginis aliquatenus similia, sed minutis ac paruulis eius foliis minora, virentia; caulis tenuis est, palmi altitudine, circa quem flosculi paruuli candidi, suauiter odorati, ordine digesti, ac spiræ modo caulem ambientes: bulbi subsunt gemini, parui, oblongi. hic nonnullis locis maior ac latior, aliis minor gignitur.

Exeunt Orchies locis ut plurimum palustribus ac humentibus, in siluis ac pratis: quidam pingui & argilloso solo, veluti Tragorchis dictus, qui solo pinguisimo gignitur: alij etiam macriore nascuntur: Odoratus editis, incultis & aridis locis plurima parte reperitur.

Maior & Iunio mensibus omnes florent, excepto odorato Pumilione, qui Augusto demum aut Septembri flores promit.

Omnes à Græcis *Ὀρχίς*, & à Latinis Testiculi nuncupantur. Germani *Knabenkraut* & *Standelkraut*: Belgæ *Standelcrup*: Galli *du Satyrion* appellant. Officinarum nomen retinentes. Officinæ siquidem Orchies Satyria nominant, & eorum bulbos, pro Satyriorum medicamentis ac compositionibus admiscunt. Præbuisse his occasionem videtur Apuleius, qui nullam inter Orchies & Satyria differentiam facit, sed vtrumque Satyrium, cum vtroque Orchi, Canis videlicet dicto, & Serapiade cognominato confundit. Græcis, inquit, dicitur Satyrion; aliis Cynoforchis, aliis Entaticos, Panion, Serapion; aliis Orchis. Galli *Vram*: Itali *Priapiscum*: alij Orminalem, alij Testiculum leporinum nominant.

Vis autem Cynoforchis radicibus calida est & humida: ceterum Maior quidem multam videtur habere humiditatem excrementitiam, ac flatuosam, & ea propter epota Venerem excitat.

excitat. Altera verò minor, econtrà, vt fit eius temperamentum ad calidius & ficcius vergens: itaque hæc radix tantum abest vt ad coitum stimulet, vt etiam planè contrà cohibeat ac reprimat: auctor Galenus. Et de radice, inquit Dioscorides, narratur, maiorem si viri edant, mares generare; minorem si feminæ, feminas. Addunt in Theffalia mulieres teneram cum lacte caprino bibendam dare, vt Venerem excitent: aridam verò ad inhibendum.

Serapiadem, Galenus ait, ficciorem facultatem obtinere, nec perinde ad Venerem accommodum esse.

Nostri ætas omnium Orchium bulbis, ad Venerem excitandam vtitur: & pharmacopœi compositionibus eò facientibus indifferenter quosuis admiscet: præstantiores tamen sunt Tragorchios bulbi. Assumendi autem non sunt ambo bulbi, sed durior, plenior, ac succi plus habens: flaccidior ac rugosior minùs aut non idoneus est.

Est autem plenior, non semper qui maior, sed non rarò minor: si videlicet bulbi colligantur priusquam stirps defloruerit, aut cum primùm caulis erumpit. Nec etenim succulentior, alterum magnitudine superat prius quàm semen maturari cœperit. Nam cum alternis annis vnus bulbus intumescat, alter verò resideat ac pereat, fieri non potest vt durior ac succo plenior semper maior sit. Quando siquidem folia erumpunt, tunc demum vel non multò antè plenior crescere incipit, quo paulatim incrementum sumente alter flaccescit, rugasque contrahit, donec maturato semine vnà cum foliis & cauliculis subinde totus subsideat ac pereat, eo qui intereà creuit, vegeto ac succi pleno.

De Satyrio Basílico.

CAP. XXXI.

Satyrium Basílicum mas.

Satyrium Basílico femina.

QVOD recentior ætas Satyrium Basílico nominat, non vnus est generis. Est etenim Maius genus vnum; alterum Minus: Maioris, quoddam folio non maculato, Mas, aliud maculato, Femina.

1. Maius Satyrion Basílico, quod Marem appellant, folia habet oblonga, lata, & læuia, Lilij foliis minora, nullis aut omnino vix apparentibus maculis respersa: caules pedales vel altiores, non absque adnatis foliis: flores in summo spicatos, colore dilutè purpureos, & quandoque intensiùs, subinde dilutiùs, vel subrubentes, nonnumquam albicantes; exiguis punctulis, vel etiam tenuibus minutisq; lineolis, saturatæ purpuræ colore inscriptos, forma testiculi

Satyrium Basilicum foliosum.

culi Morionis maris, nisi quod ipsis crista desit: sub quibus singula acuminata nascuntur foliola: radices geminae veluti palmae sunt, singulae in quatuor digitos distributae; quarum vna flaccidior & quasi fungosa: altera vegeta ac solida, paucis ab annexu exeuntibus fibris.

Alterum maius genus, quod Feminam vocant, 2. priori tamen minus, folia eiusdem formae promittit, sed minora, & multis nigris maculis conspersa: flores cuculli similes, cristatos & hiantes, uti testiculi Morionis maris: colore nunc candidos, alias in purpura vel rubentes, vel dilute ad caeruleum inclinantes, semper magis purpureis punctulis ornatos ac variegatos: radices alterius similes.

Horum vero & species quaedam adeo multis 3. secundum caulem foliis, ut etiam inter ipsos flores, sed tamen minora, exeant.

Minus genus foliis est angustis, & ut Matthiolus inquit, Croci: caule dodrantali iunceo, 4. lauique, in cuius cacumine flos emicat purpureus, Amaranti aemulus, qui recens odorem quam suauissimum reddit: radicibus aliorum similibus, sed quae magnitudine ipsis cedant.

Nascuntur Satyria haec locis ut plurimum humentibus, palustribus, in pratis subinde & in siluis.

Florent Maio ac Iunio: raro serius.

Nostri aetas Satyria nuncupat Basilica siue Regia: item & Palmas Christi. Est tamen & alia huius appellationis herba, Ricinus videlicet;

hunc etenim & Palmam Christi vulgo plerique nuncupant. Germani Satyrion Basilicon, Ereusium nominant: Belgae Handkens trupt: Galli Satyrion royal.

Sunt qui velint *Buzeiden* siue *Buzidan* Arabum esse. Sed Auicenna *Buzeiden* ait esse medicinam ligneam Indam. Et Serapio *Buzeiden* ait radices esse duras, albas, similes Behen albo, & medicinam esse Indiae. Satyrj autem huius Basilici radices nihil minus quam lignae sunt, & non ex India petuntur, sed in omnibus Europae prouinciis passim reperiuntur: tantum a *Buzeiden* absunt.

Matthiolus Satyrium Basilicum Digitos citrinos Auicennae & vult, & Monachos, qui in compositiones Mesuae commentaria edidit, dubitantes & penes lectorem iudicium relinquentes, ea de causa reprehendit. Nobis tamen magis placet Monachorum haesitatio, quam Matthioli assertio. Neque enim Satyrj huius radices durae sunt, sed recentes quidem vegetae ac succulentae; & arefactae omnino flaccidae: nulla etiam omnino citrina aut puluerulenta est.

Digitus autem citrinus, auctore Auicenna, duri sunt, & quidam citrini cum puluerulentia. *Digitus citrinus.* Verba eius sunt: *Asabafra* siue *Digitus citrinus* quid est? Eius figura est sicut vola manus, composita ex citrinitate & albedine, & est dura, in qua est parum dulcedinis; & ex ea est citrina cum puluerulentia absque albedine.

Iam & Rhafis libro Continentis ultimo, Digitos hos croceos, ut exemplaria habent, appellat, & esse gummi seu venam tinctorum ait. At Basilici Satyrj radices nihil minus quam croceae sunt, & ad tingendum nequaquam vtiliter habentur.

Quae utique Satyrium Basilicum vulgo nuncupatum, a *Digitis citrinis* Auicennae & Rhafis differre, manifeste ostendunt.

At Satyrj Basilici radices, Orchion sapore & gustu referunt; proinde & facultatibus similes existimatur. Nicolaus autem Nicolus cap. De curatione quartanae, vim habere ait & per superiorem, & per inferiorem ventrem purgandi; & aduersus quartanas febres inueteratas post purgationes, radicis partem pollicis longitudine tusam, cum vino ante accessionem vtiliter exhiberi; hocque remedio ter sumpto, Biliotum quemdam post 44. aut 45. accessionem, a quartana fuisse liberatum.

Pseudoorchis, Bifolium.

Bifolium bulbosum.

1. **A**d Orchies recentior ætas etiam refert, quod Bifolium nominant, Orchion nothum & adulterinum quoddam genus. folia habet non plura quàm duo, eaque ad caulem sibi mutuò opposita, lata, neruosa, Plantaginis latifolix foliis similia, sed minora: caulem dorantalem; flores secundum ipsum ordine digestos, testiculi Serapix tertij quodammodò similes; sed subuirides, aut in viridi albicantes, & angustiores, culicum formam proximè referentes: radices fibrosas in diuersa tendentes.

2. Exit locis humidis ac palustribus: reperitur verò & in conuallibus tumulorum, in Batavorum Hollandia, haud procul ab Oceano. quod iuxta fibrosas radices exiguum Bulbum profert, interiùs virentem, membranisque quibusdam implicatum, folius & floribus alioqui priori simile.

Bifolium bulbosum.

Floret vnà cum Orchis Maio ac Iunio.

Nostra ætas Bifolium appellat. Germani *Zweyblat*; Nostri *Twereblat*. Putatur esse à Plinio appellata Ophris, quam ait herbam esse denticulato Oleri similem, foliis duobus. Sed veram esse Ophrim asseri non potest, quàm diu quale sit illud Olu denticulatum, cui Ophris similis, ignoratur. Aliis videtur esse Alisma, sed & quàm parum cum Alismate conueniat, ex his quæ superius cap. de Saponaria scripta sunt, cuius promptum est colligere, vbi quale sit Alisma, ostensum est. Nobis noua aliqua stirps esse videtur, veteribus præterita.

Vtilem autem hanc herbam recentiores ferunt ad rupta & vulnera glutinanda.

STIRPIVM HISTORIÆ ²³¹

PEMPTADIS SECVNDÆ

LIBER TERTIVS,

DE SILVESTREBVS FLORIBVS,

AC NONNVLLIS ALIIS.

PRÆFATIO.

SILVESTRES nobis dicuntur flores, qui in aruis, agris, eorumq; marginibus, siluis, pratis, ac palustribus gignuntur locis; ad hortos verò rarius admittuntur, utpote ad horum ornatum nihil aut exiguum facientes; nec idcirco magnopere desiderati. Sunt tamen ex his plerique coronarij, quibus ad coronas necelendas rusticae virgines utuntur: multi ad medicamentorum materiam faciunt. Præter hos verò sunt & hortenses nonnulli admissi, quos concolores & congenere ad se pertraxerunt.

Prætermisi autem in hoc libro & aliquot silvestres, qui propter nominis cum Violis, aut Rosis communionem & affinitatem, aut primò accesserunt, aut ad aliam operis partem simili de causa translati sunt. Ita fit ut ad unam aliquam classem subinde referantur, quæ alio describi potuissent loco. Quod obiter modò iterùm monuisse satis sit.

De Iride.

CAP. I.

Iris.

Iridis altera icon.

IRIDIS species, colore floris differentes, complures esse Dioscorides manifestè ostendit. Flores siquidem, ait, varij, aut candidi, aut lutei, aut nigri, aut purpurei, aut cyanei. Quam coloris diuersitatem nõ in vno flore, vti Andreas Lacuna existimauit, sed in differētibus reperiri, ipsa obseruatione cõstat. A vtròq; etiam testis est Antonius Musa, qui à se conspectos in Illyrico Iridis flores, plerisque

X 2

rosque

Iris biflora Lusitanica.

Iris minor.

rosque candidos, alios pallidos, nonnullos luteos, quosdam purpureos, in Examine simplicium scriptum reliquit.

Differunt verò Irides, non modò floris colore, sed & stirpis magnitudine: quædam etenim maiores ac proceriores, aliæ humiliores ac minores sunt Irides.

Folia maioribus oblonga, ensis aut gladij similitudine: caules rotundi, teretes, glabri, læues, cubitales, vel altiores; in quorum summo flores *πετάλληλοι*, siue alterno ordine positi, terni, quaternive, odorati. Constant flores senis potissimum foliolis, quorum tria deorsum repanda arcus modò reflectuntur, alia tria sursum & contra se mutuò curuantur. Color candidæ per totum quidem florẽm candidus est; luteæ, luteus; cæruleæ siue nigre in saturata cærulea purpura nitet, *μαλακίου* siue Violæ nigre colorem referens, purpureæ verò in cæruleo purpureus, sed eius tamen quæ Belgio vulgaris est, non in omnibus foliolis, neque ab omni parte similis; sursum etenim reflexa, pallidiora sunt & colore dilutiore, præsertim vnus, cuius hæc pallidissima & ad aquæ *κυάνειον* colorem accedunt, deorsum curuata inferiore parte pallent; superiore verò pulcherrimum purpureæ siue nigre Violæ dilutum colorem proximè exprimunt, intermixtis interim lineis candidis, quæ ab ipso folij exortu ac veluti base, tum & ab ipsa flaua fimbria exorientia, gratam coloris mixturam & varietatem efficiunt. Oritur fimbria ab ipsa inferiorum foliorum in singulis floribus parte, qua calyci inhaerent, & inde sursum ad medium producitur, multis, tenuibus, breuib, luteolis, rarissimè candidis, veluti pilis concreta, humani ferè supercilij, aut Erucæ hirsutæ similitudine. Præter sex autem hæc, quæ proprie folia, sunt & tria alia oblonga, angusta foliola, extrema summaque parte bifida, quæ fimbriam illam quodammodò contegunt: sub his singula stamina. Radices Iridi subiacent longæ, solidæ, nodosæ, ac veluti geniculatæ, digitali aut ampliori crassitudine, subinde in plures propagines, ipsis ex lateribus adnascentes distributæ, & summa terra hærentes, intus candidæ: quibus adhuc recentibus & nondum resiccatis, nonnihil inest feruentioris saporis, qui tamen non statim, sed paulò post quàm mansæ sunt, deprehenditur: tunc etenim fauces & linguæ radicem impetens, igneæ qualitatis vestigium, ac *πυροπτερόν*, quod non facillè eluitur, ipsis imprimit: siccæ verò gratiore sunt odore, & qualitate gustabili minus acri.

Minores

Minores Irides, foliis, floribus & radicibus aliis similes; sed folia tantum dodrantalia, latiora tamen quam Chamæiridis, aut Iridis minoris tenuifolia: flos eiusdem cum aliarum formæ, sed minor paulò; colore vel è luteo languescente; vel cæruleo; eoque nunc saturato, alias diluto. Post flores siliquæ succedunt crassæ, triangulares, in quibus fermen subluteum, rotundo oblongius, Ochro minus; quod resiccatum rugas contrahens nigrescit.

Nascitur Iris in Illyrico, Macedonia, Africa; & in complurimis Europæ provinciis. In Belgio, Purpurea quædam familiarissima est, & non modò in hortis, sed & quibusdam palustribus locis sponte exit, præsertim cuius flores dilutiorem purpuram, & aquæ cyaneum colorem referunt: Candida hortensis tantum est, veluti & Cærulea.

Sunt & minores Irides Belgio hortenses. Luteam apud Hispanos etiam in palustribus reperiri accepimus.

Optima Iris apud Illyricos provenit, & melior quam in Macedonia, non tamen parte maritima, sed mediterranea, magisque ad Septemtrionem sita; ut Theophrastus ait. Plinius ^{Plinij locum respicitur.} Illyricam reliquis quoque præfert, & quidem non in maritimis, sed in palustribus (exemplaria, fere silvestribus, minus rectè habent) Drylonis & Naronæ natam: quam etiam Nicander in Theriacis commendat, sic scribens:

Ἴρις δ' ἢν ἔθρεψε Δρύλων καὶ Νάρον ὄρη. Id est,
Iridem quam aluit Drylon & Naronis ripa.

Sunt autem hi fluuij Ptolomæo in Dalmatia provincia Illyrico vicina. Nicandri verò scholiastes, Drylonem fluuium esse ait Illyriorum & Narorum; qui Illyricos & Liburnos segregat; vbi Cadmus & Harmonia habitauerunt, in serpentes transformati.

Dioscorides inter Illyricas & Macedonicas præstantissimam Iridem esse ait, quæ radice est densa, minuta, frangi contumace, subrustro colore, multum odorata, gustu feruido, odore integro, non situm redolens, & sternutamenta, dum tunditur, mouens.

Proxima bonitate, Plinio auctore, Macedonica est, quæ apud Galenum lib. 7. καὶ ἴρις: in acopo quodam Aesclepiadis recipitur, cum tamen in aliis compositionibus Illyrica ferè admisceatur.

Tertio loco Africana est, quam Galenus lib. primo De antidotis, multò inferiorem Illyrica testatur. Nam si, inquit, conferas eam quæ ex magna Libya Romam copiosissima adfertur, tantum ab Illyrica abest, quantum mortuum corpus à viuo.

Quæ in frigidioribus reperiuntur regionibus, deteriores ac viribus infirmiores sunt. Theophrastus has omnino absque odore esse existimauit. In Thracia, inquit, ceterisque frigidioribus locis, ac minus cocturæ idoneis, odore Iris penitus caret: quod tamen non absolute verum est. Nam & Belgica Iris resiccata, non omnino absque odore est; licet tamen odore quam Italica inferior; quæ hac ætate in Germania & alibi, reliquis præfertur, & Florentina cognominatur.

Iridis flores mensè Maio prodeunt: folia ferè semper virent: radices diuturnæ, vix vlla hiemis iniuria offenduntur; nisi fortassis externarum, quarum nimio hiemis rigore subinde radices in Belgio intermoriuntur.

Est tamen & inter Irides, & quidem maiores, quædam ex Lusitania Belgis aduena, non modò Vere, sed & Autumno florem producens, quam idcirco rectè Bifloram Clusius appellat, ac in Observationibus suis Hispanicis latè describit.

Iris Græcis ἴρις appellatur: Athenæus & Theophrastus ἱεῖς legunt, quasi Consecratrix; quo nomine etiam Latinis dicitur: nonnullis radix Marica, vel potius radix Naronica, à Narone fluuiio, circa quem optima & copiosissima, ut diximus, nascitur. Item ἑρνια, Cælestis, ab arcu cælesti, & ab eadem occasione Σαυμασός, admirabilis; Σαυμαντία enim arcum cælestem Poëtæ aliquando vocant. Nominatur & Δελπίδη aut Δαλπίδη, καὶ Δαίση purgans, ὀπερτεῖτος. Philinus Iridis flores λύκοις, id est, Lupos vocari tradit, quod deorsum arcus modo curuata, labiorum Lupi speciem quamdam reddant. Germani Gulgen / Schwertel: Nostris Lisch ouer zee: Gallis Flambe: Italis Giglio & Iride, Iris nominatur.

Iridis species flore candido olim in Officinis gignendi casu Græco ἴριος nuncupabatur: Germani Biotwurh / Weiße Biotwurh: Nostris Wit Lisch: Galli Flambe blanche appellant. Hanc multi reliquis præferunt, & odoratiorem eius radicem affirmant. 1.

Alia Iridis species, Iridis nomenclaturam retinet: plerisque tamen Lillialis, & in Apulia Spatula, ut Franciscanæ familiæ fratres Angelus Palea & Barptolomæus ab Vrbe Veterum scribunt: Itali, Giglio azzurro, & Giglio celeste: Hispani Lilio Cardeno: Germani, blaue Gulgen / Blau Schwertel. Hummel Schwertel: Brabantii, Blaue Lisch ouer zee. Huius speciem, quæ flore est dilutiore, plerique siluestrem Iridem nominant; ad differentiam candidæ, cum al- 2.

terius hortensis. Sunt tamen & aliae apud veteres siluestres Irides, Xyris videlicet, & Ephemerum non letale.

Aloisius Anguillara Iridem à Palladio Hyacinthum vocari existimat: alius Hyacintho, Iridis ac Gladioli nomen tributum dixerit. Verba Palladij sunt lib. 1. De apum castris, titulo 37. Herbas nutriat, Origanum, Thymum, Serpyllum, Satureiam, Melissophyllum, Violas agrestes, Asphodillum, Citraginem, Amaracum, Hyacinthum, qui Iris vel Gladiolus dicitur, similitudine foliorum, &c.

Porrò Iridis radices recentes, & adhuc succo plenae, impensè calidae sunt, & ad quartum ferè caliditatis gradum peruenientes. Succus earum non modò bilem, sed potissimum aquosos humores potenter educit, & hydropicos insigniter purgat, cum lactis sero, aut alio liquore, qui caliditatem eius nonnihil contemperet, epotus.

Aridae in secundo sunt ordine calefacientium & reficcantium. Crassos & lentos humores, qui aegrè ac difficulter educuntur, attenuant: respirationis difficultati, tussi veteri, & omnibus thoracis vitis, quae hinc oriuntur, multum in eclegmate profunt. Auxiliantur etiam lienosis, conuulsis, à serpentibus demortis, perfrictionibus, rigoribus, & his quibus genitura profluit, cum aceto, inquit Dioscorides, potae: cum vino menses ducunt. Decoctum ad infusus muliebres vtile est, emollit etenim & locos aperit: ad coxendicum verò dolores, infusum: fistulas ac sinus carne implet: instar collyrae siue pessi cum melle subditae, foetus extrahunt: strumas & veteres duritias molliunt, coctae & impositae: aridae vlcera replent; cum melle repurgant, & nudata ossa carne operiunt. Profunt capitis doloribus cum aceto & rosaceo impositae: lentes & ephelidas abstergunt, cum Veratro albo & duplo melle superpositae. Admiscentur pessi malagmatis & acopis: in vniuersum multi vsus.

De Iride minore, siue tenuifolia. CAP. II.

Iris minor, siue tenuifolia.

PRÆTER Irides superiore capite descriptas, reperiuntur & aliae quaedam Irides, de quibus deinceps agendum. Harum vna minor, & tenuifolia non temerè appellatur; altera Chamæiris.

Est autem tenuifolia Iris aliis similis, sed minor ac tenuior: folia habet breuiora, angustiora nigrioraque, aut caesij quasi coloris, quae confricata, grauiusculum reddunt odorem, Spatule foetidae propemodum persimilem, sed tamen minus graueolentem: caules similiter breuiore, saepe vix cubitales: in quibus flores bini, terni, alterni, colore caeruleo saturato, subinde violaceo purpureo, forma aliarum Iridum propemodum similes, nisi quòd ipsius foliola singula angustiora sint, & superiora contra se mutuo non aded recuruentur, sed ferè erecta consistant: inferiora verò ac deorsum reflexa fimbriam non habeant, sed solam lineam luteam; qua tamen parte calyci proxima, nonnihil hirsuta est. radices quoque obliquae, nodosae, & sibi inuicem implicatae, & quandoque quam aliarum densiores, longas multasque fibras inferius demittentes, foris ruffae, intus subcandidae aut subluteae, gustu feruido, vti aliarum.

Reperitur in Germaniae apricis planis; pratis, frutetosis ac humentibus campis, teste Valerio Cordo, & non procul, vt Gesnerus ait, Tiguro. apud Belgas non nisi in hortis prouenit.

Floret eodem quo aliae ferè tempore.

Iridem minorem & tenuifoliam, vt diximus, appellant. Videtur nonnullis Plinij Rhizotomos, quòd radice videlicet sit subruffa, breui, densaque. Sed Rhizotomos Illyricae est species, & quidem praestantior, Plinio auctore, haec verò contra, aliis odore & potentia inferior, nec in Illyride, sed in Germanica reperitur. Proinde non Illyrica aut Rhizotomos, sed sui generis Germanica & tenuifolia quaedam Iris, quae
Spatulae

Spatulæ fœtidæ species haberi posset, si semen quod in siliquis gignitur, non uti aliarum Iridum planum, sed veluti Spatulæ fœtidæ rotundum esset. Plinij autē de Rhizotomo hæc sunt verba: Illyrica duorum generum est: Raphanitis à similitudine: & quæ melior Rhizotomos subruffa.

Ceterum potentia huius radix vehementer calida feruensque est, facultate & viribus aliis Iridibus non inferior: ad eadem, ad quæ illæ, ea propter, præsertim recens, utilis.

De Chamæiride. CAP. III.

Chamæiris.

Spatula fœtida.

CHAMÆIRIS inter Irides minima est; folia habet Gladiolo minora, angustiora, pinguiora: caulem palmi altitudine, foliis breviorum, in quo flores non alterno ordine ac situ, ut in aliis, sed è summo cauliculi simul singuli suis insidentes pediculis, erumpunt, odorati, & maturi pruni odore & aliquatenus colore, tenuifoliæ Iridis floribus minores, forma alioqui similes: foliola siquidem & huius floris angustiora sunt, & deorsum reflexa, simbriam illam humani supercilij non habent. radices parvæ & obliquæ sunt, foris ruffæ, intus candidæ, duræ, gustuq; feruētēs.

Peregrina hæc Iris non modo Belgio aut Germaniæ, sed & Italiæ, ut fertur, est: & non nisi in hortis reperitur.

Floret Maio mense: folia hieme pereunt: Vere erumpunt noua.

Iridem esse Illyricam Hermolaus existimauit Barbarus, cum eam olim in horto Felicis Sophiæ Patavij conspiceret; sed, ab Illyrica & legitima Iride eam differre, Antonius Musa in Examine simplicium satis ostendit. Nos Chamæiridem nuncupauimus, antiqua destitutam appellatione; nisi forte Iris sit Astragalites dicta, cui aliquatenus similis est. Nam veluti Astragali siue Tali, parvæ, nodosæ, duræque huius Iridis radiculæ sunt. Astragalitidis Iridis meminit Soranus apud Galenum $\chi\tau$ τόπος libro 7. & Aëtius sermone 13. cap 3. in emplastro venatorum.

Facultate autem & viribus, hæc quoque Iris acris & impensè calida est, aliisq; Iridibus similis.

De Spatula fœtida. CAP. IIII.

SPATULA fœtida, caule foliisque Iridi similis; folia tamen nigriora, grauem fœdumq; odorem spirant, præsertim si confricentur atque digitis atterantur: flores quoque similes, sed minores, purpurei, sed sordidi & obsoleti coloris: vel, ut Valerius Cordus, saturata purpura arridentes, qui siliquarum rudimentis triangularibus, quasi ab ipsis exorientes, insidēt; quæ tandem, defluentibus floribus, maiores factæ dehiscentes in tres finduntur partes. semen in his rotundum Ochri siue Eruiiæ magnitudine, rubes, splendens, quod resiccatum contrahitur & nigrescit. Radices nouellis plantis rotundæ, & veluti bulbi aut Cepæ alicuius caput, ex qua crassiores fibræ dependent: veteribus verò & multorum annorum plantis, multæ longæ, geniculatæ sibi inuicem implicatæ, magnum veluti cespitem constituentes, gustu feruidæ, ut & ipsum est semen.

X 4

In

In Hetruria & aliis Italiae locis spontè exit; apud Belgas vix aliis locis, quàm in hortis reperitur.

Florem edit Iulio & Augusto: semen Autumno maturatur.

Passim Spatulam foetidam appellant: plerique etiam Iridem siluestrem: Germani *Wandteufstrauch*: à potentia qua cimices enecat: Galli *Glaycul puant*: Belgæ *Wantlupstuyt* / *Stinckende Lisch*.

Xveis, autem Græcè & Latine dicitur; à nonnullis Xeris, Galeno teste. Item *ἰεσσαρία* siue siluestris Iris, & *καυός* siue *καυτός*: Hispanis *Lirio spadanal*.

Tenuium partium, inquit, Galenus, attractoriae, digerendi, ac nimirum etiam desiccandi, est facultatis cum radix, tum multò etiam amplius fructus; qui quidem & vrinam ciet, & lienes induratos sanare potest.

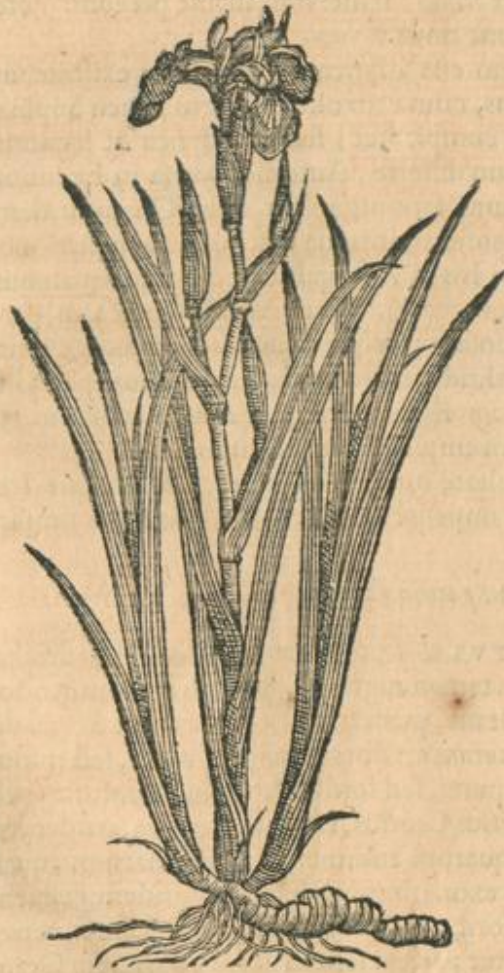
Dioscorides ait Xyridis radicem contra capitis vulnera & fracturas facere, aculeos educere, & telum omne citra dolorem extrahere, admixta floris æristertia parte, & Centaurij radice quinta, & melle: sanare & œdemata ac inflammationes cum aceto impositam: bibi ad conuulsa, rupta, coxendicum dolores, stillicidia vrinae, & diarrhoeas cum passo tritam: fructum vrinam potenter mouere trioboli pondere ex vino bibitum: Lienem verò minuere cum aceto potum.

Xyridis radix, Plinio auctore, strumas vel panos vel inguina discutit. Præcipitur, addit, vt sinistra manu lecta, ad hos vsus feruetur, colligentesque dicant, cuius hominis, vitiique causa, eximant. Quæ & inter vana numeranda sunt.

De Pseudoiride, siue siluestri Iride lutea.

CAP. V.

Pseudoiris.

Officinarij
error.

PSEUDOIRIS folia quoque Iridis gerit, sed longiora & angustiora, dorso aliquantulum vtriusque extante: caules glabros, Iridis haud dissimiles, subinde bicubitales; atque in iis flores complures, vt aliarum Iridum; nisi quòd horum superiora foliola omnino paruula sint, & eorum quæ in veris Iridibus visuntur, quædam veluti tantum rudimenta, ac prima lineamenta: siliquæ succedunt crassæ, oblongæ & triangulares, in quibus semina multa simul compressa, ordine digesta, plana, cartilaginea, lentibus maiora: radices obliquæ, longæ, geniculatæ, cirrosæ, in propagines diuisæ, colore pallidè rubentes, gustu adstringentes.

Palustribus locis, humidis & riguis tractibus, Italiae, Germaniae, Galliae, Belgioque familiaris.

Floret Maio & Iunio.

Vulgò Germani *Gälb Schwertel* & *Draschenwurz*: Nostri *Geel Lisch*: Galli *Glaycul ou Flambe bastarde*. Officinæ perperam olim Acoron appellauere: & maiore cum errore radicibus eius pro legitimo Acoro vsæ sunt. Nam non forma modò, quæ fortasse in aliquo conuenire potest, sed viribus potissimum ab Acoro plurimum dissidet. Plerique hac occasione Pseudo-Acoron nominant: nos Iridem luteam siluestrem, aut potius Pseudo-Iridem nuncupare maluimus, vt pote Iridi quàm Acoro similiorem.

Facultatem habet radix huius adstringentem, frigida & sicca secundo excessu; dysentericas &

alias ventris fluxiones cohibet: menses sistit, & sanguinem vndequaue manantem supprimit, in potu, aut aliter sumpta. Sunt etiam qui solum gestantem eum ab omni sanguinis fluore tutum affirmant.

De Iride tuberosa. CAP. VI.

AD Irides pertinet & quam Tuberosam cognominari contingit: folia huic sunt oblonga & angusta, ferè Chamæiridis referentia: tenuis cauliculus: flos in cacumine erumpit, forma Iridis, verumtamen & minor & angustiorum foliolorum; qui obscure viret, ac quo
Iridis

Iris tuberosa.

Iridis floribus fimbria loco, nigricat: capitulum satis magnum perfecto semine dependet, in tres rimas fatiscens: semen rotundum, Ochro minus, initio inalbicat. non vnus formæ radix; ante florem duo aut tres veluti bulbuli coherēt; hoc verò enato, in plures singuli extuberāt propagines, quarum nonnullæ digitum referunt.

Peregrina stirps est, quæ ex Orientis partibus, & vicinis Constantinopoli regionibus, & in Italiam, & in Belgium illata fertur.

Iridis siluestris genus esse videtur: atque idcirco à forma radicum, Iris tuberosa dici potest. Matthiolus Hermodactylon esse; alius Lonchitim priorem esse suspicatur. Cum Hermodactylo, quo Officinæ vtuntur, à Serapione sic appellato, haudquaquam responderet. Si autem idcirco Hermodactylus, quod radix digiti figuram quandoque referat, alium esse à Serapionis Hermodactylo oportet. nam Colchicum Dioscoridis Serapioni est Hermodactylus: ab hac Iride autem differens est Colchicum. Lonchitim verò hanc esse priorem, non ita quoque constat: si etenim ex eo Lonchitis nomen habet, quod semen triquetrum lanceæ cuspidi simile sit, hæc Lonchitis esse nequit; cum semen non sit triangulare.

De facultatibus autem huius Iridis nihil scribendum occurrit.

De Acoro, ex Dioscoride, Theophrasto, & aliis.
Acorus.

CAP. VII.
Acorus cum Iulo.

ACORO

ACORO cognatio & similitudo cum Iride est. folia ei sunt Iridis longiora & angustiora virentia: radices haud dissimiles, sed tenuiores, oblique secundum terrae superficiem proserpentes, geniculis veluti interseptae, foris interiusque albicantes, gustu cum quadam amaritudine acres, odoris haud iniucundi, praesertim resiccatae.

Prouenit Acoron in Colchide, Galatia, & Creta insula. Optima, inquit Plinius, Acori radices Ponticae, dein Galatica, mox Creticae: sed primae in Colchide iuxta Phasim amnem, & vbiicumque in aquosis.

Inuentu rarum Apuleius scribit, & non nisi cum flosculum produxerit, agnosci posse. Theophrastus Acoron inter eas stirpes refert, quae cum seminibus flores edunt. Sed vti cumque olim rarum, nostra tamen haec aetate, diligentia magnificorum DD. Augerij à Busbeque, & Caroli Rymij, D. Maximiliani II. Rom. Imp. A. apud Turcorum Imp. oratorum, Viennam Austriae missum fuit: vnde & ad nonnullorum hortos in Belgio peruenit, in quibus feliciter gignitur, hiemis patiens, sed fructum non adferens, quantum quidem haecenus obseruare licuit. In hortis autem Austriae, vt C. V. Carolus Clusius in suis Pannonicis Obseruationibus refert, nucamentum vnicum à latere promit, Coryli iulo initio haud maius, sed prominens & erectum, lineisque obliquis & transuersim se mutuò secantibus distinctum: flosculis, cum se explicat, plenum pallidis; quod paulatim augetur, & amplitudinem crassitiemque humani fere digiti tandem adipiscitur: frequentibus tuberculis viridibus tam eleganti serie dispositis, exornatum, vt recentem Pinaltri conum aemulari videatur.

Ἄκορος καὶ Ἄκορον Graecis: Latinis Acorum dicitur: nonnullis, teste Apuleio, *Ἀκοροσίσιας*, & Venerea, item radix Nautica, Singentiana, Vnguentaria. Officinae Europae magno cum errore Calamum Aromaticum appellarunt, & Calami odorati loco habuerunt: pro Acoro Pseudoiridis radices perperam substituentes, vt supra ostendimus.

Officinarii error.

Est verò & Acorus quibusdam Oxymyrines radix: ideoque hanc quidam *ἄκορον ἄγρον* vocare malunt, vt Plinius ait.

Acori autem radix, auctore Galeno, & in calfaciendo & resiccando tertij est ordinis. Decoctum eius, Dioscorides inquit, vrinas mouet: auxiliatur ad lateris, thoracis, & hepatis dolores: item ad tormina, rupta, & conuulsa: lienem absorbet: prodest stillicidio vrinae affectis, & à serpente demortis: succus radices, quae oculorum claritati officiant, exerit. Miscetur etiam Antidotis vtiliter haec radix. Nostra aetate & eclegmatis non absque fructu additur, quando crassi, crudi frigidique humores pulmonem & pectus occupant.

Praestat verò, auctore Dioscoride, Acorum densum, candidum, non cariosum, plenum, odoratum. Plinius Creticas candidiores Ponticis ait: sunt tamen, vt ipse inquit, Creticae Ponticis minus probatae.

De Cyano flore. CAP. VIII.

1. **C**YANO flori caules angulosi: folia verò oblonga sunt, acuminata, profundis incisuris vtriusque diuisa, Erucae fere similia, in virore albicantia: capitula in summis cauliculis fastigiis turbinata, & in angustis se contrahentia, ex multis paruis veluti squamis sibi inuicem impositis, conuoluitur alicuiusmodi modo composita, e quibus flores erumpunt ex multis quasi fimbriis ac staminibus mediis, pulchra serie in ordinem digestis, colore caerulei: semen paruum forma oblongum, laeue, splendidum, superiore parte barbatulum, Centaurij maioris femini simile, sed minus & candidius, quod in ipsis capitulis siue calycibus, inter eas, quae in ipsis gignuntur mollibus pilis, reperitur: radices tenues, fibris quibusdam capillatae.

Nascitur in agris frumentariis, vna cum Tritico, Secali, Hordeo, & aliis frugibus: feritur & in hortis, qui culturae mangonio colorem saepe permutat, modo albicantis, modo purpurei, & eius, alias dilute rubentis, alias ad puniceum inclinantis.

Maior vna cum frugibus florere incipit, deinde Iunio & Iulio floret.

Cyano flori, ab ipso caeruleo colore nomen veteres dedere. Recentiorum plerique vernaculam Germanorum appellationem secuti, Florem frumentorum nuncupant, Germani enim *Kornblumen* / & *Blaw Kornblumen*: & Belgae similiter *Cozentbloemen* appellant. Galli *Blaucole*, *Aubisoin*, aut *Bluet* dicunt. Ab Italis *Fior Campese*, & *Battifecula* siue *Battifecula* nominatur: quasi Blaptifecula, quod metatibus & fecatibus officiat, retusa in eius occursum falce.

2. Praeter verò & hunc, & alius est Cyanus maior, foliis oblongis, pollice latioribus, mollibus, lanuginosis, albicantibus, Verbasci tamen foliis & minoribus & nigrioribus: cauliculis dodrantalibus: capitulis etiam squamosis vti alterius: floribus quoque similibus & caeruleis, sed ad purpuram nonnihil vergentibus, ac maioribus: radicibus, quae crassis haereant fibris, & durabilis naturae, singulis annis regerminant.

In siluis & montosis, Trago teste, reperitur: nostri in hortis ferunt.

Aestate

Cyanus flos.

Cyanus maior.

Cyanoides flos.

Æstate floret. Germani Wilde Kornblumen appellunt.

Cyanus maior appositè dici potest. Thryallis Verbasci species nonnullis esse videtur, sed Thryallis, ut superius scripsimus, flore rubet.

Ad Cyani floris genus pertinere & alius quidam haud ingratus flos videtur, qui tamen cæruleus aut cyaneus non sit, forma tamen Cyanum aliquatenus refert: unde & κυανοειδής appellari potest. folia autem huic sunt oblonga, candicantia, in partes dissecta; cauliculi teneri, in ramulos complures diuisi, foliis perquam exiguis circa eos; & in summo flores linguli Cyani forma, sed ambientibus foliolis in purpura rubentibus; staminibus verò mediis ex luteo, candido, purpureo permixtis coloratis. capitulum floris simile Cyani, sed asperius, exeuntibus à singulis squamis exiguis spinulis. radix subest crassa aliquantulum.

Porro facultates horum florum nondum satis compertæ sunt, cum nullum in medicina usum habeant. Videtur tamen Cyanus prior, siue Frumentorum flos, refrigerantis nonnihil esse potentia, atque hinc oculorum inflammationibus posse prodesse; quod à plerisque ei ascribitur.

De Flore Regio. CAP. IX.

REGIO flori caules exeunt cubito altiores, rotundi, in ramulos complures diuisi; circa quos folia tenuia, multiplici sectione diuisa, Abrotoni

toni foliis maiora, è vitore nigricantia: & ad superiores eorumdem partes, flores pulchri ordine & spicatum digesti, quibus à tergo paruum veluti corniculú, angustum & acuminatum veterum calcaris similitudinem referens: colore aut candidi, aut purpurei, aut cærulei: siliquæ inde oblongæ, rotundæ, subnigræ; in quibus semen angulosum & nigrum.

1. In hortis & colitur, & singulis annis seritur, qui maior est.

2. Exit etiam in agris frumentariis, lætiori solo, siluestris: qui foliis, floribus, siliquis, semine, fatiua similis, humilior tamen, in singulis etiam ramulis flores habet pauciores, & colore tantum cæruleos.

Floret vterque æstiuis mensibus; & diutissimè hortensis.

Appellatur à Germanis *Nitter sporn*: à nostris *stidders sporen*, hoc est, Equitis calcar, & Italicè *Sperone de cavaliere*: à Gallis *Pied d'alonette*, id est, Pes Alaude: Anglicè *Harles claw*: Latine Flos equestris, & Flos Regius; à nonnullis *Consolida Regalis*, qui hanc stirpem inter *Consolidas* appellatas referunt. Valerius Cordus *Calcatrippam* nominat: sed Ioannes Ruellius *Calcatrepam* siue *Chaucetrepam*, in *Spinosarum* stirpium numero censet. Videtur etiam esse *Delphinium*, cuius apud Dioscoridem lib. 3. descriptio occurrit, cum quo conuenire potest, si τὸ δελφινειδὲς non ad folia, sed ad flores contrahatur. Quo modo in vetustis quibusdam exemplaribus legi, memini me olim audire ex Gerardo a Veltvijek Caroli V. Imp. apud Turcorum Imp. oratoris, qui sibi Constantinopoli visum exemplar referebat, quod *Delphinio*, non folia, sed flores *Delphinorum* specie esse, haberet. Quæ lectio si vera est, *florem Regium*, *Delphinium* esse satis euidenter demonstrat. Nam flores quidem & potissimum prius quàm completi sunt, speciem quamdam ac similitudinem eorum *Delphinorum* exhibent, quos recurua repandaque figura, veteres picturæ, & nobilium aliquot familiarum auita insignia expriment; qua etiam imagine cælestis *Delphin* representatur. Neque refert quod spurium aut adulterinum de *Delphinio* caput existimetur: tamen enim alterius cuiusdam & non *Dioscoridis* sit, est alicuius tamen veterum, ex quo *Dioscoridis* libris accessit.

Delphinium. Describitur autem *Delphinium* his verbis: Δελφίνιον κλωνίας ἀνήσει διατρίψαμις ἢ κὴ μείζονας ὑπὸ μιᾶς ρίζας, ἀεὶ ἐς φυλλόερα ὑπὸ χρισμύρα, λεπτά, ὑπὸ μίση, δελφινειδῆ, ὅθεν καὶ ὠνόμασται ἄνθος δὲ ὄμοιον λάσκοϊσιν ἐμπόρφεον ἄρισμα ἐν λοβοῖς κέγχρω ἐμφερές. Deinde inferius & alterum *Delphinium*: Δελφίνιον ἕτερον καὶ αὐτὸ ἐμφερές πρὸς τὸ αὐτὸ τοῖς δὲ φύλλοις καὶ τοῖς κλωνίαις ἰσχυρότερον πολλῶν. Quorum verborum hic est sensus: *Delphinium* furculos emittit duorum dodran-

tum,

tum, aut maiores ab vna radice: circa quos folia fissa, tenuia, oblonga, Delphini specie; vnde & nomen accepit: flos similis Leucoio purpureus: semen in siliquis milio proximum. Delphinium alterum, etiam ipsum simile superiori, sed foliis & ramis gracilius multo.

Harum duarum descriptionum prior, voce *Δελφινιοειδὴ* ad florem relata, mutanda, & hunc in modum legenda veniet; Delphinium furculos ab vna radice emittit duorum dodrantum, aut maiores: circa quos folia fissa, tenuia, oblonga: flos similis Leucoio, purpureus, Delphini specie; vnde & nomen accepit: semen in siliquis milio proximum:

Atque hoc modo descriptione se habente, erit satius flos Regius similis primo Delphinio: siluestris verò secundo. Sunt verò Delphinio & nomenclaturæ quædam aliæ, sed quarum plurimæ pro nothis habentur, vt *ῥάχισι, ῥάχισι, ῥάχισι, κάμαρος, ὑάκινθος, ἡελιο, ἡελιάδειον, σώσανδρον, κερύνιοι*: & apud Latinos, Bucinus siue Bucinum, & Bucinus minor.

Sed vt ad florem Regium reuertamur, non desunt qui & ipsum Cuminum siluestre alterum Dioscoridis esse velint, quæ Matthioli est sententia, & veritati multum consona. Cum eius siquidem descriptione similitudinis tantum, quantum quæ plurimum, habet. Est etenim foliis tenuibus, satiuo Cumino satis similibus, & à singulis floribus cornicula in sublime erigit: semen deinde Melanthij profert: quale siluestre Cuminum alterum esse Dioscorides tradidit; ipsum his verbis delineans: *Ἔστι καὶ ἕτερον γένος ἀγρίου κυμίνου ἐμφερὲς τῆς ἡμέρας, ὃ ἐκαστὸν δ' ἀνθούσ ἀφίσι κερύπια μετώρα, ἐν οἷς ἔστι πύσμα ὁμοιον μελανθίου*: id est: Est & alterum genus siluestris Cumini, satiuo simile, ex singulis floribus cornicula sublimia proferens, in quibus semen Melanthio simile.

Et esse potest, vt idem sit Cuminum siluestre alterum, & pariter Delphinium; præsertim Delphini descriptione accessoria, & ex aliquo alio auctore in Dioscoridis exemplar translata: crebrò siquidem eadem stirpes: aliis nominibus, à diuersis scriptoribus appellantur.

Ceterum siluestris alterius Cumini semen potum, ad serpentium morsus remedium est optimum: auxiliatur & iis qui vrinæ stillicidio laborant, calculosis, & his qui sanguinis grumos mingunt: sed his Apij semen feruefactum postea bibendum est: auctor Dioscorides. Delphini verò semen potum in vino à scorpione ictos, vt nullum aliud, auxiliatur. Aiunt scorpiones apposita herba resolui, ignauosque ac torpidos fieri; semota verò, sese recolligere.

De flore Ambaruali. CAP. X.

Flos Ambarualis.

AMBARVALI flori perquam tenues, sed duriusculi sunt coliculi, palmum aut femipedem longi, plurima parte procumbentes, aut humum versus reclinati; qui foliolis conuestiuntur exiguis, oblongis, acuminatis, particularium Lentium similibus, sed tamen aliquanto angustioribus: flosculi à medio sursum versus ordine digeruntur exigui, colore vel Violæ saturato purpurei, vel cærulei, vel candidi, odore carentes: valuulæ succedunt minores quam Bursæ pastoris, tenuibus membranulis vtrisque valde minutulis stipatæ. radix dura, lignosa, tenuis, restibilis est, singulis annis re-germinans.

In collibus herbofis, qui nunc aratro profcinduntur, nec pedibus atteruntur, in pluribus Germaniæ ac Belgij regionibus, lato ac mediocri solo spontè gignitur.

Maior mense præcipuè cum flore reperitur.

Nomen accepit apud Germanos *Creuststüm* / *stein*, id est, Ambarualis flos: Appellari siquidem sic contingit, quòd festis Ambarualium diebus præcipuè vigeant, ac rusticæ virgines ex his, plerisque locis, tunc coronas sibi nectant. Ambarualia autem festa sunt, quæ Romana Ecclesia dies appellat Rogationum: Germanis *Creusttag* gen; tunc enim arua à sacerdotibus & populo lustrantur. Hieronymus Tragus Polygalon esse existimat: nec fuimus quandoque ab hac sen-

Y tentia

tentia alieni: sed cum apud Dioscoridem & Plinium breuissima huius extet descriptio, quid affirmandum? praesertim cum ad lactis abundantiam facere hanc non constet.

Polygalon. Polygalon, Dioscorides ait, palmi altitudinem petit, foliis lentis, gustu adstricto, quod potum lactis abundantiam facit.

De Calendula, sine Caltha. CAP. XI.

Calendula.

CALENDULÆ folia dilute virent, oblonga, aliquantulum lata, mollia, nonnihil lanuginosa: caules foliosi, striati, fungosa intus medulla, in plures alas diuisi: flores in summo pulchri, rotundi, multiplices, cum grauitate quadam aliquantulum odorati, diluti croci aurive purioris colore, in quorum medio multa breuia, simul compressa, lutea vel subnigra stamina; semen à singulis floribus numerosum, recuruum: radices fibrosæ.

In hortis & cultis prouenit: circa Monspe-
lium etiam suæ spontis, Gesnero teste.

Ab Aprili aut Maio mense in hiemem vsque
flore: qua etiam clemente flos eius emicat.

Calendulam recentior ætas appellat, quod
ferè singulis mensium Calendis florere conspi-
ciatur. Germani Xingelblumen: Belgæ Soutbloe-
men ab auri æmulo floris colore. Galli *Soucie* &
Soulsie. In Hetruria, inquit Matthiolus, *Fior-
rancio*: Angli *Marygold*: Bohemi *Wesycet*. Sunt
qui Solsequium vocitent, quia sub vesperam
flos contrahatur: non est tamen Heliotropium,
multò etiam minùs Scorpioides, vt plerique te-
merè crediderunt: sed veterum potius est Cal-
tha. Virgilius etenim & Columella Caltham
florem esse ostendunt, luteum aut flauum colo-
re. Et Virgilius quidem in Bucolicis Ecloga
secunda, sic scribens:

Mollia luteola pingit vacciniã Caltha.

Columella verò in hortis libro decimo, his verbis:

Candida Leucoia & flauentia lumina Caltha.

Plinius autem lib. 21. cap. 6. Caltham etiam grauitate odoratam esse ait, qualis in totum Ca-
lendula est, quæ, vt diximus, cum grauitate quadam odorata, & auri colore luteo splendet.

Ceterum facultate flos quidem Calendulæ calidus est, secundo propemodum ordine, præ-
sertim resiccatus & aridus: creditur cor corroborare, venenis resistere: & aduersus pestilen-
tes febres, quocumque modo sumptus, efficax esse. Fuchsius ex vino potum menses ciere, &
suffitum secundas educere, scriptum reliquit.

Herbæ autem folia calidiora sunt, acrimoniam enim quamdam feruidam habent, sed
quæ propter humiditatem ei coniunctam non protinus se exerit, ratione cuius in olere sum-
pta, aluum mouent & leniunt. Fuchsius succum dentium dolores sedare scribit, si os eo
colluatur. Alij ad idem puluerem foliorum cum xylino dentibus admouent. Sunt etiam qui
herbam acetariis admisceant.

Caltha Alpina. Est verò & alia præter hanc Caltha, Alpina à Gesnero cognominata; foliis Plantaginis,
radice acri & aromatica, flore Calthæ aureo: nascitur copiose in summis Alpium pratis.

De flore Africano. CAP. XII.

INTER Calthas numerandus etiam videtur flos cognomento Africanus. Huius duæ sunt
species: vna minor, humilis, ramulis cubitalibus, per terram plurima parte stratis; altera
maior, procera & erecta, ad tres vel amplius cubitos assurgens.

Folia vtrique sunt secundum caules striatos multa, oblonga, ex multis singularibus per
ambitus crenatis coniuncta, Tanaceti foliis propemodum similia; quæ cribri modo, foli
aut lumini opposita, perforata cernuntur: flores in summis ramorum surculis ex lon-
gis

gis

Flos Africanus.

gis calycibus ampli, rotundi, ex octo aut decem foliolis congesti, inferius luteis, superiore verò parte in fuluo rubentibus, & obscure rubens villosum holosericum æmulantibus; inter quæ media exeunt stamina lutea: semen nigrum, forma oblongum & tenue: pro radicibus fibre. Est vtraque species, cum foliis, tû floribus grauitè odorata. Vtriusque etiam flores, sed maioris frequentius, subinde multiplicantur, quorum foliola ab vtraque parte vt plurimû lutea.

Apud Belgas, Germanos, & alibi in hortis colitur, & singulis annis seritur. In Africa plerisq. locis spontè prouenit: vnde primû in has regiones inuectus: quando videlicet D. Carolus V. Rom. Imp. apud Tunetum celebri positus esset victoria: ex quo illi & Africano aut Tunetensi cognomen. Minor Iunio, deinde & reliqua æstatis parte: maior Augusto demum mensè flores edit.

Brabanti Flandriq. vulgò *Thunis bloemen* nuncupât: Germani *Indiânische blumen* & *Indiânische nâgelin*, id est, florem aut caryophyllû Indicû: vnde & Gallis *Oeillets d'Inde*. Cordus Tanacetum Peruvianum appellat: à similitudine videlicet Tanaceti & Peru Americæ prouinciæ, ex qua primû in Europam illatus à Germanis creditus est. Gesnerus Caltham nominat Africanam, & Punica lingua *Pedua*, ait, vocatur. Sunt qui velint Plinij *Petiliû* esse flo-

rem: sed *Petilius* flos est autumnalis, circa vepres nascens, tantû colore commendatus, qui est *Rosæ siluestris*: foliis paruis quinis; calyce paruo, versicolore, luteum semen includente. Mirum est, in eo flore inhecti cacumen, & non nisi retorto folia nasci: Plinius lib. 21. cap. 8.

Andreas Lacuna Othonnam herbam esse suspicatus fuit, cum cuius tamen descriptione, haud per omnia flos iste conuenit: nisi fortè squalidior, & paucioribus foliis, Eruce similibus, manifestiusq. perforatis in Africa, quàm in Europâ nascatur. In hac etenim amplus, multifolius, foliis Tanaceto quàm Eruce similibus, iisque non verè perforatis, sed quæ talia lumini opposita tantummodò apparent, gignitur.

Et non rarò quidem euenit, vt ex feruenti, calida, siccaq. regione, & sterili aut inculto & aprico solo, in humidius cultiusq. vbiq. cælum clementius, translata stirpes luxurient. Nam soli cæliq. mutatio, ad stirpium mutationem plurimum habet momenti, & maximè accedente cultura mangonio. Quæ tamen an tantum potuerit, vt florem hunc totum pænè transformauerit, expendendum relinquimus.

Est autem Othonna, Troglodytica quædam herba, in eo Arabiæ tractu nascens, qui ad Ægyptum spectat: *Ἐχει δὲ*, Dioscorides ait, *τὰ φύλλα δὲ ζάμω ἐμφερῆ, πολὺ φύλλα, ὡσαύτῃ σπητόκοπα, ψαφραζ, ὀλίγο φύλλα. ἀνθος δὲ φέρει κρόκων, πλατύφυλλον. ὅθεν ἔδοξαν ἀνεμώνης αὐτό πινες εἶδος εἶναι:* hoc est, folia habet Eruce similia; foraminosa, veluti à tineis etofa, squalida, paucifolia: florem fert crocinum, latifolium: quare quidam Anemones speciem esse putauerunt.

Galenus lib. 4. de simpl. medic. facult. Lycopersij cuiusdam herbæ meminit, cuius succû Centurio quidâ ex Barbarica circa Ægyptum regione comportauerat, odore adeò graui, adeoque inamæno, vt ne gustare quidem ipse ausus fuerit Galenus, sed letalem esse coniiceret. Vtebatur autem eo Centurio ille ad vrgentes articulorum dolores: atq; ipsis etiâ laborantibus refrigerâdi facultate pollere visus est. Est autè, Galenus ait, colore subflauo: odore tam graui, quàm cicuta, nisi quòd leuem quamdam instar aromatum odoris adferat gratiam. Nomen herbæ ex qua succus hic exprimitur, Lycopersium esse dicebat. Quali autè præterea sit forma, Galenus non addidit: ideoq. etiam an Lycopersium flos Africanus sit, definiri absolute non potest. Videtur tamen illi, si non idem, simillimus. folia etenim, & præsertim flores graui admodû & ingrato prædita sunt odore, qualitateq. venenosa, cicuta proxima. Cuiusmodi autè eius expressus & resiccatus succus, nondum quidè obseruasse nos confitemur: verosimile tamen est, ex floribus haud alterius, quàm flauo aut sublutei coloris, & graucolentem futurû.

Venenosa autem & refrigerandi potentia, florem Africanum donatum esse, odor ingratus, caput aggrauans, Cicutæ similis, qualis Lycopersij succo, ostendit: deinde & experimentis nonnullis constat. Memini etenim in puero, qui flores mandere inceperat, labia & os inflata me videre; sicuti crebrò iis accidit, qui cicutæ fistulis ludentes aut modulantes, intra labia eas aliquamdiu continuerunt. Feli etiam flores cum calycibus, recenti caseo permistos olim dedimus, quæ mox valde inflata, & paulò post mortua fuit. Mures quoque qui semen arrosferant, mortui feruntur reperti. Quæ omnia venenosam & deleteriam huius herbæ facultatem ostendunt: & non audiendos esse eos, qui hanc Tanacetæ vel Artemisiæ speciem, aut innoxiam stirpem fore autumant.

De Tragopogone. CAP. XIII.

Tragopogon.

Tragopogon cum pappo.

TRAGOPOGON folia habet oblonga, angusta, acuminata, Croci foliis latiora ac minora: caulem rotundum, in plures diuisum; in cacumine calyces magnos, à quibus flores exeunt magni, multiplices, & multorum foliorum, Dentis leonis appellatæ herbæ floribus magnitudine ac forma similes, vel etiam ampliores, colore vel lutei, vel in purpureo puniceantes, qui oriente Sole panduntur, ipsa verò meridie recluduntur, & tandem pereuntes in canescentes pappos abeunt; quibus semen subest oblongum, subnigrum, acuminatum. radix candida & longa est. Tota autem herba vnà cum foliis, cauliculis, ac radice succum præbet lacteum, qui vulnerata ea effluit.

Nascitur sua sponte in compluribus vtriusque Germaniæ incultis & humentibus, veluti in pratis; & præcipuè lutei floris. In hortis verò procerior, amplior, floribusque maioribus ac speciosioribus conspicitur, præsertim purpurei floris.

Huius flores potissimum Iunio ac Iulio mensibus vigent.

Τραγοπόγων & κωνία Græcis nuncupatur; item & τετραπόγων: Latinis Hirci barba, Coma: Germanis Bockstart: Belgis Botxbaert / Josephs bloemen: Gallis Barbe de bouc: Italis, Matthiolo teste, Safffrica, Barba cabruna: Anglis Butkes beard.

Herba autem, vt Dioscorides ait, esui apta est: nostra quoque ætate radix hibernis mensibus à plerisque vnà cum acetariis infertur ac editur.

De Scor.

De Scorzonera.

CAP. XIII.

Scorzonera.

Chamæmelum vulgare.

AD Trogopogonis genus referenda, quam Hispania Scurzoneram aut Scorzoneram vocat: foliis oblongis, subcandidis, carnosiss, acuminatis, latioribus, & per ambitus subinde parum sinuatis: caule rotundo, pedali vel altiore: flore luteo multiplici, omnino simili, qui etiam in pappos resolvitur: semine oblongo, subcandido, & minore: radice longa, singulari, candida, quæ cortice obtegitur tenui & nigricante.

Nascitur *Scorzoneræ* in Hispaniæ plerisque montibus, locis humentibus obscuris & vliginosis: reperitur & in Germaniæ Thuringia, ac Bohemia in silvis ac montibus locis similibus.

Apud Hispanos flos Maio mense prodit: in Germania verò seriùs, Iunio videlicet & Iulio.

Hispani *Scorzoneram* appellant, quod Latine Viperinam sine Viperariam aut Serpentariam sonat; sic dicta, quòd contra venena viperarum ac serpentum efficax habeatur. Nam Hispani viperam *Scurzo* appellant. Apud Germanos & alias nationes nomen non inuenit.

Ferunt autem hanc pestis contagia arcere, & omnibus venenis resistere venenatorum, & præcipuè viperarum morsibus mederi, epoto vel radicis vel herbæ succo: prodesse item cardiacis, & syncope molestatis, nec non comitali morbo obnoxiiis, & vertiginosis: radicem commanducatum hilaritatem facere, tristitiamque omnem discutere: lacteum radicis succum oculis inditum, visum exacuere.

De Chamæmelo vulgari. CAP. XV.

CHAMÆMELI flos tametsi coronarius non sit, propter frequentem tamen quem in medicina usum habet, inter flores locum vèdicauit.

Sunt autem Chamæmelorù complura genera. Vnum legitimum, medicinæ aptissimum, vulgaris vsus, quod ea de causa vulgare Chamæmelum nuncupatur: alia deinde siluettria, nullius aut exigui vsus: tertium hortense odoratum. De eo autem quod familiarissimum est, primùm agemus.

Sunt huic cauliculi tenues in alas multas diuisi, cubitales: folia tenuia, dissecta, numerosa: flores in summo, medio lutei, forniculus verò candidi; ambientibus videlicet luteum ipsius floris multis exiguis candidis foliolis, quorù singula angusta sunt & forma oblonga: radices tenues & fibrosæ.

Exit passim in aruis vnà cum segete, & viuere sæ Europæ familiare est.

Colliguntur flores Iunio potissimùm mense.

Camomillam Officinæ nùcupant: vulgò Chamæmelle & Camomille bloemi: Germani Chamomill: Hispani *Mançanilla*, *Macela*: Itali *Camamilla*: Galli *Camomille*: Bohemi *Hermanit*. Veterum est *χαμαίμηλος* siue Chamæmelum, & Anthemidis genus, quod ab ipsis cãdidis, floris medium circũdantibus orbem, foliolis, *λευκάνθεμον* dicitur. Sunt

Y 3

etenim

etenim Anthemidis, Dioscoride auctore, genera tria, & quidem floribus in medio luteis omnia: per ambitum autem & circumferentiam, vnum candidis, alterum luteis, tertium purpureis. Quod luteis per ambitum foliis constat, *χρυσάνθεμον* nominatur: tertium autem purpureis, *ήσανθεμον*, quod scilicet Vere floreat. Alexander Trallianus Chamæmelum etiam Anthemidium dici scribit lib. VIII. cap. II.

Chamæmelum verò dicitur, quoniam flores *μηλοῦ* siue mali odorem habeant, quem in vulgaris vsus Chamæmelo euidens & manifestum est sentire, ita vt vel hinc vulgaris vsus Chamæmelum, verum & legitimum esse conicere liceat, quod & ipsæ etiam facultates euidentius ostendunt. Tales siquidem vulgaris Chamæmeli facultates omnino sunt, quales Chamæmelo Galenus tribuit.

Chamæmelum, Galenus ait, calfacit & desiccatur in primo ordine, & tenuium est partium, digerendi, laxandi, & rarefaciendi vim habet. Idem & alio loco: Tenuitate rosæ pertimile est, calore ad olei vires magis accedens, homini familiares & temperatas. Quapropter lassitudini, si quid aliud, cum primis confert, doloresque sedat & mitigat: præterea tenitatem remittit & laxat: quæque mediocriter dura sunt, emollit, quæque constipata, rarefacit. Omnes autem has facultates nostro vulgari Chamæmelo inesse, ipsa quotidiana commonstrat experientia. Nam moderatè quidem ipsum excalefacit, parum resiccatur, valdè tenuium est partium, digerendi, relaxandi que singulari ac mirifica potentia præditum est: multi breuiter ad omnia vsus, quæ clementer calefieri, resolui, discuti ac leniri desiderant. Calculi & colicos dolores lenit: urinam moderatè prouocat: tormina & rosiones ventris sedat: laterum dolores mulcet: duros tumores emollit, & crudos humores discutit. Idem præstat oleum ex floribus compositum, quod aduersus lassitudines omnes remedio est, & omnibus vtiliter admiscetur, quæ sopiendi alicuius doloris causa adhibentur.

De siluestribus Chamæmelis, siue Cotulis. CAP. XVI.

Corula alba.

SILVESTRIVM Chamæmelorum, Cotulas quas passim nominant, tria sunt genera: vnum fœtidum, duo alia non fœtencia: quorum vni flos per circumferentiam candidus, alteri verò totus luteus.

Chamæmelum siluestre fœtidum, siue Cotula fœtida, caules promittit rotundos, virentes, fragiles & succulentos, in alas multas diuisos, crassiores & sæpenumerò altiores quàm Chamæmeli: folia similiter ampliora, in virore nigricantia: flores forma & colore similes. Fœtet herba tota, grauemque odorem spirat: vnde illi fœtidæ cognomen datum.

Nascitur in aruis, iuxta semitas, & agrorum margines.

Floret eodem quo Chamæmelum tempore.

Officinæ & Herbarij passim Cotulam fœtidam nuncupant; plerique Camomillam fœtidam. Germani *Krötdill / Hundsdill / Hundsbilum*: Belgæ *Paddebloemen / stinckende Camille*: Galli *Espargoutte*: à nonnullis *κυνανθεις*, ab aliis *κυνόβοταν*. Leonhartus Fuchsius Parthenium esse voluit. Sed Parthenium verum & legitimum est vulgò dicta Matricaria, quæ odore longè est grauiore, & sapore admodum amaro; foliis tenuibus & Coriandri similibus. Cotula autem fœtida minùs grauius olet, & foliis Coriandrum non æmulatur.

2.

Altera Cotula alba non fœtida, quæ à plerisque etiam Oculus bouis dicitur, cauliculos edit complures, tenuiores, duriores, flexibilioresque quàm Cotulæ fœtidæ; & circa eos folia tenuia, Chamæmeli foliis paulò longiora & candidiora: flores in medio luteos, per circumferentiam candidos, Chamæmeli & Cotulæ fœtidæ floribus similes, sed maiores, exigui aut nullius odoris: radices duras & lignosas non absque adnatis fibris, quæ aliquot annis permanentes, Vere regerminant.

In

In aruis & agris frumentariis vnà cum Chamæmelo reperitur.

Æstiuis mensibus floret.

Noltra ætas Cotulam non fœtidam appellat, & Cotulam albam; pleriq; Oculum bouis & Bupthalmum. Germani *Kühnel* / *Sundsaug* / *Kühhaug*: Belgæ *Coedille* / *Coedoge*: Hispani *Marçanilla loca*, *Ojo de bucy*. Itali *Occhio di boue*. Et verum quidem esse Bupthalmum, Leonharti Fuchsi sententia fuit. At nobis verum & legitimum solum illud esse videtur, quod infra sub Bupthalmi nomine describitur. Nam Bupthalmio quidem, vt Dioscorides auctor est, folia sunt *μωεθβεειδν*, id est, fœniculi foliorum similitudinem habentia, & flos melinus: huic verò folia non sunt fœniculi similia, neque flos totus luteus siue melinus, sed plurima parte, per circumferentiam videlicet candidus; qui etiam vel solus Matthiolum mouit, vt Cotulam hanc albam, siue vulgare Bupthalmum, verum & legitimum esse Bupthalmum negauerit. Proinde non Bupthalmum (quo nomine à plerisque appellatur) sed Cotulæ & Chamæmeli siluestris species quædam est. Plinius lib. 26. cap. 7. Melandrij herbæ meminit, *Melandriū* in segete ac pratis nascentis, flore albo & odorato: an Melandrium autem istud Cotula non fœtida sit, diligentius inquirendum; propter etenim Plinij breuitatem nemo facilè qualis herba Melandrium sit, affirmauerit.

Tertia Cotula lutea, cauliculis exit non paucis; foliis Cotulæ albæ maioribus, crassioribus candidioribusque: flores & medio & orbiculato ambitu melini siue lutei sunt: radix dura, lignosa, diuturna.

Nascitur in Germania & Gallia, iisdem ac similibus quibus Cotula alba locis: apud Belgas, hortensis est. Iunio ac Iulio florem promit.

Germani *Streichblumen* & *Stembumen* appellant. Belgæ *Strijckbloemen*. Fuchsius Anthemidis speciem, & Chamæmelum Chrysanthemum facit: folio tamen parum, odore nullatenus Anthemidem siue Chamæmelum Leucanthemum refert: Matthiolum pro legitimo Bupthalmo depinxisse videtur: desideratur tamen in eo folium Marathroecides, quod Bupthalmo esse Dioscorides testatur. Nos his de causis inter Cotulas & siluestria Chamæmela potiùs reponendam duximus, quàm alterutrum temerè asserere.

Vsum autem hæ Cotulæ in medicamentis aut cibatu nullum habent, proinde earum facultates incomptæ. Videntur tamen omnes calidæ aliquantulum & siccæ, Chamæmelo vulgaris vsus viribus quodammodò similes, sed longè tamen inferiores inbecillioresque. Quæ fœtida dicitur, ad vteri morbos commendatur; sed ab iis præsertim, qui Parthenium esse existimant, & Parthenij vires ad hanc transtulerunt. Est tamen non omnino Cotula hæ inutilis; quando fœtida omnia ex vtero strangulationibus profunt.

De Chamæmelo odorato. CAP. XVII.

ODORATVM Chamæmelum duorum est generum: vnum Leucanthemum, alterum Chrysanthemum cognominari potest.

Leucanthemo odorato Chamæmelo caules exeunt multi, non erecti, sed procubentes, & quasi per terram repentes: folia tenuia, dissecta, vt Chamæmeli vulgaris, sed maiora virentioraque: flos quoque similis, medio videlicet luteus, & per circumferentiã candidis foliolis cinctus: radix fibrosa, durabilis nature. Referunt folia & flores pergratum ac iucundum cū grauitate quadam odorem, aromatum odoribus persimilem, qui etiam in arida diutinè permanet.

Est & huius generis quoddam, foliola medium floris ambientia densissimè multiplicans, luteo in angustum orbem coacto, quod odore & forma præcedenti per omnia simile aliàs est.

Chrysanthemum odoratum Chamæmelum cauliculos similiter profert tenues inualidos, & in terram prostratos: folia quoque tenuia, vt prioris, sed candidiora & paululum minor: pro flore, qui aliis omnibus Chamæmeli ac Cotularum generibus medius, luteus est orbiculus; nudus & nullis circumambientibus foliolis cinctus; radix similis. Et huius herba odorata quoque est, odore & facultate priori similis.

Vtrumque in Belgio hortense est. Floret Iulio & Augusto mensibus.

Chamæmelum odoratum propriè appellatur: Tragus Chamæmelum nobile nominat: Vulgus nostrum, *Roemische Camille* id est, Chamæmelum Romanum: Germani *Edel Camillen*. Quod flore candet, Leucanthemum; alterum Chrysanthemum dici potest. Sed tamen ea esse quæ à Dioscoride, Galeno, aut aliis veteribus in vsu recepta fuere, non omnino videtur asserendum: verisimilius est, ab ipsis fuisse præterita aut incognita.

Nam facultas eorum multò intensior, quàm Chamæmelo à Galeno tribuitur. Caliditate siquidem & siccitate qualitatem illam viuenti familiarem ac temperatam, quæ Chamæmelo à Galeno tribuitur, quamque ipsum habere quotidiana ostendit experientia, multum excedunt, vt pote secundo ordine calida & sicca. Cùm autem & ipsa substantia tenuitatem

Chamæmelum odoratum.

Chamæmelum Chrysanthemum odoratum.

Eranthemum.

habeant coniunctam, digerendi ac rarefaciendi potentiam habent ampliorem: molliendi verò, doloreſq̄, ſedandi, aut mitigandi, remiſſiorem. Proinde vbi magis, quã vulgaris vſus Chamæmelũ poteſt, incaltacere aut rarefacere opus eſt, vtiliter adhiberi poſſunt: vti in balneis, quæ ſudoris euocandi & rarefaciendæ cutis cauſã parantur, in quibus horum Chamæmelorum vſus haud eſt negligendus. Nam & cutim nimis adſtrictam rariorem faciunt, ſudorem euocant, bonumq̄que corpori odorem conciliant.

De Eranthemo vulgari. CAP. XVIII.

Flos, quem Eranthemum nuncupauimus, cauliculos profert à radice cõplures, in alas ſubinde diuiſos, ſtriatos, virentes: folia tenuia Chamæmeli, aut potiùs Cotulæ fœtidæ ſimilia: flores non magnos, forma Ranunculi floram, pulchros, minij colore rubentes; quos capitulum ſequitur oblongum, ex multis collectum feminibus, rotũdis, acuminatis, colore in virore ſubnigricantibus: radices fibroſæ. Odorem herba herbaceum habet, aliquantulum grauem, ſed minùs quàm Cotulæ fœtidæ, Chamæmeli verò odori nequaquam ſimilem.

Nascitur compluribus Europæ prouinciis, in aruiſ vnã cum zea, tritico, aut alijs trumentis: Belgæ in hortis ſerunt.

Æſtuis menſibus floret, Maio, Iunio & Iulio: ſubinde & ſerius.

Noſtri

Nostri sua lingua Βυπnetteiens appellat: Germanorum nonnulli, *Feldroslin*: multi hac ætate *ηερ'υδεμον*. Eise tamen tertium Anthemidis genus, quod proprie Eranthemum dicitur, nemo facile affirmaverit. Nam Eranthemio, si fides Dioscoridi, flos est forma Chamæmeli, in medio aureus vel luteus, orbiculato verò ambitu purpureus. Istud autem florem quidem habet purpureum, sed medium eius non est luteum: quod ipsum non esse Anthemidis speciem ostendere videtur.

Hieronymus Tragus Astera Atticum, cuius flos medio luteus, & per circumferentiam cæruleus est, Eranthemum facit: Fuchsius verò Consolida m regalem, siue florem Regium, de quo superius egimus.

In Atere Attico autem, quem Virgilius Amellum florem nominat, desideratur herbæ folium Chamæmelo simile, & floris color: in flore Regio verò & color, & forma floris. Vtriusque huius flos cæruleus est. Eranthemii autem roseo colore rubet, ut testis est Plinius lib. 26. cap. 8. qua de causa & neutrum horum Eranthemum esse potest.

Matthiolus Eranthemum istud præfens, Adonidis florem nuncupat, sed Adonidis flos *Anemone*. Anemone esse creditur. Adonidis siquidem florem vento excuti Ovidius scribit, *Metamor.* lib. 10. in fine. Venti autem flos Anemone est. Nam Anemone *ἀνὸ τῆ ἀνέμου*, id est, à vento nomen habet, ut Plinius auctor est lib. 21. cap. 23. Flos, inquit, numquam se aperit, nisi vento spirante: vnde & nomen accepit. Cum Anemone autem Eranthemum quod descripsimus, non conuenire, manifestum est.

Ceterum Eranthemii istius nullus in medicina vsus, quantum autem gustabilis qualitas eius ostendit, alicuius caliditatis particeps est, sed tamen non magnæ.

De Buphthalmo.

CAP. XIX.

Buphthalmum.

STIRPI, cui Buphthalmio nomen dedimus, cauliculi à radicibus exeunt tenues, tres, quatuor, aut plures, pedales vel altiores, circa quos folia virentia, tenuiter dissecta, similitudine foliorum Fœniculi, sed multò quàm illius minora: flores in summo cauliculorum magni, Calendulæ satis similes, colore luteo magis diluto, staminibus in medio luteis, post quos capitulum succedit veluti supra descripti Eranthemii, ex multis seminibus simul congestis commissum: radices tenues sunt & fibrosæ, Veratri nigri radicibus similes.

Nascitur sua sponte plerisque Germaniæ & Bohemiæ prouinciis, locis incultis: apud Belgas hortensis est.

Maiò aut Iunio floret.

De huius autem stirpis nomenclatura recentiorum variant sententiæ. Sunt qui velint Veratri nigri speciem esse; nonnulli Consiliginem, quidam Sesamoides, Elleborastrum alius.

Veratri autem nigri, duo apud veteres reperiuntur genera: vnum folio Laurino, fructu *Veratrum* *nigrum*.
famaceo: alterum folio Platani, femine Cnici.

Cum neutro autem horum Buphthalmum istud, à nobis hoc loco descriptum, conuenire notissimum est.

Consiliginis herbæ qualis forma sit, apud veteres non reperitur. Plinius ait, sua ætate in *Consiligo*.
Marsis inuentam, & pulmonum vitio, suum &

omnis pecoris remedium præfens esse, vel traiecta tantùm auricula: lib. 26. cap. 7. Columella lib. 6. cap. 5. in Marsis montibus plurimam nasci, etiam ait, omnique pecori maximè esse salutarem: & qua ratione ac modo auriculæ inferi debeat, docet. Feruntur & Buphthalmi nostri radices pecorum morbos quosdam curare, si per auriculam perforatam inferantur: sed ea de causa Consiliginem esse consequi non debet. Diuersas siquidem stirpes similis vel eiusdem facultatis reperiri non est alienum. Nam & nigri Veratri radices idem posse testatur Plinius lib. 25. cap. 5. Pecorum, inquit, & iumentorum pituitas sanat, surculo per aurem traiecto, &

to, & postera die eadem hora exempto. Quod & experimentis nostræ ætatis rusticorum compertissimum est: qui Veratri nigri vulgaris radicibus, pecorum suorum morbis medentur. Præstant simile & Veratri albi radices, vti Absyrtus, & post eum Hierocles scribit: qui tamen Veratri albi radículas non in aurum, sed sub pectoris cutim infigunt. Quo modo etiam Vegetius Renatus, Consilagine vtitur, Veterinariæ suæ lib. 1. cap. 12. De cura morbi subcutanei: tamen lib. 3. cap. 2. De Malleo, ipsas etiam auriculæ inferendas scribat. Quæ satis ostendunt, diuersas stirpes similes subinde habere facultates; & ea de causa nequaquam consequi, Bupthalmum nostrum esse Consilagine, quod perinde ac Consiligo pecorum morbis medeatur. Quod si ex facultatibus coniectura facienda est; Consiligo erit Veratrum album. Nam Vegetius eo omnino modo Consilagine vtitur, quo Veratro albo Absyrtus & Hierocles. Auget hanc suspicionem, quod Vegetius hanc curandi rationem à Græcis accepisse putetur. Qua de causa, etiam plerisque nihil aliud, quàm Veratrum album, Consiligo videtur. Quod si ita est, multum à Consilagine præfens Bupthalmum differens erit: Veratro siquidem albo nequaquam assimile est.

Sesamoides.
Helleborastrum.

Idem verò, Sesamoides, siue primū, siue alterū, non esse, notius est quàm vt refelli debeat. Helleborastrum verò & hoc ipsum improprie nuncupatur: proprie etenim Helleborastrum dici potest, quod Hellebori siue Veratri speciem ac similitudinem habet: istud autem Bupthalmum Veratri nullam speciem habet.

Quibus omnibus de causis nullam harū appellationum huic stirpi cōuenire visum est, sed solum Bupthalmi nomē; cum cuius descriptione, quæ apud Dioscoridem extat, quia exquisitissimè hæc stirps conuenit, proprium ac legitimū Bupthalmum esse existimamus. Bupthalmum siquidem cauliculos, vt Dioscorides ait, emittit molles & tenues: folia *μαεθθεειδῆ*, id est, speciem ac similitudinem foliorū Fœniculi referentia: florem melinum, Anthemide maiorem; qualis omnino præfens stirps est, quæ tenuitate & multiplici sectione foliorum, speciem illam foliorū Fœniculi tam exquisitè exprimit, vt nulla alia, parui folij, melius possit: ita vt citra omnem dubitationem hæc stirps legitimum Bupthalmum esse videatur.

Nominatur autem Bupthalmum etiam Cachla, aut potius Caltha. Caltha autem est Calendula, quam flore Bupthalmum nostrum proxime referre diximus.

Sunt verò & qui velint Bupthalmum idem cum Chrysanthemo esse, Dioscoridemque separatis locis, sub diuersis nominibus eandem herbam tradidisse. Sed hi si paulò diligentius Dioscoridis verba expendissent, aliter sentirent. Licet etenim in multis vtriusque descriptiones conueniant, non abest tamen proprietates aliqua, quæ differentes esse stirpes ostendat. Folia Chrysanthemi *πολυχιδῆ*, id est, in multas partes diuisa & dissecta traduntur: Bupthalmi verò *μαεθθεειδῆ*. Non omnia autem quæ laciniosa sunt, & in multas partes dissecta, Fœniculi foliorum speciem habent. Iam florem proferre Chrysanthemum Dioscoridis ita *ἰξυρῶς σιλβοῦσα*, hoc est, multum relucens: Bupthalmi verò relucens esse non tradit, neque etiam eius quod à nobis pingitur, flos ita splendet, vt multum relucens dici queat, aut debeat. An ne hæc euidens Bupthalmi & Chrysanthemi differentiam ostendunt, & legitimum esse à nobis depictum Bupthalmum confirmant? Sentiant qui velint aliter, nobis ita videtur; & qui Chrysanthemum idem cum Bupthalmo esse volunt, aliud Bupthalmum, si istud esse negent, requirant. Nam quod & ab aliis & à nobis pro Chrysanthemo depingitur, legitimum Bupthalmum esse nequit: folia enim eius non sunt *μαεθθεειδῆ*, qualia omnino legitimi Bupthalmi esse debent.

Quod verò ad facultates attinet, Matthiolus ait, in Bohemia omnes medicos & pharmacopœos huius radicibus pro Veratri nigri vti, priuatim ad pecorum morbos: sed in medicamentis radices huius *ἀντιβαλλομύρας* radicem Veratri esse non affirmat. Memini ego obseruare me olim, à quibusdam medicis huius radices in quantitate satis magna adiectas fuisse decoctis ad purgationem per inferna præparatis, sed nihilo plus ea aluum mouisse, quàm si non additæ fuissent. Quod mihi suspicionem mouit, nulla purgandi potentia huius herbæ radices donatas esse: & alia omnino facultate, quàm Helleborum, per aurículas transmissas pecorum morbis mederi. Gentianæ radices ora fistularum nimis angusta egregie dilatant; idem possunt Aristolochiæ & Bryoniæ radices, ac spongiarum partes; quæ tamen viribus aliis multum inter se differunt. Quamobrem licet Bupthalmi radices simile aliquid Veratro nigro queant, idcirco tamen non omnia, quæ illud, possunt. Spinæ, aculei, ramenta lignorum & iimilia, dolorem inferunt, inflammationem excitant, vicinarum partium humores alliciunt, si in partem aliquam adigantur. Partem aliquam lædi absque dolore non contingit: is transmissa aut imposita vulnere quapiam intenditur. Fortasse etiam si quiduis aliud in auriculam perforatam imponeretur, idem qui huius stirpis radice immissa, effectus subsequeretur. Nos nihil hic affirmamus; curiosis, vt diligentius vires huius explorent, viâ aperimus.

Diosco-

Chrysanthemum.

Chrysanthemum latifolium.

Dioscorides Bupthalmi ait flores cum cerato tritos œdemata & duritias discutere ; & dici, si statim ab exitu à balneis bibatur, bonum colorem ad aliquod tempus ictericis facere. videntur autem hæc ex cap. de Chrysanthemo huc translata ab his, qui inter Bupthalmum & Chrysanthemum differentiam nullam esse existimarunt : non aliter quàm nonnullæ ex Asteris Attici facultatibus ; violæ nigræ apud Plinium accessere : & Dolicho legumini, in Dioscoridis exemplaribus, quædam Smilacis lævis : vt suis annotauimus locis. Quæ autem propriæ sint Bupthalmi vires ; nondum compertum habemus.

De Chrysanthemo.

CAP. XX.

CHRYSANTHEMO caules sunt ramosi, læues: folia oblonga, digiti ferè latitudine, dissecta & multifida : flores Anthemidis, sed maiores, & non medio tantum umbilico, sed & orbiculato ambitu lutei & auri quodammodo fulgore splendentes, odore non insuati : radices fibrosæ.

Reperitur in aruis, in hortis inter olera, & alibi passim : & quibusdam quidem locis, foliis magis confectis, aliis minus.

Iunio, Iulio, & subinde Augusto floret.

A Germanis Sant Johans buum, & Gänseblü appellatur: à nostris vulgò Wokelaer/ & quandoque Sael Gansbloemen. Græci ab auro florum fulgore χρυσόθρονον nuncupant. Est tamen & Chrysanthemum Anthemidis quædam species, vt supra scripsimus. Batrachion etiam Chrysanthemum dicitur, testis Democritus in Geoponicis. Item & Elychrysum Chrysanthemum est. Sed hæc Chrysanthema ab isto præfenti differunt.

Nominant verò & istud Chrysanthemum plerique Bupthalmum & Caltham, quæ eius Bupthalmi propria nomina sunt, quod capite præcedente descriptum est. Non desunt quoque qui Bellidis speciem faciant, & luteam Bellidem dicant. Est autem Bellis alterius generis herba.

Caules autem Chrysanthemi olerum modo, Dioscorides tradit, eduntur.

Flores cum cerato triti, steatomata discutere dicuntur. Ipsa herba pota in balneis post exitum de folio, morbo Regio correptis breui bonum colorem inducit.

De Chrysanthemo latifolio.

CAP. XXI.

LATIFOLIUM Chrysanthemum mox à radice folia promit oblonga, lata, virentia, superiore parte aliquantulum aspera ; inferiore verò læuiora, dilutiussque colorata ; inter quæ scapi exeunt tenues, cubitales, aliquantulum hirsuti, duobus aut tribus geniculis articulati, à quorum singulis bina cõtra se posita folia, atque subinde

subinde pediculi exeunt, in quorum fastigijs ampli orbiculati flores, Buphrthalmi aut Chrysanthemi æmuli, sed maiores coloratioresque, & medio disco, & circumambientibus foliis, luteo resplendentes colore, quorum medius discus tandem in pappos vanescens, oblonga, tenuia, nigricantiaque semina mittit. radix fibrosa est.

In Germaniæ incultis ac siluosis locis frequenter reperitur.

Iunio mensē in hortis Belgij cum flore conspici potest: sequenti mensē semen cum pappis à vento rapitur.

Germanis Waldstume dicitur. Sunt qui Alisma Dioscoridis esse velint: sed vbi plantaginis neruosum folium, & thyrsoides caulis? Alismati siquidem, quod Damafonium etiam dicitur, Plantaginis similia sunt folia, & caulis Thyrso similis; quæ huic non adsunt. Chrysanthemum idcirco Latifolium citius appellandum, quàm temere Alismatis nomen ei tribuendum.

De facultatibus verò huius nihil constat.

De Chrysanthemo Peruuiano.

CAP. XXII.

x. Chrysanthemum Peruuianum.

AD Chrysanthemi genus referendus quoque occurrit peregrinus raræ magnitudinis flos, quem Solis florem quidam vocant. Proceræ admodum stirps est, hominis prægrandis staturam longè sæpenumerò superans: caulis eius rectus, brachij terè crassitudinis: foliis circumuestitur magnis, latissimis, non minoribus quàm Bardanæ, ambitu crenatis: in alas nullas diuiditur, fastigio autem florem edit vnicum, prægrandem, Chrysanthemo forma similem, sed multò ampliorem; medius siquidem eius discus pedem latitudine non rarò excedit, singula verò orbiculariter ipsum ambientia folia, lilij purpurei floris satis similia, auri quoque luteo colore nitentia; quibus tandem pereuntibus, semen in disco gignitur oblongum, planumque, quod tamen vix in Germania ad frugem & maturitatem peruenit.

Huius verò & aliud quoddam reperitur genus, cuius caulis breuior ac minor, in ramos distributus subinde duos, è quorum singulis, flores promit prorsim similes, sed multò minores.

In Peru aliisque nonnullis Americæ prouincijs spontè gignitur. Satum Madritij apud Hispanos in horto regio ad xxiiii. pedes adoleuit.

Solem nonnulli appellant Indianum: alij florem Solis: nobis placuit Chrysanthemi Peruuiani nomenclatura. Existimari posset hic flos Plinij esse Bellio, si credibile foret, illa ætate Romæ vel visum, vel villo modo agniti:

per ambitum siquidem luteus est, & plus quàm quinquaginta folijs medius eius orbis cingitur. Plinius siquidem lib. XXI. cap. VII. Luteus, inquit, Bellio patulicantibus quinquagenis quinque barbulis coronatur. Sed verisimilius, Bellionem omnino alium esse florem.

Pediculos autem foliorum teneros adhuc, pilisque derasis, in craticula coctos, sale oleoque conditos, esui suaues esse sunt qui affirmant, orique gratos; & ad Venerem promouendam plurimum posse.

De Bellide.

CAP. XXIII.

I. FOLIA Bellis è radicibus promit multa, parua, leuia, pingua, in rotunditate oblonga, lenissimè crenata, per terram plurima parte strata; inter quæ flosculi exeunt, singuli suis tenuibus insidentes pediculis, Chamæmeli florum penè forma; sed minores, medio eorum luteo, quod multa exigua orbiculariter cingunt foliola, candida, aliquatenus rubentia, ac in candore veluti purpurascantia: radices subsunt fibrosæ.

Nascitur in pratis & similibus perinde palustribus ac humidis compluribus locis.

Vernis mensibus floret.

Huic

Ex Dio.

Bellis filuestris.

Bellis hortensis.

Bellis maior.

Huic similis est & alia species, sed hortensis tantum, & floribus multiplicibus, speciosissimis, tam denso exiguorum foliolorum contextu, ut vix villo, aut nullo, apparente luteo orbiculo, vniuersum & ambitum & medium floris occupet; colore aliàs rubentibus, subinde candidis, nonnumquam ex utroque permixto variis, raro herbaceis aut virentibus, odoris nullius.

Circumdant hos quandoque, sed tamen non frequenter, alij parui, sub ipsis, aut ex ipsis florum calycibus exorti quini senive vel plures flosculi, matricibus suis similes, sed tamen minores.

Floret hæc Bellis Aprili quoque & Maio mensibus.

Germani *Mastleben* & *Massufelen* nuncupant: Belgæ *Madesteuen* / *Kerffoutwen* / *Margrietten*: Itali *Margarite*, & *Fiori di prima vera gentili*: Galli *Pasquettes*, & *Marguerites*: Bohemi *Mastecnyl* / *Sednufrafa*: Plinius *Bellidem*, eiusque meminit lib. 26. cap. 5. Bellis, inquit, in pratis nascitur, flore albo, aliquatenus rubente. Recentiores *Bellidem* etiam *Consolidam* nominant minorem; alij *Brunellam* *Consolidam* minorem faciunt: plerique herbam *Margaritam*; alij *Primulam* *Veris*. Sunt tamen & aliæ nuncupatæ *Primulæ* *Veris*, *Phlomidum* species, de quibus aliàs.

Ad *Bellidis* genus referunt & nonnulli *filuestrum* quamdam, maiorem nuncupatam *Bellidem*: caules hæc profert tenues, cubitum altos aut longiores; folia circa eos oblonga, nonnihil

Z

ferrata

ferrata, digiti ferè latitudine : flores in summo cauliculi per circumferentiam candidos, medio luteos, Chamæmeli Leucanthemi & Cotulæ albæ similes, nullius odoris; radices fibrosas.

Nascitur in pratis, & secus margines agrorum locis non apricis.

Bellidem, vt diximus, maiorem appellant: Germani, Fuchisio auctore, *Gänßblum*: nonnulli etiam *Consolidam* mediam. Alia tamen & *Consolida* media, vt *Bugula* quæ pro medijs generis *Consolida* habetur.

Ceterum *Bellidis* minoris folia humectandi refrigerandiq̃ facultate donata sunt; & humectant quidem ordine secundo intenso, refrigerant verò eodem remisso. Dolores omnes, sed præsertim articulares ac podagricos, ex calido siccoq̃ humore, mitigant; cum butyro recenti & insulso trita, ac locis dolentibus imposita, potissimum additis *Maluæ* folijs. Eadem oleribus addita, faciem aluum faciunt, & in caufonide febris, ac in intestinorum inflammationibus, magna vtilitate enematis admiscetur.

De Astore Attico.

CAP. XXI III.

Aster Atticus.

Aster Atticus supinus.

- A**STERIS Attici duæ sunt species; vna purpurei, alia lutei floris.
1. Purpurei floris Aster cauliculos promit erectos, rotundos, aliquantulum duros, fragiles asperos, nonnihil pilosos, dodrante altiores: folia oblongiora, præsertim iuxta cauliculos enata, dura quoque & asperiuscula & latiuscula; est tamen, species quædam angustioris folij. flores in summo virgularum emicant, forma ferè florum Chamæmeli, medio lutei, sed orbiculato ambitu caruleo purpurei, qui in pappos vanescunt; semen quibus subest exiguum. radix fibrosa est.
 2. Lutei floris, rotundis, fragilibus, ramosis cauliculis; folijs item duris, & vtrisque asperiusculis priori similis est, aliquantulum tamen maior. flores & medius orbiculus & circumambientia foliola luteo splendent colore. in pappos & hi, sed tamen non æquè citò, abeunt. semen quoque exiguum; & radix haud dissimilis.
 3. Huius generis & supinus quidam inuenitur, cuius cauliculi non eriguntur, sed deorsum reclinati decumbunt. sunt hi rotundi quoque ac duri colore subrubentes; folia verò & dura similiter, aliorum similia. flos paulò maior.
- Apud Germanos, Bohemosq̃, in Italia & alibi asperis & incultis reperitur locis, in siluis,

in collibus, non raro etiam in pratis, & cum flore quidem Augusto mense. Apud Belgas nusquam sua sponte Aster iste exit.

Ἀστὴρ Ἀττικὸς καὶ Βουβώνιον Græcis, Latinis Aster Atticus, Bubonium, & Inguinalis dicitur. Nominatur verò & à nonnullis Asterion, Astericon, & Hyophthalmon: Germani Megerfraut/ Buchfraut/ Scartenfraut/ & Sternfraut appellant: Hispani Bobas, & Estrellada: Galli Estuille, & Aspergoutte menue. Putatur & is, qui purpurei est floris, à Virgilio Amellus nuncupari flos, de quo Georgicon quarto: Amellus flos.

*Est etiam flos in pratis, cui nomen Amello
Fecere agricola, facilis querentibus herba.
Namq, vno ingentem tollit de cespite siluam:
Aureus ipse, sed in foliis, quæ plurima circum
Funduntur, viola subluceat purpura nigra.*

Ceterum Aster Atticus digerentis, vt Galenus tradit, mediocriter est facultatis, modicè videlicet calidus, & non vehementer desiccans: maxime cum etiamnum mollis ac recens fuerit.

Dioscorides æstuanti stomacho prodesse Asterem Atticum impositum tradit, tum & oculorum inflammationibus, bubonibus & sedi procidenti: tradi etiam refert, purpureum florem cum aqua potum, anginis auxiliari, & comitialibus puerorum morbis: eumque recentem adhuc ad inflammationes bubonum conducere impositum; aridum verò, si sinistra dolentis manu decerpatur, buboni adalligatum, dolore liberare.

De Elichryso. CAP. XXV.

Elichryson.

ELICHRYSON cauliculos promit graciles, virentes, lignosos, in alas quasdam subinde diuisos: folia confecta, Abrotani similia, aliquantulum candicantia: flores in summo cauliculorum in umbellis cohærentes, luteo auri colore fulgentes, forma florum Tanaceti vel medij orbiculi siue disci florum Anthemidis, qui prius quam flaccescat decerpti, speciem suam ac pulchritudinem diutine seruant. Qua de causa & deorum simulachra eo coronari solere, & Ptolemæum Ægypti regem diligentissimè hoc seruasse, Plinius tradit.

Exit plerisque Italiæ ac Hispaniæ locis incultis, in pratis solo gracili, ac circa fluuiorum ripas.

In Belgij hortis floret Augusto aut Septembris mense: Theophrastus tamen & Plinius Elichryson inter Veris flores numerant.

Dioscorides ἐλίχρυσον appellat; nonnulli etiam χρυσάνθεμον; alij, inter quos Galenus est, ἀμάραντον, propter floris diurnitatem. Alius tamen & Amarantus est, purpureus, de quo supra scriptum. Plinius hanc stirpem Heliochryson nuncupat: Theophrastus similiter ἐλειοχρυσον, Gaza Aureliam vertit.

Facultatis, inquit Galenus, est incidentis & extenuantis. Prodest coma, Dioscoride auctore, è vino pota contra vrinæ difficultates, serpentium ictus, coxendicum dolores, & ad rupta; menses etiam prouocat, sanguinis grumos

& in ventre & in vesica cum vino mulso sumpta dissoluit: defluxiones à capite sistit, trium obolorum pondere ex vino albo diluto ieiunis data: vestibis inserta incorruptas eas conseruat. Theophrastus Elichrysum ad ambusta etiã torrefactum & melli permixtum valere tradit.

De Stachade Citrina, siue Chrysocome. CAP. XXVI.

AVREI coloris coma Elichryso similis est, à recentioribus Stæchas citrina nuncupata. Cauliculos hæc edit dodrantaes, tenues: folia oblonga & angusta: vtraque incana & lanu-

Stœchas citrina.

& lanuginosa: flores in summo caulicorum, in dissoluta inconditaq; veluti umbella, odoratos, exiguis bullis similes, colore luteo splendentes, qui priusquam plenè maturuerint collecti, colorem & pulchritudinem non marcescentes, diu retinent: radices graciles ac nigras.

Nascitur locis asperis & tabulosis & in conuallibus, frequens iuxta Rhenum, præsertim inter Spiram & Vormatiam.

Iunio mense & post Solstitium floret.

Germani, quòd in regionibus quæ Rheno vicinæ sunt, proueniat, *Rhemblumen* nuncupant: Item & *Jünglin* / *Mottenblume* / *Mottenkraut*: Belgæ *Wijn bloemen* / *Motten cruys*: Latine *Tineariam*: Officinæ *Stœchadem* siue *Stichadem citrinam*: Fuchsius & Tragus *Eliochrysum* faciunt. Nihil autem, aut omnino parum cum eo conuenire, ex iis quæ superiore capite scripta sunt palàm est. Ageraton esse etiam sunt qui sentiât, propterea quòd flos bullarum instar globosus sit, & non facile aut citò marcescat: ἀγνεύτου siquidem flos πομφολυγώδης, id est, bullæ modo tuberosus est, & diutissimè in sua coloris specie conseruatur: sed folium Agerati, Origani folio simile est: tale autem nequaquam *Stœchadis citrinæ*, quod diximus oblongum & angustum esse; vnde etiam non esse Dioscorides Ageraton, euidentis est. Nobis *Stœchas citrina* cum *Chrysocome*, quæ &

Chrysitis, similitudinis plurimum habere videtur: breuis siquidem est herba, coma aurei coloris, eaque diuisa & corymborum similitudinem referente, radices tenues sunt & nigrae; qualem omnino *Chrysocomen* esse Dioscorides scriptum reliquit: χρυσοκόμη, αἰτ, ραβδίου ἐστὶ ἀπὸ θαμναίων, ἔχον κόμην κορυμβοειδήν, ὁμοίαν ὑσώπω ῥίζαν διστέταν, λεπτήν, αἰετὶ ἐλλεβορου μελανος, γυσαμύρω ἐκ ἀπηνῆ, κντέρω ἴσσην ἔσαν. id est, *Chrysocome* herbula est dodrantalis, comam habens corymborum specie, similem *Hyssopo*; radicem hirsutam, tenuem, vt *Veratri nigri*, gustu non iniucundam, *Cyero* similem.

*Chryso-
me.*

In qua descriptione occurrit obseruandum, verum & legitimum antiquorum *Hyssopum*, corymborum quamdam similitudinem summis cauliculis proferre; atq; ea de causa vulgaris vsus *Hyssopum*, nequaquam esse genuinum: vtpote quòd flores non in corymbis aut corymborum specie ferat, sed secundum cauliculos iuxta singula foliola edat; *Thymbræ* videlicet modo, cuius haud dubiò species, & maior quidem est.

2. *Stœchadi* autem *citrinæ* & aliam similem obseruare contigit herbam, ramulis à radice multis, tenuibus, foliis angustis, aliquantulum, sed minus multò quàm *Stœchadis citrinæ* albicantibus: floribus in umbella luteis, non tamen globosis, sed medio orbiculo florum *Chamæmeli* similibus, sed minoribus.

Quo loco spontè exeat compertum non habemus, in Belgij hortis à nobis visa est.

Anonymos quoque & absque nomine est.

Eliochrysi speciem angustifoliam nonnulli faciunt.

Ceterum *Stœchadis citrinæ* flores in vino decocti, potu ventris lumbricos expellere feruntur: & cum lixiuio pediculos & lendes delere.

Chrysocomes radicem, Dioscorides ait, excalfacere & adstringere, conuenientemq; esse hepaticis & peripneumonicis: sumi & cum hydromelite decoctam ad vteri purgationes.

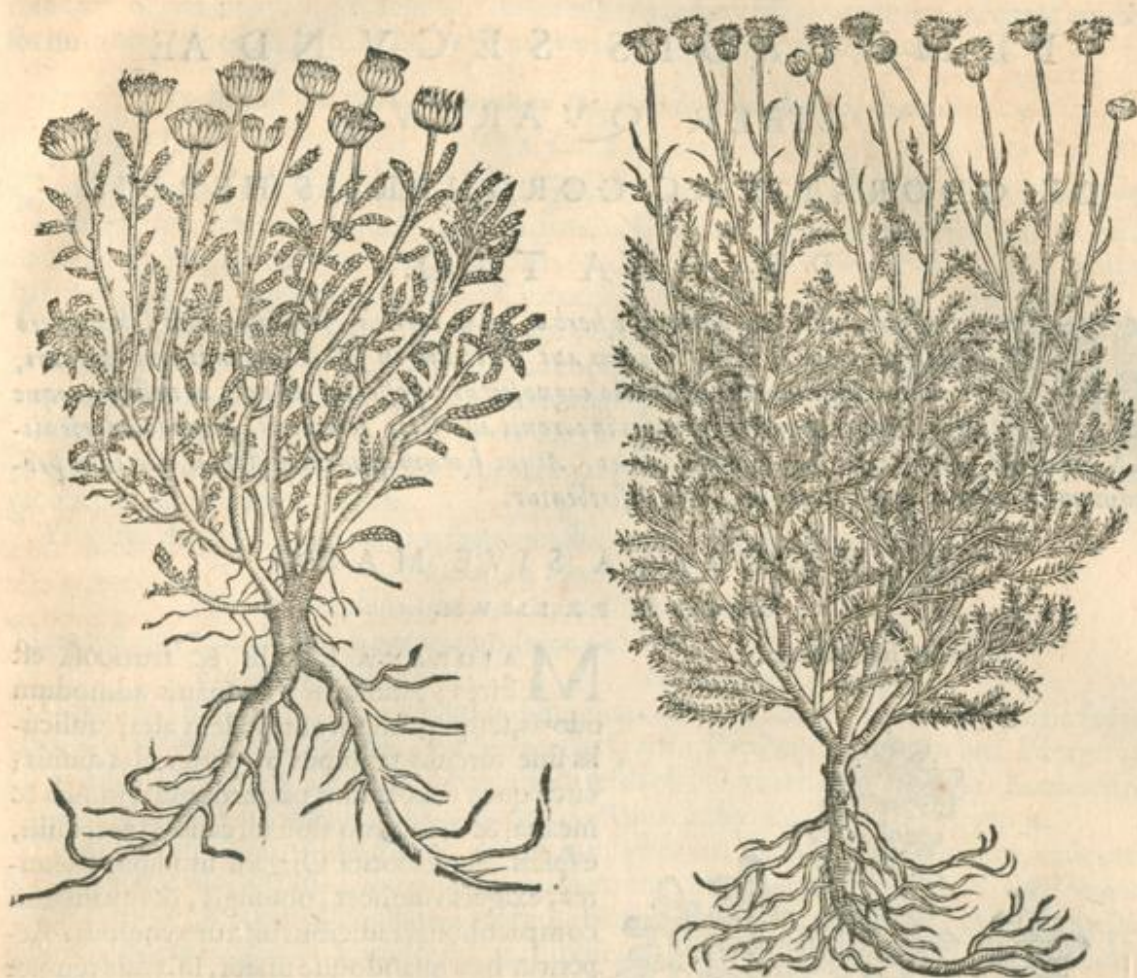
De Santolina. CAP. XXVII.

AVREI coloris corymbos *Santolina* quoque veluti *Eliochryson* & *Stœchas citrina* profert, odorata est, & coronis non rarò admiscetur. Eius aliquot sunt genera.

1. Prima caudice surgit lignoso, ex quo virgulæ, ramulorum instar, tenues, cubitales complurimæ, foliis circumdata paruis, oblongis, angustis, denticulatis: è summo virgularum, singuli eminent orbiculi, ex breuibus staminibus tacti, *Tanaceti* floribus, & mediis discis florum *Chamæ-*

Santolina.

Santolina altera.

Chamæmeli similes, sed tamen aliquantulum latiores, colore lutei, qui in femina obscuri coloris permutantur: radix lignosa. Est ipse frutex cauliculis & foliis albicans, & suaviter cum grauitate quadam odoratus.

Huic similis est & altera species, foliis tamen longioribus, virentioribus ac minus candidis; flore pallidiore. 2.

Tertia foliis breuissimis, tenuissimis, & Ericæ proximis: floribus luteis, & aliarum similibus. 3.

Quarta foliis est minus denticulatis & Cupressi similioribus: floribus perinde vt aliarum. 4.

Quinta cauliculi non eriguntur, sed procumbentes per terram repunt: folia denticulata, crassiora, & lanuginosiora magis canescunt: flores in corymbis aurei, aliarum Santolarum similes. 5.

In Belgio omnes peregrinæ sunt, neque alibi quàm in hortis reperiuntur. Primum genus familiarissimum, reliqua rariora.

Florent Iulio & Augusto.

Appellantur hæ omnes vno Santolinæ nomine: Belgæ vulgò *Cypres* nominant. Chamæcyparissim plerique faciunt, sed de Chamæcyparisso adeò breuis & succinctus est Plinius, vt *Chamæcy-parissus*. ex eo horum sententia nec reiici nec probari queat. Hallucinantur autem non parum, qui Santolinam Abrotanum feminam esse volunt. Abrotanum siquidem femina foliis est maris, Seriphij videlicet similibus, sed procerius, & fruticis modo arborefcens. Santolina humilior est, & non Seriphium, sed proximius Ericam folio exprimit. Plus similitudinis cum Abrotano femina Eliochryson habet, folio namque Abrotanum refert, odoreque ei vicinum est, non tamen Abrotanum, sed sui generis herba.

Est autem Santolinæ semen, gustu amarum, potentia calidum siccumque tertio ordine: ventris lumbricos sumptum interimit, & aduersus eosdem efficax est.

Plinius Chamæcyparissum herbam ait ex vino potam, contra venena serpentium omnium, scorpionumque pollere.

STIRPIVM HISTORIÆ
PEMPTADIS SECVNDÆ
LIBER QVARTVS,
DE ODORATIS AC CORONARIIS HERBIS.

PRÆFATIO.

POST flores odoratae occurrunt herbae, quas coronis & corollis addi saepenumero contingit. Veteres ramis arborum aut fruticum in sacris certaminibus coronari, primum fuisse morem ex Plinio cognoscitur: posterior deinde, ac nostra quoque aetas, herbarum etiam frondes in coronis admittit ac recipit; si modo odoris aliqua gratia sint commendabiles. Atque harum quidem historias hoc libro prosequimur: arbores & frutices suis locis describentur.

DE MAIORANA SIVE MARO.

CAPVT PRIMVM.

Maiorana siue Marum.

MAIORANA humilis & fruticosa est stirps, candicans, & suavis admodum odoris, sesquipalmum aut pedem alta; cauliculis siue furculis tenuibus in plures alas diuisis; circa quos foliola sunt pænè rotunda, mollia & incana; & in summo flosculi candidi perpusilli, è spicis Heracleotici Origani similibus exeuntes, exiguis videlicet, oblongis, & squamatim compactilibus. radicibus nititur tenuibus. Reperitur hæc quandoque maior, subinde tenuior ac minor, odoreque præstantior.

Hortensis vtraque est.

Vtraque æstate quoque floret.

Itali Persam, & minorem Persam gentilem nominant: Germani, Maioran & Meyran: Belgæ, Maziolepne: Hispani Mayorana, Moradux, Almoradux: Itali similiter Maiorana: Galli Mariolaine & Marone: Officinæ & passim Maioranam. Creditur veterum Sampsychem. Sed σαμψύχον herba est, Dioscoride auctore, per terram repens; Maiorana verò non repit, sed in rectum & altum assurgit; quod eam non esse Sampsychem, vel solum, manifestè innuit.

Scripsimus aliàs, Maioranam legitimum Marum esse: confirmat sententiam nostram Maioranæ nomen, quod à Maro videtur deriuatū; sed apertius ipsa Mari descriptio, cum qua exactissimè conuenit. Herba siquidem est frutico-

sa, flore, vt diximus, Origani, foliis candidioribus, flore odoratiore, cuiusmodi Marum esse Dioscorides scriptum reliquit. Μαρον, ait, ὑσώθειον, πῶτα γινώσκω, φρυγανώδης, ὁμοία τῶν ἀνθῶν δρεγάνω· τὰ μύρτι φύλλα τούτου λευκότερα πολλῶ, καὶ τὸ ἀνθος ἐνωδέστερον: hoc est, Marum siue Hysobnion nota est herba, furculosa, flore Origano similis: folia tamen huius candidiora multò, & flos odoratiore.

Et substitutam pro Sampsycho Maioranam, alienum putari non debet, quando & ipso Galeni tempore Marum Sampsychi loco in Amaricinum vnguentum fuerit immissum: vt lib. i. De Antidotis ipse testatur, vbi ait, Marum longè odoratiore esse Sampsycho; & ea de causa hoc omisso, Marum fuisse compositionibus additum. Præbuit istud occasionem posteris, vt Marum siue Maioranam, Sampsychi loco habuerint, eiusque nomine appellauerint.

Excalfacit autem Maiorana & resiccat, & in vtraque qualitate secundi est ordinis: auxilia-

tur

Marum.

tur cerebri & capitis frigidis morbis quouis modo assumpta : naribus imposita sternutamentum facit & pituitam euocat: dentium dolores lenit commansa aut apposita, vrinas & aquosos humores in potu sumpta ducit; & menses mouet : admiscetur antidotis.

De Sampsycho, siue Amaraco ex Dioscoride, Theophrasto, & alijs.

CAP. I I.

SAMPSYCHON, Dioscorides inquit, herba est πολύκλωνος, siue multū ramosa, serpens per scerram, folia habens hirsuta & rotunda, similia Calaminthæ tenuifolia: multū odorata & calida, quæ in coronis necitur. Cyzicenum & Cyprium laudatissimum. secundum locum habet Ægyptium. Appellatur autem à Cyzicenis & Siculis Ἀμαράκων siue Amaracum.

Theophrastus Amaracum in censu φρυγανικῶν siue suffruticum satiuorum ac coronariorum lib. 6. enumerat, & præstare ait, feminis copia, quod εὐοσμὸν, id est, boni ac suauis est odoris; nasci semine & auullione: ex æstiuis esse, vnguentisque misceri.

Plinio lib. 21. cap. 2. auctore, Amaracum Diocles medicus & Sicula gens appellauere, quod Ægyptus & Syria Sampsychem. Seritur vtroque genere, & semine & ramo: copiosum Amaraco æquæ ac Abrotano semen.

Virgilius Æneid. 1. Amaracum fruticem floriferum esse ostendit, sic scribens:

— *vbi mollis Amaracus illum*

Floribus, & dulci aspirans complectitur umbra.

Idem testatur Catullus in Epithalamio Iuliæ & Mallij:

Cinge tempora floribus

Suauis olentis Amaraci.

Galenus Amaracum & Sampsychem differentes facit stirpes, de vtroque locis agit separatim, & suas cuique tribuit vires. Sed Amaracus Galeni Parthenium est: veluti Pempt. 1. lib. 11. cap. xv. scriptum. Iam vt & Dioscorides testis est, Parthenium quidam Amaracum vocant; & in libris De simpl. Medica. facult. Galenus nusquam Parthenij meminit.

Porro Sampsychem, vt Galenus ait, tenuium est partium & digerentis facultatis; deficcet & exalfacit tertio ordine. Dioscorides decoctum eius potum tradit conuenire hydropticis in morbi initio, & vrinæ difficultate, ac torminibus laborantibus: arida verò folia cum melle apposita, tollere suggillata, & menses ducere subdita; ad Scorpionū ictus cum sale & aceto imponenda; ad luxata verò cū cerato excepta, & similiter œdematis; ad oculorū verò inflammationes cū tenuissima polente farina apponenda: misceri acopis & malagmatis calfacientibus.

Marum vulgare, Clinopodium.

De Maro vulgari, siue Clinopodio.

CAP. III.

QUOD à plerisque modò Marum nominatur, frutex paruus est, odoris admodum suauis, sesquipedem aut duos dodrantes altus: furculos habet tenues, ramosos, lignosos, & foliola circa eos exilia, durioris Thymi aut Serpylli vulgaris foliis similia, sed albicantia, candidiora, & aliquantulum maiora, ac in summo veluti lanuginosa capitula, & ambientes similes verticillos; è quibus perpusilli flosculi exeunt albidis: radices tenues & lignosas.

In Hispania passim vnà cum Stœchade locis aridis desertisque gignitur: apud Belgas, & alibi, non absque studio & cura in hortis seritur.

Æstate verticilli & capitula lanuginosa, cum floribus emicant.

Multi hac ætate Marum vocant; Marum autem nequaquam est, verum Dioscoridis Clinopodium. Clinopodium autem Dioscorides θάμνιον, id est, exiguum fruticem esse refert, φρυγανικῶδες siue surculaceum, duorum dodrantum, in petris nascentem, folia habentem Serpyllo similia; flores verò lecti pedibus, ex interuallis vt Marrubij. Cum qua descriptione hæc odorata stirps satis cõuenit. Surculacea etenim est, & ad duorum dodrantum altitudinem assurgit;

Z 4

flores

flores ita habet per verticillos digestos, vt quibusdam caulem veluti Marrubij ambientibus, alij in summo instar globosum lecti pedis capitulum emineant: folia Serpylli veri folijs colore similia, nempe candicantia: (qualia Serpylli esse Dioscorides ostendit, quando candidiora ea, quàm Origani esse ait) sunt eadem tenuia, veluti Serpylli esse Theophrastus testatur. Quæ omnia maximum huius stirpis cum Clinopodio similitudinem ostendunt. Appellatur verò κλινοπόδιον, à quibusdam etiam κλειώνικον, ἀκτιμοειδές, ζώπυρον: Latinis Lectipes.

Vim autem, vt Galenus, Clinopodium excafaciendi obtinet, cum essentia subtili, & in tertio est cum excafacientium, tum rescicantium ordine. Dioscorides bibi herbam scribit, & decoctum eius aduersus venenatarum bestiarum morsus, conuulsa, rupta, & vrinae stillicidia: ducere menses: foetus, & secundas eiicere, aliquot diebus potum: aluum idem sistere ad tertias decoctum & bibitum; non febricitantibus in vino, febricitantibus in aqua. In quibus verbis vbi legitur ἀνερχοπόδιον, restituendum est ροεία.

Dioscori-
dis locus
emendatus.

De Rosmarino Coronario.

CAP. IIII.

Rosmarinum Coronarium.

CORONARIUM Rosmarinum frutex est lignosus, caudice subinde tres aut quatuor pedes alto; ramis multis tenuibus: folijs crebris, oblongis, angustis, duriusculis, subtus candicantibus, superius verò saturi viroris, cum grauitate non ingrata odoratis: floribus paruis ex caeruleo albicantibus, e foliorum sinubus prodeuntibus: femine exili & nigro: radicibus tenuibus, fibrosis, non alte descendentibus.

In Gallia, Hispania, & alijs prouincijs locis siluestribus & incultis nascitur: tantus eius in Narbonensi Gallica prouentus, vt haud temerè aliud incolæ lignum vrant. In Italia hortorum septem areas: Belgarum etiam exornat.

Floret primo quoque Veris tempore.

Λιβανωτίδα στεφανωματική Græci, Latini Rosmarinum coronarium nominant. Coronarium autem cognominatur, ad differentiam aliarum umbelliferarum Libanotidum. Libanotidum siquidem species complures sunt, quedam umbellifera, vna non umbellifera, forma ab alijs differens, coronaria, de qua nunc agimus. Germani hanc Rosmarem; & similiter Galli nuncupant. Itali Rosmarino coronario: Hispani Romero: Bohemi Rosmarin: Angli Rosemary.

Calidum autem & siccum Coronarium Rosmarinum secundo est ordine, & simul adstringentis facultatis particeps; vtpote ex differentiis partibus & terrestri quadam essentia copiosius admixta compositum. Proinde & omnes

vteri diuturnos fluxus sistit, & sanguinis profluvia suppressit. Conuenit etiam, & præsertim flores omnibus capitis ac cerebri ex frigida humidaque causa malis: cerebrum etenim hi desiccant: sensus & memoriam acuunt: neruofas partes confortant.

Serapio Rosmarinum, quo Coronarij vtuntur, calfacere & multum rescicare, testis est; & ex auctoritate Abin Mesuai, conferre ait coriza frigida cerebri.

Dioscorides regium morbum sanare tradit, si quis ipsam in aqua coctam, ante exercitacionem bibat, deinde exercitatus lauet, & vinum bibat.

De Rosmarino siluestri.

CAP. V.

AD Rosmarini Coronarij genus refertur & quadam fruticosa stirps. Ad cubiti hæc altitudinem lignosis, sed virgularum instar tenuibus, cauliculis attollitur; circa quos foliola oblonga & angusta Rosmarini Coronarij æmula, superna quidem parte virentia, sed inferiore vna cum cauliculis rubentia, ac deinde lanugine quadam pubescentia. Flosculi inter virgulas in laxioribus umbellis prodeunt lutei, succedentibus exiguis, rotundis longioribus baccis. Suauiter autem & hoc Rosmarinum odoratum est, & præsertim folijs, quibus Citrium Malum refert, quem rescicatum & diutine odorem retinet.

Nasci-

Rosmarinum silvestre.

Nascitur Rosmarinum istud in quibusdam Quadorum siue Silesiorum agris, ac in conuallibus Suditorum montium, qua Bohemiam spectant parte; tum & in Germania alibi Septentrionem versus. Aridam autem hanc olim, magnificus vir Iacobus Antonius Cortufus Patauio, & Achilles Cromerus Nissa ad me dederunt. Rosmarinum silvestre vulgò appellatur. Sunt qui ad Cisti aut ad Ledi genera referre studeant.

Facultate autem Rosmarinum istud nonnihil cum mediocri siccitate calet, & simul quoque haud obscuram adstringendi potentiam habet. Laudatur ad ossium & articulorum fracturas. In Pomerania (Germaniæ ad mare Balthicum hæc pars est) ceruiciæ incoqui fertur, quæ inde suauitatem quamdam in gustu referre existimatur. Interponitur & aridum vestimentis, quæ à tinea & blattis præferat.

De Lauandula. CAP. VI.

ODORATA & coronaria stirps Lauandula est, sed humilis, ramulos siue virgas profert tenues, quadrangulares, geniculatas, cubitales aut longiores: folia circa singula genicula bina, oblonga, carnosâ, vtraque parte albicantia, Rosmarini coronariæ foliis multò longiora latioraque; & in summo spicas oblongas tenues, floribus refertas cæruleis: radices lignosas in

Lauandula.

Lauandula altera.

fibras

fibras diuifas . Spirant flores & folia copiofum caputque implentem odorem.

Vna huius species foliis est maioribus, crassioribus & longioribus, quæ odorator: altera minoribus & tenuioribus . inuenitur & flores candidos habens.

Vestiuntur in Hispania & Narbonensi Gallia plerique montes & campi deserti Lauandula . In reliqua Gallia, apud Germanos, & alibi in hortis feritur.

Iunio ac Iulio flores exeunt.

Itali maiorem, Nardum Italicam, & Spicam, vulgarique lingua *Spigo* nuncupant: minorem, Lauandam & Lauandulam. Germania & Belgium vtramque Lauandulam & Lauandulam vocat: & maiorem quidem Lauandulam marem, minorem feminam: vulgò *Lauender*. Existimatur esse Casia odorata herba, cuius Virgilius subinde meminit, vt Bucolicon Ecloga secunda:

Tum Casia atque alijs intexens suauibus herbis

Mollia luteola pingit Vaccinia Caltha.

Et similiter Georgicon quarto, vbi agit de statione & sedibus apibus deligenda, apiarioque constituendo his verbis:

Hac circum Casia virides, & olentia latè

Serpylla, & graustet spirantis copia Thymbra

Floreat.

Est tamen & alia Casia *σύεργ* siue fistula, quæ passim hoc tempore Cinamomum & Cannela appellatur: & Casia quædam nigra quam Officinæ Cassiam fistulam vocant. Plinius Cassiam ab Hygino Cneoron appellari refert. Sunt autem Theophrasto ac Plinio auctoribus Cneora duo: vnum candidum, folio carnosio, oblongo, figura quodammodo Oleagino simili, odoratum: alterum nigrum, nullius odoris. radix vtrique altè descendens, grandis. ramuli permulti, crassi, lenti; germinant florentque post Autumnæ æquinoctium, & multum denique temporis florent. Talis autem nequaquam Lauandula est, quæ nec crassa est radice, nec altè descendente, ramulis non lenti, & non Autumnæ, sed ætate flores profert: proinde etiam nec Cneori aliqua species.

Cneoron.

Est autem Lauandula potentia ac viribus calida siccaque, & ordine quidem tertio, tenuium item partium & ex multis aëreis spirituosisque partibus constans: frigidis ea de causa capitis morbis quouis modo adhibita confert, & præsertim iis qui non ex copioso humore, sed ex sola potissimum qualitate originem ducunt.

Proinde & stillatitius eius liquor odoratus, & temporibus ac fronti illitus, catalepsi, leuiori hemiplexia, & subinde comitiali morbo, ac non raro syncope laborantes reficit. Sed vbi humorum copia adest, præsertim sanguini permixtorum, non satis tutus huius vsus est: sicuti neque compositionis, quæ ex stillatitio vino in quo huiuscemodi herbae, flores, seminae, & aromata, quædam macerata sunt, conficitur, quam plerique temerè & indifferenter exhibent. Nam calidorum huiuscemodi caput implentium vsu, & morbus intenditur, & æger in periculum inducitur: præsertim quando sanguinis missio aut purgatio non præcesserunt. Quod idè monendum duximus, quia passim nonnulli medici indocti, & temerarij audacesque nimium pharmacopœi, aliaque stolidæ mulieres statim similes compositiones, & id genus alia non modò apoplecticis, sed & Catocho cum febris occupatis infundunt. quibus nihil potest peius dari, cum plurimum obiint, & non raro ipsos ægotantes perimant.

De Stachade. CAP. VII.

1. **S**T O E C H A S caudice est vt Lauandula breui & lignoso, sed tenuiore: ramulis siue virgulis multis ac tenuibus, foliis circumuestitis oblongis, angustis, candicantibus, minoribus quam Lauandulae; comantibus in summo capitulis, siue spicis densis, compactis, breuibibus & crassis, è quibus flores purpurei & pusilli exeunt, semen in his subnigrum: radices lignosæ.

2. Huius verò & genus quoddam est, foliis foliolis differens, quod hæc margine serrata profert. Hispania, Narbonensis Gallia, & Stœchades insulæ è regione Massiliæ, Stœchade herba siue frutice redundant.

In Germania ac Belgio è semine sata prima ætate facillè adolefcit, sed hieme, nisi intra ædes aut penurias cellas transferatur, perit; hiemis siquidem & frigoris impatiens est.

A Dioscoride *στῆχος*, ab alijs, ac à Galeno *σῶιχα*, per *oi* diphthongum syllaba secunda: Latine Stœchas, Germani *Stichas* fraut: Hispani *Tomani*, *Cantuesso*, & *Cantuello*: Itali *Stachade*: Angli French *Lauender* vocant.

Florem Officinæ Stœchados nuncupant.

Ceterum Stœchadis, Galenus inquit, temperies composita est, ex terrena essentia frigida exigua, vnde adstringit, & extenuata altera terrena copiosiore, à qua utiq; amara est; ob vtrorumque

rumque

Stæchas.

Stæchas in Belgio nata.

Stæchas folio ferrato.

rumque verò conuenientiam, obstructione liberare, extenuare, extergere, roborareque tum viscera omnia, tum totum corpus est nata. Dioscorides decoctum eius tradit, velut Hyssopi, ad pectoris vitia facere, & antidotis vtiliter admisceri.

Postiores medici Stæchadem, & præsertim flores eius, aduersus capitis dolores, & omnes eius ex frigiditate ac frigida causa morbos, valde efficaces esse affirmant: miscentur ea propter omnibus ferè compositionibus, quæ aduersus cephalalgiam diuturniorem, apoplexiam, catalepsi, epilepsi, & similes affectus adhibentur.

De Thymo. CAP. VIII.

THYMI duo apud veteres sunt genera: vnum Cephaloton dictum, alterum durius.

Cephaloton multis exilibus ac tenuibus fruticat virgis, foliis exiguis & copiosis circumdatis: capitulis in cacuminibus Stæchadis ferè similibus, sed minoribus; è quibus flosculi exeunt purpurei.

In Creta insula copiosum nascitur: vnde illi Cretico cognomen datum est. Dioscorides gracili solo & petroso prouenire scribit.

Durium Thymum furculosum quoque est, & perpusilla habet foliola; colore, quod vulgatissimum est, virètia, & suauè odorata; candida verò & graueolentiora, quod rarius est: flores verò non in capitulis aut spicis, sed iuxta foliola: radices tenues.

Huius

1.

2.

Thymum cephaloton.

Thymum durius.

Huius generis Thymo, Hispaniæ & Narbonensis Galliæ loca deserta & inculta abundant: in Germania, Belgio, & alibi in hortis studiosè colitur.

Græcis *θύμος* dicitur, Latine Thymus, & Thymum. Prior *κεφαλωτός*, id est, capitatus, & *θύρσον*: Alter *σκληρότερος*, id est, durior, à Dioscoride, cap De Epithymo, cognominatur. Plinius Thymi duo genera esse tradit: vnum candidum, alterum nigrius, ac nigricans appellat: & candidum præstare ait, ac in collibus nasci, lib. 21. cap. 21. Vtrumque ad durius genus referendum videtur, nam vt scripsimus, durioris Thymi quoddam folia habet candidantia, aliud vrò virentia, quod nigricans dicitur, quia saturò colore & non candidante vireat. Germani ac Belgæ *Thymum* / *Thymus*: Galli *du Thym*: Itali *Thymo*: Hispani *Tomillo*: Angli *Thyme* nominant.

Thymum autem, vt Galenus tradit, in excalfaciendo exsiccanoque in tertio statuendum est ordine, incidit & calfacit vehementer; ob id & vrinam & menses prouocat, fœtum euellit, viscera expurgat, educendis ex thorace & pulmone confert.

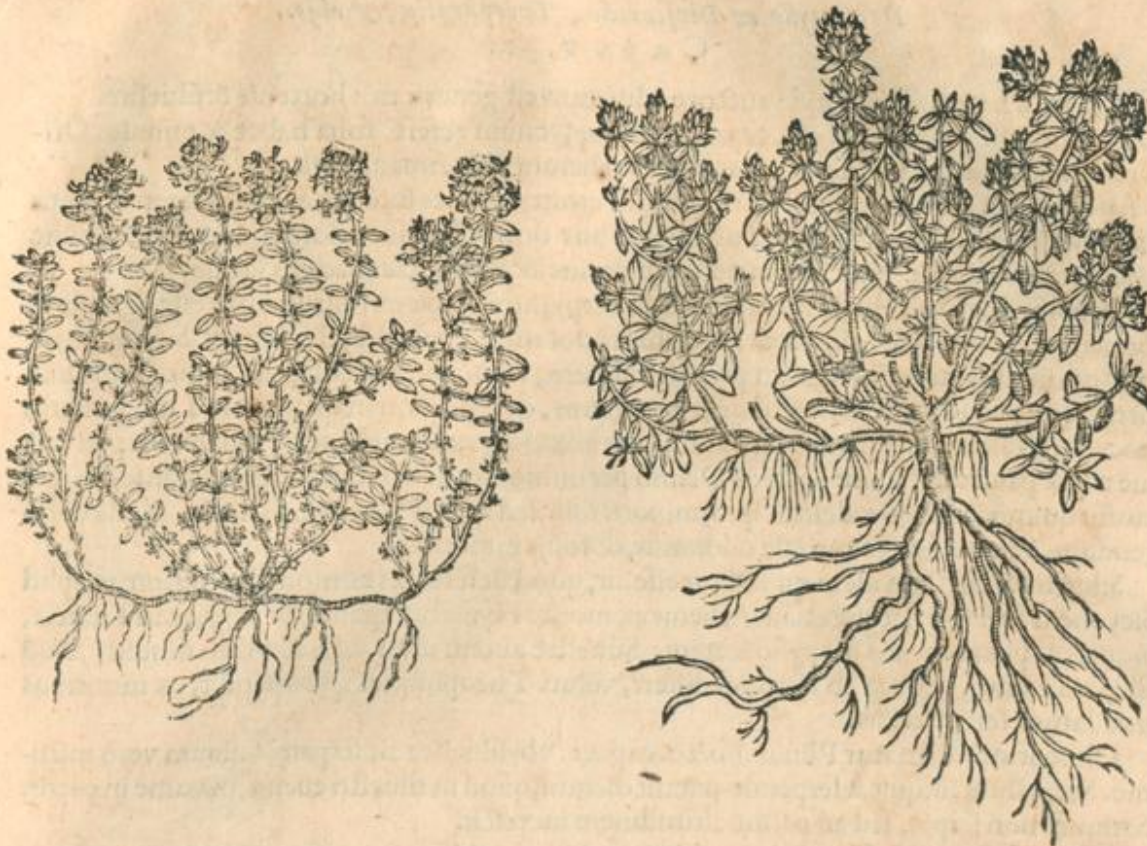
Potum, Dioscorides scribit, cum sale & aceto pituitam per aluum ducit. Decoctum eius cum melle orthopnoicis & asthmaticis prodest. Lumbricos ventris, menses, fœtus, & secundas pellit: vrinam cit. Mixtum melli & delinctum, faciles è thorace excreationes facit. Oedemata recentia cum aceto impositum discutit, sanguinis grumos dissoluit, thymos & *ἀνεργήσοντας* siue pensiles verrucas tollit, ischiadicos cum vino & polenta impositum iuuat, hebetibus oculis in cibo sumptum prodest. Vtile etiam pro condimento tempore sanitatis.

De Serpyllo vulgari. CAP. IX.

1. **V**ULGARI Serpyllo multi sunt exiles cauliculi, duri tamen & lignosi, nonnulli in rectum palmi altitudine surgentes, alij repentis, & alicubi terræ superficiem exiguis fibris annexi: folia exigua, virentia, Thymi similia: capitula in cacuminibus rotunda, è quibus flosculi exeunt, colore rubente purpurei, nõ rarò etiam albid: radices tenuissimæ ac fibrosæ.
2. Huius verò & species quædam, cuius cauliculi non serpunt: radix crassior, lignosa. Tenui lanugine hæc quandoque tota incanescit, vt in Bohemiæ nonnullis collibus ac locis desertis. Nascitur passim locis incultis, iuxta agtorum margines, pingui præsertim & fœcundo solo:

Serpyllum vulgare.

Serpyllum alterum.

solo: subinde etiam locis petrosis: & non modò in Germania, Bohemia, aut Belgio, sed & in Italia ac Gallia spontè exit.

Tota ferè ætate floris eius prouentus.

Germani *Quendel*, *Kümel*, & *Kennun*: Belge *Quendel* *wilden Thymus*, & *Onser Woutwen bedstroo*: Hispani *Serpol* & *Serpillo*: Itali *Serpillo*: Galli *Pillolet*: Angli *wild Thyme*: Bohemi *Materij Dauffa*. Officinæ *Serpyllum*, pleræque verò etiam *Pulegium montanum* nuncupant. Et passim quidem *Serpyllum* veterum existimatur: non tamè tam *Serpyllis*, quàm *Saxifrangæ* *Dioscoridis* respondens. Si etenim diligenter, & ad *Serpylli* vtriusque, & ad *Saxifrangæ* descriptionem expendatur, exiguum *Serpyllis*, plurimum verò *Saxifrangæ* simile esse comperietur. Veterum etenim *Serpyllum*, quod quidem prius, præter quòd ramulis & folijs *Origano* simile est, in quantamcumque altitudinem adminiculo fultum, aut vicinis stirpibus innixum, crescit, & quandoque ex *Ocimo* per nimiam siccitatem mutato gignitur: alterum verò non serpit, & folio est *Rutæ*, id est, *Hyperici* aut *Centaurij minoris* (vt alibi ostendimus) longiore. *Serpyllum* verò vulgare humile est, frutices non conscendit, ex *Ocimo* non prouenit, & folijs est multò quàm *Hyperici* aut *Centaurij minoris*, minoribus & breuioribus; omnino videlicet exiguis, ac *Thymi*, vt diximus, folijs similibus. Ex his *Serpyllum* vulgare, non *Serpylli* veterum aliquam speciem, sed *Saxifrangam* *Dioscoridis* esse, palàm est. *Saxifrangam* enim ait esse herbam *Thymo* similem, in petris nascentem. *Serpyllum* autem vulgare *Thymum* folijs & capitulis refert, & non rarò in locis petrosis reperitur: propter eam siquidem quam cum *Thymo* similitudinem habet, siluestre *Thymum* & à Belgis & ab alijs nominatur.

Verba *Dioscoridis* de *Saxifrangæ* sunt: *Σαρξίφαγον, οἱ δὲ σαρκίφαγον, οἱ δὲ ἐμπετρον Ῥωμαῖοι* *Saxifraga*. *σαρκίφαγα, ἄμνος δὲ φρυγανώδης ἐν πέτραις καὶ τελαχίσι τόποις φύομαι, δύμω ἐμπερής.* hoc est, *Sarxiphagon*, alij *Sarxiphragon*, alij *Empetrum*, *Romani* *Saxifraga*, frutex est furculaceus, in petris & asperis locis nascens, *Thymo* similis. Exemplaria quædam *ἐν δύμω ἐμπερής* legunt, sed emendatiora *δύμω* habent.

Locus *Dioscoridis* restitutum.

Facultate autem *Serpyllum* vulgare calidum & siccum est, tertio pænè ordine; tenuium item partium & incidens: menses euocat, vrinam cit, calculos expellit, & in balneis ac fomentis adhibitum, sudorem euocat.

a

Eadem

Eadem ferè de Saxifraga Dioscorides memoriæ prodidit: Cocta, ait, in vino febricitantibus opitulatur, Stanguriæ prodest, singultum sedat, calculos vesicæ frangit, & urinam cit.

De Serpyllo ex Dioscoride, Theophrasto, & alijs.

CAPVT X.

SERPYPHYLLVM, Dioscoride auctore, duorum est generum: hortense & siluestre. Hortense coronarium est, & odore Samplychum refert: folia habet & ramulos Origanifimilia, multò candidiora; iuxta sepes relictum procerius assurgit.

Alterum non serpens, sed erectum, ramulos emittit tenues furculosos: folijs refertos Rutæ similibus, angustioribus tamen, oblongioribus durioribusque: flores guttu acres, odore suaues: radix inutilis. Nascitur in petris efficacius, & magis excalfaciens latiuo.

Theophrastus De historia stirpium, lib. 6. Serpyllum tradit ex suffruticibus esse lignosis ac coronarijs, ac ramis & folijs tota sua natura odoratum, veluti Helenium & Sifymbrium: apud nonnullos etiam Thymum penitus redolere, summæ terræ adherere, radice multifida torridaque peculiarem illi auctorem germinum, quippe cum in quantumuis longitudinis procedere valeat, nactum adminiculum, aut iuxta sepes aliquas satum: squalorem pati, atque aquæ paucae indigum: nasci ex Ocimo per immodicam siccitatem degenerante, lib. De causis quinto, Ocimo videlicet ipso, minoris folij, sed odoris potentioris tacto. Vnde colligendum, Serpyllum Ocimo esse odoratius, & folijs minoribus.

Siluestre Serpyllum idem quoddam esse ait, quod deferentes ex montibus ferunt, vt apud Sicyonem fieri solet, atque etiam Athenis ex monte Hymetto: apud alios verò, vt in Thracia, montes & plana omnia Serpyllo scaterent. Siluestre autem istud, à Dioscoridis siluestri aliud est: sola etenim cultura ab hortensi differt, veluti Theophrastus ipse ostendit, ex montibus translatum feri referens.

Dioscoridi aduersatur Plinius lib. 20. cap. 22. vbi siluestre ait serpere, satiuum verò minime. Serpyllum, inquit, à serpendo putant dictum, quod in siluestri euenit, maxime in petris. Satiuum non serpit, sed ad palmi altitudinem increfcit.

Meminit Serpylli Ælianus variæ historiæ lib. 9. & ipsum inter flores numerare videtur. Dionysius Iunior, inquit, in Locrensi vrbem veniens maximas ciuitatis domos occupauit, easque rosas, serpyllis, alijsque id genus floribus strauit. Virgilius tamen Bucolicón Ecloga secunda, Serpyllum herbam esse manifestissime testatur his verbis:

Testylis & rapido festis messoribus æstu

Allia, Serpyllumque, herbas contundit olenteis.

Ex quo loco colligendum sunt qui putent, vulgare Serpyllum verum & legitimum esse, quod videlicet non aliud passim in Italia sponte gignatur: quasi nullibi quam in agro reperiri, & non in hortis feri potuisset.

Serpyllum autem Græcis *εσπυλλος* καὶ *εσπυλλον* dicitur. Marcellus vetus auctor, à Gallis antiquitus Gilarum nominatum affirmat: vt verò Plinius Valerianus, ab iisdem Laurio nuncupatur.

Excalfacit verò vsque aded Serpyllum, vt Galenus dicit, vt & menses & vrinæ moueat: gustu multum est acre. Prodest etiam, vt Dioscorides addit, ad tormina, rupta, conuulsa, iocinoris inflammationes, & ad serpentium morsus, & potum, & impositum: capitis dolores mitigat coctum rosaceo permixtum: cum aceto irrigatum maxime quidem lethargicis, sed & phreneticis conuenit: sedat & sanguinis vomitus quatuor drachmis potus cum aceto fucus eius.

De Ocimo. CAP. XI.

1. 2. **S**ATIVI Ocimi species magnitudine differentes duæ sunt vulgares, ambæ furculosæ, do-drantis aut pedis altitudine atolluntur; ramulis rotundis in plures alas diuisis. Et maior quidem folia habet lata, per margines leniter crenata, Mercurialis herbæ magnitudine & forma similia: minor verò minora: vtraque splendida, & dilute virentia: flosculos exiguos, colore vel candidos, vel obscurius purpurascens: semen exiguum, nigricans: radices oblongas, duras, non absque adherentibus fibris: odor vtrique similis, nisi quod maioris, species quædam reperiatur, quæ Citrium Malum odore refert, quod Ocimum citratum appellant.
3. Matthiolus præter hæc duo Ocima etiam tertium quoddam maximum reperiiri memoriæ prodidit, folijs Amaranthi maioribus, longis, latis & crassis, Citriæ Mali folijs similibus. Seritur Ocimum in hortis & in scetilibus, celerrimè, vt Theophrastus auctor est, prouenit. Quod Soli expositum est, eodem teste, transit in Serpyllum; quia vehementius siccatur, folio namque minus, odoreque vehementius redditur.

Iunio

Ocimum.

Ocimum minus.

Ocimum tertium maximum.

Iunio ac Iulio Ocimum floret, & particulatim quidem, ac diu, ab imo incipiens.

Ὠκίμον, & per ω prima syllaba ὠκίμον Græci appellant; nonnulli etiam ὄκίμον: Latini Ocimum. Differt ab Ocymo, quod ostendimus in Frumentorum historia pabuli genus esse, & ad differentiam huius per υ secunda syllaba scribitur; tametsi & per υ, odoratum Ocimum quandoque scriptum reperiat. Recentiores βασιλικόν, Latine Regium id est, quoque nominant: Officinæ, Basilicum: Germani Basiltigen: Belge Basiltom: Hispani *Albahaca*: Galli *Basilic*: Angli *Basill*: Bohemi *Bazalita*: Itali *Basilico*, & quod minus est, *Basilico gentile*: Hispani idem *Albahaquilla*: plerique Basilicon Gariophyllum hoc vocant.

Ocimum autem, auctore Galeno, ex secundo quidem est ordine excalfacientium, sed humiditatem habet recrementitiam adiunctam, ob quam commodum non est ut intra corpus sumatur: sed foris adhibitum ad digerendum concoquendumque idoneum est.

Dioscorides Ocimum ait, si multum edatur, visum hebetat, aluum mollit, flatus mouet, vrinam cit, lac euocat, sed ægrè conficitur: impositum verò cum polentæ tenui farina, rosaceo & aceto, inflammationibus medetur, & Draconis marini ac Scorpionis plagæ; per se & cum vino Chio, oculorum doloribus.

Succus oculorum caligines purgat, & defluxiones exsiccat.

2 2

Semen

Semen potum prodest atram bilem colligentibus, suspiriosis, & urinæ difficultate laborantibus: facit idem sternutationes frequentes, si per nares attrahatur: idem ipsa herba facit. Claudere autem oculos oportet, sternutatione vrgente.

Sunt qui Ocimum vitant, & non edunt, eò quòd commansum & in sole positum vermiculos gignat. Afri adiciunt, eos qui à Scorpione icti sunt, & ipsum comederunt, absque dolore permanere.

Recentiores, inter quos Simeon Zethy est, Ocimum tradunt olfactu cordi capitique prodesse: semen cardiacis affectibus succurrere: animi mœrorem ab atra bile ortum discutere, & hilaritatem lætitiámque procurare.

De Ocimo siluestri vulgari, siue Acino. CAP XII.

Ocimum siluestre, Acinos.

Ocimoides.

Acinos.

QUOD recentiorum plerique Ocimum silvestre nuncupant, cauliculos promit complures quadrangulares, infirmos, terram versus reclinatos: folia ex interuallis bina contra se posita, parua, longiuscula, ac latiuscula, aliquantulum hirsuta & aspera, uti & cauliculi: flosculos è foliorum sinibus exeuntes, paruos, orbiculatim cauliculos ambientes, colore è candido nonnihil purpurascens: semen exile: radices fibris coherentes. Odore herba hæc multò quàm Ocimum est infirmiore; vtpote exili ac obscuro, sed tamen cum grauitate quadam non insuauis ad Calaminthes aut Ocimi accedente.

Exit multis Germaniæ ac Italiæ locis sua sponte, præsertim incultis & arenosis.

Æstate tota floret, & non rarò Septembri etiam mense.

Ocimum silvestre, ut diximus, appellant plerique recentiorum. Quod autem Ocimum silvestre Plinio, aliis est Ocimastrum & *ὠκίμοειδές*. Ocimoides verò multum à præsentē herbula differt. Siliquas siquidem Ocimoides habet, Hyoscyami siliquis similes, semine nigro, quale est Melanthij, prægnantes: huius autem semina minima sunt, & vasculis omnino exiguis continentur, nullam cum Hyoscyami cytinis similitudinem habentibus: ita ut hinc herbulam istam non esse legitimum Ocimum silvestre siue Ocimastrum, euidens sit. Quam ob causam

ab alijs non pro Ocimo siluestri, sed pro Clinopodio habetur: sed nec horum sententia laudanda videtur. Nam si propter florum secundum cauliculos ambitum, Clinopodium dici meretur; multæ aliæ eodem nomine nuncupandæ erunt: ut, Calaminthes, Orualæ, Hormini, Lamij, Dictamni, & Marrubij species quædam, Pulegium, Saluia, Scordium, Melissophyllon, Sideritis, Galeni Alysson, recentiorum Bugula & Cardiaca, similesque aliæ, quarum omnium flores orbiculatim cauliculos circumdant, nulla tamen Clinopodium dicatur. Nobis hæc herba Acino haud dissimilis videtur. Acinon etenim Dioscorides ait *πρόαν λεπτοκαρπον*, siue herbam tenuium sarmentorum, coronariam, Ocimo similem, sed hirsutiorem, & odoratam. Cum qua descriptione præsens nostra satis conuenit.

At Acinos Græcis similiter *ἀκινός*, & quandoque *ἀκινός* nuncupatur: vocibus verò nothis etiam *ἀγριον βασιλικόν* & *ὠκίμοειδές* dicitur.

Facultate autem Ocimum silvestre, quod descripsimus, aliquantulum calidum & siccum est, non absque adstringendi vi ac potentia.

Acinon verò Dioscorides tradit, menses & aluum sistere potum: impositum verò Phygethla & erysipelata curare.

De Dictamno. CAPVT. XIII.

DICTAMNO rotundiuscula, maiora quàm Pulegij, & spissa lanugine candicantia sunt folia: cauliculi tenues, in alas nonnullas diuisi, in quorum summo è squamulis compactæ dependent veluti spicæ, maiores crassioresque quàm Heracleotici Origani, à quibus exigui flosculi exeunt: semen inter squamulas reconditur. Odorata tota est herba.

Nascitur

Dictamnium verum.

Pseudodictamnium.

Nascitur in Creta insula, nec alibi requirendū, non modò veterum, sed & recentiorum est sententia. Dioscorides flore & semine carere contra omnem veritatem scribit. Floriferum esse, post Theophrastum testatur Virgilius Æneidos XI.

Dictamnium genitrix Cretæa carpit ab Ida, Puberibus caulem folijs, & flore comantem Purpureo.

Διψάμνιος Græcis dicitur: Latinis Dictamnium, & Dictamnium Creticum; à nonnullis, vt Dioscorides testatur, γλήχρον ἀγρία, siue Pulegium silvestre. Inter nothas appellationes extant & hæc eius nomina: Εμβρακτηρον, βελιάκος, ἀρτεμιδίου, κρηκική, ἐφήμερον, ἑλδία, βελιτόκος, δορκίδιον, ἑλβόνιον, Vstilago rultica.

Officinæ pro Dictamno per *e* prima syllaba Diptamnium per *p* legunt, & leuis momenti error hic esset, nisi pro Dictamni folijs Fraxinellæ radices in vsum ducerent, quam falso Dictamnium appellant.

Calidum ac siccum tertio excessu Dictamnium est, Pulegio facultate simillimum, sed essentia tenuioris. Fætus mortuos & in potu assumpta, vel in pello apposita, vel etiam suffitu educit, menses euocat, secundas expellit.

Foliorum, inquit Theophrastus, vñus, non ramorum aut fructus, quæ ad multa valent, sed præcipuè ad partus mulierum: efficiunt enim vt facile pariant, vel dolores citò sedant: dantur bibenda ex aqua. Succus cum vino contra serpentium icus præsidio est. Tanta autem huius herbe vis fertur, vt & olfactu bestias abigat venenatas, & contactu interimat. Vulneribus etiam ferro illatis, & venenatis moribus succus infusus remedio est, si mox & in potu sumatur. Prodent in Creta capras sagittis vulneratas huius pastu eas excutere. Impactos pedibus aut reliquo corpori aculeos impositum educit: ad lienis dolorem efficax & ipsum habetur, siquidem ipsum imminuit. Antidotis verò & additur.

De Pseudodictamno. CAP. XIII.

PSEVDODICTAMNVM legitimo Dictamno aliquatenus folijs est simile, quæ & candida lanugine conuestita promit. flores verò habet in verticillis cauliculos ambientibus, dilute purpureos. cauliculis istud luxuriat complurimis, geniculatis, albida quoque lanugine hirsutis. radix tenuis, lignosa, altè descendit fibras spargens. Odor huic nullus, aut perquam exiguus est.

Multis in terris, Dioscorides ait, nascitur, sed tamen in Germania ac Belgio non nisi satum prouenit, & in paucorù hortis olim repertum.

A similitudine Dictamni *ψευδοδιψάμνιον* nomen accepit: Latini similiter Pseudodictamnium vocant: Officinis incognitum esse parùm refert.

Calidum quoque ac siccum est, sed longè quàm legitimum Dictamnium facultate inferioris. Præbet eisdem, Dioscoride auctore, effectus, sed inefficaciùs multò.

Pulegium.

De Pulegio. CAP. XV.

PVLEGIO caules exeunt abundè multi, teretes, & veluti geniculis articulati, plurimi procumbentes ac proserpentes, sese tamen, qui flores proferunt, attollentes: folia è singulis geniculis bina, subrotunda, quàm Maiorana nigriora læuioraque, è quorum sinu vel exigui cauliculi, vel minutula prodeunt foliola: flores verticillatim cauliculos iuxta folia ambiunt colore cærulei, rarissimè albidi: radix multis fibris cohæret. Odore tota herba potens est, & præsertim cum in flore est, quem & stillatitius eius liquor retinet, per organa extractus fuerit.

Reperitur verò & huius aliud genus superiori cauliculis, flore, colore, læuore, & odore simile, cuius folia oblonga ad Polygoni accedunt.

Locis gaudet palustribus, & quæ hibernis mensibus rigantur, incultis tamen.

Iulio & Augusto floret, & tunc quidem colligendum.

Græci γλήχρον, quandoque & βλήχρον ἢ βλήχρον appellant: Latini Pulegium: Officinæ Pulegium quoque, & subinde Pulegium Regale, ad differentiam vulgaris Serpylli, quod, vt diximus, Pulegium vocant montanum: Italis *Pulegio*: Hispanis *Poleo*: Germanis ac Belgis *Poley* aut *Paley*: Gallis *Pouliot*.

Pulegium valdè, vt Galenus ait, excalfacit, tertio nempe ordine, tum & valenter resiccac ac extenuat. Menses euocat, secundas & mortuos fœtus eiicit in potu datum. crassa lentaque pulmone pectorique infracta, eclegmatis admixtum, excreatu facilia reddit.

Nauseam verò & ventriculi morsus ex posca sumptum, vt Dioscorides, etiam sedat: atram bilem per aluum educit: à serpentibus demorsis cum vino potum auxiliatur: animo linquentes recreat cum acetonaribus admotum: gingiuas roborat aridum tritum & combustum: inflammationes sedat cum polenta impositum. Addit Dioscorides, per se admotum, donec locus rubeat, podagricos adiuuare. Prodesse autem & hoc modo aduersus coxendicum dolores potest. Cum cerato *ἰόνθου* siue varos delet: lienosos cum sale impositum iuuat: decoctum lotionem pruritus mitigat: in balneo siue infessu inflationes, durities, & conuersiones vteri adiuuat. Sunt verò & qui hydropicis & ictericis pulegium vtile esse affirmant, & vrinam ciere: sugillata delere, veteraque vlcera expurgare: tum & ad capitis dolores, ex causa nempe frigida, & neruorum conuulsiones conferre. Sotium pulegium aridum commansum & palpebris agglutinatum, lippitudinem in vigore consistentem eximie curare refert: adeo vt qui eius periculum fecerit, magis expetat ipso in lippitudinibus vt, quàm probatissimis collyriis. Aqua ex pulegio destillata, menses remorantes virginibus euocat, & colorem earum emendat, aliquot continuis diebus sumpta. Aduersus etiam strangulationes ex vtero conducit, præsertim si nonnihil Antidoti Methridatis simul detur.

De Polio. CAP. XVI.

1. **P**OLIO cauliculi assurgunt numerosi, tenues, teretes, duri, ac lignosi, palmo haud multo altiores: folia per interualla hos conuestiunt oblonga, latiuscula, sed quàm Chamædryos angustiora, per margines serratim incisa: in virgularum fastigiis flosculi candidi, quos capitula proferunt vnà cum foliis ac cauliculis albida lanugine incanescencia: semen pusillum nigricat: radix fibras demittit.

2. Alterum superiore minus ac tenuius est, cauliculi quoque teretes ac duriusculi, folia minor & angustiora, flosculi è capitulis eminentibus albidi. Incanescit & istud, ac tenui candidaque lanugine pubescit. Vtrumque odoratum est, sæpenumerò, quod minus, odoratius. C. Clusius & minus quoddam odore infirmius refert.

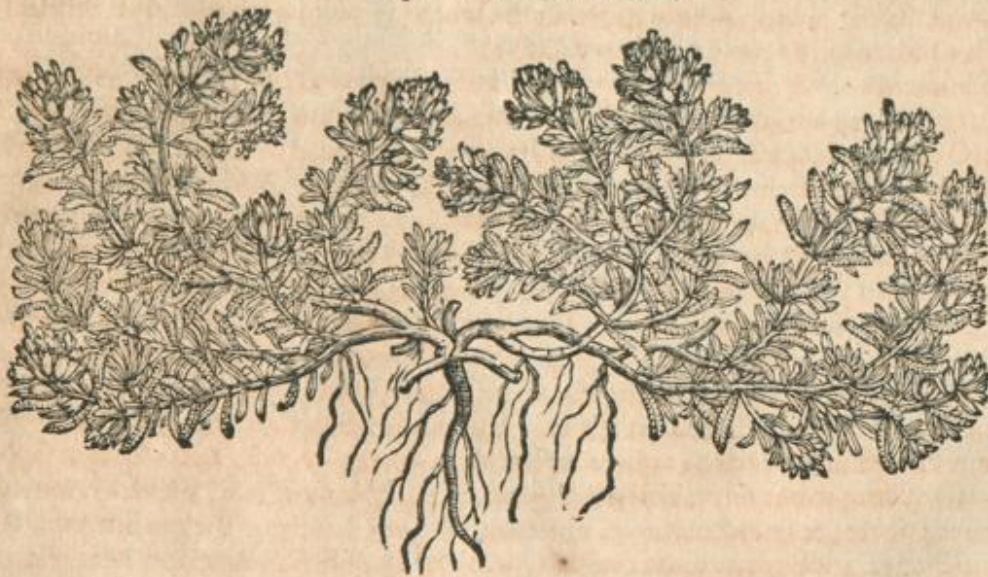
Præter

Polium.

Polium tenuius.

Polium repens ac Polium tertium.

Præter hæc verò & quoddam ἐπιγαίνουλον est Polium, cuius numerosi cauliculi humi 3-
 plurima parte decumbunt: folia latiora quàm primi, ambitu quoque serrata: capitula in
 summis virgis, è quibus flosculi quoque candidi. Tota quoque hæc lanugine tomentosa
 inalbida, & cum grauitate quadam odorata.

Huic simile, cuius cauliculi teneriores repunt, & fibris quandoque demissis terræ sese af- 4-
 figunt: folia huius & breuiora ac minora, sed non minùs serrata. Copiosa & hæc lanugine
 vnà cum capitulis conuestitur: flosculi non è capitulis modò, sed & secundùm folia exeunt
 purpurei, aut albidi. Duo siquidem huius genera, sed coloris floris tantummodò differen-
 tia. Odore autem hæc reliqua superant.

Est verò & inter hæc quoddam medium, cuius tenues cauliculi partim rectè assurgunt, 5-
 partim terram versus inclinantur. Huius tenelli ac recèns nati, molles lanuginosiq; ramuli è

a 4

virore

Polium quattuor etiam repens.

Λευκός.

viore lutei apparent : flores quoque pallidè lutei, sed reliqua stirps aliorum more incanescit.

Hæc Polij genera olim me obseruare memini Mechliniæ in ampliff. horto generosi viri Ioannis Brancionis. Nascuntur verò horum quædam in Italia, Thracia, Macedonia, ac nonnullis in Hispania locis. Tertium C. Clusius in maritimis Valentini regni, ac in Hispania Bætica à se reperi- tum scribit : quartum verò in agro Murciano : quintum in Granatensi & Valentino regnis.

Florent quædam Martio, alia serius, præfer- tim in Belgij hortis, vbi Aprili aut Maio demum flores videre contingit.

A canitie Græcis πόλιον nomen accepit : La- tini vocem seruant : dicitur verò & Officinis Polium.

Primum à Plinio Campestre appellatur. Duo, inquit lib. x x i. cap. v i i. Polij genera, Cam- pestre maius, Siluestre, quod minus est. ab Hispa- nis primum *Altamiza* vocatur.

Alterum Diosc. πόλιον ὄρεον, id est, Polium montanum, & πύθρον dicitur : & spuris voca- bulis φούξασιδίου, ἀχαμνίς, ἰβενίς, μέλοσμον, βάλιον, λεοντόραρον. Atque horum duorum Dioscorides, Galenus, Paulus, Aëtius, & inter Latinos Plinius tantummodò meminerunt.

Suspiciantur nonnulli Polium Leucadem esse, & de ea herba sub diuersis nomenclaturis Dios- bis egisse : conueniunt genera, nominis occa-

sio & facultates. Leucades duæ, vna ὄρεον, id est, montana; altera ἡμερῆς, quæ latiori- bus foliis, veluti Polium campestre, traditur. Ab albido colore λουκῆς dicitur: πόλιον à canitie, quòd canis hominis simile appareat : quidquid autem incanescit, albidum est. Facit huc, quòd Aëtius Leucadis non meminerit, veluti à Polio haud differentis. Cælius verò Aurelianus Tardarum passionum lib. 2. cap. 4. Leucem eandem cum Polio facit : *Leuces*, inquit, *quam etiam Polium vocant*. Plinius lib. x x v i i. cap. x i. Leucem quam- dam herbam nominat, quam fortasse eandem esse cum Leucade dicta scribit. Leucem autem Mercuriali similem esse, & nomen ex causa accepisse ait, per medium folium li- nea candida transcurrente : quare Mesoleucon quidam vocant. Ostendit his verbis, se Leu- cadem herbam qualis sit ignorare : sicuti neque de Polio sese explicare fatis potuit : lib. si- quidem x x i. cap. vii. vbi de Polio, quædam Tripolio à Dioscoride attributa interferit, Polium cum Tripolio confundens.

Plinius no-
tatis.

3. Tertium autem Polium fortassis non abs re πύθρον ac marinum cognominari poterit.

4. Quartum vtrumque apud Hispanos pro Chamæpity vulgò haberi, luculentissimus testis est Carolus Clusius, dicique ab ipsis *Zamarilla*.

Ceterum facultate Polium, quod minus, auctore Galeno, ex tertio est ordine defic- cantium : secundo verò completo excalfacientium; & acrius ac amarius quàm maius, quod & amarum gustantibus & modicè acre est, & viscera omnia obstructione liberat.

Decoctum, inquit Dioscorides, à serpentibus ictis, hydropicis, ictericis & lienosis cum aceto auxiliatur; sed caput dolore afficit, & ventriculum offendit; vrinas & menses cit. Substratum & suffitum serpentes abigit. Magna vulnera recens, nondumque resiccatum, impositum, auctore Galeno, glutinat; & maximè species eius maior : aridum verò ad re- bellia vlcera facit; & magis hoc præstat quod minus est, quo etiam, ait Galenus, ad anti- dotos vtimur.

De Origano. CAP. XVII.

1. **O**RIGANI duo prima genera Dioscoridi sunt, Heracleoticum scilicet, & Siluestre. Heracleoticum cauliculis erigitur rotundis, quandoque subrubentibus, ramosis, pedem plus minus altis : foliis latis, rotundis, paulò longioribus, quàm siluestris Origani minoribus & albidioribus : in fastigiis virgularum squamatim compactæ, paruæ, oblongæ promi-

Origanum Heracleoticum.

Origanum siluestre.

prominent veluti spicæ, è quibus exigui flosculi candidi exeunt: semen exiguum est.

Huic simile, genere haudquaquam differens Dioscoridi Origanum Onitis est. Quæ ^{Origanum} Onitis, inquit, appellatur, candidiore est folio, & hyssopo similior: semen veluti coniunctos ^{Onitis.} corymbos habet.

Siluestre Origanum tenues quoque ac rotundos habet cauliculos, dodrante altiores: fo- 2.
lia subrotunda, maiora & hirsutiora quàm Pulegij: flores in umbellis dilute rubentes, quan-
doque albidos; quibus succedunt semina parva subrubentia.

Præter hæc verò & aliud Origani genus in Belgio colitur, quod Anglicanum cognomi- 3.
nant: humilior istud quàm cetera: folia quoque minora, virentiora, & minus aspera; umbel-
læ similiter contractiores, è quibus flosculi purpurascens. radix duriuscula.

Nascitur Origanum Heracleoticum in Creta, ac aliis calidioribus regionibus, inter quas 1.
sunt Hispaniæ regna, vnde Antuerpiam resiccatum infertur.

Siluestre Origanum non modò in calidioribus regionibus, sed & in Germania reperitur 2.
secus margines agrorum, viarum, & hortorum: transfertur etiam ad hortos & loca culta.

Anglicanum cognomento non memini me alio loco quàm in hortis videre. 3.

Æstivis mensibus Origana florent, semen deinde perficitur.

Origanum Græcis *δελγανος*, & quod Heracleoticum cognominatur, *δελγανος ηερακλειωτική*: 1.
à nonnullis Cunila: in Officinis Belgij Origanum Hispanicum: huius verò altera species
δελγανος ονίτης, vt in Dioscoridis exemplaribus: in Galeni verò *ονίτης*: apud Plinium similiter
Onitis est, per *ιωβ*.

Siluestre Origanum *αγειοδελγανος* dicitur, quod aliqui Panaces Heracleum, *πάνακις ηερα- 2.
κλειον*, & Cunilam appellant, inter quos est Nicander Colophonius, auctore Dioscoride:
differt tamen non parum ab eo Panace Herachio, ex quo *Opòponax* colligitur. Officinis
Origani vox nota est: Italis *Origano*: Hispanis *Oregano*, *Orenga*: Germanis *Wolgemut* &
Dorfen vocatur: Belgis *Groue mariolepne*: Gallis *Origan*, & *Marioleine bastarde*: Bohemis
Dobramysl.

Tertium vnde Anglicani cognomen admiserit, non constat: Heraclij est species, si modò, 3.
Plinio auctore, plures huius fuerint.

Heraclium, inquit lib. xx. cap. xvii. tria genera habet: Nigrum latioribus folijs, glu-
tinofum: Alterum exilioribus mollibusque, Samsucho non dissimile, quod *Prasion* aliqui
vocare

vocare malunt: Tertium inter hæc medium. Cum altero autem Heraclij Panacis genere, Tertium nostrum conuenire apparet.

Omnia autem Origana incidendi, extenuandi, rescicandi, calfaciendique facultatem, & quidem tertio ordine obtinent, & siluestre quidem valentius esse, Galenus tradit: est tamen Heracleoticum, quod ex Hispaniis reliccatum adfertur, acrius siluestri, vel in hortis vel in agris apud Germanos nato.

Ceterum cum vino Organum exhibitum aduersus venenatorum morsus & ictus prodest, & iis qui meconium aut cicutam biberunt, cum passo: cum oxymelite, iis qui gylum, aut ephemerum hauserunt: ad rupta, conuulsa, & ad hydropes cum fico esum.

Decoctum Origanum urinas cit, menses euocat, & vtiliter hydropicis exhibetur.

In eclegmate ex melle veteri tussi medetur, & pulmonem expurgat. Scabiem, pruriginem, psoras in balneo infessu curat; emendatque à Regio morbo colorem. Aridum acetabuli mensura cum aqua multa sumptum, per aluum atros humores educere, Dioscorides & Plinius scribunt.

Succus virens tonsillas, vuam, & oris vlcera sanat: cum lacte infusus aurium dolores sedat: cum oleo verò Irino permixtus, & per nares attractus pituitam detrahit: conficitur ex succo Vomitorum medicamentum cum cepis & rhu obsoniorum, in aereo vase per dies viginti Canicularibus diebus insolatis. Herba substrata serpentes fugat.

2. Siluestris Origanum folia & flores à serpente percussis etiam auxiliantur, Dioscoride auctore. Vfus autem huius apud Belgas & Germanos Heracleotici est loco: in cibis verò & gratiam obtinet, quos iucundo sapore condit.

De Tragorigano. CAP. XVIII.

Tragoriganum.

Tragoriganum Clusij alterum.

TRAGORIGANO cauliculi sunt tenues, duri, ac lignosi, colore subnigricantes: folia minora quàm siluestris Origanum, quàm vulgaris Serpylli maiora, odorata, aspera, & nonnihil hirsuta: flosculi exigui in verticillis cauliculos superna parte ambiunt, colore purpurascentes. radix parua ligni duritiem habet.

In Foroiuliensi agro Tragoriganum nasci Matthiolus tradit: verùm an illius cum isto idem sit, in tanta ipsius breuitate incertum relinquitur. Sunt qui existiment, quod descripsimus,

mus, à Matthiolo pro Maro ostendi, à quo multum differt; Marum enim non in orbicularis verticillis floret, sed Origani Heracleotici modo ab exiguis veluti spicis flosculos promit.

Apud Belgas in hortis *φιλολογικῶν*, & stirpium cognitionis studiosorum olim obseruatum memini, in quibus Augusto mense cum flore conspiciebatur.

Exhibentur verò & alia duo Tragorigana à Clusio in Hispaniæ regnis reperta. Vnum lignosis, cabitalibus fere cauliculis: totius mediæ inter Origanum & siluestre Serpyllum magnitudinis: floribus orbiculariter cauliculos ambientibus (quale quod descripsimus) sed folia eius incanescunt, & flores candidi sunt, quibus differt.

Alterum tenerioribus furculis humilioribus, foliis angustioribus aliquantulum incanis: floribus albidis, quandoque purpureis, & quam alterius maioribus, eodem modo iuxta summas virgulas enascentibus. Nec repugnat duo esse Tragorigana: Dioscorides siquidem Tragoriganum vnum latius virentiusque, alterum exilibus furculis ac tenuibus folijs inueniri refert.

Dicitur autem hæc stirps Græcis *τραγοριγανος*; Latinis similiter Tragoriganum: quod verò tenerius, *σπέρσιον*, Pralium; Officinis & vulgò incognitum est.

Facultate Tragorigana tertij quoque ordinis sunt resiccantium ac exsiccantium, veluti Origana: adesse, ait Galenus, adstrictionis quidpiam.

Tragoriganum, vt Dioscorides refert, vinam cit, & aluo vtile est. Decoctum eius bilem per aluum expurgat. Lienosis ex aceto bibere prodest. Est verò & potio Tragorigani mitis & grata cibum fastidientibus, acidum ructantibus, imbecillo ventriculo, etiam vbi à maritima iactatione nausea & æstus præcordiorum excitantur.

Contra Ixiæ venenum in vino bibitur, menses ducit, in eclegmate ex melle ruffientibus datur & peripneumonicis. Cum polena & œdemata discutit impositum.

De Hyssopo vulgari. C A P. X I X.

Hyssopus vulgaris.

Hyssopus vtrimque florifera.

HYSSOPVS vulgaris vsus caules erigit dodrantaes, aut altiores, duros, ac lignosos, in virgulas aliquot diuisos, ab imo ad fastigium vsque folijs circumuestitos oblongis, veluti Polygoni aut Lauandulæ, sed minoribus, saturatiùs virentibus, ac odoratis, quæ sursum versus sensim minora fiunt. flosculi è suis conceptaculis, quinis, senis, septenisve iuxta folia coniunctis, à medio fastigium petunt, cauliculos tamen non orbiculariter ambientes, sed
ad

Hyssopus ex Codice Casareo.

Thymbra.

candidi, aut dilutè purpurei, hoc modo veluti herbaceam spicam efformantes, quæ, postquam flosculi emarcuerunt, manifestior: radix dura ac lignosa.

ad vnum tantum latus exeuntes, colore eleganter cærulei, quandoque, sed raro, albidii, Echij floribus quodammodo similes, sed minores; staminibus etiam aliquot mediis, è quibus minutissima stamina dependent purpurea: radix dura, lignosa aliquot annis restat.

Passim in hortis Germaniæ ac Belgij colitur.

Floret Julio ac Augusto mensibus.

Huic similem aliam reperiri contingit cauliculis breuioribus, & plurima parte humum versus reclinatis: foliis paulò nigrioribus ac crassioribus: flosculis cauliculos ambientibus in spicæ modum digestis, colore quoque pulchre cæruleis, & superioris forma similibus. Verùm hæc species rarior.

Hyssopum hanc passim Officinæ & vulgò appellant. Germani ac Belgæ *Jypen* aut *Hysop*: Itali *Hyssopo*: Hispani *Isopo*: Galli *Hyssope*. An autem veterum legitima Hyssopus sit, non parùm, nec temerè, ambigitur: tamen enim Hyssopum veluti omnibus cognitam, nullis notis Dioscorides exposuerit, extant tamen quædã de eius forma alibi, quæ vulgari Hyssopo nequaquam respondent. Origanum Heracleoticum folium habet Hyssopi similitudine: Chrysome comam habet corymboidem similem Hyssopo. Plinius lib. xxvii. cap. xii. Stœchadem ait odoratam herbam, coma Hyssopi. Accedit icon ipsius Hyssopi, quæ in perquam vetusto Cæsareæ bibliothecæ exemplari reperitur, foliis latis, Origanii similibus, & capitulis in summis virgis eminentibus. Atque ex his, non esse legitimam quæ vulgò pro Hyssopo habetur, manifestum est.

Ceterum quod ad facultates vulgaris Hyssopi attinet, gustabilis huius qualitas acris, cum nonnulla amaritudine coniuncta, calidam ipsam esse ostendit, & siccam tertio ordine, tenuis quoque essentia, ac expurgandi vim habere. Non inutiliter idcirco, imò efficaciter, ad omnes pulmonis ac thoracis frigidus morbos in eclegmate, aut alio modo vulgaris Hyssopus adhibetur. Obstructiones aperit, crassa incidit, lenta attenuat, & vt facilius exspuantur, præstat.

Cum carnibus bubulis decocta non insuauius ex iure editur, ori ac ventriculo grata: vrinas verò etiam mouet, & ad vrinæ stititium vtilis est.

De Thymbra. CAP. XX.

TH Y M B R A vulgari Hyssopo similis est, nisi humilior ac tenerior foret: virgulas emittit complures foliis vndequaque circumdatas angustis & acuminatis, longioribus quàm Thymi: inter quæ flosculi, è paruis vasculis ab imo fastigium vsque exeunt;

In Germania ac Belgio temerè fuerit alibi quàm in hortis quærere. Fertur in Narbonensi Gallia locis quibusdam asperis & incultis prouenire. Bellonius huic haud dissimilem, si non eadem, in Tyrrheni maris littoribus nasci refert, ex obsoleta tamen purpura albicantem.

Iulio ac Augusto apud Germanos ac Belgas cum flore reperitur.

Græcis *θύμβρα* est, nec aliud Latinis nomen verè habet. Nam quòd Satureiam interpretes dici velint, Columellæ Latino scriptori repugnat, qui inter Thymbra & Satureiam manifestum discrimen ostendit lib. x. vbi Satureiam Thymi ac Thymbrae saporem præ se ferre scribit:

Et Satureia Thymi referens Thymbraeque saporem.

Quod & lib. ix. cap. 1111. satis manifestis verbis docet: Tum etiam Thymbrae, inquit, vel nostrates Cunilæ, quam Satureiam rultici vocant. A vulgo, aut in Officinis, Thymbra nullum nomen accepit.

Facultas autem Thymbrae calida & sicca tertio excessu: attenuat, incidit, meatus expurgat: breuiter, omnia quæ Thymum potest & præstat.

De Satureia. CAP. XXI.

Satureia.

SATUREIA tenui ac fragili cauliculo assurgit, pedem plus minus alto, & in ramulis diuiso: foliis angustis, minoribus quàm Hyssopi, Thymbrae æmulis, sed iuxta ramulos rarioribus: flusculi secundùm folia candidi sunt aut dilute purpurei: semina parua subnigricant: radix fibrosa.

In hortis vbique ferè seritur: annua est herba. Eodem quo sata est anno floret, semen facit, ac deinde perit.

Latinis Satureia appellatur: à Columella verò etiam Cunila: dicitur & siluestre Origanum à nonnullis Cunila, sed legitima Cunila Satureia est: Germanis *Garten Jope*, *Kunell*, *Saturey*, & *Sadaney*: Brabantis *Ceulen*; nomine, vt apparet, à Cunila detorto, item *Saturey*: Italis *Sauoreggia*: Hispanis *Axedrea*, *Sagorida*: Gallicis *Sarriette*, *Sarriette*.

Non dissimilis autem Satureia ab illa Thymbrae specie, cuius Dioscorides cap. De Thymbra meminit: *Γύμβρα*, inquit, *δὲ καὶ ἀραρὴν θύμβρα*. Hæc etenim verè *ἀραρὴν*, id est ex femine nata, dici potest; singulis etenim annis, vt diximus, feri debet: altera verò durabilis naturæ radicem obtinet.

Porrò Satureia calida quoque ac sicca, & tertio quoque ordine, sed minus tamen quàm Thymbra, qua mitior est: atque idcirco etiam, vt Dioscorides ait, *ἐυγενεστέρη κατὰ βρωσιν*, id est, in cibus commodioris vsus.

Attenuat autem, & flatus insigniter discutit, proinde vnà cum fælis & aliis leguminibus flatuosis vtiliter coquitur ac editur: imò ventri calens in fomento apposita, vteri ex flatu strangulatus mox sedat.

De Salvia. CAP. XXII.

RECENTIORVM obseruatione duplex Salvia est, maior videlicet, & minor. Maior quadrangularibus, lignosis caulibus, in alas effusis luxuriat, circa quos folia lata, oblonga, rugosa, aspera, subalbicantia, Verbasci siluestris foliis satis similia, sed scabriora, ac minus candicantia, attritorum ex lana vestimentorù scabritiem referentia: flores in summis ramulis eminent falcati, Lamij aut Orualę similes, colore cæruleo purpurascens; succedete

b

in re-

Salvia maior.

Salvia minor.

in receptaculis femine subnigricante : radix dura ac lignosa fibras demittit.

Huius vna reperitur species nonnullis foliis, vel totis, vel partim albida : item & alia, cuius foliorum pediculi ac nerui, tum & recens enata foliola rubent.

2. Minor Salvia fruticosa quoque stirps est, alas in latitudinem expandens, priori similis, sed minor : caules huius teneriores sunt : folia oblonga, minora, angustiora, sed non minus scabra ; quibus, parte qua pediculo insistent, duo hinc inde foliola exigua adnascuntur, pinnarum aut auricularum quadam similitudine : flores spicati, veluti superioris cærulei : radix quoque lignosa. Cum grauitate quadam, sed minime molesta, odorata vtraque est, sed præstat quæ minor.

Locis asperis & incultis nonnullis spontè nascitur : & minor in campestribus Hispaniæ, in Massiliensi agro, in compluribus Italiæ prouinciis : in Creta quoque insula gignitur ; vbi subinde quædam cauliculorum pars, præsertim inter genicula media, in tantam crassitudinem extuberat, vt Gallarum magnitudinem & similitudinem assequatur. Cuiusmodi Saluiam memini mihi olim ab excellentiss. viro Iacobo Antonio Cortuso missam.

Maior Salvia subinde locis asperis & ruderatis in Germania reperitur.

Vtraque autem ad hortos à Belgis transfertur, sed minor frequentius.

Florent Saluiæ Iunio ac Iulio, vel etiam serius. Martio comodè transferuntur ac plantantur.

Salvia Græcis ἐλισσαρκος : à nonnullis ἐλαφόροσκον, & σφαγόν : Officiinæ vnà cum Italis ac Hispanis Latinam Saluiæ appellationem retinent : Germani Salbey : Galli Saugé : Belgæ Saue dicunt. Inter nothas verò appellationes & hæc nomina occurrunt, κίσμις, φάγον, θηκίον.

Excalfacit autem Salvia euidenter, & non minus resiccat : ad tertium vtriusque qualitatis ordinem pertinet, aut secundum intensum : adstrictionis quoque non exiguum obtinet.

Foliorum ramulorumque Saluiæ decoctum vrinas mouet : menses item & fœtus extrahit, auctore Dioscoride. Sed sanior Aëtij sententia, qui hanc menses compescere, & conceptum retinere memoriæ prodidit. Tradunt, inquit, quidam suffitam Saluiam menses immoderatè fluentes, & omnino muliebri profluuium compescere. Agrippa Sacram herbam vocauit, quam prægnantes mulieres, si fluidæ laxæque fuerint, vtilissime comedunt, continet enim conceptum, vitalemque reddit : ac si succi huius heminam cum modico sale quarto à secubitu die mulier potauerit, deinde viro misceatur, proculdubio concipiet. Hæc ille.

Vtilis

Vtilis autem inprimis Salvia capiti ac cerebro est: sensuum ac memoriæ vim intendit, nervos roborat, humoreque resolutos sanitati restituit; tremores tollit, naribus indita picuitam è capite elicit. Commendatur verò & sanguinem exspuentibus, tum & aduersus tussim lateris que dolores, & ad serpentum morsus.

Auxiliatur verò & Pastinacæ Marinæ ictibus; vt Dioscorides scribit, capillos denigrat, sanandis vulneribus apta est, sanguinem sistit, virulenta vlcera purgat, & pudendorum pruritus, foliorum ramulorumque decoctum ex vino sedat, si eo abluantur.

De Salvia agresti, siue Sphacelo. CAP. XXIII.

Salvia agrestis siue Sphacelus.

AGRESTITIS quæ Salvia appellatur, cauliculos erigit quadrangulos, nonnihil hirsutos, circa quos folia Salviæ quidem æmula, sed breviora, latiora, mollioraque: flosculi è cauliculi & adnatorum ramulorum vno erumpunt latere hiantes, ac falcati, veluti Lamij, sed minores, in albido pallentes. succedunt semina in singulis pericardis quaterna nigricantia: radix fibrosa: stirps annua est. Odore minus quàm Salvia graueolet, & vinosum quiddam spirat.

In siluis frequenter reperitur, & iuxta seipimenta & agrorum margines. Solo gaudet aliquantulum macro, non tamen omnino sterili aut sicco.

Iunio, Iulio, ac Augusto mensibus cum flore ac semine viget, & tunc quidem colligenda ac reponenda est.

Recentior ætas Saluiam appellat agrestem: nonnulli verò & Ambrosiam, sed vera Ambrosia ab hac differens est. Valerius Cordus Scordianiam nominat. Ruellius Galliæ rura *Bosifaluiam* vocare refert, & Polemonium esse iudicat, quod veritati repugnans est. Germanis *Waldt Saibeyt* Brabantis *Wilde Saute*.

Videtur autem Theophrasti esse *σφακέλος*, cuius σφακέλος folium contractius, & minus quàm Salviæ squallens esse, ait; quale huius esse ostendimus. addit Salviæ folium *βαρύτερον* siue graueolentius ac scabrius esse, quod ita se habet: Nam Salviæ vtriusque odor grauior quàm huius, & folium scabritie

atritis vestimentis similis. Nec est quòd minor Salvia pro Sphacelo habeatur, vt quibusdam videtur, cum non minus sit scabra quàm maior, & quàm eadem odoratior.

Calida autem & sicca facultate Salvia agrestis est, minus tamen quàm Salvia, in secundo idcirco vtriusque qualitatis ordine consistens. Commendatur ad rupta, cæsa, ac vulnerata: datur & ex alto præcipitatis decoctum eius, vrinæ verò etiam prouocat. Sunt qui huius decoctum lue venerea infectis non infeliciter propinent: nam & sudores mouet, vlcera resiccat, humores digerit, tumoresque discutit ac resouit, si triginta aut quadraginta diebus assumatur.

De Oruala. CAP. XXIIII.

ORVALÆ species prior (eius etenim tres aut quatuor numerantur) quæ propriè Oruala nuncupatur, caules promit crassos quadrangulos, duos pedes longos, in alas diuisos: folia & è radicibus multa, & secundum caules ex interuallis bina contra se posita, magna, palmum lata vel ampliora, aliquantulum aspera, inæqualia, albicantiaque, ac nonnihil uti & caules hirsuta: flores forma florum Salviæ aut Lamij, colore ex diluto cæruleo candicantes, post quos oblonga denticulata vascula pro siliquis, in quibus semen nigrum: radices verò fibrosas. Tota herba grauem fortemque spirat odorem caput opplentem, & maturato semine interit, quod altero fit à fatione anno.

Sentur ab olitoribus in hortis. Iunio ac Iulio floret.

Galliticum Officinæ nuncupant. Dicitur & Oruala siue Orualla, Tota bona, Sclarea, Scarlea,

Oruala.

Oruala altera.

Oruala tertia.

Scarlea,

Oruala silvestris, species quarta.

Scarlea, Centrum Galli, Matrifaluia: ab Italis *Sciaria*: à Gallis *Oruale*: à Germanis *Scharlach*: à Belgis *Scharlepe*: ab Anglis *Clarpe*. Falluntur qui Aleatorolophon existimant. Aleatorolophon in Frumentorum siquidem historia Pemptadis IIII. lib. III: multum ab Oruala differentem ostendimus: Videtur autem hæc Orualæ species, Horminum silvestre, quod Dioscorides ait viribus magis pollere. Inter omnes etenim Orualæ ac Hormini species, nulla odore aut viribus hac potentior est.

Altera Orualæ species, caules habet similiter ^{2.} quadrangulares, cubitales: folia quoque aspera, scabra, sed minus albida, ac minora: flores similes colore purpureos aut cæruleos: radices uti prioris. Odore hæc minus præstat, omnino exiguo prædita. In Pannonia, Norico, Bauaria siue Vindelicia, plerisque & aliis Germaniæ ac Galliæ locis gignitur herbosis, subinde saxosis.

Floret eodem quo prior tempore.

Baccharim esse, sunt qui putent; eorum autem sententia quam sit probanda, ostendet Baccharis descriptio, quam à subsequente proximum dabit caput.

Tertiæ Orualæ caules quoque quadrangulosi ^{3.} & nonnihil hirsuti sunt: folia per ambitus serrata, Orualæ prioris similia, sed minora: flores lutei, semen sufflauum, nigricans: radix fibrosa, durabilis naturæ, & multis annis permanens.

Apud Belgas à nonnullis in hortis feritur; in Alpibus autem Italiæ iuxta Tridentum spontè gigni fertur. Æstate floret.

Horminum luteum & Horminum Tridentinum à plerisque appellatur.

Potest his & quarta addi species, quæ pro silvestri Hormino à Fuchsio depingitur: cauliculi ^{4.} huic breuiores, ceterum hirsuti quoque & quadrangulares: folia minora, oblonga, profundius incisa: flores cærulei odorati, sed quam Orualæ minus: siliquæ per maturitatem deorsum nutant: semen nigricans: radices similiter nigrae & fibrosæ. In Bohemia herbosos conuestit colliculos & aruorum margines: Fuchsius Germaniæ prata exornare scribit, suaque sponte in iis nasci.

Tempore florendi cum superioribus conuenit.

Orualæ & Hormini hæc quoque species, sed iners, & nullius facultatis esse videtur.

At prior, quam diximus propriè Orualam dici, calida & sicca est ordine tertio; mensis modo quouis sumpta mouet, secundas eiicit, ceruicis aut vino permixta ebrietatem facit, caputque implet.

Antonius Mizaldus semen Orualæ vtile tradit ad excutiendam oculorum caliginem, & educenda ea quæ in illos inciderunt: in oculum siquidem immissum, & multa reuolutione circa bulbum eius circumductum, tandem humore prægnans, & tenuibus membranis ac sordibus onustum elabitur.

De Hormino. CAP. XXV.

HORMINVM Orualæ etiam quædam species est, sed reliquis minor. caules promit complures, dodrantem aut pedem altos, angulosos similiter, subhirsutos: folia lata, rotundiuscula, subaspera, Orualæ multo minora, Marrubij ferè similia, quorum quatuor aut sex superiora, purpureo nigrae Violæ colore, sed tamen dilutiore emicant: flores iuxta folia cauliculos ambientes, colore purpureo diluto albicant: semen exiguum, oblongum, nigricans, in oblongis receptaculis, veluti siliquis, quæ maturato semine radicem versus spectant: radix longa, tenuis, non absque fibris.

Peregrinum Belgio Horminum est, & aliunde in hortos illatum.

Æstius mensibus florum eius productio; semen interea maturatur.

b 3

Orualæ

Horminum.

Ὁρμινον Græci: Latini Horminum & Geminalem appellant.

Calidum autem, vt inquit Paulus Ægineta, Horminum est, mediocriter siccum & abstergens. Hormini semen, Dioscorides ait, putatur cum vino potum Venerem excitare: verum cum melle, argema & albugines oculorum depurgat: cum aqua impositum œdemata discutit, & aculeos extrahit. Idem herba imposita facit. Galenus in libris De alimentorum facultatibus, de Hormino: Hoc quoque, ait, frixo vtuntur, deinde eatenus læuigant, vt farina euadat, mel quoque ei admiscet. Parum in seipso habet alimenti, vt quod medix inter Erysimum & Cuminum sit naturæ.

De Bacchare, ex Dioscoride & alijs.

CAP. XXVI.

BACCHARIS, auctore Dioscoride, odorata & coronaria est herba, cuius folia *τετραχέα*, id est, aspera, aliàs *δασύα*, hoc est, densa sunt, magnitudine inter violam & verbascum media: caulis angulosus, cubitalis, subasper, *ἡδὲ πρὸς δασύα*, id est, iuxta adnatas propagines habens: flores purpurei, subalbicantes, odorati: radices veratri nigri similes, odore cinamomi.

Amat aspera & squalida loca. Gracili solo nec humido prouenit: Plinius.

Βάχχαρις Græcè dicitur, aut *πάρχαρις* quasi *πάρχαρις*, vt plerisque placet: à quibusdam Nardum rusticum appellatur, vt Plinius lib. 21. cap. 6. testatur. Quin & ipse Plinius lib. 12. cap. 12. Nardum rusticum appellat. Sed lib. 21. cap. 19. perperam ita dici refert; statim videlicet, vt quosdam errore falso Barbaricam eam appellare scripsit: Sed eorum quoque error, inquit, corrigendus est, qui Bacchar, rusticum Nardum appellauerunt. Est enim alia herba sic cognominata, quam Græci Asaron vocant. Idem eodem lib. cap. 21. Baccharim quosdam Perpensam appellare ait. Perpensam autem si Asarum est, veluti inter nothas & ascriptitas voces reperitur, non minus horum error, quam priorum refellendus. Nam Baccharis & Asarum non parum differunt, vt Plinius testis est, & ex vtriusque descriptionibus collatis euident. Proinde & perperam Officinæ Asarum, Asaram baccharum nuncupant, nomine ex Asaro & Bacchari composito; quasi idem sit Asarum & Baccharis. Qui error ex eo videtur manasse, quod inter nothas Asari appellationes, Baccharis vox etiam reperitur: aut quod Baccharim Crateuas Asarum nuncupauerit. Quod siquidem Crateuas Asarum nominat, Dioscoridi nequaquam Asarum, sed Baccharis est. Nam Asarum Dioscoridis caule caret: odoratum non est, nisi folis radicibus: nec etiam coronarium, si, vt Plinius ait, vocitatum sit Asarum, quoniam in coronas non addatur. Asarum autem Crateuæ caules facit, & odoratum ac coronarium est. Patet ex ipsa descriptione, quæ sic habet:

Officinarū
error.

Asarum
Crateuæ.

Asarum odorata & coronaria est herba: caules eius geniculati: folia *δασύα*, id est, densa: flores purpurei: radix boni odoris, similis veratri nigri, odore cinamomo similis. Nascitur in asperis & squalidis.

Ex quibus verbis manifestissimum est, Asarum Crateuæ idem cum Dioscoridis Bacchare, & ab Asaro eiusdem esse differens: & male inter nothas voces Asaro Baccharis nomen attributum: peius verò adiectum Asarum coronariam & odoratam esse herbam, quod inter notha etiam ascriptum reperitur.

Meminit Baccharis etiam Virgilius in Bucolicis Ecloga septima, & non modò coronariam eam esse stirpem ostendit, verum etiam fascini depulsoriam:

— Bacchare, inquit, frontem

Cingite, ne vati noceat mala lingua futuro.

Est & Baccharis vnguentum apud Athenæum lib. 15. quod à Bacchare odorata herba nomen

nomen habere potest. Nam, vt Plinius, vnguenta ex ea radice fieri solita, apud antiquos Aristophanes priscae Comœdiæ Poëta testis est.

Ceterum Baccharis, vt Paulus Ægineta paucis complexus est, radice decoctum meatus obstructos aperit, vrinam & menses citat. Folia ipsius cum sint adstringentia, fluxionibus opitulatur.

De Balsamita. CAP. XXVII.

Balsamita maior.

Balsamita minor.

BALSAMITA coronaria herba non est, sed foliorum eius cum grauitate quadam gratus est odor. Eius duo sunt genera, foliis multum differentia: maior videlicet & minor.

Maior caulibus assurgit rotundis, duris, sesquipedalibus: folia eius oblonga, lata, leniter per oras crenata, Lapathi foliis fere similia, minora tamen & viroris magis albicantis: coma aurei coloris ex multis flosculis veluti corymbis, tanaceti ac elichrysi modo in umbella coherentibus; quorum singuli ex multis exiguis staminibus luteis simul factis, compositi sunt: radices lignosae, durabilis naturae, non absque multis adherentibus fibris.

Apud Belgas hortensis est, passimque etiam ab olitoribus colitur.

Æstiuis mensibus aurei coloris umbellas promit.

Germani, *Frauentraut*: Itali, *Herba di S. Maria*: Belgæ *Balsme*: & eorum Officinæ Balsamitam, ac Balsamitam maiorem nuncupant. Est tamen & alia Balsamina, quæ & Charantia ac Momordica; item Balsaminum genere neutro, herbæ ab hac Balsamita differentes ac dissimiles. Matthiolus Mentham Græcam nominat: alij Saluiam Romanam; item herbam Lassulatam, Costum hortensem, Mentham Saracenicam, herbam D. Mariæ. Sunt qui volunt Panaces Chironium esse. Plinius etenim, & vulgaria Theophrasti exemplaria Chironium Panaces folio esse referunt Lapathi, floreque aureo, cuiusmodi hæc herba est. Sed Dioscorides, & Nicandri interpret testem citans Theophrastum, folio illud aiunt esse Amaraci, cuius folium Balsamitæ nequaquam simile est.

Minor Balsamita colore, odore, sapore & flore in umbellis aureo, maiorem refert: cauliculos promit numerosos, tenues, rotundos: folia parua, oblonga, serrata, ac profundè

fundè incisa; comam aurei coloris, sed corymbos minores: radices vti prioris.

Rarior hæc est, nec alibi quàm apud cognitionis herbarum studiosos reperitur.

Floret eodem quo præcedens tempore.

Balsamitæ haud dubio species minor est. Itali *Giulam* vocant. Valerius Cordus Mentham Corymbiferam minorem appellat: priorem verò Mentham, Corymbiferam maiorem. Plerique Eupatorium Meluæ: alij Dioscoridis Ageraton esse volunt. Eupatorium autem Meluæ idem cum Auicennæ Eupatorio est; vires etenim vtrouque eadem: sed formæ descriptio in vtroque auctore corruptissima, vt satis ostendunt Auicennæ exemplaria, cuius posteriora ex Bellunensis correctione, à prioribus hoc loco multum differunt. Eupatorium autem Auicennæ à Dioscoridis Eupatorio nequaquam differt, quod vulgò Agrimonia nominant: herba ea notissima est, cum qua Balsamita minor, siue Giula similitudinis nihil aut perexiguum habet. Ageraton verò hanc herbam esse, non est quoque verisimile. Nam Agerato folia Dioscorides tribuit Origani: at Origani folium subrotundum est, huius verò longum & ferratum, ab Origani forma multum differens; quod Giulam & Ageraton dissimiles esse stirpes ostendit.

Ceterum Balsamita vtraque calida & sicca est secundo ordine, cum amaritudine & adstringendi haud obscura facultate. Auxiliatur foliorum eius quam Conseruam appellant, diuturnis capitis doloribus matutino tempore sumpta: defluxiones è capite reprimat ac reficcat: crudos humores ad concoctionem perducit. Prodest item cachexia aut leucophlegmatia laborantibus, præsertim in initio; ac omnibus quibus iecur debile ac refrigeratum est. Semen non secus ac Santolinæ lumbricos & ventris tineas expellit.

STIR-

STIRPIVM HISTORIÆ
PEMPTADIS SECVNDÆ
LIBER QVINTVS,
DE VMBELLIFERIS HERBIS.
PRÆFATIO.

QVINTVS huius Pemptadis labor circa Umbelliferas versatur, quæ Coronarijs odoratisq; herbis ac φρωδαοις haud perperam succedunt. Umbellas siquidem circinatae rotunditatis & coronarum instar proferunt. Semina vero & nonnullarum odorata sunt, vt Anisi, Fœniculi, Ammios, Cari, &c. Profluit ex nonnullis odoratus liquor, vt ex Panacis & Laseris generibus. Quarundam etiam radices inter odoramenta haberi possunt, vt Angelicæ, Astrantiæ, Mei. Non describuntur autem hoc loco omnes Umbelliferae; ad olera siquidem pertinentes, sua classi relicta. A Fœniculo autem omnibus notissimo exordium sumptum, sic enim ad reliquas facilior ac expeditior via patebit.

DE FOENICULO.

CAPVT I.

Fœniculum.

FOENICVLVM ferulacei generis herba est, 1.
hominis non raro proceritate superans. caules eius digitalis crassitudinis, geniculati, læui, tenui, ac virente cortice conuestiuntur, fungosa interiorius candida medulla, in alas quasdam circa fastigium diuiduntur. Folia è radicibus, tum ab singulis geniculis, ampla, ramosa, in tenuissima segmenta dissecta, colore virentia, odoris iucundi, quorum singulæ particulæ teretes sunt; extremæ verò etiam capillamentorù instar tenues. Umbellæ latæ in cacuminibus cauliculorum ac ramulorum eminent rotundæ, ac in orbem circinatæ: flosculi lutei: semen oblongum, nudum, nullaq; membrana implicitum: radix candida, recta, altè descendit, neruo lignoso intus medio.

Huius quædam species subnigricantibus foliis 2.
ruber: odore & sapore à superiore haud differens.

Est & alia, cuius semina & quandoque folia 3.
dulciora sunt. Hæc in hortis Belgij sata non diu dulcedinem retinet, sed citò in vulgare Fœniculum transit.

Locis apricis etiam saxosis benè proficit Fœniculum: hortos quoque amat ac loca culta. radix viuax est, & in plures annos restat.

Vere erumpunt folia, deinde caulis assurgit, sequuntur cum floribus muscaria: semen sub finem Augusti ac Autumno perficitur.

Græci *μαεγαλεον* appellant: Latini Fœniculum: Officinæ nomen retinent: Germanis Fenchel:

Belgis Venctet: Italis Finocchio: Hispanis Hinoio, & Funcho: Gallis Fenoil: Bohemis Blas: nfoyr.

Præter verò istud & siluestre quoddam Fœniculum Dioscorides refert satiuo grandius, foliis maioribus, caule tantæ amplitudinis, vt in Mauritania duodecim cubitis assurgat, cuius semen Cachryi simile. Hippomarathron istud appellat, & *μαεγαλεον ἀγρον*: à nonnullis *μαεθελε*, aut Mysineum. *Hippomarathrum.*

Traditur & aliud Hippomarathi ab eodem genus, folio angusto, exiguo, oblongo: *Hippomarathrum alium.*
semine rotundo vt Coriandri.

Ceterum

Ceterum Fœniculi vulgaris semen quidem calidum est, sed secundo, siccum verò primo ordine. Venterculum assumptum roborat, nauseam sedat, tormina mitigat, flatu discutit: in vino potum ad serpentum & scorpionum ictus ac morsus valet: cum saccharo puluis huius ieiuno ventriculo assumptus aciem oculorum conseruat: lac quoque nutribus auget, quod & ipsius herbæ succus efficaciter præstat, tum & ipsa comesta ac in olerie sumpta. quæ minus calida ipso semine. Vtilis verò herba renibus ac vesicæ: vrinam cit, & calculos expellit.

Radices ad eadem valent, & potentiores, vtpote calidiores: proinde non modò vrinam prouocant, sed & hepatis ac quoque lienis infarctus expediunt, & viscera ab obstructione liberant: menses quoque promouent. Feruntur eadem cum melle contritæ canum morsibus mederi impositæ.

Succus ex caule foliisque expressus, atque in sole siccatus, vtilis est ad ocularia medicamenta, quorum ad visum acuendum vsus est. Exprimitur verò & succus ex semine virente, foliis ac ramulis primæ germinationis incisis, ad eadem vtilis. E caule medio, dum floret, abscisso, ignique admoto, gummi etiam exsudat, quod succo efficacius est: auctor Dioscorides.

De Anetho. CAP. I I.

Anethum.

ANETHVM cubitali aut proceriore cauliculo, terete, ac geniculato confurgit: folijs tenuissimè dissectis, & in stamina pæne extenuatis: flosculis in muscario luteis: semine deinde rotundo, plano, tenui, ac foliato: radice fibrosa. Grauius autem vnà cum floribus ac seminibus odoratum est, & colore, minus, quàm Fœniculi: folium huius viret.

In hortis feritur simul cum oleribus.

Flores & semen æstate perficit: hibernis mensibus intercidit.

Ἄνηθον Græcè: Latine similiter Anethum appellatur: à nonnullis ἀνήθον: conseruant Anethi nomen Officinæ: Italis *Anetho*: Hispanis *Eneldo*: Germanis *Ëllien*: Belgis *Dille*: Gallis *Anet*: Bohemis *Kopf*.

Est autem Anethum, auctore Galeno, exalfaciens quidem secundo ordine intenso, exliccat verò eodem remisso, vel primo desinente. Vstum verò tertij est ordinis tum exalfacientium, tum resiccantium. Anethi aridæ comæ seminisque decoctum potum lac euocat, tormina & inflationes sedat, vrinam cit, singultus lenit, vt quidem Dioscorides. Sedat autem singultus semen & odoratu, præsertim si in vino decoquatur; sed potissimum si Absinthio ac Rosis rubris additis, & pariter in vino decoctis, ventriculus hoc foueatur. Promouet verò & semen, lactis copiam, veluti Fœniculi. oculorum claritati officit: genit

turam assiduo potu extinguit. Mulieribus autem ex vtero laborantibus, in desessu Anethum vtile est. Semen vstum condylometa impositum tollit.

Vstum, Galenus ait, vlcerebus admodum humidis impositum prodest; potissimum iis quæ in pudendo consistunt: quæ verò in præputio sunt inueterata, iis probè cicatricem inducit. Vuam etiam in faucibus, vt Plinius ait, leuat.

Oleum, in quo decoctum Anethum, digerit, sedat dolores, somnum conciliat, crudos ac inconcoctos humores ad concoctionem perducit.

De Aniso. CAP. I I I.

ANISI rotundus & leuiter striatus, ac inanis caulis in ramulos nonnullos diuiditur. folia inferiora rotunda ac latiora sunt; superiora dissecta veluti Apij, sed candidiora. umbellæ flosculos candidos, deinde semen inalbicans proferunt, odoris iucundi ac saporis grati. In

Anisum.

Carum.

In Creta, Syria, Ægypto, aliisque Orientis regionibus feliciter gignitur: seritur quandoque in Germaniæ hortis, ubi Iulio ac Augusto floret, ac semine prægnans.

Anisum Latini ac Officinæ appellant: Græci *ἀνισον*, aut *ἀνισον*, ut quidam volunt: Germanis *Anis*: Italis *Aniso*: Hispanis *Matahalua* & *Terua dulce*: Gallis *Anis*: Anglis *Anise* & *Anise*: Bohemis *Anis*.

Galenus Anisi semen tertij esse ordinis exsiccantium & calfacientium scribit, quia, ut ait, acre, subamarum, & ad vrentium caliditatem accedat. Tanta tamen acrimonia, ut vrentium caliditati quasi simile sit, in eo haudquaquam gustu sentitur. nam dulcedo quædam in eo percipitur grata, acrimoniæ verò quàm exiguum aut nihil; atque idcirco secundum caliditatis gradum non excedit: siccitatem verò etiam habet multò quàm tertij ordinis minorem. Nam ad lactis generationem confert, quod non faceret, si admodum desiccaret, Gal. *Galenus notatur.* cap. de Marathro, vel invito teste. Ex eo siquidem quòd lac procreet, hoc non excedere primi ordinis siccitatem iudicavit, quod & de Anisi semine, cum hac de causa, tum quòd dulce sit, censendum. Est igitur semen Anisi ex primo exsiccantium gradu, excalfacientium verò secundo.

Discutit verò idem flatus, tormina sedat, urinas clementer promouet, lactis copiam facit, ad venæ extimulat, aluum, & album muliebri profluuium sistit: commanducatum oris bonum reddit odorem, aduersus spirandi difficultatem conducit, suffitu capitis dolores sedat, venenatorum ictibus resistit. Fertur & sitim arcere, atque idcirco hydro-picis utile. Cum Rosaceo tritum instillatumque aurium rupturis medetur.

De Caro. CAP. IIII.

CARVM cauliculo affurgit cubitali vel altiore, quadrangulari, geniculis intercepto, glabro, intus inani, ac in ramulos distributo, circa quos foliola Pastinacæ siluestris, sed teneriora ac minora: flosculi exigui candidi in laxis muscariis: semen subnigricans, longius quàm Anisi: radix dodrantalis, carnosa, sed gracilis, sapore Pastinacæ, sæpius candida, rarò lutea.

In pinguibus ac latis campis herbofis, & pratis, quæ subinde rigantur, apud Germanos Bohemosque frequens nascitur. Gignitur & in Caria, auctore Dioscoride, vnde nomen accepit.

A Maio mense vsque ad Augustum, & flores, & semen profert.

Græcis *Κάρε*, Latinis Carum vel Careum: Officinis Carui nominatur. Carnabadiõ Simeon Zethy vocat: Germani *Kum* / *Kummel* / *Weißkümmel*: Itali *Caro*: Hispani *Caranea*, & addito articulo *Alkaranea*: Angli *Caruwages*.

Cari autem semen, ut Galenus ait, excalfacit & resiccat tertio quodammodò ordine, & acrem moderatè qualitatem possidet: flatus verò idem discutit:

discutit: ventriculo & ori gratum; concoctiones adiuuat, vrinam cit, antidotis admiscetur.
Radix elixa Pastinacæ modo edendo est.

De Cumino. CAP. V.

Cuminum satiuum.

Cuminum siluestre.

SATIIVM Cuminum vnum Dioscoridi est: siluestria verò & alia.
Dodrantalis autem & rarò pedem excedens satiuum Cuminum herba est, vnicau-
lis, ramis tamen aliquot brachiata: folia Fœniculi modo in tenues particulas dissecta, sed
breuiora ac minora multò. umbellæ in alarum cauliculorumque fastigiis semen proferunt
acuminatum, coloris sordidi, graueolens, sapore acre: radix tenuis est, quæ post seminis
maturitatem perit.

In Italia & Hispania colitur ac seritur: aliisque calidis regionibus familiare, vt Æthiopiæ,
Ægypto, Galatiæ, Ciliciæ, ac vniuersè minori Asiæ. Putridis & calidis maximè locis gaudet.

Medio Vere serendum: imber succedens sationi multum officit, vt habet Ruellius.

Κύμινον Græcis, & ad differentiam siluestrium, κύμινον ἡμέτερον, id est, satiuum Cuminum vo-
catur: Latini Cuminum: Officinæ Cyminum: Germani Kümmel: Itali Comino:
Hispani Cominchos: Galli Comin: Belgæ & Angli Comijn: dicunt: Bohemi Kumin. Præfertur
reliquis Æthiopicum, quod Hippocrates Regium appellauit.

Siluestre
Cuminum
primum.

Siluestria autem Cumina à Dioscoride duo describuntur: vnum θάμινον esse ait, caule do-
drantali, tenui, ternis quaternisve foliolis, ὀνειπέτωσιν, id est, quasi disiectis, Gin-
gidij diuisura: capitulis in cacumine quinis aut senis, rotundis, ac mollibus, in quibus κορ-
πῶδες ἀγροπόδες, siue paleaceum semen. Nasci ait in collibus, efficaciusque in Lycia, Galatia
Asiæ, ac Carthagine Hispaniæ: verum tale Germaniæ ac Belgio parum cognitum: rarò & in
paucorum hortis reperitur.

Siluestre
Cuminum
alterum.

Alterum satiuo haud dissimile (foliis videlicet) esse refert, quod à singulis floribus corni-
cula profert μετώξα, hoc est, sublimia siue erecta, in quibus semen Melanthio simile. Atque
istud est quod Pemptadis huius secundæ lib. 111. cap. 1X. floris Regij nomine descriptum
est, vt & eo loco latius explicatum.

Dioscori-
des nota-
tur.

Ceterum Cumini satiuo semen, vt Galenus, ex tertio est excoactantium ordine, resiccat
verò non minus. Dioscorides verò & ipsum adstringere ait, non tamen adstrictionem habet.
Attenuando siquidem ac digerendo tumores discutit, non autem adstringendo reprimat;
veluti

veluti testium ac scroti ex flatu aut aquoso humore, quos cataplasmati additum citò tollit: nec modò extrinsecus auxiliatur, sed & intrò assumptum flatus extinguit, tormina torsionesque sedat. Vtile quoque pectori & pulmonibus refrigeratis, ac crudorum humorum copia grauatis, in sorbitione aliqua sumptum. Demorsis à serpentibus ex vino propinatur: fluorem muliebrem sistit: sanguinis è naribus profluuium, cum aceto tritum & odoratum, reprimat. Quod in cibis flatulentum, Cumino addito corrigitur.

De Ammi. CAPVT. VI.

Ammi vulgare.

Ammi alterum paruam.

AMMIOS duo genera posteritas obseruauit: vnum latioris folij maius, quod vulgare est, alterum tenuifolium ac minus.

Vulgare Ammi cubitali aut proceriore altitudine assurgit: alas è caule rotundo spargit: *Ammi* folia è pluribus constant oblongis ambitu serratis: flosculi in umbellis candidi. semen cum *vulgare.* acrimonia quadam amaricat, oblongum, Cumino minus.

Alterum herba est exigua, tenui ac breui cauliculo: foliis oblongis, creberrimis incisuris *Ammi* tenuissimè dissectis, & sursum versus magis attenuatis: flores sunt in exiguis umbellis candi- *alterum.* duli: semen minutissimum, acre, ac feruidum.

Ex Alexandria Ægypti in Italiam infertur, vbi & gignitur: fuit huius quondam in Ægypto domesticus ac quotidianus vsus, panibus enim compinsebant, ac alimentis admiscebant. Satum in Germania ac Belgio facile prouenit.

Floret in Augusto, semen deinde perficit.

Græci *ἀμμι*, Latini similiter Ammi vocant: nonnulli Cuminum Æthiopicum, alij Regium cognominant: Officinæ Ammios aut Ameos gignendi casu appellant: Germani Amey.

Prius maius dici potest. Hoc autem Officinæ passim vtuntur, in quo minimè redar- **1.** guendæ, cum enim ei omnes, quæ Ammi adscribuntur, facultates adsint, pro legitimo haberi potest.

Alterum minus, à nonnullis præstantius habetur. Quod tamen non pro Ammi, sed pro **2.** Sifone habendum, non desunt qui suspicentur.

Est autem Sifon, Dioscoride teste, exiguum semen, in Syria natum, Apio simile, nigrum, *sifon.* feruens, oblongum. Cui descriptioni Ammi paruam non malè respondet: semen siquidem **c** exiguum

exiguum est, Petroselinum vulgò dicti minus ac tenuius, nigricans, ac gustu feruens, quod ex Syria ac ex Ægypti Alexandria aduehi fertur. Siue autem idipsum pro Ammi aut pro Sifone habeatur, nihil refert: nam vtriusque consimiles sunt facultates, sic vt vnum alterius ἀντιβαλλόμενον, siue succedaneum, absque errore esse queat.

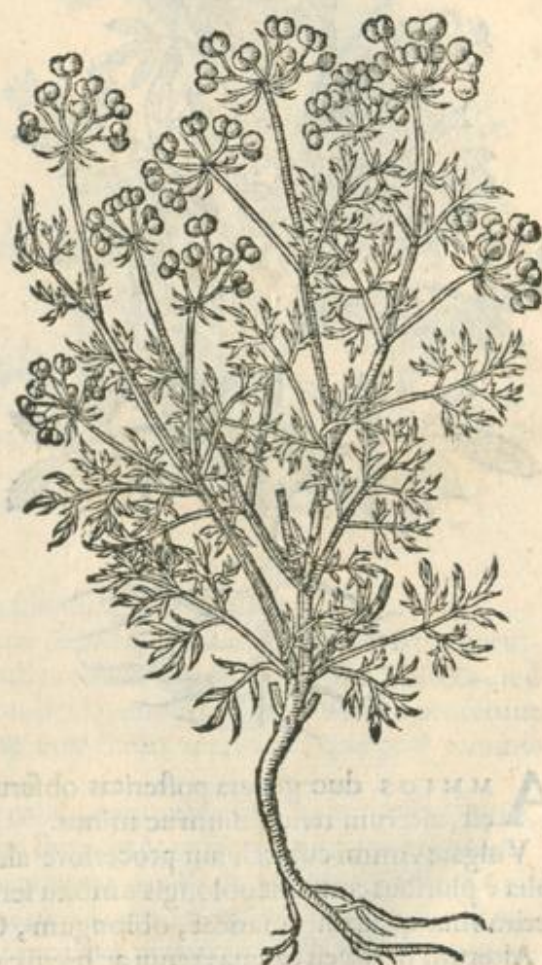
Est autem Ammius semen exaltatoriae ac desiccatoriae tertij ordinis intensæ facultatis, & partium tenuium, facit ad ventris tormina, vrinæ difficultates, serpentiumque ictus ex vino, menses etiam prouocat. Suggillata cum melle impositum tollit, colorem quoque in pallentem è croceo mutare fertur, bibitum aut inunctum: & cum vua passa ac resina suffitum, vterum purgare. Hæc eadem & Sifonis semen potest, nam & vehementer, ac tertio gradu calidum siccumque est, tenuium quoque partium, & vrinæ ac menses prouocans, Quod & contra lienis vitia, vt Dioscorides ait, bibitur.

De Coriandro. CAP. VII.

Coriandrum.

Coriandri altera icon.

CORIANDRO tenuis, teres, cubitalis & ramosus est cauliculus: folia laciniata in partes dissecta, latiores quidem quæ inferiora, in tenuiores verò superiora: flosculi candidi in umbellis laxis: semen globosum, nudum ac inane, quod initio viret, resiccatum ex luteo subalbicat: radix breuis paucis fibris cohæret.

In agris ac hortis multis feritur locis: solum amat latum ac pingue; in macro tamen & prouent.

Aprili aut Maio ferendum. Sub Canis exortum florescit: semen maturum Autumno colligitur.

Græcis κόριον ἢ κορίαννον: Latinis Corion, & Coriannum similiter: posteriores Latini & Officinæ Coriandrum appellant: Germani & Belgæ Coriander: Itali Coriandro: Galli Coriandre: Hispani Culantro, Ciliandro: Bohemi Κοριανδι.

Coriandri autem herba recens cum semine admodum graui & iniucundo odore foetet, & non modò insigniter refrigerat, verum & perniciosum est venenum, præsertim eius succus epotus: vocem exasperat, mentem mouet, ebrietati similem insaniam adfert, tandem

verò

verò & mortem inducit. Remedio præter alia vinum est meracum per se, vel cum Absinthio propinatum.

Coriandri verò resiccati semen, deposito non modò fœtido odore, sed & maligna ac deleteria qualitate, odoris haud iniucundi redditum, cum temperato calore manifestè resiccatur, ac nonnihil adstrictionis obtinet.

Maceratur in aceto, deinde resiccatur, atque sic præparatum vsui magis idoneum. Ventriculo multum huiuscemodi confert, præsertim à cibo, per se, vel cum alijs permixtum, oris ventriculi humiditatem resiccatur, salivationem prohibet, ciborum concoctionem promouet. Cum vino sumptum lumbricos educit, remorantes etiam vrinas mouet. Tosti cum aqua epotus puluis ventris fluores sistit.

Mirum quod Xenocrates tradit, si vnum feminis granum femina biberit, vno die menstrua cohiberi: biduo, si duo: & totidem diebus, quot grana sumserit.

De Melanthio. CAP. VIII.

Melanthium.

Melanthium siluestre.

TRIPLEX Melanthium est: Sativum, Siluestre, ac tertium cognomine Damasceno.

Sativum Melanthium exigui instar fruticis assurgit, tenuibus cauliculis drodrantibus, ramulis aliquot brachiatis: folia in minutulas partes dissecta, superioribus Coriandrinis ferè similia: flosculi in summis virgis candiduli, multis staminibus mediis; capitula succedunt quadrangularia, intercurfantibus membranis interiùs distincta, prominentibus superiùs exiguis veluti corniculis, in quibus semen acre, odoratum, angulosum, colore nigrum, quandoque verò & subluteum, substantia oleosum ac pingue.

Siluestre caulem promit striatum, folia albidiora, teneriora, magisq̃ue dissecta, instar Anethi: flosculos prioris similes, sed tamen sæpè elegantiores, ac dilutè cæruleos. hi non capitulum, sed cornicula aliquot coniuncta, vt plurimum quinque, Aquileiæ similia, post se relinquunt; in quibus semen nigrum exigui odoris.

Damascenum Melanthium longioribus quàm superiora cauliculis ac ramulis luxuriat, folia eius tenuiter quoque admodum diuisa. flosculi elegantes, cærulei, quinquefolij, totidem alabastris prominentibus, varicq̃ue dissectis, insident. capitulum veluti Satiui: semen forma coloreq̃ue nigro assimile, sed odore destitutum.

c 2

Sativum

Melanthium Damascenum.

Matthiolus notatur

Satiuum in agris ac hortis feritur. Siluestria in non paucis regionibus spontè inter segetes & frumenta proueniunt.

Semen Iulio ac Augusto ad maturitatem peruenit: flores prius apparent.

Melanthium Græci similiter *μελάθιον* vocant: In Officinis Nigella dicitur: à nonnullis Gith: ab alijs Salufandria, & spurii vocibus *μήκων άγγελος*, & Papauer nigrum: Germanis *Swartztummeh*: Belgis *parbus saet*: Italis *Nigella*: Hispanis *Axenuz*, *Alipiure*: Gallis *Nielle*: Bohemis *Czernymjn*. Satiuum istud cognominatur, tum quia feratur, tum quòd solum vsui sit accommodum.

Siluestria Melanthia spuria sunt, ac à similitudine nomen inuenerunt. Primum Germani quandoque *Sant Katharinen blumen*, id est, Diuæ Catharinæ florem nuncupant. Placet nonnullis istud esse Cuminum siluestre alterum; cum quo florem Regium satis conuenire, iam antea monuimus. Et potest quoque istud non temerè pro siluestri Cumino altero haberi. Veterum breuitas sæpè in causa est, vt certi definiri nihil queat.

Alterum siluestre Damascenum Melanthium, ac Damascenam Nigellam appellant. Cum Isopyro similitudinem nullam habet, quæ quidem apparet; tamen Mathiolus, cap. De Isopyro, imaginem huius paulò aliter expressam, pro eo

exhibeat: & quidem solam, nulla addita descriptione, vt & sæpè alias.

Est autem Melanthij legitimi videlicet ac fatiui semen exalfaciens & desiccans tertio gradu, ac tenuium partium. Destillationes ex capite resiccat calfactum & nodulo illigatum & assidue olfactum: quo modo & torpentem odoratus sensum excitat & redintegrat. Assumptum flatus discutit, pituitam crudam incidit: pluribus diebus potum vrinas ac menses prouocat, & cum vino datum spirandi difficultati medetur.

Tollit lentigines, lepras, vetera œdemata, durities, cum aceto impositum: capitis doloribus tubuenit fronti impositum: ad recentes oculorum suffusiones, cum oleo tritum & naribus inditum prodest; & ad dentium dolores, cum teta in aceto decoctum. Clauos circumscarcificatos excutit, cum vetere vrina admotum. In summa, inquit Galenus, vbi incisione, extersione, desiccatione ac exalfactione est opus, præstantissimum est remedium.

Phalangiorum etiam morsibus cum aqua denarij pondo haustum auxiliatur. Rotundos ventris lumbricos expellit, non modò assumptum, sed & cum aqua umbilico impositum. Suffitu serpentes fugantur. Tradunt, inquit Dioscorides, largiùs potum enecare.

Pharmacopœorum error.

Exprimitur ex semine isto oleum, quo imperiti Pharmacopœi plerique pro oleo Nardino non absque graui vtuntur errore.

De Meo. C A P. I X.

ME O folia sunt virentia, multiplicatis sectionibus, quàm Fœniculi tenuiora, teneriora, angustiora que: cauliculi graciles, cubitales; in quorum fastigijs umbellæ, & flosculi candidi: semen angulosum, Cumino maius, odoratum, & cum acrimonia amaricans: radices dodrantes in plures partes in obliquum & altum diuicatas, foris nigricantes, interiùs candidiores, acri sapore linguam vellicant, odore cum suauitate graui.

Nascitur pluribus Italiæ, Germaniæ, Hispaniæ, ac Galliæ locis, montanis quidem, sed campestribus ac apricis; descendit verò & ad plana.

Belgio rarum, sed tamen haud peregrinum. Laudatur Athamanticum, ac in Hispania natum.

Radix restibilis nouo Vere noua profert folia, cauliculi postea erumpunt cum umbellis, Iulio flores semina que perficiuntur.

Græci *μείον* vel *μείον*: Latini similiter Meum nominât: Italis *Meo*: In Apulia, vt Matthiolus refert,

Meum.

refert, Imperatrix dicitur: in Hispaniis nonnullis locis *Sistra*, aliis *Pinello*: apud Germanos *Wärmurtz*; Ruellius *Anethum*, ait, tortuosum & silvestre in Gallia appellari. Belgij Officinæ quædam *Fœniculum* vocant porcinum: aliis autem *Fœniculus* porcinus *Peucedanos* est. Imposuit multis Plinius, Meum scribens non nasci in Italia; & à Medicis, iisque paucis, seri, lib. xx. cap. xxiii. hinc etenim creditum fuit Italiæ peregrinum, ac diutinè, tametsi familiare & frequens, pro quouis alio citius habitum, quàm pro Meo agnitum. Vnus *Daucum Creticum*: alius *Seseli Creticum* siue *Tordylion*: quidam etiam *Libanotidis* speciem credidit, quod tamen verum est Meum.

Plinij ignorantia.

At Mei radices quidem vtilis sunt, calidæ tertio ordine, siccæ verò secundo, & partium tenuium: proinde viscera expurgant, renes & vesicam ab obstructionibus liberant, urinas prouocant, ac stillicidio earum medentur non modò in aqua feruefactæ, aut tritæ & potæ, sed & pubi, præsertim puerorum, admotæ: calculos excutiunt, ventriculi flatibus, torminibus, vteri affectionibus succurrunt, tum & articulorum doloribus: thoracis defluxionibus cum melle tritæ in eclegmate auxiliantur: sanguinem per menses etiam infessu ducunt: sed si plusculum sumantur, caput dolore afficiunt. Cum enim plus calidi quàm sicci obtineat, crudam humiditatem & flatuosam caliditatè, vt Galen. ait, ad caput referunt.

De Libanotide. CAPVT X.

INTER Libanotides vna *σφρανομοπιλή* siue *Coronaria* dicitur, de qua suprâ egimus, vbi de Coronarijs herbis: reliquæ umbelliferæ sunt; huius tria Dioscorides genera refert.

Caulem prior Libanotis umbellifera cubitalem, quandoque bicubitalem edit, rotundum, nonnihil striatum, articulis geniculatū, & alis multis ramosum: folia in tenuissimas angustissimasque partes dissecta, veluti *Ferulæ*, maiora latioraque quàm *Fœniculi*: umbellas in fastigijs amplas, sed laxas, in quibus post flosculos fructus magni Corni ferè magnitudine, aut, vt Dioscorides, *σφιδύλω*, id est, verticillo similes, per maturitatem albicantes, qui in duas spontè partes finduntur; atque in his semen oblongum, gustu acre, mordax, ac feruidum: radix candida, prægrandis, Thus redolet.

Alteri *κρίπαντα*, siue in vniuersum priori similis, verùm semen eius latum veluti *Spondylii*, & odoratum quidem, sed haudquaquam *συρόπερον*, siue acre ac mordax: radix huius foris nigra, intus candida.

Tertia *ἀκαρπος*, siue sterilis, superioribus omnino similis, sed nec caulem, nec florem, nec semen fert, vt Dioscorides.

Meminit & Theophrastus *Libanotidum*, sed duarum tantùm: vnus *ἀκάρπου* siue sterilis, alterius fœcundæ.

Κάρπου autem siue fructum fœcundæ *κάρπον* vocari quoque ait, & folium hanc habere *σελίω ἐλείω*, id est, *Apio* palustri simile: caulem cubitalem vel maiorè: fructum verò album, *τεγχύν*, asperum, aut durum, & oblongum: radicem crassam, albam, & Thus redolentem. Atque hæc eadem cum prima Dioscoridis, nisi folium differentiam adferat. Fructus vtriusque *κάρπον*, siue *κάρπον*, oblongus, candicans, & durus: radices quoque affimiles.

Alteri verò Theophrasti Libanotis folium habet *σειδακίης*, amarum, sed *τεγχύπερον*, id est, asperius & candidius, radice breui. Huius Dioscorides mentionem facit, & ad auctorem Theophrastum refert. Differens autem hæc est à sterili Dioscoridis.

Libanotidem autem nasci in saxosis & asperis Dioscorides: in aridis siue squalidis & petrosis Theophrastus. In calidis regionibus reperiuntur. In Germaniam aut Belgium quando-

Libanotis.

Κάχρυς.

que semina primæ inferuntur, quæ vbi adoleuerint, altero à satione, vel tertio anno umbellas proferunt: & si æstas calida feruensque, semen perficiunt: veluti olim in horto generosi viri Ioannis Brancionis Mechliniæ, obseruare me memini.

Λιβανωτίς Græcè, Latinè similiter Libanotis dicitur. Quidam, inquit Plinius, alio nomine Rosmarinum appellant. Fructus à Dioscoride κάχρυς, Plinio similiter Cachrys, sed Theophrasti, Galeni, & Pauli exemplaria κάχρυς habent. Est verò & κάχρυς pilula quædam, quæ in Robore, Abiete, Larice, Picea, Tilia, Nuce, Platano, postquam folia cecidère, nascitur, hieme durans, Vere aperitur; caditque cum folia ceperint crescere, vt Plinius lib. xvi. cap. viii. de qua & Theophrastus lib. iii. cap. vii. hanc Gaza Amentum Latinè reddit.

Ceterùm Libanotidis folia temperatè calida sunt. Trita herba (Dioscorides ait) & imposita, omnium cõmuniter hæmorrhoidum profluvia sistit: sedis inflammationes & condylomata mitigat: chæcradas & abscessus crudos concoquit.

Siccæ radices cum melle vlcera expurgant, torminibus ventris medentur, & à serpentibus demorsis cum vino, vrinas & menses ciunt, vetera œdemata imposita discutiunt. Radicis & herbæ succus, adiecto melle, oculorum aciem exacuit. fructus epotus idem potest. Auxiliatur

verò & comitialibus morbis, & veteribus thoracis vitijs. Regio morbo laborantibus cum pipere & vino datur, sudores etiam mouet cum oleo inunctum, succurrit ruptis ac conuulsis. Podagris tritum cum loliacea farina & aceto imponitur, purgat vitiligines siue alphas addito aceto quàm acerrimo. Semine autem ad abscessus vtendum eius Libanotidis, quæ Cachryn non fert.

Cachrys autem vim habet vehementer exalfaciendi ac resiccandi, & tertio quidem ordine satis intensio. Smegmatis siue expurgantibus additur, quæ capiti aduersus oculorum fluxiones imponuntur, sed die tertio auferendum: Dioscorides.

De Spondylis. CAP. XI.

SPONDYLION caule enascitur geniculato, veluti Fœniculi, sæpè bicubitali vel altiore, rotundo, subhirsuto: folijs asperis & nonnullis hirsutis, ex pluribus & frequentissimè quinque coherentibus, per marginem & exiguis & profundis incisuris diuisis, Ficulnea aut Heraclij Panacis referentibus, attamen ipsis minoribus, latæ in summo eminent umbellæ, in quibus flosculi candidi; ac deinde semen duplex, planum, latum, ac tenue: radix candida in diuersa tendit.

Circa agrorum & pratorum margines locis humidioribus ac palustribus apud Germanos ac Belgas frequens occurrit.

Flores Iunio mensè vigent, semen Iulio ac Augusto ad perfectionem peruenit.

Σπονδυλίον Græci: Latini similiter Spondylium: in Galeni exemplari σπόνδυλον legitur: Germaniæ ac Belgij Officinæ Brancam vrsinam olim appellarunt, & pro Acantho in decoctis ad enemata temerè acceperunt: atque inde perperam Germanis Wärenflaw: Brabantis Berendauwe: & Gallis Brance vrsine. Extant autem huius inter spurias voces hæc eius nomina: ἀράγη, φαλάγιον, ἀσέριον, νίσουρις, σπονδυλίσ, χροδάριον, οἰνάνθη, herba Rutinalis.

Spondylii semen acris ac incidentis esse facultatis, ad asthma, epilepsim, & Regium morbum aptum esse medicamentum Galenus ait, pituitam per aliuum detrahare Dioscorides refert, & iocinoris vitijs, hepaticis, ictericis, orthopncea laborantibus, comitiali morbo obnoxijis, ac vteri strangulationi præterea mederi, suffitu excitare somnolentos, cum

oleo

Spondylium.

Panaces Heraclium, vel potiùs Spondylium alterum.

oleo verò commodè phreniticis, lethargicis & capite dolentibus, instar foris adhiberi, cum Ruta impositum herpetas cohibere.

Radix contra iocinoris vitia & Regium morbum similiter commendatur: eadem circumfusa fistularum callos imposita abrodit.

Recens floris succus exulceratis & purulentis auribus conuenit. Reponitur hic insolatus aliorum succorum modo.

Poloni ac Lituani ex Spondylii folijs ac semine cum aqua, addito fermento, potionem coquere feruntur, quæ pauperibus sit loco Cereuisiæ.

De Panace, ac primùm de Heraclio

CAP. XII.

PANACES, auctore Theophrasto lib. IX. multiplex est. Quoddam in Syria nascitur: deinde & alia tria, Chironium, Heraclium, & Asclepion: præter hæc verò & vnum πλατύφυλλον, Latifolium: & alterum tenuifolium, λεπτόφυλλον; ita in vniuersum apud Theophrastum sex Panacis species; Dioscorides verò tantùm tria describit, Heraclium, Asclepium, & Chironium.

Syriacum autem Panaces à Theophrasto quale sit non exprimitur: Plinius lib. XI. cap. XXVI. folijs illud esse ait ampla magnitudine rotundis. Sed suspicio est, hæc ex Heraclij Panacis descriptione translata.

Panaces Latifolium, Centaurium esse magnum: & Tenuifolium, Centaurium minus non temerè existimatur: teste siquidem Plinio, Panaces à Chirone repertum Centaurium cognominatur: vt latius scriptum Pempt. III. lib. primi cap. XI.

Heraclium Panaces folijs est, vt Dioscorides, asperis, virentibus, ad ficulnea accedentibus, quinquepartitò diuisis, (magnis & amplis Theophrastus:) caule ferulaceo, lanugine quadam incanescente, muscario Anethi: flore luteo, semine odorato, πικροπικρὸν siue acri ac mordicante: radicibus ab vno capite pluribus, albis, graueolentibus, crassi corticis, & subamari gustus. Theophrastus radice, inquit, digiti crassitudine, bifida, aut trifida, gustu subamara.

Huic autem descriptioni respondens, excepto solo floris colore, in Belgij hortis subinde reperitur, quod Heraclium Panaces vocat.

Spondylion verò istud adeò simile, vt maius, vel alterum genus eius esse appareat. Caules etenim promit crassos, geniculatos, subhirsutos, sed altiores, ad Ferulæ altitudinem accedentes: folia similiter aspera, maiora, ex tribus ferè coherentia, quorum singula quinquepartitò diuisa, ficulnea proximè referunt: flores in umbellis candidos, seminatam,

latum, planum, ac tenue veluti Spondylii: radicem candidam, in plures mox diuisam. Ostenditur istud, vt diximus, pro Panace Heraclio, tametsi flos non luteus, verum candidus sit: Lobelius tamen se floribus luteis istud vidisse scribit.

Matthiolus & tale aliquod pictura exhibet, quod in Apennini iugis, in Argentario promontorio, in maritimis Senensibus sponte nascitur; in Italiae autem hortis colitur. Lachrymam autem ex hoc colligi in Italia, affirmare nequit; nam Opopanax qui Venetijs venditur, ex Alexandria Aegypti, inquit, infertur. Quale autem Aegyptium Panaces, non constat. Fortassis Syriacum illud, cuius Theophrastus meminit, quod ab Heraclio differens est.

Dioscorides Panaces Heraclium plurimum in Bœotia & in Phocide Arcadiae nasci fert: deinde multo inferius in Cyrene Libyæ ac Macedonia, atque inibi excipi succum ex cisa radice.

Quod verò Græcis *πάνακες*, Latinis similiter Panaces dicitur. Et primum quidem Dioscoridis *πάνακες ἠρακλειον*, Latinis Panaces Herculaneum siue Herculeum. Nobis cum non constaret, quod depictum est, legitimum esse Panaces Herculeum, malimus id Spondylium alterum aut maius appellare, quam temerè pro Heraclio exhibere.

Herculei autem Panacis radicem cortex exsiccativum simul & exsiccatorivum est medicamentum, sed minus quam succus, auctore Galeno. Radix in ramenta concisa, vt Dioscorides, vteroque imposita partus extrahit: ad vetera ulcera eadem efficax: nudatis ossibus carnem superinducit, si trita cum melle imponatur. Fructus cum Absynthio menses pellit, cum Aristolochia prodest contra morsus animalium venenatorum: aduersus vteri strangulationes cum vino bibitur.

De Panace Asclepio ex Dioscoride & Theophrasto.

CAP. XIII.

Panaces Asclepium, vt existimatur.

PANACES Asclepion caulem à terra producit tenuem, cubitalem, geniculis articulatum: atque circa hunc folia maiora quam Fœniculi, hirsutiora item & odorata, (folio Thapsig, sed crassiore, Theophrastus) in fastigijs umbellas, in quibus flores auricolores, acres, ac odorati, (aliàs *δυσώδεις*, id est, graueolentes) radix, vt Theophrastus, dodrantis longitudine, candida, crassaque vehementer, cortice crasso & falso.

Incognitum istud est: Matthiolus iconem exhibet, sed descriptionem nullam addit. Proponit & haud absimilem, si non eadem est, Lobelius, quæ in Aduersarijs lacteo succo multo turgere scribitur, veluti Ferulæ, sed minus quam hæc, sapore sit acri.

Πάνακες ἀσκληπίου, Latinis Aesculapium Panaces. Aliqui, inquit Dioscorides, Panaces vocant siluestre Origanum: cap. verò de Origano (vt supra scripsimus) siluestre Origanum vocari ait Panaces Heraclium.

At Panaces Asclepion minus calidum est Panace Heraclio, quamobrem floribus & semine melli mixtis ad ulcera, phymata, & phagedænas vtuntur, Galenus: quæ & Dioscorides, addens præterea ex vino aduersus serpentes bibi, & cum oleo illi iniri.

De Peregrino quodam Panace, ac de Chironio. CAP. XIII.

PANACES istud quod Peregrinum appellamus, folijs est amplis, ex aliis pluribus commissis, nonnihil hirsutis ac asperis; quorù singularia longa, lata, acuminata, Lathi folia quodammodò emulantur, sed tamè minora: caulis geniculatus, ferulaceus, tres aut quatuor cubitos

Panaces peregrinum.

cubitos altus, in ramulos superius diuisus : flores in umbellis amplis lutei : semen latum, planum, & sufflauum : longa & candida radix. Ex huius vulnerato, præsertim circa radicem, caule, succus æstiuus mensibus manat spontè conerescens, Opopanaci colore similis, odoris quidem exigui, sed gustu excalfaciens.

Non modò aut in Italix, aut aliarum calidarum regionum hortis, vbi quandoque seritur, succus è vulnerato caule exit, verùm & in Belgio obseruatum est, æstate feruida huiuscemodi quoque lachrymam inciso scapo effluxisse. Atque hic quidem succus Panaces genus hanc stirpem esse euidenter ostendit : Quod & semen confirmat in Panacis lachryma repertum, ex quo Petro Coudenbergo Pharmacopœo Antuerpiensi hæc primùm in Belgio enata stirps est.

Cùm autem Panacis multa existant genera, quodnam ex ijs sit considerandum, occurrit. Non esse autem Heraclium Panaces, nec similiter Asclepion, ex superioribus satis patet. relinquitur vt vel Chironium, vel Syriacum sit.

Chironium autem Panaces folium habet Amaraco simile: florem aureum, radicem tenuem, non altè descendentem, gustu acrem, vt quidem Dioscorides. Cum quo & Apuleius conuenit: Panaces Chironium habet folia, ait, Amaraco similia, flores aurofos : radicem tenuem, non altam, acerrimam.

Theophrasti verò descriptio ab horum multùm differens est. Chironium, inquit, folium habet simile Lapatho, maius ac *δυσύτηρον*, id est, densius siue hirsutius : flores verò auricolores: radicem longam : amat loca *τὰ πύονα*, id est, pinguia.

Eadem & Plinius lib. 25. c. 4. nisi quòd radicem non longam, sed parua tradat, facili lapsu ex *μακρὴν* in *μικρὴν*. Tertium, ait, Panaces Chironium cognominatur ab inuentore. Folium eius Lapatho simile, maius tamen ac hirsutius, flos aureus, radix parua, nascitur pinguibus locis.

Nicandri interpretes verba Theophrasti de Chironio adferens, non Lapatho, sed Amaraco simile tradit. *Τὸ δὲ χειράνιον*, ait, *ὄμοιον Ἀμαράκῳ, μείζον δὲ καὶ δυσύτηρον, ἀνθος δὲ χρυσοειδὲς,ρίζα μακρὰ. φιλεῖ δὲ μάλιστα χωρὶα ταπεινά.* hoc est, Chironium simile Amaraco, maius tamen ac hirsutius: flos aurei coloris, radix longa, loca maximè amat aquosa. Ex his cognoscere est, veterum auctorum loca quedam esse corrupta, veluti Plinij & interpretis Nicandri : Deinde duo esse Chironia, vnum folio Amaraci, alterum Lapathi.

Prius Panaces humilis ac tenuifolia stirps est. Amaracus siquidem (cui simile esse scribitur) herba est ramosa, per terram serpens; folia habens hirsuta ac rotunda, tenuifolia Calaminthes æmula, valde odorata, quæ coronis adduntur, vt Dioscorides sub Sampsuchi nomine ipsum describens, testatur. Theophrastus lib. vi. Amaracum inter vrbana coronaria reponit, quæ *ξύλωδη, μικρόφυλλα, διὸ καὶ φρυγανικά*, id est, lignosa, tenuifolia, & idcirco ad suffruticum naturam accedunt.

Alterum verò Panaces Chironium, quod folia habet Lapathi, maiora, ac hirsutiora, non temerè Helenium siue Enula campana esse videtur : Apuleio enim auctore, Panaces Chironium Helenium & Inula campana quoque appellatur. Nec refert, quòd Dioscoridis adferens descriptionem, folio ipsum esse tradiderit Amaraci. Non animaduertisse enim potuit, aliter à Theophrasto quàm à Dioscoride describi; vt multa valde oscitanter à multis veterum & obseruata & potteritati commendata, atque ab ipso quoque Apuleio, sunt.

Cum neutro autem horum Panaces peregrinum conuenit, neque enim tenuifolio suffrutici Amaraco simile est, nec folium habet Lapathi maius; sed si particularia segmenta considerentur, multò minora. Iam & vulneratum æstiuus mensibus (vt scripsimus) lachrymam istud effundit, qualem à Chironio Panace profluere, à nullo veterum memorix proditum reperitur. Ex quibus sanè constat, Peregrinum quod descripsimus Panaces, non esse Chironium, & iisdem de causis Syriacum illud esse, vnde Opopanax colligitur, vel maximè apparet:

Chironium
Panaces.

Plinij locum
corruptus.

Amaracus

Helenium.

Veterum
negligentia.

apparet : nullius enim alterius , præter enumerata , apud veteres memoria extat.

Effluere autem ex Syriaco lachrymam Plinius lib. XII. cap. XXVI. aperte scribit : Theophrastus verò innuit, dum per messem ipsum secari (succo videlicet colligendi gratia) refert. Quòd autem succus huius Peregrini Panacis in Belgio, eo qui in Officinis reperitur, minus odore aut sapore præstet, regionis frigiditas in causa est: in calidis etenim regionibus omnia odoratiora & fortiora, in frigidis verò minus odorata, ac viribus imbecilliora gignuntur.

Οροπαναξ. Ceterum succus, qui Græcis *οροπαναξ*, Latinis similiter Opopanax, Officinis Oppopanax vocatur, ad plurimos vsus, ait Galenus, aptissimus, utpote exalfaciens, emolliens, digerens; in calfaciendo tertij ordinis, in desiccando secundi.

Auxiliatur, inquit Dioscorides, aduersus febrium circuitus & horrores, conuulsa, rupta, lateris dolores, tussis, tormina, vrinæ stillicidium. Contra vesicæ scabiem ex melicrato vel vino bibitur, menses ducit, fætus excutit, vteri flatus ac durities digerit cum melle dilutus. Est verò & ischiadicis, si inungatur, utilis. Acopis & capitalibus medicamentis admiscetur. carbunculos rumipit, cum vua passa podagricis impositus prodest, cauis dentibus inditus dolorem tollit. Vsus quoque eius ad aciem oculorum excitandam. Cum pice mixtus emplastrum vtile est contra morsus rabidorum.

De Silere montano. C A P. X V.

Siler montanum.

Siler alterum pratense.

1. **SILER** montanum folia edit ampla, & in multas partes dissecta, quorum segmenta latiora multò sunt quàm Peucedani, atque semper terna ab vno pediculo cohærent, instar foliorum Trifolij aut Meliloti, ipsis tamen angustiora ac molliora, nonnihil si confricentur odorata: caulis tenuis, geniculatus, duorum subinde cubitorum, crassior & procerior est quàm Anethi: umbellæ prægrandes: flosculi candidi: semen verò oblongum vt Fœniculi, sed longius & crassius, maius etiam quàm Cumini, sed acrius, alioqui ipsum non modò colore, sed & sapore quodammodò referens: radix albida, odorata, in altum descendit.

In Liguria haud procul Genua in asperis montibus spontè nascitur, tum & alibi: in Belgij hortis satum prouenit, sed rarò, & non nisi vbi æstas feruida, semen perficit.

Siler

Siler montanum vulgò nominant: Galli ac Flandri nomine corrupto *Sermontaine*; Officinæ nonnullæ Sefeleos. Non est tamen Sefeli, nec Sefelios species, vt ex sequentibus capitibus satis erit manifestum. Sed Ligusticum est, quod Græcis *Λιγυστικόν* à *Λιγυρία* siue Liguria *Ligusticum* nomen accepit: Galenus *Λιγυστικόν* nominat: nonnulli verò *πανάκειαν*, alij *πανακες*. Respondet Ligustici, quæ apud Dioscoridem, descriptioni: conueniunt quoque natales, nam in Liguria plurimum nascitur.

Superiori & alterum simile reperitur genus, bicubitalis nempe altitudinis, sed folijs amplioribus, nigrioribus, in multa similiter segmenta, sed angustiora, diuisis, alioqui vt prioris, respondent muscaria: at semen minus est, parum acre, exiguique odoris: radix foris nigricans, intus candida, in plures subinde distributa; quibusdam in locis, veluti in hortis, fibras etiam emittens, quibus proserpens seipsum multiplicat.

In nonnullis pratis ac humidis locis in Gallia subinde gignitur. In hortis Belgij non infeliciter prouenit.

Nonnulli Sefeli nuncupant pratense, aut Monspelienfe: verùm huius species non est. Sileris montani siue Ligustici spurium ac ignauum genus est. Angli, vt Lobelius ait, huic similem, folijs tantummodò minoribus, Saxifragam appellant, quam aduersus calculos efficacem, atque eum confringere posse affirmant. *Saxifraga Anglicana*

Sileris autem montani seminis vis excafactoria atque resiccans ordine est tertio. Urinas & menses potu ducit: prodest ad intestinorum ex cruditate dolores: concoctionem promouet, flatu discutit, auxiliatur contra ventriculi inflationes ac tumores, serpentumque morsus.

Radix eisdem præbet effectus, sed minus efficaciter, vtpote minus calida siccaque.

De Leuistico vulgari. CAP. XVI.

Leuisticum vulgare.

Quod passim Leuisticum, quasi Ligusticum, vocatur, à Silere montano differens est. Proceri ac geniculati huius caules, interius inanes, plures ab vna non rarò assurgunt radice, in ramulos nonnullos subinde diuisi. Folia laciniosa ac veluti in plures partes dissecta, eademque marginibus incisa, laeua admodum ac resplendentia, ex luteo colore, veluti & ipsi caules, vident. Flores in umbellis lutei: semen oblongum, striatum, geminum, sordidi coloris: grandis, torosa ac carnosae resistibilis radix, foris nigricans, intus alba. Tota stirps grato ac aroma redolente odore prædita est, sed semen graueolentius.

In quamplurimis apud Germanos ac Belgas hortis reperitur: amat loca pingua & nonnihil humentia.

Ætate flores, Augusto magna ex parte semen ad maturitatem peruenit: primo Vere germina erumpunt.

Leuisticum passim appellant, quasi Ligusticum, cuius loco istud olim Officinæ in vsum recepere: Germanis *Liebstockel*: Gallis *Luesche*: Brabantis *Lauetse*: Hollandis *Lauas* dicitur. Non esse Ligusticum, ex superiore capite satis patet. Fuchsius Smyrniū esse iudicauit. Duo autem sunt Smyrnia: vnum à Theophrasto, alterum à Dioscoride describitur. Vtrumque cognitum est, cum neutro autem Leuisticum conuenit. Nec recipienda est eorum sententia,

qui Hippofelinum appellant: nam quod Dioscoridi Hippofelinum, Theophrasto Smyrnion dicitur. Laserpitij aliquod genus esse potius videtur: nam vti differentes sunt Laserpitij succi, sic & diuersa esse genera, vnde hi profluant, veritati consonum.

Describitur Laserpitium caule ferulaceo, folijs Apio similibus: nec ab hac forma Leuisticum alienum est.

Est

Est autem Leuisticum & radice & folijs, tum & semine exalfaciens ac resiccans ordine tercio incipiente, & tenuium admodum partium.

Radix resiccata cum vino bibita ventriculo prodest, crudorum humorum concoctionem promouet, dolores sedat, inflationes discutit, sudores mouet.

Semen eadem potest: quod & vrinas ac menses cit, secundas remorantes abigit, aduersus vteri strangulatus prodest: item & contra serpentium morsus.

Herbæ folia in balneo sudores mouent, cutis scæditates tollunt, & menses promouent: eadem trita & recenti vulnere imposita ipsum citò curant.

De Sefeli Massiliensi. CAP. XVII.

SESELIOS genera tria sunt Dioscoridi; Massiliense, Æthiopicum, & Peloponnense. Massilienti caulis sesquicubitalis, vel altior, ferulaceus, multis articulis geniculatus, durus, rarò rectus, sæpius modò in hanc, modò in illam partem reflexus: folia veluti Fœniculi, sed ampliora, latiora, crassiora, ac dilutius virentia: flosculi in muscarijs candiduli: semina oblongioris formæ vt Fœniculi aut Anisi, gustu acria, non tamen ingrata: albida, alte descendens, iucundi odoris radix.

In Commonorum Prouincia, quæ à Rhodano ad Vocontios patet, vbi Massilia vrbs, frequens gignitur, tum & in alijs Gallia ac Italia quibusdam locis.

Græci σέσσημα μασσαλιωτικόν: Latini Sefeli Massiliense quoque nominant, à natali loco cognomen accepit, à nonnullis & σφαγγόν. Recentiorum quidam Fœniculum tortuosum vocat.

Ceterum Sefelios & radix & fructus exalfaciunt ac resiccant secundo ordine, & tenuis sunt essentia: vrinas mouent ac stranguriæ medentur: menses & fetus trahunt: orthopnoeam & veterem tussim sanant: vteri suffocationibus & comitialibus profunt.

Semen cum vino potum cruda concoquit, tormina discutit, epialis febribus, vt Dioscorides, vtile. Capris ceterisque pecudibus datur in potu, quò facilius suos fetus enitantur, auctore eodem.

De Sefeli Æthiopico. CAP. XVIII.

Sefeli Æthiopicum frutex.

Sefeli Æthiopicum herba.

ÆTHIOPICVM Sefeli lignosis fruticat cauliculis, subnigricantibus, rarò subrubentibus, bicubitalibus. alas profert cubitales, folia oblonga, læuia, mediocriter lata, dilutè & ex

& ex albedo virentia, longiora quam Hederæ, ad Periclymeni Germanici accedentia. umbellæ luteos edunt flosculos: semina verò maiora quam Fœniculi: radix longa est, & restibilis; veluti & ipsa stirps.

Reperitur & in saxosis, & in maritimis haud procul Massilia, tum & aliis Narbonensis Gallia locis.

Iulio ac Augusto cum floribus ac seminibus in vigore est.

Αἰθιοπικὸν σεσέλι Græci: Latini Æthiopicum Sefeli similiter appellant: Ægyptij κρόνος φοῦχην, id est, canis horror.

Est verò præter istud & aliud ad hoc Sefelios genus, vt existimatur, referendum, quod <sup>Sefeli her-
baceum.</sup> Herbaceum non abs re cognominatur. Caulis huius quandoque bicubitalis, sed haudquam lignosus, nec hiemem sustinens: folia ampla sunt ex pluribus cohærentia veluti Palustris Apij, quorum singularia lata, ambitu serrata: flosculi in umbellis candidi: semen membranatum ac paleaceum, latum, oblongum, candicans, odore & sapore seminis Angelicæ: radix foris nigricans, intus albida est, odoreque commendabilis.

Depinxere istud pro legitimo Æthiopico Fuchsius, Tragus, & quandoque Matthiolus: at verum ac legitimum Æthiopicum, fruticans solummodò est. Herbaceum ad Theophrasti Libanotidem citius referendum, quod folia ait habere ^{σελίω ἐλείω,} id est, palustri Apio maiora; caulem ad magnitudinem cubiti: fructum candidum, ^{ξαχύν} siue asperum, & oblongum, quale herbacei Sefelios semen. <sup>Libanotis
Theophrasti.</sup>

Æthiopicum porrò Sefeli iisdem, quibus Massiliense, viribus præditum existimatur.

De Sefeli Peloponnesi ex Dioscoride. CAP. XIX.

Sefeli Peloponnesi vt putatur.

SESALI Peloponnesi folia habet Cicutæ similia, latiora, & ^{παχύτερα,} id est, crassiora siue pinguiora, (aliàs ^{ξαχύτερα,} hoc est, asperiora.) caulem, quam Massaleoticum, maiorem, ferulaceum, in fastigio muscarium latum; in quo semen odoratum, latius & carnosius (videlicet quam aliorum.)

Nascitur in asperis, riguis, ac collibus: gignitur & in Ida.

Vim eandem, quam reliqua, obtinet. Pro huiuscemodi autem Sefeli nonnulli stirpem exhibent à C. Clusio in Observationibus Hispaniensibus descriptam.

Ferulacea autem hæc est, caule cubito altiore, quandoque bicubitali, digiti crassitudine, nodoso, intus cauo ac fungoso: foliis magnis, amplis, variè dissectis, subhirsutis: umbellis grandibus, latis: flore luteo: semine lato oblongo, plano: radice crassa, longa, exterius nigricante, interius albida, lacteo succo turgente, qui gustu amarus ac acris nauseam excitet, & non rarò vomitionem. Quæ si ita sese habeant (vt C. Clusio credimus) verisimile non est, Sefeli stirpem hanc esse Peloponnesi. Neque enim vllius Sefelios radix succo acris & amaricante prædita, sed omnium odore commendabilis & vires similes.

Proponitur verò & alia quædam à Matthiolo Ferulacea stirps; verum nec hæc legitimum est Peloponnesi Sefeli, nam fœdo

odore, ac Cicutæ simili molesta est: omne verò Sefeli vel semine, vel radice, vel vtrisque odoratum. quamobrem nec abs re & illa ex Sefelium classe ac numero reicitur. Et Sefeli Peloponnesi inter incognita habetur.

De Sefeli Cretico siue Tordyllo. CAP. XX.

TORDYLIUM humilis herba est, tenui cauliculo, dodrantali aut altiore: foliis dissectis, ambitu crenatis: floribus in umbellis albidis: semine lato, rotundo, duplici, ambitu vel-

Seseli Creticum.

1.

1. *Dora*, ambitu verò etiam ferrata: caulis bicubitalis, angulosus, striatus. candicantes exiguis flosculis umbellæ: semen quale Apij hortensis, acre, terentisque gustus: radix oblonga, teres, candida, sapore acris, & salivam commanducata ciens.

2.

2. Minor primis ac radicibus proximis foliis priorem refert, sunt tamen multò teneriora ac minora, circa cauliculos verò tenuissima, nec prioribus similia: flosculi ac semina veluti Maioris: radiculæ tenuiores quoque ac minores, sed non minus acres.

Germaniæ ac Belgio utraque satis familiaris, sed minor frequentior. Latum & pingue requirunt solum, sed tamen incultum, veluti agrorum margines, & alia similia, quæ aratro non proscinduntur.

Iulio ac Augusto flores ac semina perficiunt.

Utramque recentior ætas Saxifragam aut Saxifragiam appellat: quidam Petæfindulam: alij Bibenellam aut Bipennulam: Baptista Sardus, deinde & Leonhartus Fuchsius Pimpinellam. Quam ob rem à nonnullis Pimpinella Saxifraga nominatur. Est etenim & alia Pimpinella cognomine Sanguisorba. Extat tamen & vetus versiculus qui Pimpinellam à Saxifraga differre ostendit, qui talis est:

Pimpinella pilos, Saxifraga non habet villos.

Est siquidem Sanguisorba, quam Pimpinellam vocat, nonnihil hirsuta; Saxifraga verò hæc nequaquam: foliorum autem primorum Saxifragæ minoris & Pimpinellæ Sanguisorbæ quædam similitudo.

Maiorem Germani *Bibernell*: Brabant *Beuenaert*: Bohemi *Bedrnijf*: Latine Saxifragam magnam siue maiorem vocant.

Minorem Saxifragam hircinam quidam, alij Pimpinellam Saxifragam minorem: Brabant *Beuennelle*. Qui autem Saxifragam hanc, Pyrethrum esse existimant, non parum à vero recedunt: Legitimum Pyrethrum Pemptadis tertiæ lib. primo descriptum est.

Quòd si autem ad aliquam Dioscoridis referenda videatur, cum nullo citius quàm cum Bunio convenire poterit. Caulis siquidem angulosus est, & maioris, digitalis fere crassitudinis: folia inferiora Apio comparari possunt; superiora, præsertim minoris, longè tenuiora: flores in umbellis Anethi similibus: semen odoratum, minus quàm Hyoscyami, acre ac excalfaciens: quale Bunion esse, Dioscorides verbis istis ostendit:

Βόνιον

tu veluti limbum habente, clypeoli speciem referente, aut, vt Dioscorides, ἀπιδίσκοις, id est, exiguis scutis simili, odorato, ac nonnihil acri. radix tenuis.

In Narbonensi Gallia secus vias ac inter fetes spontè gignitur. Dioscorides iuxta Ciliciam in Amano monte nasci refert.

Iulio ac Augusto in hortis Belgij subinde semen ad maturitatem peruenit.

Græci τὸρδύλιον, & σέσαλι κρηπιδόν: Paulus Ægineta γορδύλιον scribit: Latini Tordylion, & Seseli Creticum similiter appellant: Officinis incognitum est.

Calidum est, inquit Paulus Ægineta, Gordylj semen. Ad vrinam & menses prouocandos vtile habetur. Succus herbæ, seminisque σὺν γλύκει, id est, cum vino passo, decem diebus trium obolorum pondere sumptus, nephriticos sanat.

Radix cum melle in delinctu ad promouendas pectoris excreationes efficax: auctor Dioscorides.

De Saxifragis. CAP. XXI.

SAXIFRAGIÆ duæ sunt: Maior vna, altera Minor.

Maior amplitudine foliorum cauliumque altitudine minorem superat. folia variè scissa, Pastinacæ siue Elaphobosci, aut Sisari aliquatenus æmulantur, sed nigriora, asperiora, mi-

Saxifraga magna.

Saxifraga parua.

Βένιον κωλόν ἀνίστη τετράγωνον, δμίωνη πάχος δακτυλίου, φύλλα δὲ πρὸς τῇ ρίζῃ ὅμοια σελίνου, λεπτοτέρα δὲ πολλὰ πρὸς τῷ ἀκρῷ ἀνθῶς ἀνήθου, σπέρμα δὲ ὡς δας, ὁ σπυρμα μικρότερον: Quæ Latine sic reddi possunt: Bunium caulem edit quadrangularem, prolixum, digiti crassitudine: folia radici proxima Apio similia, tenuiora verò multò, quæ sursum: flos Anethi: semen odoratum, Hyoscyami minus. Habent exemplaria quædam aliter, verum nos emendatiora amplectimur.

Facultate autem Saxifragiæ semen ac radix vehementer & tertio ordine excalfaciens ac resiccans, & partium vnà tenuium.

Vtraque vrinæ mouent, stranguriæ ac ischuriæ medentur: calculos cohærentes dissolunt ac expellunt, (vnde Saxifragiæ nomen acceperunt) præsertim si in balneo horum puluis aut decoctum propinetur. Mouent eadem menses, ac secundas pellunt: iocinoris lienisq; obstructiones aperiunt, ventriculi cruditates emendant, tormina colique dolores sedant, flatus discutunt. Aduersantur etiam venenis; & contra serpentum morsus ex vino vtiliter dantur. Existimantur quoque aduersus morbos pestilentes prodesse.

Radix commanducata dentium dolores sedat, & multam ex ore pituitam elicit.

Aqua ex Saxifragia per organa vitrea destillata, oculorum caliginem discutere fertur, & succus lentiginas ac faciei maculas delere.

De Saxifraga alba. CAP. XXII.

NON est hæc umbellifera, sed nomen illi cum Saxifraga commune, in societatem eius pettraxit.

Promit autem ista folia aliquot in hirsutis & mediocriter longis pediculis rotunda, per margines crenata, Hederæ terrestris molliora & albidiora, inter quæ cauliculi attolluntur teretes, tenelli, dodrante altiores, lanuginosi, in fastigiis quorum flosculi quinque folij inalbicant: radix multas demittit fibras, cui superius veluti granula insident, feminis Coriandri magnitudine, aut paulò maiora, gustu amaricantia, colore partim purpureo rubentia, partim albida. Hæc semina huius Saxifragæ vulgò habentur.

Locis herbosis incultis, in montibus, collibus, in Germania, tum & in Bohemia multis locis gignitur: & nonnullis quidem locis altior & maioribus foliis: aliis, & frequentius, minor.

Saxifraga alba.

Saxifraga aurea.

Maio mense cum floribus reperitur, paulò post folia caulesque inarescunt, relictis circa radicem granis, quæ tempestiuè colligenda, alioqui & euanida futura.

Saxifragam recentiores appellant. albam cognominant, ad differentiam eius, quæ cap. superiore descripta est. Germanis *Weisse Steinbrech*: Brabantis *Witte Steenbreect*: Gallis *Saxifrage blanche*.

Saxifraga aurea.

Huic autem foliis aliquatenus similis alia quædam Saxifraga dicta reperitur, quæ Aureæ cognomen accepit. folia siquidem ei quoque sunt rotundiuscula, & ambitu serrata: cauliculi autem omnino breues, palmi altitudine, in quorum ramosis cacuminibus flosculi exigui auri luteo colore resplendent. succedunt exigua rotunda vascula, in quibus rubens puillumque semen.

Reperitur in quibusdam palustribus ac riguis Brabantiae ac Flandriae locis, solo arenoso ac sterili.

Maio ac Aprili cum flore ac semine viget.

Sed ad Saxifragam albam reuertamur. Grana huius quæ circa radicem reperiuntur, tum & folia ac radices, calida ac sicca sunt, vtriusque qualitatis ordine secundo. Feruntur autem hæc vesicæ ac renum vitii ac doloribus mederi, calculos dissoluere, vrinas prouocare, stillicidioque auxiliari.

De Peucedano. CAP. XXIII.

PEUCELANO caules tenues, geniculati, subinde cubitales; folia multò quàm Fœniculi ampliora, quorum singula segmenta, lenta, oblonga, tenuia, Pini foliis similia apparent: flosculi exigui in umbellis luteoli: semen oblongum, tenue, non carnosum. radix supernè comosa, mediocris crassitudinis, foris nigricans, interiùs albidior, succi plena, altè & ad duos quandoque cubitos descendit. Hæc flauum, graueolentem *ῥῆμα* siue liquorem vulnerata emittit, qui mox concrefcens citò resiccatur; colore sulphur referens.

In colligendo (inquit Dioscorides) capitis dolores & vertigines sentiuntur, nisi nares priùs & caput rosaceo oleo perungantur. Radix exempto liquore deinceps iutilis.

Peucedanum.

inutilis. Colligitur præterea ex caulibus, veluti è radice Mandragoræ, *χύλος*, id est, succus, sed minus efficax ipso *ὄπω* siue liquore, hic succus est; citiusque diffatis viribus ignauus redditur: Inuenitur verò & quandoque concreta Lacryma thuri similis, caulibus radicibusque adhærens: Dioscorides auctor.

In montanis gignitur, non rarò in apricis & pinguibus: in Italia, Narbonensi Gallia, Germania, tum & in aliis regionibus reperitur. Et subinde quidem nonnullis locis foliis densioribus, umbellaque angustiore: alibi foliis rarioribus, & singulis eorum segmentis longioribus ac angustioribus, umbella verò laxiore & latiore.

ὄπος siue Liquor Dioscoridi præfertur è Sardonis ac Samothrace, odoris grauis, rufus, feruensque gustu.

In Germania ac Belgij hortis Iulio Peucedanos floret: Augusto ac Septembri semen maturum legitur. radix hieme restans, Vere noua folia caulesque promit.

Græcis *πυκέδανος*, Latinis similiter Peucedanos, tum & Pinastellum: Officinæ præterque, tum & vulgò Fœniculum porcinum appellant: à nonnullis Stataria, *ἀγειον*, & *ἀγειόφυλλον*, vt inter notha; à prophetis *ἀγαθὸς δαίμων*, id est, bonus Genius: Germanis *Haarstrang* / *Schwebelwurzel* / *Sew*

fenchel: Brabantis *Wercelens* *Wencel*: Italis & Gallis *Peucedano*: Hispanis *Herbatum*: Anglis *Weystrange*. à *πυκῆ* quæ Latinis Pinus, Peucedano & Pinestello nomen accessit.

Liquor autem Peucedani siue *ὄπος* exalfaciens ac resiccans ordine est tertio. Radix minus quàm liquor exalfacit, sed valdè resiccant: exalfaciens quidem ordine secundo completo, desiccans verò tertio incipiente, vt Galenus scriptum reliquit.

Prodest verò *ὄπος* siue liquor ex aceto & oleo rosaceo inunctus lethargicis, phreneticis, vertiginosis, comitialibus, diurnis capitis doloribus, paralyticis, conuulsis, atque in vniuersum omnibus neruorum affectionibus cum aceto & oleo, vt Dioscorides scribit. Idem olfactu strangulatione vteri laborantes, & sopore occupatos, reuocat: suffitu serpentes fugat: aurium doloribus cum aceto instillatus prodest: cavitati eroforum dentium impositus dolores eorundem mitigat. In ore sumptus aduersus tussim, difficultatem respirandi, tormina & inflationes auxiliatur: ex crassitudine, addit Galenus, & viscositate humorum nata. Aluum leniter mouet: lienem minuit, nempe incidendo, digerendo, & crassos humores extenuando. Difficiles partus adiuuat, vterum aperit. Ad vesicæ & renum dolores bitus facit.

Radix ad eadem utilis, sed inefficacior: farina eius sordida vlcera purgat, carnem generat (Galenus addit:) & vetera cicatrice obducit: squamas ossium celerimè detrahit. Ceratis malagmaticisque calfacientibus admiscetur. Eligenda autem est recens radix, non cariota, solida, odoris plena, vt auctor Dioscorides.

De Angelica. CAP. XXIIII.

ANGELICARVM vna maior est, quam Hortensem & Satiuam nominat: altera minor, Siluestris dicta.

Satiua procero caule, eoque læui, geniculato, atque interius inani assurgit, qui quandoque brachij crassitudinem, & humanæ staturæ excedit altitudinem. Folia amplissima, alis multis, partibusque compluribus, latis ambituque incisis luxuriant. Umbellæ latæ sunt: flosculi albicantes: semina sufflata, lata, plana, membranosa. prægrandis est radix & crassa; foris minus, interius candidior, odore grato aroma redolens; ex qua liquor oleosus,

Angelica maior.

Angelica siluestris.

Archangelica.

fus, pinguis, subluteus fluit, odoris assimilis quem & ipsa folia ac caules referunt.

Siluestris satiuam æmulatur, sed tamen omnibus partibus suis minor: caules breviores ac tenuiores sunt: folia tamen ampla, minora tamen ac nigriora: radix tenuior & minus oleosa aut odorata.

Satiua in Belgij quidem hortis, sed alibi spontanea est, vt in Noruegia, & Islandia dicta Septentrionis insula, prægrandi vbi nascitur altitudine, & ab indigenis, caulis detracto editur cortice, vt ab ipsis accepimus, quos in Islandia peregrinantes, hisce vesci alterius cibi quandoque coëgit inopia. ferunt autem lapidum esse & palato esurienti gratum. Gignitur verò & in nonnullis Germaniæ, ac potissimum in Bohemiæ montibus.

Siluestris siue minor Angelica, passim in vtraque Germania locis reperitur humidioribus, præsertim in siluis ac siluosis.

Vtriusque radix post seminis maturitatem marcescit, quod altero aut raro tertio, ex quo fata est anno, accidit. Legenda radix priusquam caulis erumpat: fungosa alioqui & inefficax.

Recentior ætas Angelicam appellat: & maiorem quidem satiuam, quòd quandoque in hortis feratur: natura sua tamen & ipsa

ipsa siluestris est. Minor verò passim siluestris dicitur ac habetur: Germanis *Angelick/ Brustwurtz*; vel *Des heyligen Geists wurtzel*; id est, sancti Spiritus radix, teste Leonharto Fuchsio: Belgis *Angelica*: Gallis similiter *Angelic*.

Σιλφίου siue *Laserpitij* species esse apparet (si non ipsum genuinum ac legitimum *Laserpitium*.) Nam si cum iis conferatur, quæ à Theophrasto prolixè satis de *Silphio* siue *Laserpitio* lib. v. i. De *Historia stirpium* scribuntur, respondere comperietur. Radix crassa, superius veluti in caput extuberat: caulis quantus *Ferulæ*, cibo; vt scripsimus, idoneus, qui post feminis maturitatem perit: folium *Apij* diuisura, sed longè maius: semen vento facilè abripitur, latum ac foliaceum, vnde aliæ stirpes rursus progignuntur: amat siluestris loca. Quale omnino *Silphium* à Theophrasto esse traditur, vt xxvi. subsequente capite latius ostenditur. Iam & memini olim me ab excellentissimo ac clarissimo viro Iacobo Antonio Cortuso *Lasere* accipere, odore ac colore succo è radicibus *Angelicæ* incisis profluenti simile: quod *Angelicam Silphium* esse quoque adstruit.

Siluestris verò *Angelica* an illa sit quæ à Theophrasto *μαγύδαρις*, Latini *Magudaris*, altera videlicet *Laserpitij* species, expendendum ac considerandum relinquimus. 2.

Matthiolus & Gesnerus aquaticæ etiam cuiusdam *Angelicæ* meminere, sed quandoque eam non describere, suspicandum videtur, eam hanc esse, quæ *Archangelica* apud nos dicitur. Est hæc & foliorum amplitudine, satiuâ haud inferior, sed tamen singularium frequentia numerosior: in plurima enim folia, huius diducuntur. caulis crassus, quandoque vnâ cum foliorum pediculis rubens, geniculatus quoque, valdè ramosus; è singulis siquidem articulis tres aut quatuor alas promit; multis idcirco vndequaque umbellis cingitur, quarum flores candicant: semen latum, longius & crassius quàm *Angelicæ*. alta radix & albida, exigui odoris; maioris tamen, quàm folia vel caulis, quæ nullius aut admodum obscuri. *Archangelica.*

At *Angelicæ*, & quidem maioris radix, cuius est vsus, excalfaciens ac resiccans est ordine secundo intenso, aut tertio incipiente. Proinde aperit, extenuat, digerit, & sudores mouet, venenis resistit, pestilentes morbos curat, si tempestiue exhibeatur. Datur autem pulueris eius drachma cum vino tenui, aut si febris vehementior, cum *Cardui benedicti* aut *Tormentillæ stillatitiæ* aqua & exiguo aceti, & per se quidem, aut addita *Theriace* ex viperis: à contagio deinde horum & præseruat, in ore detenta, aut commansa solum. Lentos crudosque humores eadem ad concoctionem perducit; crassorum, quæ pulmonibus thoracique inhaerent, expurgationem facilem procurat: hepatis & lienem aperit, virginum remorantes menses euocat, secundas expellit. aduersus rigores febrium huius decoctum ex vino prodest. Valere etiam contra fascinationes radicem adfirmant, siquis eam secum gestarit, vt Fuchsius ait.

De Astrantia siue Imperatoria.

C A P. XXV.

ASTRANTIÆ magna & lata sunt folia, margine serrata, vt plurimum quæ radicibus proxima, præcipue trifolia; non rarè verò & numerosiora. cauliculi cubitales, tenues, & geniculati inferius rubent. muscaria exiguis flosculis candicant. semen latum, planum, tenue, *Anerthi* instar. obliquè serpunt radices, acres, odoratæ, & succo oleoso plenæ, foris è puniceo colore subnigricantes, interius sufflauræ, facili quæ fecunditate stirpem multiplicant.

In nonnullis *Italix* montosis gignitur: tum & apud Germanos, quibus tamen sæpenumerò, veluti & Belgis, hortensis est.

Iunio flosculi apparent: semen succedit. hiemis patiens radix, multo tempore viuit, serpendo progrediens.

Non modò *Astrantiam*, sed & *Imperatoriam* recentiorum nonnulli hanc vocant: nonnulli verò *Ostrutium*, quasi *Struthion*: differt autem multum à *Struthio* siue *Lanaria* herba. Alij *Asterition* siue *Osteritium* legere malunt: qui voces has à *Laserpitio* deprauatas volunt, & *Asterantiam* *Laserpitium*, vel eius speciem esse. *Laserpitium* autem caule describitur ferulaceo, id est, magno atque procero: huius autem, vt scripsimus, tenuis ac brevis est cauliculus, qui solus à *Laserpitio* differentem esse, satis ostendit. Germanis est *Weisterwurtz*: *Brabantis* *Weesterwoytele*.

Huius siluestris species est, quam vulgò *Brabantis* *Gerard*; id est, *Gerardi* herbam appellat. foliis siquidem, floribus in muscariis candidis, latè serpentibus radicibus, priorem refert, omnibus tamen minoribus. graueolens herba est, & hortis molesta. *Herba Gerard.*

Feruentis admodum facultatis *Astrantiæ* radix, excalfaciens ordine tertio, nec minùs resiccans.

Astrantia.

Herba Gerardi.

ficcans. tenuium similiter partium est: incidit, attenuat, digerit, sudores ac vrinas mouet: crassos frigidosque humores concoquit: flatus intestinorum ac ventriculi, tum & vteri discutit: colicis ac nephriticis prodest: vrinas menselque prouocat, aduersus vteri strangulationes confert, secundas etiam pellit. Puluis drachmæ pondo aliquotiens datus hydropicis benè facit; conuulsis item ac epilepticis: à quartana ante accessionem cum vino exhibitus liberat, venenis resistit, pestilentibus morbis subuenit. In vino austero decocta radix dentium dolores mitigat: commansa saliuam cit, atque inter apophlegmatissimos non postremo est loco, qui cerebrum per sputum à pituitosis liberant humoribus, & apoplecticis, veteriosis, aliisque huiuscemodi morbis laborantibus vtiliter adhibentur.

De Laserpitio & Magudari ex Theophrasto & alijs.

CAP. XXVI.

LASERPITIO folia exeunt Apio similia: caulis quantus Ferulæ, crassitudine proximus, ac similiter annuus, hominum cibo modis omnibus idoneus, assus etiam siue elixus, qui posteaquam semen maturum, intercidit: semen latum, *φύλλον* siue foliaceum, quod & *φύλλον* siue folium vocatur. radix multa crassaque, supernè extuberans nigro cortice contegitur. Colligitur ex caule, tum & ex radice *ἄπος* siue liquor, qui Laser vocatur; quod & Dioscorides affirmat.

In Cyrenaica regione, quæ Libyæ siue Africae prouincia est, gignitur: proinde rectè Catullus:

Laserciferis iacet Cyrenis.

Priùs autem quàm Cyrenenses urbem habitarent, illic Laserpitium natum. Peculiare huius fertur culta fugere loca. Nasci verò & in Syria, Armenia, ac Media, quæ Asiæ subsunt, à Dioscoride refertur.

Vere ineunte folium exit: deinde caulis editur: semen, cum Auster post Caniculam flauerit, discutitur. vnde Laserpitium prouenit.

Quadragesima diebus (æstatis) succus capitur. Eodem anno radix & caulis perficiuntur.

Σίλφιον Græcis, Laserpitium Latinis dicitur. Folium Theophrastus Maspeton vocari sentit:

tit : Dioscorides verò caulem μάπτρον dici refert: pòst tamen, Nonnulli caulem Silphion ait, nominant : radicem μαγύδαριν: folia verò Maspeta.

Liquor Græcis ὄπρος, Latinis Lafer, Arabibus Assa appellatur. & qui è caulibus, καύλιας, Lafer. è radicibus verò ρίζιας: Gaza hunc Radicarium, illum Scaparium vocat. Præfertur à Dioscoride Cyrenaicum Lafer, & quidem subrubens, transparens, Myrrhæ æmulum, intenzi odoris, non terrenum, suaue gustu, quod dilutum facile albescat. Medicum & Syriacum Lafer viribus minùs valent, & magis virosum reddunt odorem. Existimatur autem Syriacum aut Medicum Lafer esse, quod Officinæ nostra ætate Assam fœtidam appellant.

Assa fœtida.
Magydaris

Fertur verò (Dioscorides scribit) & altera μαγύδαρις in Libya nasci. radix Laserpitio similis nimis crassa, acris, laxior, ὄπρον siue Lafer non habens. De eadem & Theophrastus, quam tamen non in Libya, sed in Syria gigni refert. Quod Magydarem, inquit, vocant, ἡ περὶ ὅτι τὸ σιλφίου, id est, alterum est à Silphio, tenerius enim, minùs acre, & Lafer non habet. Gignitur in Syria, non in Cyrene: fertur in Parnaso monte multum esse. Nonnulli id quoque Silphion vocant.

Ceterum Silphij liquor, Galenus ait, calidissimus est: verum enimverò & folia, & caulis & radix sat strenue excalfaciunt: sed omnia flatulentæ magis essentiæ sunt, ac proinde coctu difficilia: foris tamen corpori imposita efficaciora, & omnium potissimum ὄπρος siue liquor, admodum trahentem facultatem possidens. Attamen & excrescentias amoliendi & liquandi vim quamdam propter propositam temperiem obtinet.

Efficacissimum Lafer, Dioscoride auctore, deinde folia, postea caulis. addit verò & multas alias particulares facultates, quas consultò prætermittimus, Galeni compendio contenti. Theophrastus foliis pecus pinguescere vehementer, & carnes earum mirabilem in modum suaues reddi, ait. Purgari verò & hoc pecus quidam affirmant, sed contrarium, quòd videlicet minime purgentur, alij iudicant. Mandi radices ex aceto recenter excisas, ex aliorum relatu Theophrastus quoque adfert.

De Ferula & Ferulagine.

CAP. XXVII.

Ferula.

Ferulago.

VNIUS Ferulæ Dioscorides meminit, ex qua Sagapenum colligitur. Chalbanum verò & Ammoniacum Ferulæ quoque ὄπρος siue liquores esse refert. Verum an istæ cum priore

priore differant, nec ne, non exponit. Fieri autem potest, ut ex vnius generis Ferula differentes succi colligantur, pro regionum videlicet, ubi nascuntur, varietate. Veluti enim Laser Cyrenis natum diuersum est à liquore, qui in Media & Syria prouenit: ita Ferulam in Media Sagapenam, iuxta Syrenen Ammoniacum, in Syria Chalbanum proferre posse apparet. Theophrastus Ferulaceum genus in plures species diuidi ait, & vnam grandem, Ferulam nominat: alteram minorem, Ferulaginem.

Ferula. Ferula autem caulem promit quatuor aut quinum cubitorum, geniculatum, crassum, & sub finem ætatis durum, ac lignosum, vnicum, sed circa cacumen ramosum: ex quo si prima germinatione futurorum foliorum ac umbellarum rudimentum eximatur, oui coctum luteum magnitudine referet, quod Corculum Ferulæ nonnulli appellant. folia grandia sunt, mollia, & multifida, in capillamenti modum attenuata, multò quàm Fœniculi maiora, alternò ordine disposita. umbellæ cum in fastigio, tum in alis latæ: flosculi in his lutei: & deinde semina plana, lata, foliacea. radix magna, recta, altè descendit.

Ferulago. Ferulago minor & humilior quàm Ferula, alioqui similis: caulis quoque vnicus, & folia vniufmodi. Sunt tamen, inquit Theophrastus, qui differentem à Ferula existiment.

Nascitur Ferula in compluribus Africæ ac Asiæ regionibus: nec deest in Europa: nam in Apulia & Narbonensi Gallia cognita est.

Iunio ac Iulio, vel etiam priùs in calidis prouinciis floret, ac semen non multò post perficit: perit inde caulis, qui annuus est.

Quæ maior est, Græcis *ῥαπῆ*, Latinis Ferula appellatur: Italis *Ferola*: Hispanis *Camphcia*.

Minor *ῥαπῆ* & Ferulago nominatur.

Quod in tenello ac primæ germinationis caule reperitur, Græcè *ἐπιτεράωντῆ ῥαπῆ*; ab interpretibus Medulla; à recentioribus Corculum Ferulæ dicitur.

Est autem medulla hæc, auctore Galeno, adstringentis qualitatis particeps, atque idcirco utilis sanguinem spuētibus & cœliacis: Dioscorides tritam & naribus inditam sanguinem illinc erumpentem sistere etiam ait; & contra viperarum morsus in vino eandem dari.

Nostra ætate fertur, præsertim in Apulia, à nonnullis sub cineribus tosta (foliis tamen aut panniculo priùs inuoluta) edi, pipere & sale additis, esseque edulium suaue, quod etiam ad Venerem excitet.

Semen excalfacit & attenuat, torminosis auxiliatur, sudores mouet cum oleo corpori illitum.

Caules si edantur, capitis dolores faciunt. Muria condiuntur: Dioscorides auctor.

REM-